

Janne Vilkuna

75 vuotta museoiden hyväksi

Suomen museoliitto 1923 – 1998

Janne Vilkuna

75 vuotta museoiden hyväksi

Suomen museoliitto 1923 – 1998

75 vuotta museoiden hyväksi

75 vuotta museoiden hyväksi
Suomen museoliitto 1923–1998
Suomen museoliiton julkaisuja 45

Verkojulkaisu:
Jyväskylän yliopisto, 2021

URN:ISBN:978-951-39-8616-2
ISBN 978-951-39-8616-2 (PDF)

Toimitus Hilikka Vallisaari
Ulkoasun suunnittelu ja taitto Jari Koski

© Janne Vilkuna

ISSN 0355-1741
ISBN 951-9426-21-3

Vammalan Kirjapaino Oy 1998

SISÄLLYS

75 vuotta museoiden hyväksi _____	3
Esipuhe _____	9
Museoalan kehitystä ennen Suomen itsenäisyyttä _____	13
Suomen museoliitto 1923–38 _____	19
Katse kääntyy länteen _____	19
Aktiivisten turkulaisten ehdotus _____	20
Ensimmäiset museopäivät tammikuussa 1923 _____	25
Perustava kokous syyskuussa 1923 _____	31
Rekisteröityminen ja jäsenhankinta _____	32
Tohtori Ailion johdossa 1924–33 _____	33
Jäsenkunta kasvaa vaan ei ongelmitta _____	37
Varoja hankittaessa ”on kolkutettava kunnes avataan” _____	42
Varoja paikallismuseoiden kehittämiseen _____	46
Museoneuvontaa oman viran ohessa _____	48
”Tutkimusmatkoille” ulkomaille _____	55
1920- ja 1930-lukujen museopäivät suuremmissa kaupungeissa ja niiden liepeillä _____	57
Kolme museokurssia täyttyy nimekkäistä miehistä ja naisista _____	62
Keskushallitus johtaa toimintaa ”puolella höyryllä” _____	67
Poikkeusoloissa 1939–45 _____	67
Keskushallitus johtaa toimintaa ”puolella höyryllä” _____	67
Jäädetytty jäsenistö _____	71
Valtion varoja vaikeista ajoista huolimatta _____	73
Museoiden evakuointia ja neuvontaa _____	75
Kirjat jäävät painamatta, mutta oma lehti syntyy _____	77
Vihdoinkin museoneuvoja _____	79
Museoneuvoja kotonaan ja Kansallismuseossa 1946–56 _____	85
Uusia makasiinimuseoita, virkoja ja liiton jäseniä _____	85
Museopäivät kiertävät maakunnissa _____	89
Valtio ottaa vastuun Museoliiton taloudesta _____	90

Kolme museoneuvojaa ja sijainen _____	92
Museoneuvoja matkustaa ja järjestää kursseja _____	94
Liiton lehti solmitaan Osmaksi _____	96
Taidemuseot kokoontuvat _____	101
Itsenäistynvä liitto 1957–74 _____	105
Valtio kehittää museoalaa ja ammattiväki organisoituu _____	105
Jäsenkanta laventuu ja liitto muuttuu nimensä mukaiseksi _____	107
Liiton kehittyminen johtaa sääntöuudistuksiin 1967 ja 1974 _____	110
”Vanhojen herrojen” on joskus väistyttävä, uudistuva keskushallitus _____	111
”Erikoismuseoille” omat museopäivät _____	118
Liiton asiantuntijaorganisaatiot _____	120
Liitto sahaa oksaa, jolla istuu _____	126
Omiin tiloihin _____	136
Kahdesta viideksi – henkilöstö 1957–74 _____	138
Konservointilaboratorio pelastamaan museoiden tekstiilejä _____	139
Keskuskortistointi valtakunnallisen museoesinekerin alkuna _____	140
Vanhanaikainen neuvonta käy tarpeettomaksi, uutta kurssitusta tulee tilalle _____	141
Avustusten jakajana vuoteen 1974 _____	144
Julkaisutoiminnan seitsemän laihaa vuotta _____	148
Kunniaa myös ristein ja mitalein _____	151
Muutoksien aikaa 1975–98 _____	155
Kulttuurilainsäädäntö toteuttaa toiveita _____	155
Museoalan kasvu taittuu _____	158
Katoa liiton jäsenkunnassa _____	159
Jäsenmaksuruletti päättyy ja talous vakiintuu _____	160
Liitto manifestoi sääntöuudistuksin uuden rooliinsa museoyhteisön tukijana ja etujen ajajana _____	163
Keskushallituksen työtä tehostetaan toimikunnan ja työryhmin _____	166
Neljänlaisia museopäiviä _____	168
Museoalan keskeiseksi täydennyskouluttajaksi _____	171
Museologisesti aktiivinen liitto _____	174

Kiertonäyttelyt, keskuskortistointi ja tekstiilikonservointi päättyvinä toimintoina _____	178
Uusia julkaisuja, medioita ja suosituksia museoalan kehittämiseksi ja sen tunnettavuuden lisäämiseksi _____	181
Analysointeja ja tilastoja museoalan, tutkimuksen ja hallinnon tarpeisiin ____	185
Toimisto urakehityksen ponnahduslautana _____	186
”Häätö” Annankadulle 1985 _____	188
Tunnuksia ja tunnustuksia _____	191
Lisää ilmansuuntia kansainväliseen toimintaan _____	192
 Suomen museoliiton 75 vuotta _____	 195
 Viitteet _____	 203
 Lähteet _____	 213
 Liitteet _____	 217
1. Kansallismuseossa 8.–9.1.1923 pidettyjen ensimmäisten museopäivien osanottajat _____	217
2. Suomen museoliiton säännöt 1923 _____	218
3. Suomen museoliiton ensimmäiseen vuosikokoukseen 18.5.1924 mennessä ilmoittautuneet liittojäsenet ja kannattavat jäsenet _____	221
4. Suomen museoliiton museopäivät ja vuosikokoukset _____	222
5. Suomen museoliiton kunniajäsenet _____	223
6. Suomen museoliiton väliaikaisen keskushallituksen, keskushallituksen ja hallituksen jäsenet ja varajäsenet _____	224
7. Suomen museoliiton puheenjohtajat ja varapuheenjohtajat _____	225
8. Suomen museoliiton sivutoimiset ja päätoimiset sihteerit _____	226
9. Suomen museoliiton vakituinen henkilökunta _____	226
10. Suomen museoliiton julkaisuja _____	228
11. Suomen museoliiton museotyön standardisoimiseksi tekemät suositukset _____	230
 Henkilöhakemisto _____	 231
Henkilöruudut _____	xxx

Esipuhe

Museoiden yksi keskeinen yhteiskunnallinen perustehtävä on auttaa yhteisöä ja yksilöä vastaamaan kysymyksiin *keitä he, ajan tai paikan suhteen kaukaiset ihmiset olivat ja ovat sekä keitä me itse olemme, mistä me tulemme ja minne me menemme?* Yhteiskunnallisena muistina työnjaolisesti toimivien Suomen museo-, arkisto- ja kirjastoalojen on oman menneisyytensä suhteen kuitenkin muille tietoa tarjotessaan käynyt kuin suutarin lasten kenkien – huonot ovat. Oma historia on siis jäänyt tutkimatta, osittain jopa tallentamatta.

Historiaan liittyy myös syy- ja seuraussuhteiden ongelma. Tämä käy selvästi ilmi museoalan historiaa tutkittaessa. Alalla on ollut lukuisia toimijoita, organisaatioita ja yksilöitä, alan ulkopuolisista vaikuttajista puhumattakaan. Keskeiset toimijat pitäisi ottaa huomioon, mutta julkaistujen historioiden puuttuessa se ei ole työekonomisesti mahdollista. Jostain on kuitenkin aloitettava ja uskottava ensimmäisen paikallismuseon perustajan, piirilääkäri Carl Robert Ehrströmin lailla, kun hän kirjoitti perustamastaan Raahan museosta 1862: ”Tulkoon tämä alku kuinka

kainoksi tahansa – ainoastaan olemme sen tehneet – pitkittämisen jätämme jälkiläisillemme.”

Suomen museoalaa on toki tutkittu ja on julkaistu monia tätä tutkimusta tukevia teoksia, kuten esimerkiksi yksittäisten museoiden historioita, kaksi ”museohenkilöä” koskevaa ylempää opinnäytettä, edesmenneistä museoihmisistä kirjoitetut muistositinat, muinaismuistohallinnon historia vuoteen 1917 sekä eduskunnan, valtioneuvoston ja opetusministeriön historiat. Vaan tutkittavaa vielä riittää.

Organisaatiot eivät toimi, vaan ihmiset. Museoalalle on ollut ominaista aktiivisten luottamushenkilöiden ja muiden vapaaehtoisten työpanos. Kun työt tahtovat kasaantua, sama henkilö on usein ollut (jopa yhtäaikaan) esimerkiksi museovirassa, Museoliiton luottamushenkilönä ja muutaman muun liiton johdossa tai valtioelimen jäsenenä. Tästä syntyy tutkimukselle ongelma, etenkin asioita kauan jälkeinpäin tarkasteltaessa, että on lähes mahdotonta ratkaista, missä roolissa henkilö on ollut mihinkin asiaan vaikuttamassa.

Mielestäni museologinen tutkimus on ollut järke-

vää aloittaa tutkimalla museoalan historiaa, minkä tuloksena on eräänlainen runko. Tuohon runkoon voidaan seuraavaksi ryhtyä lisäämään oksia ilmiöihin perehtyvin tutkimuksin.

Vuonna 1923 perustetun Suomen museoliiton keskushallitus julkaisi liiton 50-vuotisuuden aikoihin kirjan, jonka esipuheessa todettiin seuraavaa:

”Suunnitellessaan Suomen Museoliiton 50-vuotisjuhlallisuuksia liiton keskushallitus kaavaili liiton ja maamme museotoiminnan historian kirjoittamista ja julkaisemista. Se otaksui, että tehtävä kiinnostaisi kulttuurihistorian tutkijoita, koska maamme museolaitoksen kehitys ja myös liiton toiminta ovat varsin kiinteässä yhteydessä kunkin ajankohdan henkisiin virtauksiin ja taloudellisiin edellytyksiin ja tarjoavat kiintoisan ja monissa suhteissa epätavallisen probleemakentän. Sopivaa ja halukasta tutkijaa ei kuitenkaan löytynyt, minkä vuoksi hankkeesta oli luovuttava. Suuri yleisö ei tietystikään ole tällaista historiaa odottanut, tuskinpa edes varsinaiset historianharrastajat, mutta keskusliitto otaksui, että maamme museoväki – luottamusmiehet, harrastelijat ja museotyöntekijät – tuntee tiettyä tarvetta nähdä, miten liiton toiminta on kehittynyt. Tällaista tarvetta jossain määrin tyydyttääkseen keskushallitus on päättänyt julkaista professori Unto Salon keskushallituksen puheenjohtajana liiton 50-vuotisjuhlissa, vuosikokouksessa ja liiton puheenjohtajien haudoilla Helsingissä huhtikuun 15. päivänä 1973 käytämät ”historioivat” puheenvuorot.”

Liiton 60-vuotisjuhlien lähestyessä tutkittiin jälleen vuonna 1980 historian kirjoittamista, mutta siitä jouduttiin ajan puutteen vuoksi luopumaan. Sen si-

jaan liiton tiedotussihteeri Toimi Jaatinen (Jaatinen 1984) laati Osma-juhlakirjaan museoalan kronikan, joka on yhä ainoa yleisesitys Suomen museoalasta! Seuraaviin juhliin haluttiin ehtiä ajoissa ja niin Museoliiton hallitus asetti 75-vuotisjuhlia varten jo 1991 Historiatyöryhmän, jonka tehtävänä oli sekä Suomen museoliiton että Suomen museolaitoksen historioiden edistäminen. Työryhmään kutsuttiin puheenjohtajaksi lehtori Veikko Laakso ja jäseniksi maakunta-arkiston johtaja Samuli Onnela, museonjohtaja Pekka Toivanen ja apulaisprofessori Janne Vilkuna. Työryhmän sihteeriksi määrättiin liiton museoasiainsihteeri Marja-Liisa Pohjanvirta. Museoliiton historian kirjoittajaksi valittiin vuonna 1992 Janne Vilkuna. Käsillä olevan teoksen käsikirjoitukseen ovat ystävällisesti tutustuneet historiatoimikunnan lisäksi valtionarkeologi C. J. Gardberg, professori Unto Salo, Museoliiton puheenjohtaja Matti Rossi ja pääsihteeri Anja-Tuulikki Huovinen sekä Jyväskylän yliopiston dosentit Osmo Rinta-Tassi, Teppo Vihola ja Kustaa H. J. Vilkuna. Henkilöistä laadittujen faktaruutujen kriteerinä on ollut, että henkilö on edesmennyt Museoliiton kunniajäsen, puheenjohtaja tai (pää)sihteeri.

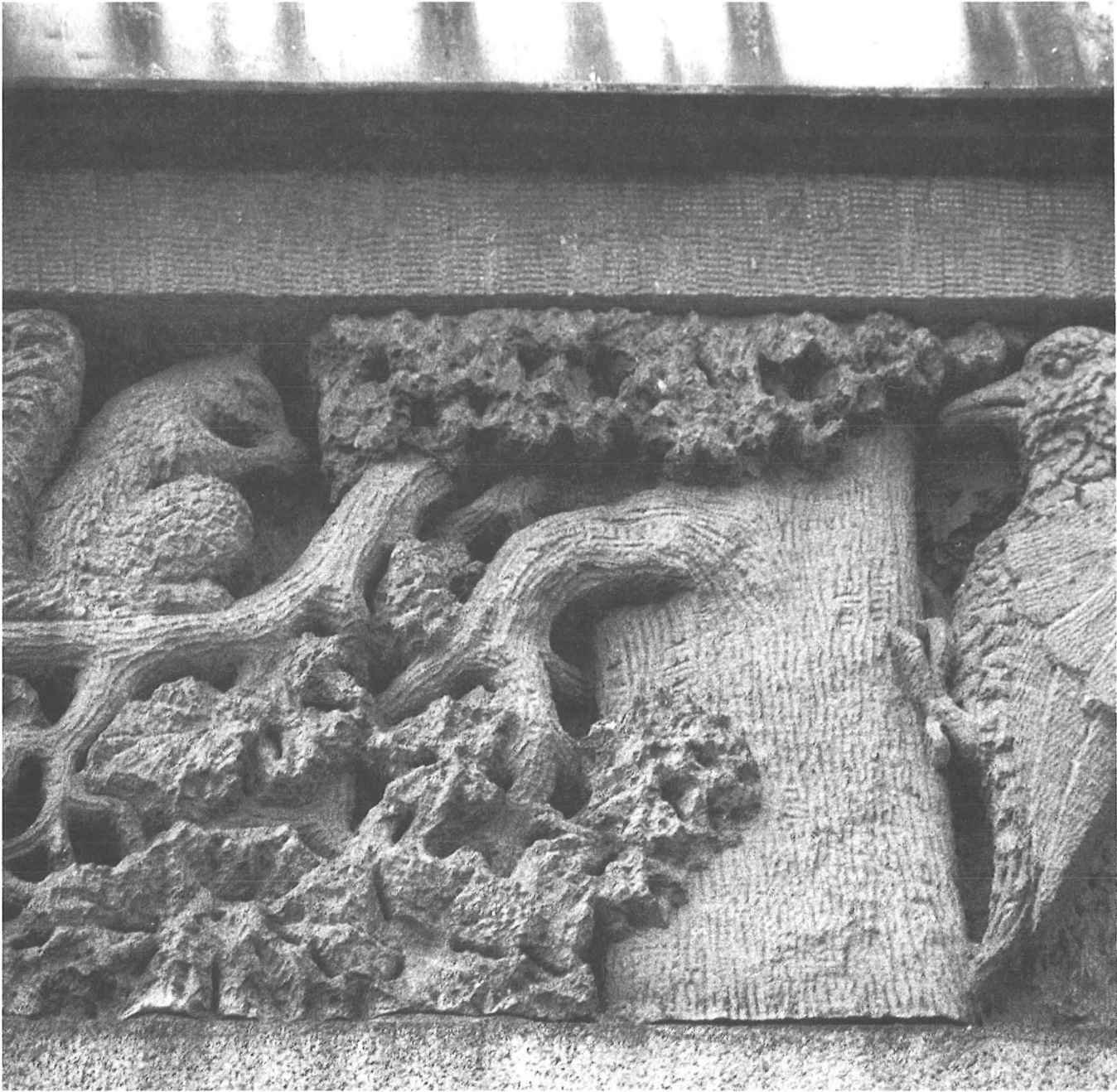
Tutkimus- ja kirjoitustyössäni olen kiitoksen velkaa lukemattomille ihmisille, sillä niin monia olen vaivannut jonkin yksityiskohdan muistelemisella tai arkistoasian selvittämisellä. Suurimmat kiitokset kuuluvat liiton toimiston väelle eli taloussihteeri Marja Rissaselle ja toimistos sihteeri Helena Piipposelle, joista ensiksi mainittu on auttanut syventymään liiton mielenkiintoisiin talousasiakirjoihin. Aivan erityinen kiitos kuuluu liiton noin 15 hyllymetriä käsittävän arkiston vuosina 1994–96 järjestäneelle projektityöntekijä hum. kand. Hanna Kalevolle.

Julkaisun toimitustyössä ja kuvituksessa ovat autta-
neet liiton tiedottaja Hilikka Vallisaari ja fil. kand.
Seija Tuomaala.

Jossittelu ei kuulu tieteeseen, mutta muuten sitä
sopii harrastaa. Joskus kun olen kuullut liittoa ar-
vosteltavan, olen pohtinut, ettei puhuja ole miettinyt
kovin syvällisesti sitä, millainen museoala olisi ilman
omaa liittoaan. Olisiko se lainkaan ala, yhteisö, yh-
teisine arvoineen, normeineen ja tapoineen?

Jyväskylässä naisten viikolla 1998

Janne Vilkuna

Museoalan kehitystä ennen Suomen itsenäisyyttä

Venäjän vallan aikana liikkuvuus lisääntyi ja kylät ja pitäjät avautuivat suomalaisten maaksi. Metsäteollisuuden kehitys synnytti raakapuulle arvon, jolloin tilalliset alkoivat saada metsästä pääomia. Varat sijoitettiin sekä maatalouden tuotannon tehostamiseen että elintason kohottamiseen. Muun muassa tarjolla oleva runsas työväki, vähitellen kasvavat pääomat, oma valtiontalous, säädetty elinkeinovapaus, kasvava lehdistö ja ympärivuotinen, yhä laajemmalle rakentuva aikataulujen mukainen rautatieliikenne loivat edellytyksiä talouden nopealle kasvulle.

Turun akatemian oppineet omaksuivat 1700-luvun lopussa käsityksen suomalais-ugrilaisista kielistä. Kansallinen herääminen synnytti vaatimuksen selvittää oman maan ja kansan menneisyyttä. Vuonna 1831 perustettiin muinaisrunoja ja muuta suullista kansanperinnettä keräävä Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1864 sai alkunsa Suomen Historiallinen Seura ja 1870 Suomen Muinaismuistoyhdistys. Helsingin yliopiston historian professorit ryhtyivät tutkimaan omankin maan historiaa. Suomen ja sen

sukukielten tutkimuksen myötä yliopistoon perustettiin vuonna 1850 suomen kielen ja kirjallisuuden vakinainen professuuri, josta ”erosi” 1908 kansanruudentutkimuksen professuuri. Muita kansallisia tieteitä varten nimitettiin ylimääräisiä professoreja.

Suomen kieli kehittyi 1800-luvun puolivälissä rahvaan kielestä sekä hallinnon että tieteen kieleksi. Kansanopetusta tehostettiin siirtämällä se seurakunnilta kunnille ja perustamalla suomenkieliset opettajaseminaarit sekä poikien ja tyttöjen oppikoulut. Vuoden 1898 piirijakoasetus loi edellytykset sille, että vuosisadan vaihtuessa jokaiselle halukkaalle tarjoutui tilaisuus käydä kansakoulua. Kansallinen kuva- ja säveltaide sekä kirjallisuus kukoistivat 1800-luvun lopulla. Kansakunnan edistys manifestoitii vuonna 1900 Pariisin maailmannäyttelyssä, missä todistettiin suomalaisten kuuluvan eurooppalaisten sivistyskansojen joukkoon.

Vuosisadan vaihteen sortokaudet eivät vaikuttaneet talouden kehitykseen. Ensimmäisen maailmansodan aikana Venäjän vienti veti vuoteen 1916, jol-

loin kiihtyvä inflaatio alkoi murentaa taloutta. Vuonna 1906 säädetty valtiopäiväjärjestys toteutti yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden, ja vuonna 1917 koottiin maailman ensimmäinen sosialistienemmistöinen hallitus. Saman vuoden lopulla Venäjän poliittinen tilanne mahdollisti Suomen irtautumisen itsenäiseksi valtioksi.

Turun palossa vuonna 1827 tuhoutuneet Turun akatemian kokoelmat perustettiin uudelleen vuonna 1828 säädetyissä Helsingin yliopiston statuuteissa, joiden mukaan yliopistossa oli muun muassa kasvitieteellinen puutarha, luonnontieteellinen museo, kemian laboratorio ja mineraalikabinetti sekä rahamitali- ja taidekabinetti. Venäjän vallan aikana 1860–90-luvulla Suomeen perustettiin ensimmäiset pääkaupungin ulkopuolella sijaitsevat paikallismuseot eli maaseutumuseot. Niistä ensimmäinen syntyi vuonna 1862 Raahen piirilääkäri Carl Robert Ehrströmin (1803–81) aloitteesta.¹ Lähes kahdenkymmenen vuoden kuluttua vuonna 1881 perustettiin seuraava eli Turun kaupungin historiallinen museo. Raahen ja Turun esimerkin jälkeen museoiden perustaminen oli niin vilkasta, että maan joka kolmannessa kaupungissa oli vuosisadan vaihteessa museo.

Vuonna 1883 annettiin muinaismuistoasetus², jossa mainittiin toimeenpanevana viranomaisena muinaistieteellinen toimikunta, joka perustettiin Arkeologinen toimisto -nimisenä vuonna 1884. Seitsemänjäseninen toimikunta oli eräänlainen tiedeakademia, jonka ”asiana on yleinen huolenpito maamme muinaismuistoista”. Valtionarkeologia lukuunottamatta toimikunnan jäsenet nimitti kolmivuotiskaudeksi toimeensa kuusi ajan keskeistä tieteellistä organisaatiota. Näin Suomen Tiedeseura nimitti kaksi jäsentä ja Helsingin yliopisto, Suomalaisen Kirjalli-

Suomen kansallismuseo rakennettiin vuosina 1906–10 ja avattiin yleisölle vuonna 1916.

suuden Seura, Suomen Historiallinen Seura ja Suomen Muinaismuistoyhdistys kukin yhden.³

Edellä mainitussa muinaistieteellisen toimikunnan säätävässä julistuksessa ennakoitiin tulevaa Kansallismuseota: ”Jos maamme historian ja muinaisasiain valaisemista edistäväin esineitten säilyttämistä varten kansallismuseo ... wast’edes tulee toimeen, on Arkeologinen Toimisto welwollinen pitämään sitä silmällä ja Waltionarkeologi olemaan sen esimiehenä ...”. Museon alkuvaihe toteutui vuonna 1893, kun Helsingin yliopiston Historiallis-kansatieteellinen museo, Ylioppilasosakuntain kansatieteellinen museo ja Suomen muinaismuistoyhdistyksen kokoelmat yhdistettiin Arkeologisen toimiston ja valtionarkeologin alaiseksi Valtion historialliseksi museok-

si.⁴ Oman rakennuksen puuttuessa yhdistäminen oli vain hallinnollinen toimenpide. Kansallismuseon rakennus valmistui pääosin vuonna 1910, jolloin koelmien siirto rakennukseen voitiin aloittaa. Museon näyttelyt avattiin yleisölle 31.1.1916.⁵ Joulukuussa 1917 annettiin väliaikainen asetus, jolla muinaistieteellinen toimikunta muodostettiin sen omista johtavista virkamiehistä. Toimikunnan organisaation ja tehtävät vakiinnuttavat asetukset annettiin vuonna 1920.⁶

Paikallismuseoiden ongelmat olivat asiantuntijoiden tiedossa, ja nämä työskentelivät koko ajan ratkaistakseen kysymyksen. Vuoden 1908 alussa muinaistieteellinen toimikunta pohti perusteita, joilla Längmanin testamenttivaroja jaettaisiin maaseutumuseoille. Toimikunta päätti muun muassa, että yksi virkamies matkustaisi tarkastamaan museot. Niinpä konservattori Hjalmar Appelgren-Kivalo teki kevättalvella ulkomaisiin museoihin suuntautuneen matkan lisäksi perusteellisen tarkastusmatkan maaseutumuseoihin.⁷

Helsingissä järjestettiin vuonna 1909 toiset kotiseutupäivät. Paikallismuseoiden oloihin hyvin perehtynyt Appelgren-Kivalo alusti keskustelun maaseutumuseoiden ja keskusmuseon suhteesta. Hänen asenteensa maaseutumuseoihin eli sekä kaupunkimuseoihin että varsinkin pitäjänmuseoihin oli kielteinen, koska hänen mielestään niitä oli perustettu liikaa ja liian löyhin perustein ilman tarpeellisia varoja ja vastuuelintä. Appelgren-Kivalo katsoi, että museot vaaransivat esihistorian tutkimuksen kehittymisen ja Kansallismuseon perustamisen. Tämän vuoksi hän esitti, ettei maaseutumuseoita tullut enää perustaa, että esihistorian tutkimus ja opetus edellytti aineiston keskittämistä ja Kansallismuseon luo-

mista ja että kotiseutututkimusyhdistysten tuli keskittää ponnistuksensa Kansallismuseon kehittämiseen.⁸

Kaikki eivät nähneet asioita yhtä synkkinä kuin Appelgren-Kivalo; heidän mielestään sekä Kansallismuseolla että paikallismuseoilla oli omat tehtävänsä. Muinaistieteellisen toimikunnan amanuenssi A. M. Tallgren totesi, että keskusmuseon ja paikallismuseoiden tulisi olla yhteistyössä, minkä vuoksi valtion museoon olisi saatava paikallismuseoita tarkastava ja valvova virkamies. Appelgren-Kivalo ei hyväksynyt Tallgrenin esitystä. Kokous päätti asettaa komitean tutkimaan, ”miten puutteet maaseutumuseoiden hoidossa ja järjestyksessä olisivat poistettavat”.⁹

Kun Appelgren-Kivalo sanoutui irti komiteasta, siihen kuului seitsemän miestä: ”toht. Th. Schvindt puheenjohtajana, jäseninä tohtorit R. Boldt, K. K. Meinander, maist Juhani Rinne, W. von Konow, Turun museon johtaja, herra Matti Kauppinen, Porin museon johtaja, ja maist. A. M. Tallgren sihteerinä.” Komitean kokouksessa 9.5.1909 päädyttiin suosittelemaan, että maakuntiin perustettaisiin luonnontieteellisiä museoita ja samalla tunnustettiin maakunta- ja kaupunkimuseoiden merkitys.¹⁰

Ruotsissa museoiden perustaminen oli ollut vilkasta, ja museoihin oli pystytty perustamaan vakinaisia virkoja siinä määrin, että museoissa työskentelevät perustivat Göteborgissa 22.2.1906 Svenska museimannaförening -yhdistyksen. Se oli eräänlainen ammattiliitto, jonka toiminta hiipui, mutta joka elvytettiin ja organisoitiin uudelleen 1931. Yhdistys lyhensi sittemmin nimensä muotoon Svenska museiföreningen.¹¹ Suomessakin oli 1800-luvun lopulla haaveiltu museokokouksista. Valtionarkeologiksi edennyt Hjalmar Appelgren-Kivalo muisteli vuoden

1923 museopäivien avauspuheessaan, että keskusteluissa J. R. Aspelinin kanssa 1880-luvun lopulla oli tullut usein esille toive, että suuremmissa kaupungeissa olisi voitu ”pitää määrääkäsia kokouksia muinaistieteellisen harrastuksen elvyttämiseksi”, mutta hanke kariutui sekä väen vähyyteen että kokouspaikaksi sopivan Valtion historiallisen museonkin muuttumiseen museosta ”moneksi makasiiniksi”.¹² Ruotsalaisten museomiesyhdistys lienee kuitenkin ollut painavimpana esimerkkinä, kun komitea totesi, että museoiden yhteistyötä oli kaikin tavoin parannettava ja siksi ”lausuttiin erittäin suotavaksi että olisi perustettava erikoinen museomiesyhdistys museoalalla työskentelevien henkilöiden kesken”. Yhdistys päätettiin perustaa, ja syksyksi suunniteltiin asianharrastajien kokousta. Appelgren-Kivalon esiintuomien museoiden hoidollisten epäkohtien poistamiseksi ehdotettiin sekä museonhoidon käsikirjan toimittamista että museokurssien järjestämistä.

Komitea päätyi ehdottamaan keskusmuseossa työskentelevää tarkastajaa asetettavaksi esimerkiksi kolmen vuoden koeajaksi. Syksyllä kokoontuvalle museomiesyhdistykselle päätettiin esittää tarkastajan toimintaohjeiden laadintaa ja vuotuisen palkkauserärahahan anomista valtiolta. Tarkastajan toimialaksi ehdotettiin ”m.m. kuuluvan paikallismuseoiden luettelemistyössä neuvomisen, erikoisten paikallismuseoiden välityksellä saapuneiden löytöjen paikkojen tarkastamisen, museoesineiden näytteille pannon neuvomisen, maalöytöjen viemisen Helsinkiin, esineiden hintojen arvioimisen ja yhdenmukaisuuden aikaan saamisen siinä suhteessa j.n.e.” Kun komitea kokoontui seuraavana päivänä, asiat olivat saaneet yllättävän käänteen, sillä se päättikin olla lausumatta mitään tarkastajasta ja siirtää asian tulevalle

museomieskokoukselle. Museomiesyhdistystä ei kutsuttukaan kokoon eikä tarkastajan virkakaan sitä kautta edennyt.¹³ Hyvän hankkeen kaatumisen taustalla saattoi olla vuoden 1909 kotiseutupäivillä kuultu Appelgren-Kivalon kanta, joka ei halunnut vaarantaa edistyvää muinaistutkimusta eikä juuri valmistuvan Kansallismuseon rakennuksen avaamista.

Museon ja kokoelman raja oli häilyvä vuosisadan alussa, kuten se on vieläkin, ja siksi museoiden lukumäärä vaihteli laskijasta toiseen. Muinaistieteellisen toimikunnan ylimääräinen amanuenssi J. Lukkari-nen julkaisi toimikunnan vuosikirjassa *Analecta archæologica fennica* V:ssä 1917 ilmestyneen katsauksen Suomen museoista. Lukkari-nen laskujen mukaan maassa oli 47 varsinaista ”muinaistieteellis-kansatieteellistä ja historiallista” museota.¹⁴ Tarton yliopiston arkeologian professori A. M. Tallgren ja maisteri E. A. Virtanen toimittivat vuonna 1920 Suomen muinaismuistoyhdistyksen 50-vuotisuuden kunniaksi teoksen Suomen maaseutumuseoita. Teoksessa olevassa katsauksessaan maamme historiallisiin paikallismuseoihin Tallgren laski niitä olleen vuoden 1917 alussa 44 ja totesi lukumäärän olevan lähes riittävä: ”Sellaisia paikkakuntia, joilla museoitte perustaminen vielä olisi toivottava ja luonnollinen, ei maassamme ole monta. Ymmärtääkseni ovat sellaisia Rovaniemi, Kajaani, Varkaus ja Kuusankoski tai Kouvola.”¹⁵

Suomen museoliiton puheenjohtaja, tohtori Julius Ailio laski 1932 julkaistussa artikkelissaan ”Katsaus kulttuurihistoriallisen museoidemme syntyyn ja kehitykseen”, että valtion museoiden ohella perustettiin vuoteen 1920 mennessä 25 museota, joista kuusi sijaitsi maalaispitäjissä.¹⁶

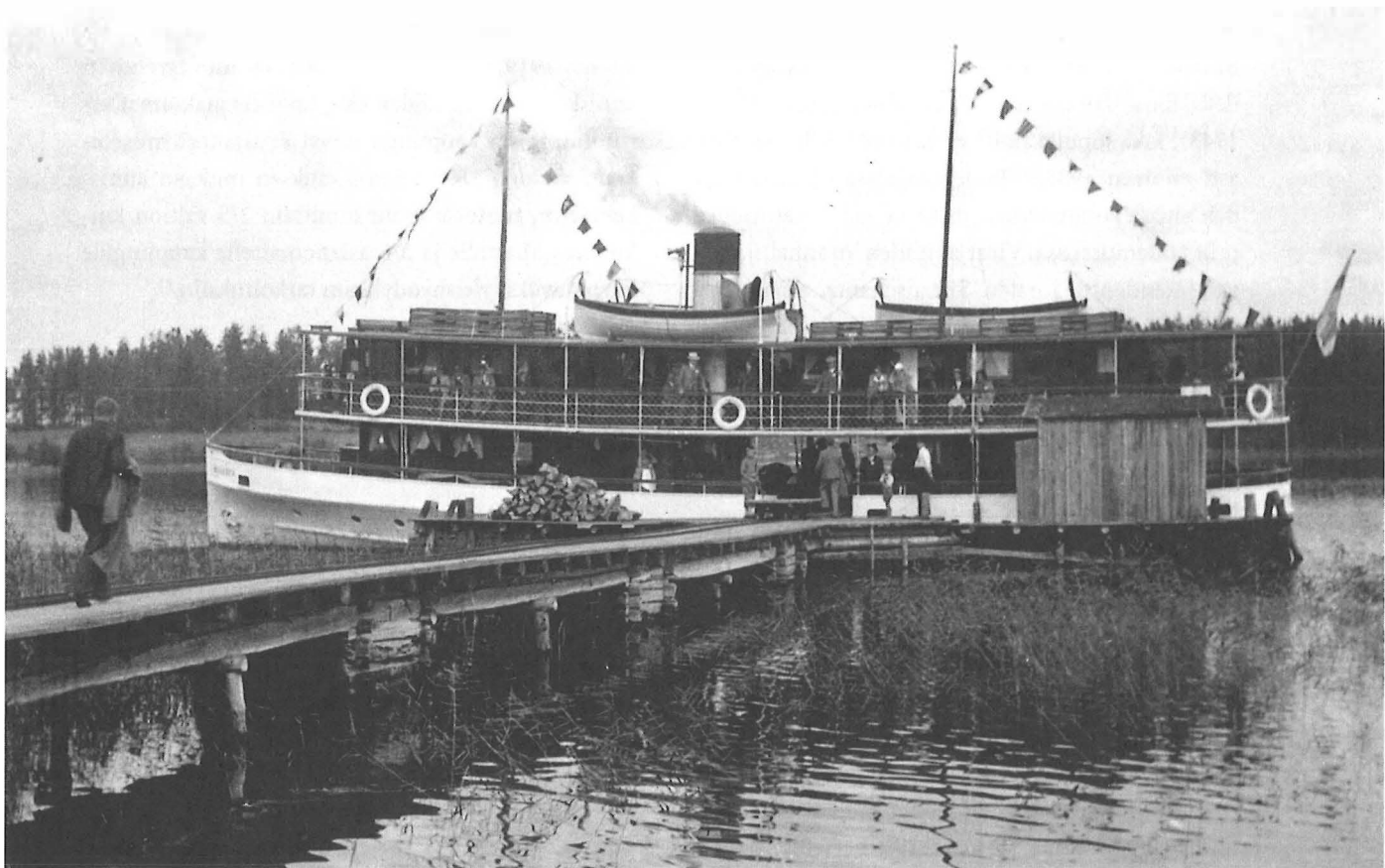
Muinaistieteellisessä toimikunnassa oli Suomen

itsenäistyessä 12 virkaa. Ajan ”maaseutumuseot” olivat yleensä parhaimmillaan sivutoimisten vaatimattomasta vuotuista palkkiota saavien museonhoitajien hoidossa. Pääkaupungin ulkopuolella oli vain yksi museovirka; Turun kaupungin historialliseen museoon oli perustettu vuonna 1896 intendentin virka. Museon johtokunta valitsi siihen kolmivuotiskaudeksi filosofian maisteri Walter von Konowin (1866–1943), joka lopulta hoiti virkaa eläkkeelle jääntiinsä asti vuoteen 1933.¹⁷ Taidemuseoissa oli itsenäisyyden alussa kolme virkaa, jotka kaikki olivat Ateneumin taidemuseossa. Virat ja niiden viranhaltijat olivat intendentti Torsten Stjernschantz, amanuenssi (per. 1924) Bertel Hintze ja konservattori Eric O. W. Ehrström.¹⁸ Ainoat luonnontieteelliset museovirat olivat Helsingin yliopiston ”Tieteellisissä laitoksissa”: Eläintieteellisessä ja Kasvitieteellisessä museossa sekä Mineralogisessa kabinetissa oli 11 viranhaltijaa.¹⁹

Muinaistieteellisen toimikunnan tehtäviin kuului asetuksen mukaan sen omien museoiden lisäksi myös ”myötävaikuttaa valtion avustamain yksityisten sivistyshistoriallisten kokoelmien hoidon edistämiseen”.²⁰ Museoneuvonnan tarve oli siis havaittu jo 1900-luvun alussa, mutta varsinaisen museotarkastajan eli -neuvojan virkahankkeen jäätyä vain aloitteen asteelle neuvonta oli jäänyt muinaistieteellisen toimikunnan vähien virkamiesten harteille. Tallgren toteaa lyhyesti toimikunnan mahdollisuuksista ja ajasta ennen vuotta 1923: ”Suomessa ei ole ollut mitään varsinaista museohallitusta eikä mitään aatteellista museolaisammattiyhdistystä.”²¹

Uusien maaseutumuseoiden taloudellisen avustamisenkin tärkeys oli tiedostettu, ja muinaistieteellisen toimikunnan kautta niille oli voitu ohjata jon-

kun verran varoja. Vuodesta 1905 alkaen toimikunta sai eduskunnalta jaettavakseen paikallismuseoille Längmanin testamenttivaroja ja vuonna 1921 saatiin samaan tarkoitukseen 40 000 markkaa Kordelinin sivistysrahastosta.²² Kaupunkien museoiden ainoa säännöllisempi paikallinen avustuskanava ehtyi yllättäen 1919, sillä kielto lain voimaantulo tyrehdytti anniskeluosakeyhtiöiden kaupungeille maksamat verotulot, joista kaupungit olivat avustaneet museoihin. Vuoden 1892 viina-asetuksen mukaan anniskeluveron tuotosta meni nimittäin 2/5 valtion kulukaitosrahastolle ja 3/5 asianomaiselle kaupungille käytettäväksi yleishyödyllisiin tarkoituksiin.²³

Suomen museoliitto 1923–38

Katse kääntyy länteen

Tasavallaksi itsenäistyneen Suomen vienti tyrehtyi Venäjälle, jolloin läntistä kauppaa ryhdyttiin vahvistamaan. Olojen epävarmuutta lisäsi vielä sekä koettu katkera sisällissota että maailmansodan hävinneen Saksan syöksyminen hallitsemattomaan inflaatioon, mikä aiheutti koko 1920-luvun ajan epävakautta Euroopan taloudelle.

Suomi perusti olemassaolonsa talouden lisäksi sivistykselle ja sosiaaliselle tasa-arvolle. Kansan perusopetus saatiin vakaalle pohjalle vuonna 1921 voimaan astuneella oppivelvollisuuslailla. Valtio tuki myös kansan omaehtoista sivistäytymistä avustamalla kansalais- ja työväenopistoja sekä kansankirjastoja. Kansallisten tieteiden tutkimus ja opetus edistyi Helsingin yliopiston perustaessa taidehistorian, kansatieteen ja arkeologian vakinaiset professuurit vuosina 1920, 1921 ja 1923. Yleisradion 1927 alkaneeet lähetykset toivat maan ja maailman tapahtumat vii-veettä joka puolelle Suomea.

Maailmantalouden lama levisi Eurooppaan 1930-luvun alussa. Pulavuosien jälkeen normaalit ajat palasivat Suomessakin 1930-luvun puolivälin jälkeen,

jolloin tulevaisuus näytti valoisaalta ja voitiin toteuttaa sosiaalisia uudistuksia. Urheilusankareistaan hurmioitunut Suomi varustautui suurin odotuksin Helsingissä vuonna 1940 pidettäviin olympialaisiin. Talouden korkeasuhdanne johtui kuitenkin siitä, että Euroopassa varustauduttiin tulevaan suursotaan.

1920-luvun alussa museoissa työskentelevien ja museoista vastuuta kantavien henkilöiden yhdistymiselle oli aiemmin mainitun Ruotsin museomiesyhdistyksen ja kotimaisen vuonna 1909 ehdotetun, mutta toteutumattomaksi jääneen museomiesyhdistyksen lisäksi kolmaskin esikuva. Eräät suomalaiset museomiehet saivat vuonna 1921 kutsun Göteborgissa 1923 pidettävään Skandinaavisen museoliiton kokoukseen.²⁴ Liitto oli perustettu jo 1915 Tanskan taideteollisuusmuseon johtajan Emil Hannoverin aloitteesta, ja hänellä oli esikuvana saksalaisen Justus Brinckmannin perustama Internationaler Museumsverband, jonka jäseniksi valikoitiin vain kriteerit täyttäviä museonjohtajia.²⁵ Ensimmäisen maailmansodan vuoksi Skandinaavisessa museoliitossa toimivat aluksi vain Norjan, Ruotsin ja Tanskan museoammattilaiset. Kutsuttujen joukossa olivat todennäköisesti myös miehet, jotka valittiin 1925

perustetun Suomen osaston johtoon: K. K. Meinander (sihteeri), C. A. Nordman, U. T. Sirelius (puheenjohtaja), Torsten Stjernschantz ja A. M. Tallgren (apulaissihteeri).²⁶

Aktiivisten turkulaisten ehdotus

Turun kaupungin historiallisen museon johtokunta piti vaatimattoman 40-vuotisjuhlaistunnon Turun linnassa 15.9.1921. Läsnä olivat puheenjohtaja arkkitehti Alex. Nyström, tohtori Knut A. Svanljung, akatemias sihteeri Svante Dahlström sekä lehtori Juli-

us Finnberg. Kokous muodostui merkittäväksi koko Suomen museolaitoksen kannalta siksi, että istunnossa hyväksyttiin paikallismuseoiden yhteistyöhön pyrkivä aloite. Finnberg ilmoitti nimittäin edellisviikolla lähettäneensä kaikkiaan yhdeksälletoista paikallismuseolle museon edellisen vuoden vuosikertomuksen, museon opaskirjan ja paikallismuseoiden yhteistoimintaan kehottavan kirjeen.²⁷ Kirjeessään hän kertoi vastaanottajille, että:

”Turun kaupungin historiallisen museon johtokunnan piirissä on jo jonkin aikaa voimakkaana virinnyt ajatus ainakin jonkinmoisen yhteistoiminnan aikaansaamisen välttämättömyydestä maamme kaikkien paikallismuseoi-

Lehtori Julius Finnberg (1877–1955)

Suomen museoliiton väliaikaisen keskushallituksen ja keskushallituksen jäsen 1923–44, varapuheenjohtaja 1932–40 ja kunniajäsen 1955.

Julius Finnberg syntyi Turussa 1877. Hän kirjoitti ylioppilaaksi 1897 ja valmistui filosofian kandidaatiksi 1902. Opintojensa jälkeen hän oli uskonnon ja historian opettajana Turun suomalaisessa tyttökoulussa ja Turun suomalaisen tyttölyseon uskonnon ja filosofian alkeiden vanhempänä lehtorina vuodesta 1926 eläkkeelle jääntiinsä asti vuonna 1947.

Finnberg valittiin 1915 Turun kaupungin historiallisen museon johtokunnan jäseneksi ja kaksi vuotta myöhemmin myös sihteeriksi, joissa toimissa hän oli vuoteen 1931. Museon intendentin, Walter von Konowin jäätyä eläkkeelle, Finnberg oli vt. museonjohtaja 1933–34. Museon siirryttyä museolautakunnan hallintaan, Finnberg oli lautakunnan jäsen 1934–53. Finnberg oli siten Turun kaupungin historiallisen museon luottamustoimissa ja johdossa lähes neljäkymmentä vuotta!

LÄHDE: Drake 1995, Nikander 1955, Osma 1955, 160 ja Helsingin Sanomat 30.11.1955.

den kesken. Kun ensimmäinen askel tällaisen yhteistoiminnan aikaansaamiseksi lienee johdossamme olevien kokoelmien, niiden hoidon ja ylläpidon ainakin pääpiirteinen tunteminen, saa Turun kaupungin historiallisen museon johtokunta täten kunnioittavimmin lähettää Teille yhden kappaleen viimeksi ilmestynyttä kokoelmiensa luetteloa, jääden odottamaan Teiltä suosiollista vastavuoroista lähetystä mahdollisuuden mukaan ensi tilassa ...”

Suoraavaksi Finnberg lähestyi muinaistieteellistä toimikuntaa. Hän lähetti museon johtokunnan hyväksynnän jälkeen sen nimissä 2.6.1922 toimikunnalle kirjeen, jossa hän ehdotti, että toimikunta ”ryhtyisi toimiin yhteistoiminnan saamiseksi maamme

maaseutumuseoiden kesken”.²⁸ Käytännön toimina toimikuntaa pyydettiin harkitsemaan ensimmäisen museomieskokouksen koolle kutsumista Helsinkiin ”tutkijakokouksen yhteyteen”; kyseessä olivat suunnitellut historiantutkijain päivät 21.–25.8. Kokouksen ohjelmaksi mainittiin esitelmät, opastukset ja keskustelut Kansallismuseossa sekä vierailut naapurimuseoissa. Ajat olivat muuttuneet vuodesta 1909, ja niin valtionarkeologiksi 1915 nimitetyn Hjalmar Appelgren-Kivalon johtama toimikunta suhtautui esitykseen myönteisesti ja päättyi asettamaan itseään täydentävän komitean, johon kuului:²⁹

”edustajia ei ainoastaan Kansallismuseosta vaan myöskin muutamista sellaisista paikallismuseoista joiden kanssa nopea yhteistyö kävisi

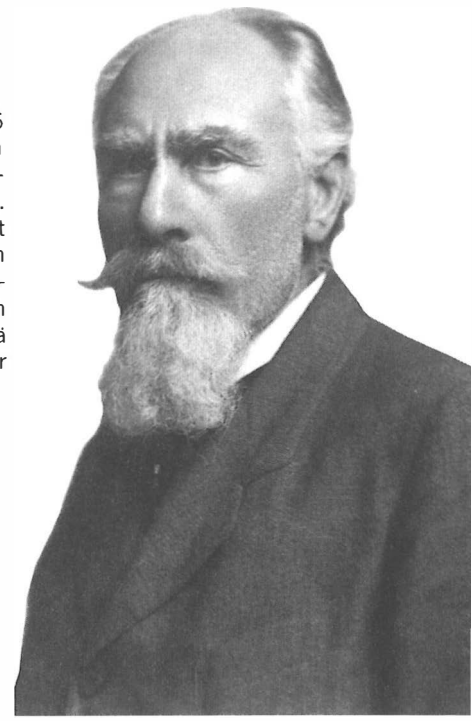
Valtionarkeologi, professori Hjalmar Appelgren-Kivalo (vuoteen 1906 Appelgren, 1853–1937)

Suomen museoliiton kunniajäsen 1934.

Hjalmar Appelgren-Kivalo syntyi Hyrynsalmella 1853. Yliopisto-opintojensa ohessa hän oli J. R. Aspelinin apulaisena kenttätöissä. Valmistuttuaan filosofian kandidaatiksi 1884 Appelgren-Kivalo nimitettiin Helsingin yliopiston historialliskansatieteellisen museon amanuenssiksi, minkä toimen ohessa hän oli Suomen muinaismuistoyhdistyksen sihteerinä lähes koko ajan vuosina 1885–98. Tällöin hän oli muun muassa perustamassa Suomen museo ja Finskt museum vuosikirjoja. Väitöskirja, Suomen muinaislinnat, valmistui 1891. Yliopiston museon yhdistyessä 1893 eräiden muiden kokoelmien kanssa muinaistieteellisen toimikunnan alaiseksi Valtion historialliseksi museoksi, Appelgren-Kivalo nimitettiin toimikunnan konservattoriksi. Kansallismuseon rakennusvaiheessa hän edusti aluksi esihistoriallista

osastoa ja 1909–16 hän oli koko museon sisustus- ja muuttovaltuuskunnan johdossa. Vuonna 1915 hänet nimitettiin J. R. Aspelin kuoltua valtionarkeologiksi, missä virassa hän oli eläkkeelle jääntinsä saakka 1926. Hjalmar Appelgren-Kivalo sai professorin arvon 1922.

Lähde: Äyräpää 1938.

mahdolliseksi ja että komitea keskuudestaan valitsisi puheenjohtajan ja käytännölliset toimet suorittavan sihteerin. Muuten katsoi Toimikunta että tämän komitean runkona toimisi Kansallismuseon ja Turun museon valitsemat edustajat, ja valitsisi Toimikunta puolestaan komitean jäseniksi tohtorit J. Ailion ja K. K. Meinanderin sekä varajäseniksi tohtori J. Rinteen, kaikki kuten Toimikunnan kirje Turun kaupungin historialliselle museon johtokunnalle N:o 342 tältä päivältä tarkemmin osoittaa.”

Toimikunnan kirjeessä Turun kaupungin historialliselle museolle todettiin lisäksi, että:³⁰

”... Toimikunta on jo kauan ollut selvillä tämänlaatuisen kokouksen tärkeydestä ja on mielihyvin todennut sitä yleistä mielenkiintoa asiaan, minkä Turun museon johtokunnan esitys maamme museomiesten piirissä on herättänyt. Toimikunnan täytyy vain valittaa sitä että samat syyt, jotka tähän saakka ovat vaikeuttaneet sen alotteentekoa tässä asiassa, nimittäin virkatöiden runsaus käytettävissä olevan virkamiehistön harvalukuisuuteen verraten, vielä suuremmissa määrässä kuin ennen ovat olemassa tänäkin vuonna, jolloin tavattoman suuret tutkimustyöt eri tahoilla maata ovat suoritettavat ja sen ohessa Kansallismuseon lopullisia näytteillepanotoimia myöskin mikäli mahdollista on jouduttettava. Kun kuitenkin on epätietoista, salliiko läheinen tulevaisuuskaan siinä taloudellisessa ahdinkotilassa, missä valtiomme tätä nykyä elää, Kansallismuseon virkailijoille sen suurempaa helpoitus-

ta ja mahdollisuutta tällaisen kokouksen pitämiseen ja kun harrastus asiaan nyt on virinnyt ja kokouksen järjestäminen, vaikkapa suppeampaankin muotoon, kuin mitä täällä oikeastaan on ajateltu, nyt näyttää ylen tärkeältä, katsoo Muinaistieteellinen Toimikunta välttämättömäksi yhtyä Turun museon puolelta tehtyyn ehdotukseen.”

Toimikunnan valitsemista edustajista Julius Ailio ja Juhani Rinne olivat esihistoriallisen ja historiallisen osaston johtajia ja Karl Konrad Meinander historiallisen osaston intendentti. Samana vuonna 1872 syntyneillä Ailiolla ja Meinanderilla oli varsin hyvä paikallismuseoiden tarpeiden tuntemus, sillä edellinen oli ollut perustamassa Hämeen museota ja jälkimmäinen Helsingin kaupunginmuseota. Myös kansallismuseon toimintapiiriin lukeutuva yhdistystoiminta oli miehille tuttua; esimerkiksi Ailio oli ollut Suomen muinaismuistoyhdistyksen sihteeri vuosina 1898–1902 ja Meinander yhdistyksen taidehistoriallisen retkikunnan johtaja vuonna 1902. Aiemmin senaattorina ja kansanedustajana toimineella Ailiolla oli lisäksi poliittista arvovaltaa.

Ailion, kansakoulunopettajan pojan, toimeliaisuus paikallismuseoiden yhteistyön ja sittemmin uuden liiton perustamisessa selittyi myös sillä, että kansanvalistustyö, jota hän katsoi museoiden edistävän, oli hänelle sydämen asia. Työn tärkeyttä osoittavat hänen 1919–21 ja 1924–32 eduskunnassa tekemänsä sivistykselliset aloitteensa ja se, että hän oli näihin samoihin aikoihin perustamassa sekä Työväen Sivistysliittoa että Työväen Akatemiaa.

Museomieskokouksen turkulainen aloitteentekijä Julius Finnberg valittiin museonsa edustajaksi val-

Museomieskokousta valmistelevan komitean sihteeri Finnberg ilmoittautui puheenjohtaja Ailiolle seuraavalla kirjeellä.

Turun kaupungin
historiallisen museon johtokunta
Turussa lokakuun 18 p:nä 1922

No -

K. Herra Tohtori Julius Ailio
Helsinki

Viitaten Muinaistieteellisen Toimikunnan kirjelmään n:o 342 viime kesäk. 14 p:ltä museomme johtokunnalle niistä toimenpiteistä, joihin Muinaistieteellisen Toimikunnan päätöksen mukaisesti oli ryhdyttävä yleisen Suomen museomiesten kokouksen valmistelua varten, joihin valmisteleviin toimenpiteisiin sisältyi kokousta suunnittelemaan valittu komitea, jäseninä Te Herra Tohtori, tri K. K. Meinander, Tri J. Rinne, saa allekirjoittanut täten kunnioittaen ilmoittaa tullessa valituksi Turun museon edustajaksi mainittuun komiteaan. – Tri Rinteen ja Meinanderin ollessa täällä viime kesänä tuomiokirkon tutkimustoissa pidimme jo kolmisin ensimmäisen alustavan kokouksen heinäk. 11 p:nä, valiten teidät komitean tulevaksi puheenjohtajaksi ynnä allekirjoittaneen sihteeriksi suunnitellen mainitun yleisen kokouksen pidettäväksi ensi vuoden tammikuun alkupäivinä.

Kun tämän yleisen kokouksen valmisteluun ollee vähitellen ryhdyttävän, pyydän täten saattaa kaiken ylläolevan tietoonne ja samalla tiedustella, milloinka komitea paraiten voisi kokousta siellä Helsingissä. Omasta puolestani koulutyöhön kovasti kiinnitettynä en voisi saapua muuten kuin joko lauantai-iltapäiväksi tai myös sunnuntaipäiväksi ja sitä seuraavan maanantain aamupäiväksi, aikaisintaan vasta t.k. 30 p:ään tai sitten marraskuun 4–6 p:iin. Jääden suosiollista vastaustanne odottamaan piirrän kunnioittavasti nimeni

Jul. Finnberg

mistelevaan komiteaan. Hän kirjoitti 18.10.1922 Ailiolle selostaen komitean järjestäytymistä Turussa ja ensimmäisiä päätöksiä, joista keskeisin oli poissa olleen Ailion valinta puheenjohtajaksi ja Finnbergin sihteeriksi.³¹

Ehdotus Museopäivien pitämisestä.

Ajatus yhteistoiminnan aikaansaamiseksi maamme kulttuurihistoriallisten museoiden ynnä niiden toimihenkilöiden kesken ja halu voida täten vaikuttaa etenkin maaseutumuseoiden kehitykseen sekä kohottaa niiden merkitystä kulttuurihistoriallisen harrastuksen levittäjinä suureen yleisöön on kauan ollut vireillä museomiespiireissä. Tästä ajatuksesta on johtunut se ehdotus museopäiväin pitämiseksi tutkijakokouksen yhteydessä viime elokuussa Helsingissä, jonka Turun johtokunta kesällä teki Muinaistieteelliselle Toimikunnalle, toivoen tämän tekevän alotteen asiassa. Toimikunta valitsi, täydellisesti hyväksyen ajatuksen tällaisen yhteistoiminnan välttämättömydestä ja siitä sekä Kansallismuseolle että paikallismuseoille johtavasta hyödystä, puolestaan tohtorit J. Ailion ja K.K. Meinanderin sekä varalle tohtori J. Rinteen valmistavaan toimikuntaan asiata ajamaan. Kun kesäaikana ei kuitenkaan saatu tarpeellisia valmistuksia suoritetuksi, pyytävät mainitut henkilöt yksissä neuvoin Turun museon edustajan lehtori Jul. Finnbergin kanssa ehdottaa että ensimmäiset museopäivät pidettäisiin Kansallismuseossa tulevain historianantutkijain päiväin yhteydessä ensitulevan loppiaisen jälkeisellä viikolla.

Mainittu ajankohta olisi sopiva siitä syystä, että useat maaseutumuseoidemme johtajista muutenkin tulevat historiapäiville, että näiden osanottajat tulevat nähtävästi saamaan 50% alennuksen rautatielippujen hinnoista, ja että siihen mennessä toivottavasti Kansallismuseossa saadaan avatuksi uusia osastoja.

Museopäiväin ohjelmassa tulisi olla, paitsi luonnollisesti museokäyntejä Helsingin museoissa, esitelmää, keskustelua ja käytännöllisiä opastuksia museotyöalalta yleensä. Sellaisina kysymyksinä, joiden jossakin muodossa tulisi sisältyä museopäiväin ohjelmaan, on mainittu museoesineiden säilytys, luettelominen ja näytteillepano, museoesineiden hankinnan organisoiminen (kaksoiskappaleiden vaihto museoiden kesken, ostohintain mahdollinen määrittely j.n.e.), yhteisen julkaisun aikaansaaminen, museoiden taloudellisen aseman tukeminen y.m.

Valmistava toimikunta pyytää kääntyä Teihin, luottaen Teidän myötämielisyyteenne puheenaolevan ajatuksen toteuttamisesta, kysyen Teidän mieltänne ehdotetusta kokouksen ajasta ja paikasta sekä olisitteko Te halukas pitämään esitelmän tai alustamaan jonkun kysymyksen ja mistä yllämainitusta tai jostakin muista aineista, sekä olisiko Teillä joitakin muita toivomuksia ja ehdotuksia esitettävänä. Vastaukset olisi lähetettävä ennen marraskuun 15 päivää osoitteella tohtori J. Ailio, Kansallismuseo.

Vastaukset saatuaan pyytää valmistava toimikunta tarpeen vaatiessa saada täydentää itseään kutsumalla lisää jonkun tai joitakuita seutumuseoiden edustajia sekä laatia lopullisen ohjelman, josta ajoissa tieto annettaisiin kaikille museopäiväin harrastajille.

Helsingissä, 25 p. lokakuuta 1922.

Valmistavan toimikunnan puolesta:

J. Ailio

Jul. Finnberg

Ailio vastasi Finnbergille 25.10. ja kertoi laatineensa kirjeen kaikille kulttuurihistoriallisille museoille ja ehdotti sen lähettämistä heidän molempien nimissä. Kirje kirjoitettiin sekä suomeksi että ruotsiksi ja ne lähetettiin lopulta 28.10. ja 1.–2.11. Kirje sisälsi ehdotuksen museopäivien pitämisestä Helsingissä Kansallismuseossa tulevan loppiaisen jälkeisellä viikolla.³²

Edelleen Ailio totesi kirjeessään Finnbergille, että valmistavan komitean olisi kokoonnettava vasta saatuaan museoilta 15. marraskuuta mennessä pyydetty vastaukset ja täydennettyään itseään ehkä parilla maaseutumuseoiden edustajalla ja laadittava tämän jälkeen lopullinen museopäivien ohjelma. Ehdotus, josta lehdistökin tiedotti, sai myönteisen vastaanoton. Ripeästi toimikunnalle vastannut raumalainen F. H. B. Lagus ehdotti kokoukseen keskustelunaihetta ja sai pian Ailiolta pyynnön itse alustaa ehdottamansa aihe. Lisäksi Ailio pyysi hämeenlinnaista A. Th. Böökiä ja tamperelaista Gabriel Engbergiä alustajiksi. Maaseutumuseoiden edustajaksi Ailio pyysi porvoolaista taiteilija Evert Roosia.

Kun museopäivien järjestäminen näytti selvältä, oli aika hakea taloudellista tukea osanottajille. Ailion ehdotuksesta muinaistieteellinen toimikunta päätti 24.11.1922 anoa hallitukselta päiville saapuville maaseutumuseoiden ja kulttuuriyhdistysten edustajille 50 prosentin alennusta rautatielippujen hinnoista.³³ Anomus toteutui puoliksi, sillä Rautatiehallitus ilmoitti 15.12.1922 Ailiolle kirjeitse, että 8.12.1922 oli ”Kulkulaitosten ja yleisten töiden Ministeriö myöntänyt Helsingissä ensi tammikuun 8–10 päivänä pidettäville Museopäiville saapuville maaseutumuseoiden edustajille, yhteensä noin 30–40 henkilöä, 25 % alennuksen piletien hinnoista valtionrau-

tateillä matkaa varten Helsinkiin ja takaisin kunkin lähtöasemalle.”³⁴

Ohjelman ja rautatiealennuksen selvittyä painettiin Museopäivien lopullinen ohjelma, joka lähetettiin 23.12.1922 päivättyinä muinaistieteellisestä toimikunnasta yhteensä kahdeksalle henkilölle ja 27 museolle sekä neljälle sanomalehdelle.³⁵

Ensimmäiset museopäivät tammikuussa 1923

Ensimmäiset museopäivät pidettiin Kansallismuseossa loppiaisen jälkeen 8. ja 9. päivänä tammikuuta 1923. Kutsua oli noudattanut 52 henkilöä, joista 39 ilmoitti edustavansa jotain museota (Liite 1).³⁶

Päivät avasi valtionarkeologi Hj. Appelgren-Kivalo:³⁷

”Jo viime vuosisadalla – muistaakseni 1880-luvun lopulla – tuli keskusteluissa prof. Reinhold Aspelin -vainajan kanssa usein lausutuksi se toivomus, että maamme eri osissa olevissa suuremmissa kaupungeissa voitaisiin pitää määräämisiä kokouksia muinaistieteellisen harrastuksen elvyttämiseksi. Monet seikat kuitenkin vaikeuttivat tuon seikan toteuttamista. ... Siitä ajasta ovat olot kuitenkin suuresti muuttuneet. Maaseudulla on syntynyt suuri määrä museoita, jotka osaltaan ovat levittäneet harrastusta ja hoitajilleen antaneet kokemusta museonhoidon alalta. Lisäksi on täällä Muinaistieteellisessä toimikunnassa virkailijain lukumäärä kasvanut ja vihdoin on valtio pystytännyt tämän Kansallismuseon rakennuksen ... Mitä täällä tuleviin kysymyksiin tulee, on luon-

Ensimmäisten museopäivien toisena kokouspäivänä "päivällisloman jälkeen kokoonnuttiin klo 7 – tällöin kokouksen osanottajat ensiksi valokuvattiin museon kirkkosalissa." Kuva on julkaistu Suomen Kuvalehdessä 3/1923.

nollista, että ne tällä kertaa tulevat koskemaan etupäässä erikoisia museologisia kysymyksiä, mutta niiden ohella myöskin sellaisia, joissa puhtaasti tieteelliset näkökohdat ovat määrääviä.”

Päivien puheenjohtajaksi valittiin tohtori Julius Ailio, varapuheenjohtajiksi lehtori A. Th. Böök Hämeenlinnasta ja varatuomari A. Tammelander Tampereelta ja sihteereiksi lehtori Julius Finnberg ja taiteilija E. Roos. Päivillä pidettiin kymmenen esitelmää:

J. Ailio: Esihistoriallisia tutkimustehtäviä

K. K. Meinander: Tyylikehityksestä Suomessa historiallisella ajalla

U. T. Sirelius: Suuntaviivoja kansatieteelliselle kehitys- ja tutkimustyölle

W. v. Konow: Huonekalutyyleistä

J. Rinne: Kulttuurimuistojen suojelusta

A. Europaeus: Museoesineiden luettelemisesta

M. Kampman: Museoesineiden säilytysmenetelmistä

A. O. Väisänen: Kantele-soitin

H. Donner: Nykyaikaisen klaveerin edeltäjät

Ensimmäisenä päivänä oli esitelmien lisäksi kolme keskustelun alustusta. Rauman museota edustava lehtori F. H. B. Lagus käytti puheenvuoron ”Mitä olisi tehtävä museoharrastuksen kohottamiseksi maaseudulla?” ja sitä seuranneen keskustelun jälkeen lehtori A. Th. Böök alusti toisen kokouskysymyksen

aiheesta ”Miten olisi yhteistoiminta museoiden kesken järjestettävä esineiden oston ja hankinnan suhteen”. Böök totesi ennen 9-kohtaista ponsiehdotusta: ”Toivon hartaasti, että jo tässä kokouksessa periaatteellisesti päätetään perustaa museoiden keskusliitto ja että sitä varten valitaan valmistuskomitea.” Kolmannen kysymyksen ”Miten olisi saatava enemmän varoja maaseutumuseoiden keräily- ja julkaisutoiminnan tukemiseksi?” alusti taiteilija Gabriel Engberg, joka totesi muun muassa, että ”varojen saantia varten maaseutumuseoiden keräily- ja julkaisutoiminnan tukemiseksi ehdottaisin: ... Keskusliiton perustamista maaseutumuseoiden taloudellisesta asemasta ja samalla muistakin museoitteiden kehitystä koskevista yhteisistä asioista huolehtimaan.”³⁸ Näin

kahdessa puheenvuorossa oli tuotu julki ehdotus maaseutumuseoiden keskusliiton perustamiseksi. Ehdotukset tuskin yllättivät ehdottajat hyvin tuntevaa Julius Ailiota, jonka kanssa herrat lienevät keskustelleet asiasta etukäteen.

Toisena kokouspäivänä keskusteltiin edellisen päivän ponsiehdotuksista. Kolmas ponsiehdotus kuului ”että museoiden yhteisten asiain ajamiseksi on perustettava museoiden, museoseurojen y.m.s. kulttuuriyhtymäin keskuselin, nimeltä ”Suomen Museoiden Keskusliitto”, että asiaa ajamaan valitaan 5-henkinen valmisteleva toimikunta, ja että käyttövaroiksi tälle toimikunnalle kukin paikallismuseo suorittaisi varainsa mukaan jonkun pienemmän summan, esim. 100 mk; ...”. Valmistavaan toimikun-

Lehtori A. Th. Böök (1858–1943)

Suomen museoliiton keskushallituksen jäsen 1923–27, varapuheenjohtaja 1924–26 ja kunniajäsen 1935.

Albert Theodor Böök syntyi Padasjoella vuonna 1858. Hän kirjoitti ylioppilaaksi 1877 ja valmistui filosofian kandidaatiksi 1885. Vuosina 1890–92 Böök opetti maantietoa ja luonnonhistoriaa Vaasan ruotsalaisessa lyseossa, kunnes hän siirtyi samojen aineiden opettajaksi Hämeenlinnan lyseoon syksyllä 1892. Hän oli opettajan toimessa eläkkeelle jääntinsä asti 1926, jolloin hän muutti synnyinpitäjänsä.

Hämeenlinnassa Böök sai tärkeitä luottamustoimia. Hän oli kaupunginvaltuuston jäsen vuodesta 1900 lähtien ja sen puheenjohtaja 1905–12. Hämeenlinnan hävittyä kilvan Hämeen museon sijoituspaikasta ongelmaksi muodostui toteutumattomalle museolle myönnetty ehdollinen avustus. Kun museo perustettiin Tampereelle, varat suunnattiin perustetun muinaismuistovaliokunnan valvonnassa tehtävään kaupungin historian tallennukseen. Ajatus museosta kyti ja syksyllä 1910 muinaismuistovaliokunnan jäsen Böök teki aloitteen Hämeenlinnan museon perustamiseksi. Kaupunginval-

tuuston hyväksytyä aloitteen Böökistä tuli 1912 yleisölle avatun kaupunginmuseon johtokunnan puheenjohtaja ja hoitaja. Tässä toimessa hän oli vuoden 1925 loppuun asti.

Lähde: Seppälä 1943 ja Uola 1973.

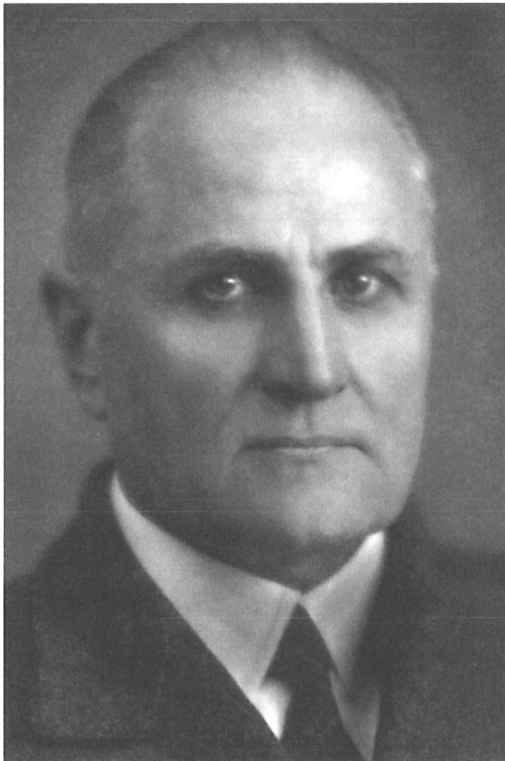
taan valittiin ”lehtori A. Th. Böök, pankinjohtaja Axel Tammela, lehtori Jul. Finnberg, taiteilija E. Roos ja tri J. Ailio sekä varalle oikeusraatimies L. Idestam, maisteri A. Laiho ja arkkitehti T. Paatola”. Päivät päättäneen illanvieton puheessaan Ailio mainitsi tulevan ”Suomen Museoiden Keskusliiton”.³⁹

Koska osa ensimmäisillä museopäivillä pidetyistä esitelmistä käsitteli juuri niitä museonhoitoon liittyviä kysymyksiä, joista vuoden 1909 museokomitea oli peräänkuuluttanut käsikirjaa, oli päivien anti päätetty myös julkaista. Muinaistieteellisellä toimikunnalla tai muinaismuistoyhdistyksellä ei kuitenkaan ollut tähän varoja, minkä vuoksi anottiin ja

saatiin opetusministeriöltä määräraha.⁴⁰ Näin muinaistieteellinen toimikunta kykeni julkaisemaan jo 1923 valtioneuvoston kirjapainon painaman teoksen ”Ensimmäiset museopäivät Helsingissä v. 1923 – selonteko kokouspäivistä ja esitelmät”.

Helmikuussa 1923 Ailio kirjoitti museoiden valtionavustusasiansa eduskuntaan, jonka jäsenenä hän oli ollut 1919–21. Kirjeessä oli laaja selvitys silloisista museoista ja sitten tosiasioita aiemmista varojen ja-oista ja ehdotus:⁴¹

”Tähän asti eivät maaseutumuseot ole tulleet sanottavasti osallisiksi yleisistä avustuksista. Eduskunta on Längmanin varoja jakaessaan

Taiteilija, professori Gabriel Engberg (1872–1953)

Suomen museoliiton keskushallituksen jäsen 1927–49 ja kunniajäsen 1947.

Gabriel Engberg syntyi Tampereella 1872. Hän kävi Taideiteollisen keskuskoulun 1893–95 ja Suomen taideyhdistyksen piirustuskoulun 1894–97. Akseli Gallen-Kallelalla otti hänet apulaisekseen maalatessaan vuoden 1900 Pariisin maailmannäyttelyn Kalevala-freskoja. Engbergin teoksia oli ensi kerran näyttelyssä 1896 ja seuraavina vuosina ja vuosikymmeninä hän osallistui lukuisiin koti- ja ulkomaisiin näyttelyihin. Hänelle myönnettiin professorin arvonimi 1947.

Tampere valittiin 1906 Hämeen museon sijoituspaikaksi. Väliaikaisen museotoimikunnan jälkeen muodostettiin joulukuussa 1907 Hämeen Museoseura. Gabriel Engberg valittiin museonhoitajaksi (intendentiksi) 1908 ja hän hoiti tointa vuoteen 1931. Engberg oli perustamassa Tampereen taiteilijaseuraa, ja hän oli seuran ensimmäinen – ja perin pitkäaikainen – puheenjohtaja vuosina 1920–53. Gabriel Engberg valittiin 1930 perustetun Tampereen taidemuseon hoitajaksi (intendentiksi), jota tointa hän hoiti kuolemaansa asti 1953.

Lähde: Nordman 1953 ja Kuvataiteilijat 1986.

myöntänyt maaseutumuseoille esim. v. 1917 7,000 mk., mistä summasta 15 museota sai 700 – 350 markkaa kukin, ja v. 1920 4,000 mk., josta summasta 16 museota sai kukin 230 mk. ja 2 museota 160 mk. Suuremman summan ovat maaseutumuseot saaneet v. 1922 Kordelinin säätiöltä, eli yhteensä 40,000 mk., josta summasta on jaettu 8 museolle 10,000–3,000 markan suuruisina avustuksina.

Rohkenen esittää että Eduskunta osoittaisi maaseutumuseoiden avustamiseksi 150,000 markan vuotuisen määrärahan, jaettavaksi esim. 10,000–3,000 markan avustuksina niille museoille, jotka tähänastisen hoidon ja järjestyksen puolesta vastaavat kohtuullisia vaatimuksia ja joiden jatkuvasta menestyksellisestä toiminnasta on paikkakunnallisia takeita. Määrärahan jakaminen voisi paraiten jättää Muinaistieteelliselle toimikunnalle, joka on toimittanut myös edellämainittujen avustusten jakamisen, ja jonka tulisi valvoa, että avustusta käytettäisiin museoiden kehitystä paraiten edistävällä tavalla. ...”

Asia eteni nopeasti, sillä valtiopäivillä 1923 kuultiin edustaja, pastori Antti Kukkosen anomusehdotus, johon yhtyivät edustajat Mandi Hannula, Vihtori Vesterinen, Karl H. Wiik ja Väinö Voionmaa. Ehdotuksen aiheena oli, ”että maaseutumuseoiden avustamiseksi myönnettäisiin 150,000 markan suuruinen määräraha edellä mainitulla tavalla jaettavaksi.” Anomus ja sen perustelut noudattivat Ailion kirjeen tekstiä.⁴² Sivistysvaliokunta tuki ehdotusta, mutta hanke kariutui valtiovarainvaliokuntaan.

Ensimmäisillä museopäivillä valittu tulevan Suo-

men museoiden keskusliiton väliaikainen keskushallitus kokoontui Kansallismuseossa 19.5.1923. Kokouksen puheenjohtajaksi valittu Ailio kertoi Eduskunnalle jätetystä avustusanomuksesta. Varsinaisia asioita kokouksella oli kaksi: ensiksi tarkastettiin Böökin, Idestamin ja Ailion laatima sääntöehdotus, joka hyväksyttiin muutamin muutoksin, ja toiseksi päätettiin kutsua museopäiville osallistuneet museot Keskusliiton perustavaan kokoukseen Kansallismuseoon syyskuussa.⁴³ Kutsukirje kuului:

KUTSU

Suomen Museoiden Keskusliiton perustavaan kokoukseen

Tämän vuoden alussa pidetyillä Museopäivillä tehtiin periaatteellinen päätös Suomen Museoiden Keskusliiton perustamisesta ja valittiin väliaikainen toimikunta sääntöehdotusta laatimaan. Toimikunta pyytää nyt lähettää Suomen kulttuurihistoriallisille museoille nähtäväksi ehdotuksen, josta ilmenee liiton tarkoitus ja suunniteltu toimintamuoto sekä pyytää samalla kutsua arvoisain museoiden edustajia saapumaan kokoukseen t.k. 30 p. klo 2 i.p. Kansallismuseoon, jossa päätetään lopullisesti liiton perustamisesta, hyväksytään sille säännöt ja pannaan toiminta alkuun.

Helsingissä 6 p. syyskuuta 1923.

Julius Ailio	A. Th. Böök
Jul. Finnberg	L. Idestam
Evert Roos	Axel Tammela

18

Suomen Museoliiton perustamista valmistamaan
Suomen Museopäiviksi valittua väliaikaisen toimikun-
nan puheenjohtajana lausui tri Ailio Korkonkkaan
saajaksi Suomen museoiden edustajat kerrutellek-
ti ja todeliin edustajain kesken merkittävyyttä
varten kiertelleväksi ilmoitustomakkeella Suo-
vien edustajain saajinaan, nim.

Suomen Kansallismuseosta Helsinkiä Vallimarkka-

loogi, prof. Yälmar Appelgren - Kirvalo ja museon
virkkamies, tri J. Ailio, K. H. Meinander, prof.
L. T. Sinalias, ^{tri} ~~ministeri~~ O. A. Nordman;

Hämeenlinnassa hdä: muinais-tieteelliset museot;

Lektorit A. Th. Böök ja v. Tuomi d. Toivonen;

Hämeen Museon Tampereellä: v. Tuomi Hel Tam-
melander, tri K. H. Joakkola ja arkkipöytä: Toivo Paatola

Turun kaupungin historialliset museot intendantit:

W. v. Konow ja lektori juul. Finnborg;

Perustava kokous syyskuussa 1923

Kansallismuseoon sunnuntaina syyskuun ”30 p:nä k:llo 1 i.p. v. 1923” kokoontuneen historiallisen perustamiskokouksen ensimmäinen pöytäkirjan pykälä totesi kymmentä museota edustavat läsnäolijat eli perustajat:

Suomen museoliiton perustamista valmistamaan Suomen museopäivillä valitun väliaikaisen toimikunnan puheenjohtajana lausui tri Ailio kokoukseen saapuneet Suomen museoiden edustajat tervetulleiksi ja todettiin edustajain kesken merkkiytymistä varten kiertelevällä ilmoituslomakkeella seuraavien edustajain saapuneen, nim.

Suomen Kansallismuseosta Helsingistä Valtionarkeologi, prof. Hjalmar Appelgren-Kivalo ja museon virkamiehet, trit J. Ailio, K. K. Meinander, prof. U. T. Sirelius, tri C. A. Nordman;

Hämeenlinnan hist:muinaistieteellisestä museosta: Lehtori A. Th. Böök ja v.tuomari L. Idestam;

Hämeen museosta Tampereelta: V.tuomari Axel Tamme-lander, tri K. K. Jaakkola ja arkkitehti Toivo Paatola

Turun kaupungin historiallisesta museosta intendentti W. v. Konow ja lehtori Jul. Finnberg;

Satakunnan museosta Porista museonjoht. opett. M. Kauppinen;

Porvoon museoyhdistyksen edustaja intendentti Evert Roos;

Uudenkaupungin museon edustaja piirilääkäri G. J. Rothström;

Lappeenrannan n.s. ”Savupirtti” Museon edust. Rautatienkirjuri K. E. Appelberg

Tammisaaren kaupungin museon edustaja lehtori Martin Sundvall ja

Käkisalmen museon edustaja maist. Antti Komonen

Kokous käsitteli varsinaisena asiana kokouskutsun mukana olleen sääntöehdotuksen, joka usean muutoksen jälkeen hyväksyttiin. Väliaikainen keskushallitus veloitettiin hoitamaan sääntöjen rekisteröinti. Seuraavaksi oli vuorossa liiton nimi. Juuri käsiteltyissä säännöissä liittojäseneksi saattoi liittyä vain ”jokainen Suomessa toimiva kulttuurihistoriallista museota omistava yhdistys tai sellaista museota laillisesti edustava lauta- tai johtokunta”. Tästä jäsenra- jauksesta huolimatta ei liiton nimeksi hyväksytty ehdotusta ”Suomen kulttuurihistoriallisten museoiden liitto”, vaan nimeksi päätettiin liiton laajentumisen mahdollistava ”Suomen Museoliitto – Finlands Museiförbund”, sillä kokoukseen osallistujista usea tuns- i hyvin sekä taidemuseot että luonnontieteelliset mu- seot.⁴⁴

Syntynyt Museoliitto erosi ruotsalaisesta museo- miesyhdistyksestä ja Skandinaavisesta museoliitosta ratkaisevasti siinä, että liitto oli pääasiassa museoi- den eikä museomiesten liitto, vaikka kannattajajäse- neksi saattoi liittyä myös yksityinen henkilö. Liiton yhteys muinaistieteelliseen toimikuntaan ja Kansal- lismuseoon oli selvä. Sen osoitti jo perustamisvai- heet ja -paikka, mutta myös Ailion, toimikunnan vir- kamiehen, valinta liiton puheenjohtajaksi. Ennen muuta yhteys paljastui liiton sääntöjen kulttuurihis- toriallista työtä korostavasta tarkoituspöytäkirjasta, edellä mainitusta toteutumattomasta nimiehdotuk- sesta ja sääntöjen liittojäsenmäärittelystä, joka rajoit- ti jäsenyyden kulttuurihistoriallisiin museoihin.

Rekisteröityminen ja jäsenhankinta

Museoliiton perustaminen osui Ailiolle tärkeään elämänvaiheeseen, sillä hän oli hakenut Helsingin yliopistoon perustettua arkeologian oppituolia, johon joulukuussa 1923 nimitettiin A. M. Tallgren. Pettynyt Ailio saattoi kohdistaa tarmonsä uuteen liittoon.

Väliaikainen keskushallitus piti heti perustavan kokouksen jälkeen kokouksen Kansallismuseossa. Ailion toimiessa sekä puheenjohtajana että sihteerinä todettiin Museoliiton säännöt juuri hyväksytyin ”museoiden edustajain ja harrastajain kokouksessa” ja päätettiin valtuuttaa Ailio rekisteröimään säännöt. Lisäksi Ailio valittiin myös tilapäiseksi rahastonhoitajaksi.⁴⁵ Kun väliaikaisen keskushallituksen sihteeriksi otettu Julius Finnberg joutui luopumaan toimestaan vuoden lopussa, nekin työt tulivat hetkeksi Ailion vastuulle.

Väliaikainen keskushallitus kokoontui seuraavan kerran 27.1.1924, jolloin se järjestäytyi: varapuheenjohtajaksi valittiin A. Th. Böök, sihteeriksi A. Euro-paeus (Äyräpää) ja rahastonhoitajaksi C. A. Nordman. Kokouksessa todettiin liiton säännöt rekisteröidyksi 9.1.1924 ”Sosiaaliministeriössä n:on 8960 kohdalla” (Ks. Liite 2).

Säännöissään Museoliitto määritteli tarkoitukseensa ”olla kulttuurihistoriallisten museoiden ja museoseurain ynnä muiden niiden toimihenkilöiden ja harrastajain välisenä yhdyssiteenä sekä edistää niiden pyrintöjä ja valvoa niiden yhteisiä etuja”. Toiminnan päämääränä oli kulttuurimuistojen suojeleminen, kerääminen ja säilyttäminen sekä kulttuuri-kehityksen selvittäminen. Liiton työmuodoiksi vahvistettiin muun muassa kurssitus ja neuvonta ja

mahdolliseen museoiden taloudelliseen avustustoimintaan viitattiin. Jäsenet luokiteltiin kolmeen jäsenluokkaan eli liitto-, kannattaviin ja kunniajäseniin.

Kun liitto oli virallistunut, lähetettiin tuleville jäsenille kiertokirje, jonka liitteenä oli liiton painetut säännöt, jotka ”Arvi A. Karisto O/Y:n kirjapaino ystävällisesti painoi puolella hinnalla”. Kirjeessä kehoitettiin vastaanottajia liittymään jäseniksi sekä lähettämään 50–100 markan suuruinen avustus korvaamaan vuoden 1923 menoja. Kirjeeseen sisältyi myös ilmoitus siitä, että keskushallitus oli päättänyt ehdottaa keväällä kokoontuvalle vuosikokoukselle 100–300 markan porrastettua jäsenmaksua, ja esitys asianomaisen museon jäsenmaksun suuruudesta. Lisäksi pyydettiin tulevia jäseniä keräämään liitolle kannattajajäseniä. Vuosikokoukselle päätettiin ehdottaa kannattajajäsenten jäsenmaksuksi vähintään 400 markkaa kertamaksua tai 25 markkaa vuosimaksua kahdenkymmenen vuoden aikana. Liittymisen houkuttimena oli kannattajajäsenille luvattu ensimmäisten museopäivien julkaisu, jota muinaistieteellinen toimikunta oli lahjoittanut liitolle 750 kappaletta.⁴⁶

Suomen museoliiton säännöissä todettiin, että liiton vuosikokous ”pidetään huhtikuun ensimmäisen ja lokakuun 31 päivän välisenä aikana paikalla, jonka edellinen vuosikokous on määrännyt ...” ja että ”... Siihen saa kukin liittojäsen lähettää yhden tai useampia edustajia.” Liiton ensimmäinen vuosikokous pidettiin 18.5.1924 Kansallismuseossa. Väliaikainen keskushallitus oli kokoontunut samana päivänä hyväksymään liitto- ja kannatusjäsenet. Tällöin todettiin, ettei säännöissä ollut mainintaa siitä, voidaanko jäseneksi ottaa yksityisen omistama museo. Keskus-

telun jälkeen hyväksyttiin jäsenyyden ehdoksi Laihon esityksestä se, että museota pidettiin auki yleisölle.⁴⁷

Vuosikokoukseen mennessä jäseniksi oli ilmoitautunut peräti 24 museota tai museota omistavaa yhdistystä, mutta kannattavien jäsenten keruu ei edistynyt yhtä nopeasti, sillä ensimmäisistä 28 kannattavasta jäsenestä peräti 19 oli Kansallismuseon tai Helsingin kaupunginmuseon ”omista piireistä”, viisi Tampereelta, kolme Raumalta ja yksi Mustialasta (Liite 3). Toiveena oli hankkia yhteensä tuhat kannattajajäsentä.⁴⁸

Liitto aloitti toimintansa varsin vähin varoin, mutta menotkin olivat sen mukaiset. Vapaaehtoisia perustamisavustuksia oli kertynyt vuosikokoukseen mennessä 1700 markka ja liitto- ja kannattajajäsenmaksuja yhteensä 1550 markkaa eli liiton tulot olivat yhteensä 3250 markkaa. Varoista oli jäljellä käteisenä 1536,60 markkaa. Menot 1534,40 markkaa olivat kertyneet sihteerin palkkiosta (4 kk 800 mk), rekisteröimismenoista (6 mk), sääntöjen painatuksesta (920 mk, josta 50 % alennus eli 460 mk), kirjekuorista ja papereista (170,80 mk), kuitti- ja kassakirjoista ja leimasimista (97,60 mk) sekä posti-, lähetys- ym. juoksevista maksuista (179 mk). Liiton sääntöihin kirjattujen päämäärien toteuttamiseen nämä varat eivät riittäneet.⁴⁹

Tohtori Ailion johdossa 1924–33

Liiton säännöt määräisivät keskushallituksesta, että sen jäsenet ja varajäsenet valitaan vuosikokouksessa kolmeksi vuodeksi kerrallaan ja että siihen kuuluu

”viisi jäsentä, jotka keskuudestaan valitsevat puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan sekä ottavat muut toimihenkilöt ja tarpeen vaatiessa apulaisia”. Koska haluttiin säästää liiton varoja ja keskushallituksen jäsenten matkustusaikaa, olivat kaikki jäsenet eteläisestä Suomesta. Keskushallitukseen otettiin väliaikaisen keskushallituksen jäsenet paitsi, että edesmenneen raatimies Idestamin tilalle tuli arkkitehti A. W. Rancken sekä maaseutumuseoiden edustajaksi lohjalainen opettaja Ilmari Sippola. Ensimmäisen, vuosiksi 1924–27 valitun, keskushallituksen jäsenet ja muut toimihenkilöt osoittavat kuinka kiinteät liiton suhteet muinaistieteelliseen toimikuntaan olivat.

Liiton puheenjohtaja tohtori Julius Ailio oli muinaistieteellisen toimikunnan esihistoriallisen osaston johtaja ja kansanedustaja (1924–33), ja tamperelainen varapuheenjohtaja varatuomari Axel Tammelander edusti Hämeen museota. Tammelanderin kuoltua 1926 varapuheenjohtajuus täytettiin edelleen Hämeen museon edustajalla, kun jäseneksi ja varapuheenjohtajaksi otettiin Tampereen klassillisen lyseon rehtori, tohtori Kaarle Jaakkola. Hämeenlinnan lyseon luonnontieteen ja maantieteen vanhempi lehtori Albert Theodor Böök edusti perustamaansa ja hoitamaansa Hämeenlinnan museota ja taiteilija Evert Roos Porvoon museota. Liittoa aktiivisesti perustamassa ollut lehtori Julius Finnberg oli edelleen Turun kaupungin historiallisen museon johtokunnan sihteeri. Varajäsen Antto Laiho oli Mustialan maamiesopiston lehtori ja museonhoitaja arkkitehti Toivo Paatola Tampereelta edusti Hämeen museota, arkkitehti Arne Wilhelm Rancken oli muinaistieteellisen toimikunnan arkkitehti ja Helsingin kaupunginmuseon intendentti ja opettaja Ilmari Sippola oli Lohjan museon museonhoitaja.

Tohtori Julius Ailio (vuoteen 1897 Ax, 1872–1933)

Suomen museoliiton keskushallituksen jäsen ja puheenjohtaja 1923–33.

Museoliiton perustamisen aikaan Julius Ailio oli muinaistieteellisen toimikunnan esihistoriallisen osaston johtaja. Hän oli hakenut Helsingin yliopistoon perustettua arkeologian professuuria, jota hän väliaikaisesti hoitikin 1921–22, mutta virkaan nimitettiin 1923 A. M. Tallgren. Ajan tiedepiirit pitivät evolutionisti ja typologi Ailiota opillisesti vanhanaikaisena. Ailio oli muun muassa 1917 poikennut vallalla olevasta suomalaisten maahanmuuttoteoriasta esittäessään Hämeenlinnan esi- ja rakennushistoria teoksensa arkeologisessa johdannossa, että suomalaiset heimot olivat asuneet maassamme jo kivikaudesta lähtien eivätkä saapuneet vasta ajanlaskun alussa.

Sosiaalidemokraatti Ailiolla oli yhteiskunnallisia tavoitteita, joita hän pystyi edistämään. Hänellä oli poliittista arvovaltaa oltuaan 1917 maaliskuusta syyskuuhun istuneen Oskar Tokoin senaatin jäsen ja senaatin siviilitoimituskunnan apulaispäällikkö. Suomen itsenäistyttyä hänet valittiin eduskuntaan vuosiksi 1919–21, ja vuoden 1924 vaaleissa hänet valittiin jälleen eduskuntaan, missä hän edusti kansaa lähes kuolemaansa asti. Ailio oli Tannerin vähemmistöhallituksen opetusministerinä 13.12.1926–17.12.1927.

Vaan miksi Ailiosta tuli museomies? Pääsyynä oli perheen henkinen perintö. Ailion isoisä, pirkkalainen kirvesmies Kustaa Ax, laittoi poikansa Benjaminin Tampereella sunnuntai- ja iltakoulun. Benjamin jatkoi opintojaan juuri perustetussa Jyväskylän seminaarissa, mistä hän valmistui opettajaksi vuonna 1868. Hän päätyi Orimattilan kautta opettajaksi Lopelle, missä hän oli monin tavoin mukana yhteiskunnallisissa toimissa, ja hän kirjoitti kaksi kirjaakin Tähhä nimisenä – ruotsin "ax" on suomeksi tähhä. Benjaminin ja hänen puolisonsa Johannan esikoinen Julius syntyi 1872. Vanhemmilta syntyi sittemmin vielä viisi lasta. Opettajakodin hengestä kertoo paljon se, että Hämeenlinnan lyseossa ylioppilaaksi 1892 valmistunut ja Helsingin yliopistossa opiskelijaan jatkaneen Juliuksen lisäksi yksi veli ja kaksi siskoa kävivät Jyväskylän opettajaseminaarin.

Kansanvalistustyö oli näin Ailiolle itsestäänselvyys. Hänen museonäkemyksensä avartui opiskelukaupungin yliopiston ja ylioppilaskunnan museoissa ja kokoelmis-

sa. Ailio pääsi ensimmäisen opiskeluvuotensa jälkeisenä kesänä 1893 muinaistieteellisen toimikunnan kansatieteellisen osaston intendentti Axel Olai Heikelin piirtäjäksi kesän kestäneelle kenttäretkelle Itä-Venäjälle ja Siperiaan. Tällä matkalla tutkittiin tarkoin Moskovan ja muiden matkan varren kaupunkien museot. Nimensä suomentanut Ailio valmistui filosofian kandidaatiksi 1898 (primus maisteri 1900) ja otettiin muinaismuistoyhdistyksen sihteeriksi. Seuraavana vuonna hänet otettiin muinaistieteelliseen toimikunnan ylimääräiseksi virkamieheksi. Ailion yhtenä päätehtävänä oli järjestää vuonna 1893 perustetun Valtion historiallisen museon kivikauden kokoelmat. Tässä työssä hän tutustui tutkimusmateriaaliin ja oivalsi, että asuinpaikkalöydöt olivat irtolöytöjä arvokkaampia. Tuloksena oli teos Die steinzeitlichen Wohnplatzfunde in Finland I–II, jonka ensimmäisellä osalla hän väitteli 1909. Ailio nimitettiin 1916 muinaistieteellisen toimikunnan vakinaiseen virkaan konservattoriksi ja 1920 seurasi nimitys esihistorian osaston johtajaksi.

Lokakuussa 1898 Ailio julkaisi muinaistieteellisessä toimikunnassa työskentelevän arkkitehti Armas Lindgren kanssa Päivälehdessä artikkelin "Kansallismuseon ohjelmasta". Siinä he esittelivät ensimmäisinä Suomesa uudenaikaista museosuunnittelua ja totesivat silloisen valmiin museosuunnitelman vanhanaikaiseksi, mikä johti aikanaan suunnittelukilpailuun ja nykyisen Kansallismuseon rakentamiseen.

Helsingin yliopiston Hämäläinen osakunta alkoi 1904 suunnitella maakunnallista museota kuraattorinsa Julius Ailion johdolla. Tampere ja Hämeenlinna olivat ehdolla museon paikaksi, mutta Tampereella käyttöön saatu Näsilinnan ratkaisi ja Hämeen museo päätettiin sijoittaa sinne. Museo avattiin 1908.

Aktiivisuus Hämeen museon tiimoilla Tampereella saattoi Ailion avioon, sillä virallisiin perustajiin kuului myös Tampereen ensimmäiseksi kirkkoherraksi 1905 valittu Wäinö Wallin (Walli), joka oli ollut perustamassa Oulun kirkkoherrana Pohjois-Pohjanmaan museota ja oli museoyhdistyksen ensimmäinen puheenjohtaja. Julius Ailio avioitui kirkkoherran tyttären, Signe Wallinin, kanssa 1913.

Julius Ailion, kansakoulunopettajan pojan, toimeliaisuus paikallismuseoiden yhteistyön ja sittemmin Museoliiton perustamisessa selittyy siis sillä, että kansanvalistustyö, jota hän katsoi museoiden edistävän, oli hänelle sydämen asia. Ailio omaksui opiskellessaan aikaansa evolutionistisen kulttuurikäsitteen, jonka mukaisesti hän määritteli muinaistieteen 1899: "Muinaistiede

on tiede, joka säilyneiden entisaikain jätteiden avulla koettaa selvittää sen aikuisten kansain sivistyskantaa. Se on siis palanen sivistyshistoriaa." Myöhemmin Ailio veti rajan sivistyksen ja valistuksen välille. Kun Työväen Sivistysliittoa perustettiin 1919 Ailio olisi halunnut sen nimeksi Työväen Valistusliitto, sillä hänestä valistus oli kulttuurikansojen ja sivistys luonnonkansojen keskuudessa tehtävää työtä. Ilämeen museon sijoituspäätöksenkin vaikutti museolle saadun Näsilinnan lisäksi se, että Tampere oli nopeasti kasvava teollisuuden ja työväestön kaupunki, jossa museolla oli yllin kyllin kansanvalistuksellisia tehtäviä.

Valistustyön tärkeyttä osoittavat myös Ailion eduskunnassa tekemät sivistykselliset aloitteet. Kansanedustajana hän pyrki museoiden ja työväenopistojen lisäksi edistämään muun muassa kirjastotointa ja lastensuojelua. Museoliiton perustamisen aikeisiin hän oli yhdessä professori Väinö Voionmaan kanssa edistämässä työväestön opiskelumahdollisuuksia, ja "Voionmaa ja Ailio nähtävästi sopivat keskenään, että Ailio hoitaa Työväen Akatemian, Voionmaa Työväen Sivistysliiton." Ailiosta tuli Työväen Akatemian ensimmäinen esimies 1924. Tässäkin hänelle tärkeässä tehtävässä hän toimi Museoliiton puheenjohtajuuden tavoin kuolemaansa asti 1933, ja Kauniaisissa sijaitsevan akatemian puistoon hänet haudattiinkin.

Suomen museoliitto perustettiin alunperin vain kulttuurihistoriallisten museoiden liitoksi, mutta Ailio, joka oli opiskellut humanististen aineiden lisäksi geologiaa ja mineralogiaa sekä kemiaa ja joka tunsi Helsingin yliopiston luonnontieteelliset kokoelmat, ymmärsi luonnontieteellisen museon merkityksen ja tarpeen. Hänen eduskunnassa tekemänsä toivomusaloite johti siihen, että 1930 asetettiin komitea suunnittelemaan Luonnontieteellistä valtionmuseota. Komitean mietintö valmistui juuri Ailion kuoleman aikaan, ja ilmeisesti hänen poismenonsa oli keskeisin syy siihen, ettei mittavaa suunnitelmaa kyetty edistämään. Luonnontieteellinen keskusmuseo aloitti toimintansa vasta lähes 60 vuotta myöhemmin 1989.

Lähde: MVA mttmk nimikirja, Helsingin yliopiston arkisto yliopiston nimikirja, Salminen 1993, 25; Mikkola & Leinonen & Rekola 1937; Uola 1973; Niiranen 1987, 47; Carpelan & Tudeer 1925 ja Sola & Tudeer 1940; Kopisto 1981, 12 ja 15; Viikuna 1978; Mustakallio 1998 ja Bäckström 1976, 14 ja 133; Jääskeläinen 1973, 192 ja 416; Halila 1969, 260, 262 ja 409; Tanskanen & Puhakainen 1984; Äyräpää 1933.

Puheenjohtajan ”apulaiseksi” eli sihteeriksi otettiin maisteri Aarne Europaeus, jonka kanssa puheenjohtaja muutenkin oli jatkuvasti tekemisissä, koska hän oli Ailion viransijaisena muinaistieteellisen toimikunnan esihistoriallisella osastolla. Taloudenhoitajaksi valittiin tehtävään virkansakin puolesta hyvin sopiva muinaistieteellisen toimikunnan intendentti ja rahakabinetin (rahakammion) esimies tohtori Carl Axel Nordman. Tilintarkastajat olivat myös muinaistieteellisen toimikunnan piiristä. Varsinaiseksi tilintarkastajiksi valittiin Helsingin yliopiston suomalais-ugrilaisen kansatieteen professori Uno Taavi Sirelius, joka oli professuurinsa ohessa myös toimikunnan kansatieteellisen osaston johtaja, ja liikemies maisteri Björn Cederhvarf, joka oli työskennellyt toimikunnassa 1905–15. Varatilintarkastajiksi otettiin toimikunnan historiallisen osaston johtaja tohtori Juhani Rinne ja toimikunnan esihistoriallisen osaston amanuenssi tohtori Sakari Pälsi.

Europaeus erosi sihteerin tehtävistä matkojensa ja työtehtäviensä vuoksi 1.9.1925, minkä jälkeen Ailio hoiti sihteeriyttä, kunnes 1.9.1926 toimeen otettiin muinaistieteellisen toimikunnan kansatieteellisen osaston intendentti, Seurasaaren ulkomuseon hoitaja, tohtori Albert Hämäläinen. Seuraava eli järjestyksessä toinen keskushallitus toimi Ailion puheenjohtajuudessa kolmivuotiskauden 16.10.1927–28.8.1930 ja siihen valittiin jäseneksi muun muassa Forssan Lehden päätoimittaja ja Forssan Kirjapaino Oy:n toimitusjohtaja, maisteri Esko Aaltonen ja varajäseneksi Hämeen museon hoitaja Gabriel Engberg. Albert Hämäläinen erosi sihteerin tehtävistä kesäkuussa 1929 ja hänen tilalleen valittiin muinaistieteellisen toimikunnan kansatieteellisen osaston johtaja dosentti Ilmari Manninen. Museot olivat Mannisel-

lekin perin tuttuja, sillä hän oli 1919 Naantalin yhteiskoulun johtajana ollut perustamassa Naantalin museota ja vuodet 1922–28 hän oli Tartossa sijaitsevan Viron Kansallismuseon johtaja. Nordman erosi rahastonhoitajan tehtävästä keväällä 1925 ja hänen tilalleen otettiin Suomen muinaismuistoyhdistyksen rahastonhoitaja varatuomari Auli Markkula.⁵⁰

Kolmannen keskushallituksen toimikausi oli 28.8.1930–29.10.1933, jolloin puheenjohtajana jatkoi edelleen Ailio. Puheenjohtaja joutui jälleen sihteerin etsintään, kun Manninen erosi tehtävästä tammikuussa 1930. Huhtikuussa sihteeriksi nimitettiin muinaistieteellisen toimikunnassa vuodesta 1926 useita viransijaisuuksia ja tilapäisiä amanuenssin toimia hoitanut maisteri Nils Cleve.⁵¹ Varapuheenjohtaja Jaakkolan kuoltua vuonna 1932 uudeksi varapuheenjohtajaksi valittiin lokakuussa vuosikokouspäivänä pidetyssä keskushallituksen kokouksessa lehtori Julius Finnberg. Samalla taiteilija Gabriel Engbergistä tuli varsinainen jäsen. Rahastonhoitaja Markkula haki eron toimestaan samaisessa kokouksessa ja rahastonhoitajan tehtävät päätettiin antaa sihteerin hoitoon.⁵² Liiton taloudellisen tilanteen kohennuttua merkittävästi päätettiin vuonna 1937 varojen sijoittamista ja hoitamista varten hankkia sihteerin-rahastonhoitajan lisäksi erityinen rahastonhoitaja ja tehtävään saatiin vuoden 1938 alussa liiton joennestään tunteva Auli Markkula.

Museoliiton kymmentenä toimintavuonna kultiin uutinen, joka muutti juhlavuoden suruvuodeksi. Liittoa sen alusta lähtien johtanut Julius Ailio joutui yllättäen vuoteenomaksi ja kuoli 4.3.1933. Neljännen keskushallituksen (29.10.1933–3.10.1936) puheenjohtajaksi valittiin Aarne Äyräpää (Europaeus). Uusia jäseniä oli muiden muassa maisteri Arne Ap-

pelgren, joka oli työskennellyt Kemiön ja Vaasan museoissa ja nimitetty juuri muinaistieteellisen toimikunnan kansatieteellisen osaston amanuenssiksi. Cleve jatkoi sihteerinä, vaikka hänet valittiin 1934 Turun kaupungin historiallisen museon intendentiksi, ainoaan Helsingin ulkopuolella olevaan museoammattilliseen virkaan.⁵³

Viidennen, Aarne Äyräpään johtaman keskushallituksen kolmivuotiskausi alkoi 3.10.1936. Hallitukseen varsinaiset jäsenet valittiin uudelleen ja uudeksi varajäseneksi valittiin lehtori Felix Seppälä. Cleve hoiti sihteeriyttä vuoden 1938 loppuun, minkä jälkeen hänen tilalleen valittiin toimielias nuori maisteri Esa Kahila, joka oli suunnitellut ja toteuttanut aiempina vuosina Lounais-Hämeen ja Kuopion museoiden uudenaikaiset perusnäyttelyt. Vuonna 1939 Kahila nimitettiin muinaistieteellisen toimikunnan rahakammion vt. intendentiksi.

Keskushallituksen toimikauden piti päättyä liiton sääntöjenkin mukaan viimeistään lokakuussa 1939 pidettävässä vuosikokouksessa. Sodan uhkasta huolimatta tulevaisuudelta toivottiin parasta. Suomen Matkat informoi liittoa 1939 tulevasta vuoden 1940 olympialaisista ja esitti matkailijoiden toiveita museoiden suhteen, minkä vuoksi liitto lähetti kiertokirjeen matkareittien varrella oleville museoille. Tilanne muuttui kuitenkin nopeasti uhkaavaksi. Liiton vuosikokous oli päätetty pitää Raumalla 14.10. ja kutsukiertokirje oli lähetetty, mutta kokous oli peruutettava levottoman tilanteen ja sen aiheuttamien matkustusvaikeuksien vuoksi.⁵⁴ Sodan syttyminen johti siihen, että vuosikokous saatiin pidetyksi poikkeusoloissa Kansallismuseossa vasta 28.12.1939. Sotatila johti myös siihen, että keskushallitus sai vuoden jatkoajan 28.12.1939 – 27.10.1940, sillä ”kun

osanotto ... vuosikokouksen jäi poikkeuksellisten olosuhteiden takia hyvin pieneksi, päätettiin jatkaa silloisten Keskushallituksen vakinaisten ja varajäsenten valtuuksia seuraavaan vuosikokoukseen asti.”⁵⁵

Suomen museoliiton sotaa edeltävä toiminta kiteytyi keskushallitukseen ja sen puheenjohtajaan ja sihteeriin, mutta myös hallituksen muinaistieteellisessä toimikunnassa työskentelevillä jäsenillä oli aktiivinen rooli muun muassa paikallismuseoiden neuvontatyössä. Matkustamisen hitauden ja kalleuden vuoksi keskushallitusta ei koottu maantieteellisesti kovin edustavaksi, vaan jäsenkunnan äänen katsottiin kuuluvan varsinkin niissä vuosikokouksissa, joiden yhteydessä pidettiin museopäivät ja jonne liittojäsenet lähettivät edustajansa. Keskushallitus koontui silti harvakseltaan. Liiton varallisuuden kasvu, toiminnan monipuolistuminen ja matkustamisen tehostuminen näkyivät kokousten määrän vähittäisenä kasvuna, vaikka yksi keskushallituksen kokouksista pidettiin vuosikokouspäivänä. 1920-luvulla kokouksia oli yksi tai kaksi, 1930-luvun alussa kaksi tai kolme ja vuosina 1937 ja 1938 jo neljä. Vuosi 1939 oli kuitenkin poikkeuksellinen, koska hallituksen ensimmäinen kokous oli 22.1., mutta toinen vasta jo sodan alettua 28.12.

Jäsenkunta kasvaa vaan ei ongelmitta

Liiton säännöissä määriteltiin kolme jäsenluokkaa: vuosittaisen maksun suorittavat liittojäsenet eli kulttuurihistoriallisia museoita ylläpitävät yhdistykset tai niitä edustavat lauta- tai johtokunnat, kannattavat jäsenet eli liiton pyrintöjä harrastavat henkilöt

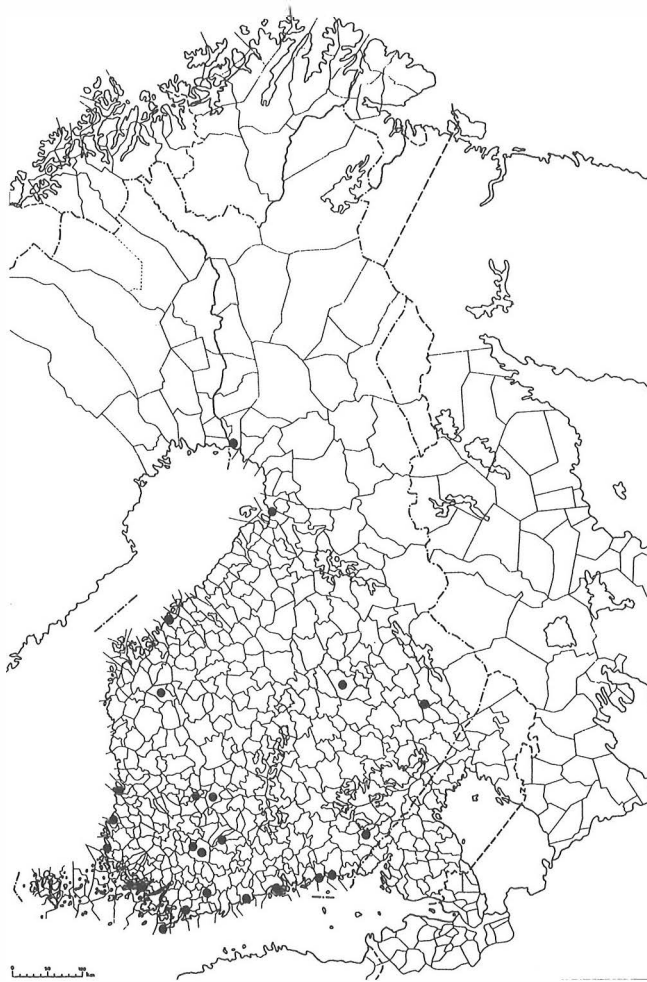
tai yhdistykset ja vuosikokouksen kutsumat kunniajäsenet.

Liittojäsenten määrä kaksinkertaistui kymmenessä vuodessa ja melkein kolminkertaistui vuoteen 1939 mennessä, sillä toimintakautena 1923–24 jäseniä oli 24, 1933–34 47 ja 1938–39 63. Liittymistä edistävinä syinä olivat sekä liiton koulutustapahtumat eli museopäivät (1926, 1930, 1934 ja 1938) ja museokurssit (1928, 1929 ja 1930) että liiton jäsenilleen vuodesta 1927 lähtien maksamat avustukset. Aktiivista jäsenhankintaakin harrastettiin; esimerkiksi vuonna 1929 keskushallitus totesi, etteivät merkittävät Vaasan ja Viipurin museot olleet liittyneet jäseniksi, minkä vuoksi niitä päätettiin kehottaa liittymään.⁵⁶ Kehotus oli tulokellinen, sillä Viipurin museo liittyi jäseneksi samana ja Pohjanmaan historiallinen museo seuraavana vuonna. Kannattavat jäsenet olivat henkilöjäseniä, ja he poistuivat jäsenkunnasta yleensä vasta kuoleman kautta. Liittoa perustettaessa suunniteltu tuhannen kannatusjäsenen määrä jäi haaveeksi, sillä 1920- ja 1930-luvun vaihteessa heitä oli 60, mutta toimintakautena 1938–39 enää vain 50.⁵⁷

Liittojäsenet arvioitiin ja jaettiin aluksi kolmeen luokkaan: suurempiin, keskikokoisiin ja pienempiin museoihin. Ne maksoivat luokituksen mukaisesti porrastettua jäsenmaksua. Vaikka säännöt sallivat liiton pyrkimyksiä harrastavan henkilön, yhdistyksen tai jonkin laitoksen laillisen edustajan liittyvän kannattavaksi jäseneksi, käytännöksi muodostui, että kannattavat jäsenet olivat henkilöjäseniä. Vuoden 1926 museopäivien aikaan liittoon liittyneistä 52 kannattavasta jäsenestä kahdeksan oli maksanut ainaisjäsenmaksun (”kannattava vakituinen jäsen”).

Kyseessä olivat kaikki porilaiset ja tamperelaiset jäsenet.⁵⁸

Avatessaan vuosikokouksen 1937 Kansallismuseossa, puheenjohtaja Äyräpää otti esille paikallismuseoiden tavattoman runsaan perustamisen ja yleistyneen keräysharrastuksen:⁵⁹

Suomen museoliiton liittojäsenet vuonna 1924.

”Niitä syntyy tosiaankin kuin sieniä sateella, eikä vain enää kaupunki- ja pitäjän museoita, vaan kylä- ja sukumuseoitakin, sekä erikoismuseoita, joiden perustajilla ei ennakolta aina ole selvää käsitystä edes siitä, mitä he aikovat kerätä ja onko kyseistä erikoisalaa koskevaa aineistoa museokokoelmaksi asti saatavissakaan. Museoiden perustaminen näyttää tulleen pinnalliseksi muotiasiaksi, ja kuten muodit ainakin, tämäkin virtaus on yhteydessä vastaavan ilmiön kanssa muualla maailmassa. ... Puhtaasti tieteelliseltä kannalta katsoen on asialla myös varjopuolensa. Aineisto jakaantuu liiaksi hajal-

leen. Mutta mitalilla on toinenkin puolensa: vanhoihin esineisiin kohdistuva mielenkiinto ei ilmene meillä yksinomaan museoiden perustamisena, vaan myös yksityisenä kiihkeänä museoesineiden keräilyinä. Tämän muotiharrastuksen tyydyttämiseksi kuljetetaan maaseudulta kuorma toisensa jälkeen vanhaa kalustoa kaupunkiin, antikviteettikauppoihin, mistä ne, usein karkeasti entistettyinä, ilman saanti- ja käyttötietoja, hajoavat täysin tieteeltä hukkaan. Ja tähän liikkeeseen verrattuna kohdistuu myötätuntomme, tosiaankin epäilyksittä, uusien museoiden perustamisen puolelle.”

Professori Aarne Äyräpää (vuoteen 1930 Europaeus, 1887–1971)

Suomen museoliiton sihteeri 1924–25, keskushallituksen jäsen ja puheenjohtaja 1933–40 sekä kunniajäsen 1940.

Aarne Äyräpää syntyi 1887 Utajärvellä. Koulutie alkoi Oulussa ja jatkui Helsingissä, missä hän tuli ylioppilaaksi 1906. Hän valmistui filosofian kandidaatiksi 1912, ja kolme vuotta myöhemmin hänet nimitettiin muinaistieteellisen toimikunnan ylimääräiseksi amanuenssiksi. Virka vakinaistui 1920 esihistoriallisen osaston amanuenssiksi. Äyräpää nimitettiin saman osaston intendentiksi vuonna 1932. Seuraavana vuonna Äyräpää sai sekä nimityksen osastonjohtajaksi että väitteli teoksellaan *Über die Streitaxtkultur in Russland*. Väitöksen myötä hänet nimitettiin Helsingin yliopiston arkeologian dosentiksi ja 1938 hänet nimitettiin arkeologian henkilökohtaiseksi ylimääräiseksi professoriksi, jossa virassa hän oli eläkkeelle jääntinsä asti 1954.

Kivikautiset esineet tulivat Äyräpäälle tutuiksi hänen valmistaessaan Kansallismuseon ensimmäisen kivikautta esittelevän näyttelyn. Kivikaudesta tuli myös hänen keskeisin tutkimuskohteensa ja 1930 hän julkaisi merkittävän artikkelin, jossa hän esitteli ja ajoitti kivikauden keraamiset vaiheet. Aarne Äyräpää oli Suomen muinais-

muistoyhdistyksen Suomen museo -vuosikirjan toimittaja 1924–45, yhdistyksen puheenjohtaja 1942–45 ja hänet kutsuttiin kunniajäseneksi 1955.

Lähde: Kopisto 1972.

Maaherra Lars Wilhelm Fagerlund (1852–1939)

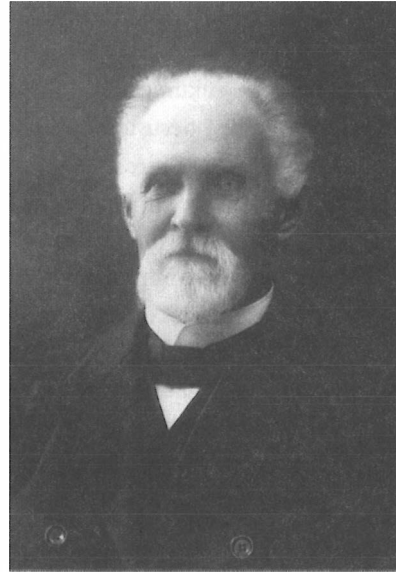
Suomen museoliiton kunniajäsen 1934.

Lars Wilhelm Fagerlund syntyi Turussa 1852. Kirjoitettuaan ylioppilaaksi 1871 hän alkoi opiskella Helsingin yliopistossa eläintiedettä, kasvitiedettä, kemiaa ja fysiikkaa. Fagerlund valmistui filosofian kandidaatiksi 1878, minkä jälkeen hän ryhtyi opiskelemaan lääketiedettä. Hän valmistui lisensiaatiksi 1884 ja lääketieteen ja kirurgian tohtoriksi 1886, minkä jälkeen hän työskenteli yliopistossa, kunnes hänet nimitettiin Ahvenanmaalle Godbyn piirilääkäriksi 1897. Vuosina 1907–14 Fagerlund työskenteli Helsingissä lääkintöhallituksessa lääkintöneuvoksena. Vuonna 1921 säädetyin Ahvenanmaan itsehallintolain jälkeen Fagerlund nimitettiin Ahvenanmaan ensimmäiseksi maaherraksi 1922.

Fagerlund vieraili 1871 Tanskan matkallaan Kööpenhaminan museoissa, 1875 hän liittyi Suomen muinaismuistoyhdistyksen jäseneksi, 1876 hän osallistui ylioppilasosakuntien museon esinekeruuseen ja 1879 hän matkusti jälleen Tanskaan. Näillä matkoillaan ja näissä töissään Fagerlund oivalsi museoiden merkityksen. Hän esitti nimimerkillä ”Åbobo” 14.4.1879 Åbo Underrättelser lehdessä museon perustamista. Turun kaupungin historiallinen museo perustettiin 1881, ja Fagerlund oli sen johtokunnan jäsen vuoteen 1907 asti.

Äyräpää päätyi pohtimaan museoiden taloudellisia avustuksia ja museoneuvonnan mahdollisuuksia. Hän päätti puheensa optimistisesti kertomalla eduskunnan aloitteellisuudesta liiton museoneuvojan toimen saamiseksi.

Keskushallitus oli asettanut liittojäsenyyden vaatimukseksi vakiintuneen museotoiminnan, minkä osoitukseksi riitti käytännössä noin viisivuotinen toiminta. Uusien elinkelpoisten pienten museoiden asioiden edistämiseksi vuosikokous päätti keskushallituksen esityksen mukaisesti perustaa niitä varten neljännen jäsenluokan, jonka vuosimaksu oli 50 markkaa. Kyseessä oli eräänlainen koejäsenluokka,

Fagerlund liittyi Ahvenanmaalle siirtyttyään Ålands Vänner seuraan ja osallistui aktiivisesti seuran museohankkeisiin. Maaherraksi tulonsa jälkeen hän vaikutti siihen, että museolle saatiin 1933 tilat Kastelholman linnasta.

Lähde: Storå 1980.

josta museo toimintansa vakiintuessa nousi ylempiin luokkiin.⁶⁰

Keskushallituksen esityksestä liiton ensimmäiseksi kunniajäseneksi kutsuttiin vuonna 1934 Viipurin museopäivien yhteydessä pidetyssä vuosikokouksessa yksimielisellä päätöksellä kolme arvovaltaista vanhaa miestä: 1926 eläkkeelle jäänyt valtionarkeologi, professori Hjalmar Appelgren-Kivalo (s. 1853), Satakunnan Museon perustaja ja sen aiempi pitkäaikainen museonhoitaja, eläkkeellä oleva opettaja Matti Kauppinen (s. 1843) ja Ahvenanmaan maaherra, Turun kaupungin historiallisen museon perustaja, lääkintöneuvos Lars Wilhelm Fagerlund (s. 1852). Seu-

Intendentti Walter von Konow (1866–1943)

Suomen museoliiton kunniajäsen 1936.

Walter von Konow syntyi Iisalmessa 1866, mutta vietti lapsuutensa Sääksmäellä. Hän valmistui ylioppilaaksi Hämeenlinnan lyseosta 1886. Valmistuttuaan Helsingin yliopistossa filosofian kandidaatiksi 1892 hän työskenteli vuoteen 1894 yliopiston museon amanuenssina, minkä jälkeen hän opetti vuoden historiaa Haminan kadettikoulussa. Walter von Konow valittiin Turun kaupungin historialliseen museoon perustettuun intendentin toimeen syyskuussa 1896 ja hän hoiti tehtävää eläkkeelle jääntiinsä saakka 1933.

Lähde: Drake 1992.

raavan vuoden vuosikokous kutsui kunniajäseneksi eläkkeellä olevan lehtori Albert Theodor Böökin (s. 1858). Hänen ansioidaan oli muun muassa Hämeenlinnan museon perustaminen ja sen pitkäaikainen hoitaminen, Suomen museoliiton perustamisen edistäminen ja keskushallituksen jäsenyys 1923–27.⁶¹ Kun Turun kaupungin historiallisen museon ensimmäinen intendentti, maisteri Walter von Konow (s. 1866) teki viimeisen työpäivänsä maaliskuussa 1933, jäi menneisyyteen mittava museoura.⁶² Koska von Konow oli myös hyvin perillä Museoliiton perustamisvaiheista, liiton vuoden 1936 vuosikokous kutsui hänet kunniajäseneksi.

Näin liitolla oli vuoden 1936 aikana viisi kunniajäsentä, mutta varsin iäkkäiden kunniajäsenten rivi harventui nopeasti: 93-vuotias Kauppinen kuoli 1936, 84-vuotias Appelgren-Kivalo 1937 ja 87-vuotias Fagerlund 1939.

Varoja hankittaessa ”on kolkutettava kunnes avataan”

Liiton perustamisen, sääntöjen rekisteröinnin ja ensimmäisen vuosikokouksen jälkeen voitiin ryhtyä täysin voimin toteuttamaan liiton säännöissään määriteltyä toimintaa. Sitä varten tarvittiin kuitenkin varoja. Vuosina 1924 ja 1937 päätetyt porrastetut jäsenmaksut sekä vuonna 1924 sovitut kannattavien jäsenten maksut säilyivät vuoteen 1946. Tämä tunnustettiin yleisesti ongelmaksi.⁶³ Jo liittoa perustettaessa ja vielä vuosia sen jälkeenkin oli selvää, että jäsenmaksuilla voitiin kattaa vain osa toivotusta toiminnasta. Loput oli tarkoitus saada valtiolta.

Museoliiton syyskuisen perustavan kokouksen jälkeiset loppuvuoden 1923 ja vuoden 1924 tulot kertyivät pelkästään jäsenmaksuista. Kokoon saatiin 7475 markkaa (10 839 v:n 1996 mk), mikä asetti tylyt rajat toiminnalle. Suurin menoerä oli sihteeri Aarne Europaeukselle maksettavat 200 markan kuukausikorvaukset, joihin kului yhteensä kolmannes liiton tuloista. Tästä huolimatta elettiin säästeliäästi ja seuraavalle vuodelle kertyi säästöjä 3628 markkaa. Vuonna 1925 tulot, joihin sisältyi jäsenmaksujen lisäksi jo hieman korkotuloja, olivat 5889 markkaa, mikä lisättynä säästöön merkitsi 9516 markan varoja. Kun tuonakaan vuonna menoja ei ollut 3110 markkaa enempää, säästöjä kertyi 6406 markkaa. Sama tahti jatkui. Seuraavana vuonna 1926 tuloja oli 6525 markkaa ja säästöt mukaan lukien käytössä oli jo 12 931 markkaa. Menot pidettiin silti kurissa ja ne olivat 2791 markkaa. Sihteerin kuukausipalkkio korotettiin vuonna 1928 250 markkaan ja 1936 350 markkaan. Säästämällä karttuvain varoin liitto ei kuitenkaan voinut toteuttaa asettamiaan päämääriä. Valtionkaan suunnalla ei näyttänyt lupaavalta.⁶⁴

Liiton puheenjohtaja Julius Ailio oli tunnettu ja vaikutusvaltainen mies. Hän oli ollut Tokoin senaatin jäsen (26.3.–8.9.1917) ja hän oli ollut eduskunnan jäsen vuodet 1919–21. Eduskunnassa Ailio oli sivistysvaliokunnan varapuheenjohtaja. Vuoden 1924 vaaleissa hänet valittiin jälleen eduskuntaan, jossa hän työskenteli aktiivisesti sivistysasioiden puolesta. Hän oli sivistysvaliokunnan varapuheenjohtaja vuosina 1926 ja 1930 sekä puheenjohtaja vuodet 1928–30 ja 1931–32.⁶⁵

Ailio uudisti edellä mainitun valtiopäivillä 1923 tekemänsä anomusedotuksen seuraavilla valtiopäivillä 1924 Mandi Hannulan, T. Janhosen, Eino Tuu-

lenheimon, K. H. Wiikin ja Väinö Voionmaan tuke-
mana. He ehdottivat ”että Eduskunta v:n 1925 me-
noarviossa myöntäisi 150,000 mk:n määrärahan pai-
kallismuseoiden ja Suomen Museoliiton avustami-
seksi yllämainitulla tavalla, Muinaistieteellisen Toi-
mikunnan välityksellä.” Perusteluissa mainittiin, että
100 000 markkaa oli aiottu paikallismuseoille ja
50 000 markkaa jätettäisiin juuri perustetun Museo-
liiton neuvontatoimintaan. Sivistysvaliokunta tuki
anomusta, mutta se kaatui jälleen valtiovarainvalio-
kunnan kielteiseen kantaan.⁶⁶

Ailio uudisti anomusehdotuksensa sekä vuoden
1925 että 1926 valtiopäivillä. Viimeisessä anomuk-
sessa ei enää tosin mainittu paikallismuseoille suun-
nattujen varojen jakoa muinaistieteellisen toimikun-
nan kautta. Nämäkään anomukset eivät johtaneet
toivottuun tulokseen, mutta sitten sananmukaisesti
pelionni muutti tilanteen.⁶⁷

Ruotsissa järjestetyt sivistysraha-arpajaiset olivat
esimerkkinä, kun suomalaiset oopperan ystävät al-
koivat anoa arpajaisten järjestämislupaa. Kansan pe-
lihimojen työntekoa rappeuttavasta vaikutuksesta
keskusteltiin eduskunnassa kiivaasti, mutta lopulta
toiveet Ruotsin esimerkin mukaisista uusista talou-
dellisista resurssista perivät voiton ja uhkapelit kiel-
tävää rikoslakia muutettiin ja annettiin 7.5.1926 ase-
tus raha-arpajaisista.⁶⁸ Luvan saatuaan Suomalainen
Ooppera Osakeyhtiö ja Suomen Kansallisteatteri
Osakeyhtiö järjestivät 9.11.1926 ensimmäiset arpa-
jaiset Helsingin Osakepankin rahoitusyhtiö Finans-
silaitos Oy:n avulla. Järjestäjät saivat tuotosta 65 %
ja loput 35 % jäi valtioneuvoston jaettavaksi taidetta
ja tiedettä edistäviin tarkoituksiin. Seuraavana vuon-
na järjestettiin jo neljät arpajaiset ja vuonna 1935
siirryttiin kerran kuussa tapahtuviin arpajaisiin.⁶⁹

Raha-arpajaiset saavuttivat suuren suosion, mikä
ei ole ihme, sillä suurin voitto oli ensimmäisistä ar-
pajaisista lähtien sotaan asti 200 000 markkaa, mikä
oli vuoden 1996 rahassa 286 800–316 200 markkaa.
Arpajaisten vaihto nousi vuosina 1926–39 5 miljoon-
nasta 60 miljoonaan markkaan ja voitto vastaavasti
1,25 miljoonasta 21 miljoonaan.⁷⁰

Valtioneuvoston käyttöön tuli siis vuonna 1926
raha-arpajaisvaroja ja juuri samaan aikaan Julius Ai-
lio nimitettiin opetusministeriksi Tannerin hallituk-
seen (13.12.1926–17.12.1927). Tästä oli seuraukse-
na, että Ailio saattoi tyytyväisenä allekirjoittaa Mu-
seoliiton toimintakertomuksen:

”Huomattavimpia tapauksia museoliiton elä-
mässä viime toimintakaudella on ollut se, että
valtioneuvosto keskushallituksen anomuksesta
myönsi liitolle kulttuuriarpajaisten voittova-
roista 100,000 markan suuruisen avustuksen.
Aikaisemmin oli opetusministeriö käyttöva-
roistaan myöntänyt museoliitolle 10,000 mar-
kan avustuksen. Tällaisten kauniitten lisien
kautta museoliiton rahavarat nykyisin ovat
kasvaneet 115,427 markaksi 97 penniksi, joten
liitto nyttemmin saattaa ajatella avustuksien
myöntämistä jäsenillensä. Yllämainittu sadan-
tuhannen markan suuruinen avustus on
myönnetty etupäässä maaseutumuseoittemme
uudenaikaisempaa ja tieteellistä järjestelyä sekä
ajanmukaisten luetteloiden aikaansaamista
varten. Kokouksessaan toukokuun 28 päivänä
[1927] keskushallitus päätti lähettää kaikille
liittojäsenille kiertokirjeet, joissa niitä kehoite-
taan jättämään avustusanomuksia.”⁷¹

Suomen museoliiton vuotuiset tulot, menot ja käytettävissä olevat varat* 1924–38 (ao. vuoden markkoina).

Vuoden 1923 syyskuisen perustamiskokouksen jälkeiset tulot ja menot sisältyvät vuoteen 1924.

vuosi	valtionavustus	jäsenmaksut	muut tulot	tulot yht.	menot yht.	käytettävissä olevat varat
1924	-	7 475	-	7 475	3 847	7 475
1925	-	5 525	364	5 889	3 110	9 516
1926	-	6 125	400	6 525	2 791	12 931
1927	110 000	7 061	4 935	121 996	51 896	132 136
1928	-	3 975	-	3 975	20 971	82 178
1929	50 000	6 375	4 620	60 995	54 745	122 201
1930	50 000	3 252	4 601	57 853	108 909	125 309
1931	110 000	5 874	3 340	119 214	68 975	135 614
1932	100 000	6 397	3 998	110 395	114 139	177 034
1933	100 000	8 161	5 382	113 543	111 854	176 438
1934	100 000	7 077	2 164	109 241	107 159	173 824
1935	134 000	6 782	1 629	142 411	88 880	209 076
1936	128 000	8 046	2 722	138 768	127 451	258 963
1937	125 000	8 225	2 576	135 801	134 981	267 312
1938	125 000	10 500	148 424	283 924	221 323	353 654

* Kulttuuriarjapajaisrahastosta irrotetut käyttövarat on laskettu ao. vuoden muihin tuloihin. Käytettävissä olevat varat on saatu taseesta vuoteen 1937 asti laskemalla yhteen ao. vuoden tulot (tulot yht.) ja edellisiltä vuosilta siirtyneet varat (saldo). Vuodesta 1938 lähtien luku on saatu taseesta laskemalla yhteen ao. vuoden tulot (tulot yht.) ja valtionavun ja käyttövarojen yhljäämät. Liiton erillisten rahastojen pääomat eivät sisälly lukuun.

Lähde: SMLA tilit 1924–38 ja kh tntkr 1924–25 – 1937–38.

Liiton saama valtionavustus tarkoitti käytännössä sitä, että opetusministeri Ailio oli solminut puheentoimintajohdaja Ailion kanssa eräänlaisen kirjaamattoman toimeksiantosopimuksen, minkä mukaisesti liitto alkoi saada valtion varoja, jotka suunnattiin edelleen museoiden kehittämiseen. Valtionavustukset muodostivat tästä lähtien pääosan liiton tuloista. Jo ensimmäisenä vuonna ne kymmenkertaistivat liiton käytössä olevat varat vuoden 1926 12 931 markasta vuoden 1927 130 100 markkaan.

Valtionavustukset olivat kuitenkin ”korvamerkittyä” rahaa, sillä varat oli myönnetty suurimmaksi

osaksi jaettavaksi edelleen paikallismuseoille. Muuta toimintaa varten varoja hankittiin jäsenmaksuin ja rahastoja kartuttamalla. Julius Ailion hautajaisten yhteydessä perustettiin (1933) hänen nimeään kantava muistorahasto. Ailio oli itse ensimmäisen opiskeluvuotensa jälkeisenä kesänä 1893 päässyt muinaistieteellisen toimikunnan kansatieteellisen osaston intendentin, Axel Olai Heikelin, mukaan piirtäjäksi kesän kestäneelle kenttäretkelle Itä-Venäjälle ja Siperiaan, jolloin Moskovan ja muiden matkan varren kaupunkien museot tutkittiin tarkoin. Myöhemmin hän oli tutustunut useilla matkoillaan laajasti

Professori Esko Aaltonen (1893–1966)

Suomen museoliiton keskushallituksen jäsen 1927–59, varapuheenjohtaja 1949–59 ja kunniajäsen 1961.

Esko Aaltonen syntyi Tammelassa forssalaisen räätälin perheeseen vuonna 1893. Poika pantiin kouluun. Tultuaan ylioppilaaksi 1913 hän jatkoi opintojaan Helsingin yliopistossa ja valmistui filosofian kandidaatiksi 1917 (vih. maisteriksi 1923). Valmistuttuaan Aaltonen palasi synnyinseudulleen opettajaksi, mutta työn ohessa hän perusti samana vuonna Forssaan sanomalehden. Hän oli lehden päätoimittaja ja kaksi vuotta myöhemmin perustetun Forssan kirjapainon toimitusjohtaja. Aaltonen osallistui aktiivisesti paikallispolitiikkaan ja ajoi lehdessäänkin Forssan muuttamista kauppalaksi, mikä tapahtui 1922. Aaltonen valittiin sekä kauppalan valtuustoon että hallitukseen. Vuonna 1934 hän siirtyi Helsinkiin K. J. Gummerus Oy:n kirjalliseksi johtajaksi ja vuotta myöhemmin Jyväskylään yhtiön toimitusjohtajaksi. Aaltonen palasi 1940 Forssan lehden ja kirjapainon johtoon.

Aaltonen oli 1930-luvulla innolla perustamassa Kansatieteellinen Filmi Oy:tä ja Talonpoikauskulttuurisäätiötä. Vuonna 1944 hän väitteli teoksellaan Länsi-Suomen yhteismyllyt – yhteiskuntahistoriallinen tutkimus (vih. fil. tohtoriksi 1950). Aaltonen nimitettiin Turun yliopiston sosiologian professoriksi 1951, josta virasta hän jäi eläkkeelle 1963.

Vuonna 1942 Aaltonen kutsuttiin Suomalainen Suomi -lehden toimitussihteeriksi ja neljä vuotta myöhemmin päätoimittajaksi. Sananvapautta ja perustuslaillisuutta puolustanut lehti joutui sodan jälkeisinä vuosina vaikeuksiin Valtiollisen poliisin kanssa ja myöhemminkin valtiojohto katsoi karsaasti virallisen ulkopoliittikan arvostelua

Kun Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistys perustettiin 1923, Aaltosesta tuli yhdistyksen johtokunnan jäsen ja sihteeri. Hänet valittiin Talonpoikauskulttuuri-

säätiön julkaiseman Kotiseudun päätoimittajaksi 1947 ja hän hoiti tointa kaksi vuotta. Aaltosen työ kotiseutu-aatteen puolesta huipentui kun 1949 Lounais-Hämeen Pirtillä kotiseutuväen neuvottelupäivillä perustettiin Suomen kotiseutuliitto. Liiton vuosikokouksessa 1950 Esko Aaltonen valittiin ensimmäiseksi varapuheenjohtajaksi ja vuonna 1960 puheenjohtajaksi, jota tointa hän hoiti kuolemaansa asti vuonna 1966.

Lähde: Haavio 1966 ja Aaltonen & Lahtonen & Nieminen 1993.

Euroopan museoihin.⁷² Nämä puheenjohtajan matkat ja niistä kuullut kokemukset olivat ilmeisesti yhtenä syynä, kun keskushallitus päätti lesken suostumuksella syksyllä 1933, että muistorahastoa käytetään ”ulkomaille tehtävien tutkimusmatkojen avustamiseksi sekä Suomen Museoliiton julkaisu- toimintaa varten.” Vuoden 1934 lopussa rahastossa oli 8 956,95 markkaa. Rahasto karttui hitaasti ja sen pääoma oli 1937 11 000 markkaa, minkä vuoksi rahaston korkotuotoista ei ollut vielä jaettavaa.⁷³

Liiton täydyttyä 20 vuotta 1943 puheenjohtaja Carl Axel Nordman mainitsi liiton taloudellisesta asemasta, että ”Ratkaisevasti vaikutti liiton rahalliseen asemaan sen liittyminen maisteri Esko Aaltosen ehdotuksesta Kulttuuriarpajaisiin, joista liitolle kertyi noin 500.000 markkaa”.⁷⁴ Liitto osallistui näihin vuonna 1937 järjestettyihin arpajaisiin useiden muiden tieteellisten yhdistysten kanssa. Liiton osuus nettovoitosta oli neljännes. Jäsenmuseoille touku- kuussa 1937 lähetetyssä kirjeessä ylytettiin jäsenmuseoita myyntityöhön: ”Keskushallitus kehoittaa Teitä aikanaan avustamaan arpojen myyntiä mahdollisimman tehokkaasti, m.m. sijoittamalla arpajaisien mainostauluja näkyvälle paikalle museonne eteissuoihin ja muutenkin levittämällä niitä paikkakunnallanne ...” Työ palkitsi tekijänsä ja tuloja kertyi edellä mainittu puoli miljoonaa markkaa. Kyseinen summa on vuoden 1996 markoiksi muunnettuna yli 800 000 markkaa! Varoista perustettiin liitolle uusi Kulttuuriarpajaiset-niminen rahasto. Sen 400 000 markan pääoman tuotto oli ”ensi sijassa tarkoitettu liittoon kuuluvien museoiden hoitajien pätevyyden lisäämiseksi, sekä Keskushallituksen harkinnan mukaan myös paikallismuseoiden mahdollisen tason kohottamiseksi ja muiden liiton tarkoituserien toteutta-

miseksi”. Rahasto erosi kuitenkin Ailion rahastosta siten, että sen pääomastakin irrotettiin tarpeen mukaan käyttövaroja. Osa arpajaisuotoista sijoitettiin vuonna 1938 Ailion rahastoon, jolloin pääoma saatiin korotetuksi 60 000 markaksi (94 860 v:n 1996 mk), ja loput otettiin käyttövaroiksi muun muassa 1938 museopäivien kuluihin.⁷⁵

Museoliitto pystyi ensimmäisten viidentoista toimintavuoden aikana kartuttamaan käytettävissään olevat varat usein tulolähtein yli 70-kertaisiksi. Varat kasvoivat vuodesta 1924 vuoteen 1938 7475 markasta 525 096 markkaan (v:n 1996 rahassa 10 838 markasta 830 177 markkaan). Varattomuus ei ollut enää toiminnan esteenä.

Varoja paikallismuseoiden kehittämiseen

Valtioneuvoston vuonna 1927 myöntämät varat loivat lopulta kauan toivotut edellytykset paikallismuseoiden avustamiselle ja neuvonnalle. Yksitoista paikallismuseota haki liiton avustusta, ja vuosikokouksessa Kansallismuseossa 21.10.1927 julkistettiin jaossa olleen 41 000 markan kahdeksan saajaa:⁷⁶

”Lounais-Hämeen museo museoesineitten puhdistukseen, korjaamiseen, järjestämiseen ja luettelointiin 15,000 mk, Ilmajoen museo luettelon laatimiseen, esineitten puhdistamiseen ja konservointiin 10,000 mk, Satakunnan museo luettelointiin ja luetteloiden laatimiseen 5,000 mk, Naantalin museo luettelointiin ja museoesineitten järjestelyyn 3,000 mk, Lohjan museo luettelon kuntoonpanoa varten 2,000 mk, Oulun maatalousmuseo museon järjestämiseen

Rahan arvo

Väinö Linnan Tällä pohjantähden alla teoksessa Koskelan Jussi kysyy Kivivuoren Otolta pyytäessään tätä työhön torpan rakennukselle:

”- Mitäs sinä niinkuin palkkanas pidät? Kus otat huomioon ettei meillä siellä ole syömistä, niin että joudut niin kuin omin eväin.

... – Mitäs arvelet? Olisko markka päivältä liikaa?

Jussi henkäsi vapautuneesti, mutta ymmärsi myös että päiväpalkan pienuus oli sekin pelkkää pirullisuutta. Muurari olisi hyvin voinut määrätä kaksikin kun omin ruokinensa kävisi. Mutta mitäpä siitä? Piruilkoon.”

Maataloustyötä tekevän miehen keskimääräinen päiväpalkka oli 1890-luvun alussa talvella omassa ruuassa noin 1,30 markkaa ja kesällä kahden markan tuntumassa. Vastaavat palkat olivat 1927 noin 28,10 ja 36,60 markkaa (Suomen Taloushistoria 3, 407–408).

Edellinen episodi tapahtui noin vuonna 1890, jonka markka rahanarvon muuttumisen huomioon ottamisen (*deflatoiden elinkustannusindeksin mukaan*) olisi vastannut vuonna 1996 vajaata 23 markkaa. Näin muurarin päiväpalkka olisi alennetun taksan mukaan ollut 23 markkaa, mutta olisi kohonnut oikein arvioitaessa lähes 50 markkaan. Vuonna 1927 vastaavat palkat olivat vuoden 1996 rahaksi muutettuna talvella lähes 40 ja kesällä hieman yli 50 markkaa. Nykyään muurari ei missään olosuhteissa tekisi tuntiakaan työtä noilla palkoilla, joten rahan arvon muuttaminen ei oikopäätä kerro rahan todellisesta arvosta tuon taivaalista.

2,000 mk, Uudenkaupungin museo luettelointiin 2,000 mk sekä Lappeenrannan museo luettelon uudistamiseen 2,000 mk ...”

Omien ja valtionavustuksesta säästyneiden varojen lisäksi liitolla oli vuonna 1928 jäsenmaksutuloja n. 4000 markkaa eli varoja oli käytettävissä yli 80 000 markkaa. Menoja kertyi muun muassa ensimmäisistä museokursseista n. 21 000 markkaa. Vuonna 1928 paikallismuseoille ei jaettu avustuksia, mutta helmikuussa ja lokakuussa 1929 jaettiin taas 11 museolle

yhteensä 37 000 markkaa ja kesäkuussa opetusministeriö myönsi arpajaisvoittovaroista ”maaseutumuseoiden tieteellisen toiminnan tukemiseksi” 50 000 markkaa seuraavana vuonna käytettäväksi.⁷⁷ Näin oltiin päästy hyvään alkuun ja kahdesti vuodessa jaettavien avustusten ja neuvonnan lisäksi voitiin jakaa stipendejä opintomatkoille, järjestää museopäiviä ja painaa niillä pidetyt keskustelut ja esitelmät sekä kouluttaa museonhoitajia. Toiveet vaki- naisesta museoneuvojastakin kasvoivat.

Opetusministeriön arpajaisvoittovaroista myöntämiä paikallismuseoiden avustusta ei saatu vuonna 1928, mutta vuosina 1929 ja 1930 myönnettiin 50 000 markkaa ja 1931 käytettävissä oli jo kaksinkertainen summa, 100 000 markkaa.⁷⁸ Museoliitto jakoi vuosina 1927–38 museoiden valtionavustuksia seuraavasti:⁷⁹

vuosi	jaettu summa (mk)	saajia	avustuksen keskiarvo (mk/v:n 1996 mk)	
1927	41 000	8	5125	7205
1928	37 000	11	3363	4627
1929	40 000	10	4000	5536
1930	50 000	15	3333	5006
1931	95 000	22	4318	7051
1932	100 000	27	3703	6132
1933	95 000	31	3064	5193
1934	100 000	32	3125	5393
1935	112 000	31	3612	6144
1936	120 000	35	3428	5824
1937	130 000	32	4062	6560
1938	185 000	35	5285	8355

Liittojäsenmäärä lähes kaksinkertaistui näinä kahtentoista toimintavuotena (1927–28 museoita oli 29 ja 1937–38 58), mutta markan ostovoima oli vakaa ja niin myös sekä jaettujen avustusten keskiarvon nimellisarvo että niiden deflatoitu arvo säilyi samana. Vuoden 1938 jako oli sikäli poikkeuksellinen, että liiton omista rahastoista maksetut apurahat olivat 54 % jaetusta summasta!

Kun suhteutetaan jaettavissa olevat varat jäsenmuseoiden lukumäärällä havaitaan, että summa oli suurimmillaan 1930-luvulla (vajaa 2500 markkaa). Museoliiton apurahojen jakoa tutkinut Pirjo Vakkala on todennut, että mikäli liitto ei olisi suosinut suuria ja keskisuuria museoita pienten kustannuksella, vaan olisi jakanut apurahat tuolloin tasan jäsenmuseoiden kesken, varat olisivat riittäneet 1920-

luvun ihanteiden mukaiseen kaikkien jäsenmuseoiden tason kohottamiseen. Sittemmin museoiden lukumäärän kasvu vesitti tämän mahdollisuuden.⁸⁰ Suurin avustus oli vuonna 1927 Lounais-Hämeen museolle myönnetty 15 000 markkaa ja pienin vuonna 1935 Siuntion museolle annettu 500 markkaa. Avustuksilla toteutettavien töiden merkitys haluttiin kuitenkin turvata, minkä vuoksi kovin pienten avustusten jakamista vältettiin. Korkeintaan 1000 markan suuruisia avustuksia jaettiin vain 19 kertaa. Jaoissa oleviin varoihin nähden suuria eli vähintään 10 000 markan avustuksia oli yhteensä niitäkin vähän, vain seitsemän: 1927 kaksi (Ilmajoen ja Lounais-Hämeen museo), 1929 yksi (Turun kaupungin historiallinen museo), 1931 kaksi (Viipurin ja Pohjois-Pohjanmaan museo), 1932 yksi (Lounais-Hämeen museo) ja 1937 yksi (Hämeen museo).

Ennen sotia myönnettyistä avustuksista valtaosa eli keskimäärin noin 70 % kohdennettiin kokoelmiin keräämiseen, luettelointiin, järjestämiseen ja hoitoon. Kokoelmiin suunnattujen avustusten määrä oli silti laskeva, sillä kun museotyön perusta eli kokoelmat olivat kunnossa, voitiin siirtyä muun museotyön avustamiseen. Liitossa ymmärrettiin myös kaupunkikulttuurin tallentamisen merkitys. Maaseudun kansatieteellisen tutkimuksen käynnistymisen jälkeen liitto ryhtyi tukemaan kaupunkien ja kauppaloiden elämän tallennusta.⁸¹

Museoneuvontaa oman viran ohessa

Turun kaupungin historiallisen museon perustamisesta tuli vuonna 1931 kuluneeksi 50 vuotta ja siksi

oli perusteltua järjestää Museoliiton vuosikokous museon juhlien yhteyteen. Liiton puheenjohtaja, tohtori Julius Ailio avasi kahdeksannen vuosikokouksen. Luotuaan katsauksen Suomen museohistoriaan hän piti linjapuheen, josta kävi ilmi hänen näkemyksensä museoiden kolmivaiheisesta kehityksestä ja näihin vaiheisiin liittyvistä sivistyksellisistä tehtävistä. Ailion mukaan kaksi ensimmäistä museoiden kehitysasetta oli Suomessa saavutettu:⁸²

”.. on mielihyvällä todettava, että meidän paikallismuseomme ovat suorittaneet suuren, jopa jättiläismäisen keräilytyön ja pelastaneet paljon sellaista arvokasta kulttuuriperintöä joka muutoin olisi häviöön joutunut. Keräilytoiminta onkin museon tärkein tehtävä, sen ensimmäinen kehitysasaste.

Toinen kehitysasaste on tarkoitustaan vastaavan huoneiston tai rakennuksen hankkiminen ja kokoelmain määräperäinen järjestely museologisia vaatimuksia vastaavalle tasolle. Tässäkin suhteessa ovat useat varsinkin suuremmista museoista hyvällä tiellä, ja varsinkin juuri viime aikoina näyttää heränneen ikäänkuin kilpailu museoidemme kesken uudestaan järjestää kokoelmansa.”

Ailio ei tyytynyt saavutuksiin, vaan hänestä museoiden ja Museoliiton päämääränä oli museotyön suhteen vaativan, mutta yhteiskunnallisesti merkittävän kolmannen kehitysasteen saavuttaminen. Arvostellessaan silloisia museoita, Ailion kritisoi eräitä seikkoja, jotka olivat valitettavasti yhä yli 60 vuoden jälkeenkin ajankohtaisia:

”Kolmanneksi ja korkeimmaksi on katsottava sitä museon kehitysasetta, jolloin se ryhtyy

täyttämään myös sosiaalista tehtävänsä, jolloin siitä on muodostunut sellainen kansansivistyslaitos, missä popularisoidaan tiedettä, missä niin vanha kuin nuori voi saada elävää ja samalla huvittavan yleistajuisen kuvan kulttuurikehityksestä, missä hän havainnollisesti näkee, että, hiljan kuolleen ajattelijan Höffdingin sanoja käyttäkseni menneisyys on se pohja, jolle tulevaisuus on meidän ihanteittemme mukaan rakennettava.

Tämän asteen saavuttaminen, museoiden aktivoiminen sosiaaliseen tehtävänsä, järjestelmälliseen kansansivistystyöhön, on suuri ja vaikea probleemi, jonka ratkaisua meillä ei vielä ole sanottavasti yritettykään, mutta johon muualla, varakkaimmissa maissa, kuten Skandinaviassa ja Amerikassa innokkaasti pyritään. Sanaparreksi on tullut sekä meillä että edistyneemmissä maissa museoiden kuolettava ikävyys ja yksitoikkoisuus. ... Ensimmäinen tehtävä on näyttelykokoelmain rajoittaminen ja tarkka valikointi sekä kokoelmain havainnollinen, kehitysperiaatteen mukainen aistikas ja kuvilla y.m. esityksillä elävöitetty järjestely.

Nykyään ovat museot oikeastaan vain turisteille ja muille joutaville tarkoitettuja, sillä ne ovat avoinna sunnuntaiaamupäivää lukuun ottamatta, vain silloin kuin kunniallinen väki on työssä, mutta ei esim. lauantai- ja sunnuntai-iltoina, jolloin kaikilla olisi vapaata.”

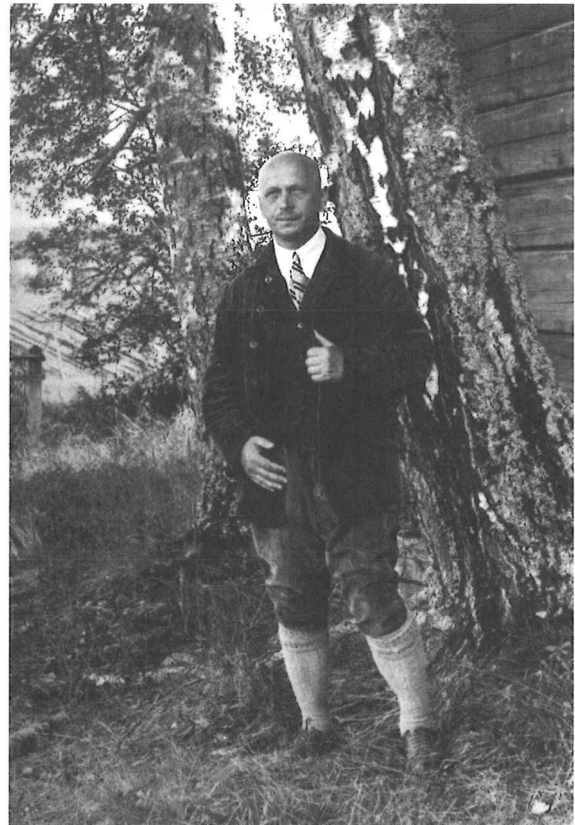
Ailio lopetti puheensa käsittelemällä museo-oppaiden tehtäviä ja kertomalla Ruotsin museolehtoreista ja opettajille järjestetyistä kursseista. Paikallismuseoilla oli liiton mielestä selkeä yhteiskunnallinen si-

vistystehtävä, mutta sen toteuttaminen edellytti toimintaan ohjattua rahaa ja työntekijöiden neuvontaa ja kurssitusta.

Suomen museoliiton sääntöjen toimintapykälässä mainittiin yhtenä työskentelymuotona ”neuvojen antaminen”. Opetusministeriön myönnettyä vuonna 1927 liiton omaankin käyttöön 10 000 markkaa neuvontatyöhön, tohtori Albert Hämäläinen teki lokakuussa 1927 noin viikon tutustumismatkan eräisiin Etelä- ja Länsi-Suomen museoihin. Matkan tulokse-

na toimintakertomukseen kirjattiin, että ”Vaikutelmanaan sihteeri on lausunut sen, että maaseutumuseoittemme kipeimpiä kysymyksiä nykyhetkellä on ajanmukaisten huoneustojen hankkiminen sekä museokonsulentin toimen perustaminen. ... Museoliitolla on edessä suuri ja vaativa työ edistäessään näiden kysymysten ratkaisua.”⁸³ Seuraavan vuoden ke-
säkuussa Hämäläinen matkusti Hartolaan avustamaan Itä-Hämeen museon perustamisessa ja vuotta myöhemmin sinne suuntautui toinenkin matka.⁸⁴

Museoliiton sihteeri Albert Hämäläinen teki lokakuun alkupäivinä vuonna 1927 noin viikon kestäneen tutustumismatkan eräisiin Etelä- ja Länsi-Suomen museoihin. ”Tällä matkalla hänellä oli tilaisuus keskustella museoitteiden hoitajien kanssa useista käytännöllisistä museoasioista ja uusista suunnitelmista. Vaikutelmanaan sihteeri on lausunut sen, että maaseutumuseoittemme kipeimpiä kysymyksiä nykyhetkellä on ajanmukaisten huoneustojen hankkiminen sekä museokonsulentin toimen perustaminen. Monet maaseutumuseot ovat nykyisin asianmukaisten huoneustojen ja ammattitaitoisen järjestelyn puuttuessa pikemmin jonkinmoisia museoesineitten makasiineja kuin museoita. Museoliitolla on edessä suuri ja vaativa työ edistäessään näiden kysymysten ratkaisua.” Julius Ailio kirjoitti tämän tekstin vuosien 1926–27 toiminnasta.

Vuodesta 1927 lähtien paikallismuseoille jaetut avustukset myönnettiin pääasiassa paikallismuseoiden ”uudenaikaisempaa ja tieteellistä järjestelyä sekä ajanmukaisten luetteloiden aikaansaamista varten”, mutta vuonna 1929 avustuskohteita lisättiin niin, että avustuksia saattoi käyttää myös asianmukaisen näyttelykaluston hankintaan. Ymmärrettiin, että olisi eduksi, jos museot saisivat liitosta mallipiirustuksia ja neuvoja ”varsinkin käytännöllisiä seikkoja, kuten pölytiiviyyttä jne silmälläpitäen”. Keväällä 1931

liittoon päätettiin hankkia ”standardityyppisiä näyttelykaappeja” ja sihteeri valtuutettiin sopimaan suunnittelutehtävästä jonkun arkkitehdin kanssa. Valittu arkkitehti Werner West suunnitteli joutuisasti kaapit jo keväällä 1932, minkä jälkeen edullisimman työtarjouksen antanut hämeenlinalainen Huhdan puusepäntiike pääsi töihin.⁸⁵

Sekä fyysisesti että henkisesti Kansallismuseossa majaa pitävä Museoliitto käytti neuvonnassaan luonnollisesti muinaistieteellisen toimikunnan asi-

Tohtori Arne Appelgren (1902–91)

Suomen museoliiton keskushallituksen jäsen 1933–70, varapuheenjohtaja 1960–67 ja kunniajäsen 1973.

Arne Appelgren syntyi Turussa 1902. Kirjoitettuaan ylioppilaaksi 1920, hän opiskeli Åbo Akademiassa ja valmistui filosofian kandidaatiksi 1929. Opiskeluaikanaan hän järjesti Nils Oskar Janssonin kokoelmat Kemiön Sagalundissa ja avusti 1929 avatun Pohjanmaan museon perusnäyttelyn rakentamisessa. Appelgren työskenteli 1931–32 viimeksi mainitun museon amanuenssina, josta hän siirtyi 1933 Kansallismuseoon amanuenssiksi. Vuosina 1936–42 hän oli museon historiallisen osaston vs. intendentti. Hänet nimitettiin 1943 maataloushallituksen kotiteollisuusosaston johtajaksi, mutta jo seuraavana vuonna hän siirtyi Pohjanmaan museon intendentiksi, jossa virassa hän oli eläkkeelle jääntiinsä asti 1969. Arne Appelgren promovoitiin 1977 Helsingin yliopiston kunniatohtoriksi.

Lähde: Stora 1991.

antuntijoita. Neuvojat ja heille maksettujen korvausten periaate käy ilmi keskushallituksen päätöksestä vuodelta 1929: ”Neuvontatyötä varten varattu erä olisi käytettävä asiantuntijain, ensi sijassa Kansallismuseon virkamiesten lähettämiseksi neuvoa ja ohjasta haluaviin paikallismuseoihin, jolloin käynnistä olisi suoritettava paitsi matkakuluja myös päivärahaa kuten valtion virkamiehille.”⁸⁶

Toimintakautena 1929–30 Ailio ja uusi sihteeri Nils Cleve tekivät neuvontamatkoja: Ailio kävi kahdesti Hämeenlinnassa ja kerran Lahdessa ja Cleve Kirkkonummella. Seuraavana kautena neuvontatyötä saatiin tehostettua Ailion, keskushallituksen jäsenen A. W. Ranckenin ja Cleven voimin, sillä he tekivät yhteensä kuusi matkaa viiteen eri museoon. Museokonsulentin palkkaamiseen anottiin 50 000 markkaa opetusministeriöltä, mutta rahaa ei saatu.⁸⁷ Neuvontatyötä jatkettiin omien toimien ohessa. Toimintakautena 1931–32 Ailio kävi yhdeksässä museossa. Ailion sairastuttua vakavasti ja kuoltua neuvonta jäi Clevelle, joka kävi kolmessa museossa (1932–33). Seuraavana vuonna ehdittiin vain kahteen museoon. Muinaistieteellisen toimikunnan kansatieteellisen osaston amanuenssiksi vuonna 1933 nimitetty ja liiton keskushallitukseen valittu Arne Appelgren ryhtyi toden teolla kiertämään ja neuvomaan paikallismuseoita. Tätä työtä hän jatkoi siirryttyään toimikunnasta muihin töihin vuonna 1943, jolloin neuvonta muuttui selvästi liiton nimisä tapahtuvaksi.⁸⁸

Valtionavustusten jaon yhteydessä tarve museoiden tarkastamiseen ja myönnettyjen apurahojen käytön neuvontaan kasvoi. Toimintavuodelle 1934–35 opetusministeriö myönsi lopulta 5000 markkaa nimenomaan apurahojen käytön neuvontaan ja val-

vontaan liittyviin matkakustannuksiin. Tämä apurahapäätös tehosti neuvontaa huomattavasti, ja rahojen turvin Cleve, joka oli nimitetty Turun kaupungin historiallisen museon intendentiksi, matkusti viiteen eteläisen ja läntisen rannikon museoon ja Appelgren taivalsi kahdeksaan, pääasiassa Pohjanmaan, museoon.⁸⁹

Kun vakituista museoneuvojaa ei voitu palkata, liiton keskushallitus pyrki saamaan määräaikaisen neuvojan, mutta siihenkään varat eivät riittäneet.⁹⁰ Liiton lisäksi muutkin tahot pyrkivät samaan päämäärään. Kansanedustaja Akseli Brander ja peräti 20 muuta edustajaa esittivät eduskunnassa 1936 toivomusaloitteen, ”että hallitus ryhtyisi toimenpiteisiin museoneuvojanviran perustamiseksi ja antaisi Eduskunnalle esityksen tarpeellisen määrärahan myöntämistä tarkoitusta varten.” Aloitteen perusteluissa viitattiin edesmenneen Ailion Suomen museoliiton puheenjohtajana usein puheeksi ottamaan asiaan ja siteerattiin hänen kirjoitustaan ”Katsaus kulttuurihistoriallisten museoidemme syntyyn ja kehitykseen”.⁹¹

”Kansallismuseo ei kuitenkaan aina tehtävänsä takia ole voinut antaa läheskään kaikkea sitä museoteknillistä apua, jota maaseutumuseot olisivat tarvinneet. Kun näillä itsellään ei ole käytettävänä erikoista museokoulutusta saaneita voimia, olisi tärkeätä, että valtio asettaisi kansallismuseon yhteyteen erityisen museohenkilön, jonka tehtäviin kuuluisi huolehtia maaseutumuseoiden tieteellisestä ja teknillisestä ohjauksesta. Siitä aiheutuvia vähäiä kustannuksia vastaisi monin kerroin maan kulttuurisuojelulle ja kulttuurihistorialliselle tutkimukselle koitua hyöty.”

Tähän vedoten edustajat esittivät museoneuvojan viran perustamista muinaistieteellisen toimikunnan yhteyteen, jossa ”Museoneuvojan tehtävänä olisi ensi sijassa henkilökohtaisesti paikallismuseoissa, joko näiden tai Museoliiton pyynnöstä tai muinaistieteellisen toimikunnan määräyksestä, käymällä antaa niiden toimihenkilöille opastusta ja apua museon ja sen työn kokonaissuunnittelussa ...” Museoneuvojalle anottiin määrärahaa vähintään puolen vuoden vuotuisiin virkamatkoihin.⁹²

Aloite ei edennyt, ja edustaja Väinö Kaasalainen uusi sen Branderin ja kymmenen muun allekirjoittajan kanssa seuraavilla valtiopäivillä 1937. Aloitteessa viitattiin edelliseen toivomusaloitteeseen ja ehdotettiin vuoden 1938 tulo- ja menoarvioon otettavaksi 43 500 markan määrärahaa paikallismuseoita varten tarvittavan amanuenssin viran perustamiseksi muinaistieteelliseen toimikuntaan.⁹³ Eduskunta hyväksyi aloitteen yksimielisesti hallitukselle lausuttavaksi toivomukseksi, mutta kun hallitus antoi talousarvioehdotuksensa, siinä ei ollut tätä määrärahaa. Edustaja Kaasalainen ehdotti asiaa vielä seuraavillakin valtiopäivillä. Turhaan.⁹⁴

Huolimatta valtiovallan pensydestä museoneuvojan virkaa kohtaan, liitossa ei lannistuttu vaan jatkettiin neuvontamatkoja. Toimintakautena 1935–36 Appelgren ja Cleve kävivät noin kymmenessä museossa, ja seuraavan toimintakautena heidän lisäksi neuvontamatkoja tekivät liiton puolesta toimikunnan kansatieteellisen osaston amanuenssi maisteri Eino Nikkilä, toimikunnan ylimääräisenä apulaisena määräaikaisesti työskennellyt maisteri Esa Kahila ja toimikunnan konservaattori Matti Kenttämaa. Neuvottuja museoita kertyi n. 15. Toimintakautena 1937–38 Appelgren, Kahila ja Cleve kävivät 20 mu-

seossa. Neuvonta oli ympärivuotista, ja matkustelu vei aikaa: Kahila teki esimerkiksi 12.–28.2.1938 matkan Kajaaniin, Tornioon, Kemiin, Ouluun, Raaheen, Ilmajolle, Seinäjoelle, Jalasjärvelle, Kauhajoelle ja Kurikkaan.⁹⁵ Seuraavana kautena 1938–39 Cleve, Kahila, toimikunnan arkkitehti ja keskushallituksen varajäsen A. W. Rancken, maisteri Hulda Kontturi ja toimikunnan puolesta Raaseporin linnan raunioiden korjausta johtanut arkkitehti Toivo Anttila neuvivat 22 museossa!⁹⁶

Museoliiton museoneuvonta toteutettiin 1920- ja 1930-luvulla pääasiassa niin, että työtä tekivät muinaistieteellisen toimikunnan virkamiehet ja liitto vastasi matkakustannuksista. Toisaalta liitto otti 1930-luvulla sellaisen käytännön, että museoille jaettiin avustuksia tiettyjen töiden suorittamiseksi, esimerkiksi näyttelyiden uusimiseksi, ja liitto suositteli työn tekijän. Tällöin teettävä museo maksoi palkan ja muut kulukorvaukset suoraan työn tekijälle, jolloin työtä ei kirjattu liiton asiakirjoihin, vaikka liitto käytännössä valvoi työn alusta loppuun. Esimerkiksi Esa Kahila uudisti kokonaan kesällä 1936 Forssassa sijaitsevan Lounais-Hämeen museon näyttelyn. Työn kokonaiskustannukset olivat 9 564 markkaa, josta liiton avustus kattoi 4000 markkaa.⁹⁷ Kahila kirjoitti myös museo-oppaan ”Johdatus Forssan museon kokoelmiin”. Uudistunut näyttely oli syynä siihen, että liiton lokakuinen vuosikokous pidettiin Forssassa. Kuopion museo uudisti vastaavasti näyttelynsä niin, että museopäiville 1938 saapuneet saivat ihastella uutta ja esimerkillistä näyttelyä. Työ oli annettu Esa Kahilalle, jolle museo maksoi Suomen museoliiton apurahat -tililtä työ- ja kulukorvauksia vuosina 1936–38 yhteensä 7650,20 markkaa.⁹⁸

Toinen näyttelyiden tekijä oli Hulda Kontturi,

"Sortavalan museo, joka on meidän vanhimpia paikallismuseoitamme, sai uuden huoneiston keväällä kaupungin rakennuttamassa hotelli- ja juhlahuonerakennuksessa, joka sijaitsi hyvin edullisella ja keskeisellä paikalla. Museon arvokkaat kokoelmat järjesti maisteri Hulda Kontturi, ja se ehti olla kesäkauden avoinna yleisölle. Kesällä ylioppilas Annikki Nisula suoritti eräissä Laatokan-Karjalan pitäjissä täydennyskeräystä, ja Sortavalan museo näytti kaikin puoli alkavan elää uutta ja virkeää toimikautta..." Kotiseutu 1940, 110. Kuvan interiööri on kuitenkin museon vanhasta perusnäyttelystä.

joka matkusti marraskuussa 1938 Sortavalaan lueteloimaan esineistöä ja valmistamaan muuttoa uuteen museotaloon. Museon johtokunnan toimintakertomus toteaa kustannuksista, että ne "on suoritettu museorahastosta, johon Museoliitolta on saatu avustusta."⁹⁹

Ailion kuoleman jälkeen (1933) muinaistieteellistä toimikuntaa edustivat liiton keskushallituksessa Cleve ja Appelgren jäsenenä ja Rancken varajäsenenä. Vuonna 1933 valtionarkeologin virkaa hoiti oman virkansa ohella Ilmari Manninen, ja seuraavana vuonna tehtävä siirtyi Carl Axel Nordmanille, joka sai lopulta vuonna 1936 avoimeksi tulleen viran. Toimikunnassa oltiin hyvin perillä museoiden neuvontatarpeesta, ja vuoden 1938 menoarvioehdo-

tukseensa toimikunta ehdotti museoneuvoja-ama-nuenssin viran perustamista. Edelleen toimikunta esitti sekä lausunnossaan eduskunnan samaa asiaa koskevasta toivomusaloitteesta että myös 1939 menoarvioehdotuksessaan mainittua virkaa, jotta "voisi Toimikunta paljon tehokkaammin kuin tähän saakka valvoa ja ohjata paikallismuseoiden toimintaa."¹⁰⁰

Museoita voitiin ohjalla neuvonnan lisäksi osallistumalla niiden hallintoon. Ennen sotia liitto nimesi edustajansa kolmeen museota ylläpitävään säätiöön: Julius Finnbergin vuonna 1932 Z. Topeliuksen lapsuudenkotisäätiöön (Helsinki; museo Uusi-kaarlepyyssä; Finnberg oli säätiön perustajajäsen), Toivo Itkosen 1938 Everstiluutnantti L. Pohjanhei-

mon ase- ym. kokoelmia hoitamaan perustettuun säätiöön (Helsinki) ja Arne Appelgrenin 1939 Peuran museosäätiöön (Rautalampi). Näistä luottamus-toimista tuli pitkäaikaisia, sillä Finnberg oli toimesaan vuoteen 1940, Appelgren vuoteen 1969 ja Itkonen vuoteen 1966!¹⁰¹

Museoliiton neuvonnassa päästiin ennen sotia tyydyttävään tulokseen. Kahtena ensimmäisenä toimintakautena neuvottiin vain kunakin yhtä museoita, mutta neuvojiakin oli vain yksi. Kun neuvojen määrän lisääntyi 1930-luvun puolivälin jälkeen opetusministeriön erillisen määrärahan turvin jopa viiteen, ehdittiin jo yli 20:een museoon.¹⁰²

”Tutkimusmatkoille” ulkomaille

Julius Ailion muistorahaston tuottoa oli päätetty käyttää muun muassa ”ulkomaille tehtävien tutkimusmatkojen avustamiseksi”. Liiton rahavarojen karttuessa voitiin ryhtyä jakamaan matkastipendejä sekä kotimaahan että ulkomaille suuntautuviin kokous- ja tutustumismatkoihin. Ensimmäiset stipendit kohdistettiin Skandinaavisen museoliiton kokouksiin: Cleve matkusti valtion ja liiton stipendillä 1932 Lundissa ja Malmössä pidettyyn kokoukseen ja Appelgren pääsi Osloon 1936 opetusministeriön liitolle myöntämän 3000 markan stipendin avulla.¹⁰³

Toimintakautena 1937–38 suunnattiin varoja erityisten museokysymysten ratkaisemiseen. Keskushallitus oli joulukuussa 1936 päättänyt tuottaa maaseutumuseon eräänlaiset mallipiirustukset eli ”normaalipiirustukset”. Arkkitehti Toivo Anttilalle myönnettiin museorakennusten selvittelyyn peräti 30 000

markkaa, josta puolet varattiin kahden kuukauden ulkomaanmatkaan, 2000 markkaa kotimaan matkoihin ja 13 000 markkaa selvityksen painattamiseen. Asia oli Anttilalle ajankohtainen siksikin, että hän suunnitteli juuri tuolloin kauppaneuvoksetar Aina Peuran toimeksiannosta museorakennusta Rautalammille; talo valmistui 1938. Maisteri Esa Kahilalle myönnettiin tammikuussa 1938 Skandinaviaan suuntautuvaan opintomatkaan 10 000 markkaa ja samalla julistettiin haettavaksi kaksi 5000 markan matka-apurahaa, jotka sittemmin myönnettiin Satakunnan museon hoitaja lehtori Arvid Rydmanille ja maisteri Hulda Kontturille. Anttila ja Kontturi matkustelivat Skandinaviassa ja Anttila jatkoi matkaansa vielä Saksaan.¹⁰⁴

Joulukuussa 1938 keskushallitus lähetti jäsenille kiertokirjeen, jossa ilmoitettiin jaossa olevan 15 000 markkaa liittomuseoiden museonhoitajille kotimaahan ja ulkomaille suuntautuviin opintomatkoihin. Matkastipendin sai viisi hakijaa, mutta niitä myönnettiin lopulta muillekin kuin museonhoitajille. Sekä liiton suhde muinaistieteelliseen toimikuntaan että museotyön perustan eli kokoelmien ja niiden hoidon painottaminen kävi ilmi kun toimikunnan konservattori Kenttämaa ehdotti konservointikurseja. Tällöin todettiin, ettei niihin ollut edellytyksiä, mutta ”Päätettiin kuitenkin lausua sellainen toivomus, että mikäli joku henkilö haluaa harjoitella konservointia Kansallismuseossa tähän suostuttaisiin. Niinikään olisi paikallismuseoille edelleen annettava lupa lähettää tärkeimpiä esineitään konservoitaviksi Kansallismuseoon.” Tämä oli taustalla kun museonhoitajien lisäksi myönnettiin avustus Hämeenlinnan ja Viipurin museoiden vahtimestarien kouluttamiseen konservointi- ja restaurointitöihin.¹⁰⁵

Vuosikokouksen jälkeen

Liiton arkistossa olevat vuosikokousten pöytäkirjat kertovat kokouksen kulun, mutta miten kokousväki seurusteli kokouksen jälkeen? Liiton 9. vuosikokous pidettiin 30.10.1932 Helsingissä ja sen lopulla:

... Kun kaikki viralliset pykälät oli nuijittu ja maisteri N. Cleve pitänyt mielenkiintoisen esitelmän Skandinavian museo-oloista varjokuvineen, eikä kellään läsnäolijoista ollut enää mitään sydämen päällä, niin ilmoitti puheenjohtaja, tohtori Ailio, että kokouksen osanottajat oli kutsuttu vieraisille kirjailijatar Maila Talvion luo, minkä kutsun melkein kaikki ottivat ilomielin vastaan.

Kolmella autolla ajaa hurautettiin Munkkiniemeen päin. Pian autot pysähtyivät suuren puutarhan portille ... Eteisessä professori Mikkola ja hänen herttainen puolisonsa lausuiivat meidät kunkin erikseen sydämellisesti tervetulleiksi sellaisella lämmöllä ettei sillä ollut rajoja. Kun kirjailijatar alkutervehdyksensä mainitsi ilonsa siitä, että hän museohulluna pitkästä ajasta sai nähdä puolitoistakymmentä muuta museohullua luonaan, niin viimeinenkin jää sulii läsnäolijoiden sydäimestä ja kukin tunsivat olevansa kuin omassa kodissaan.

Paljon oli talon emännällä puuhaa asettaessaan kaikki sopiviin paikkoihin istumaan, kun kaikki pyrkivät nurkkauksen puolelle. Matti Kauppinen ja kunnallisneuvos Kaarlonen, vanhimmat joukostamme, pantiin kunniapaikalle pöydän taakse. Vierashuone oli hauska sisustettu talonpoikaiseen tyyliin lavitsoineen, pöytineen ja ryijyineen. Seinät olivat täynnä kauniita maalauksia, joukossa antiikkisiakin.

Herkullisen kahvipöydän ääressä voileipineen kului aika rattoisasti jutellen. Myöskin henkistä ravintoa jaettiin runsain määrin. Maisteri Kuusisto soitti pianokappaleita, rouva Kuula lauloi rouva Kilpisen säestyksellä ja eräs perhetuttu luki Nortamon raumalaisia jaarituksia. Talon ehtoisa emäntä piti kauniin puheen pienen ikkunalasipalasen johdosta, jonka hän oli viime vuonna saanut ollessaan läsnä vanhan Helsingin perustuksia esille kaivettaessa. Elävin sanoin hän lasipalasesta loihti esiin Helsingin vanhaa historiaa sen iloineen ja suruineen.

Illan huippukohdaksi muodostui kirjailijattaren esitys vanhasta karjalaisesta itkijänaisesta, joka kutsuttuna otti osaa Helsingin laulujuhliin pari vuotta sitten. Kirjailijatar, joka silloin kutsui itkijänaisen luokseen, mainitsee tämän yhdessäolon olleen niin antoisan, ettei hän ikinä tule sitä unohtamaan. ... Illan kuluessa tohtori Ailio muotokauuniissa puheessaan kiitti isäntäväkeä sekä ylenpalttisesta kestätyksestä että arvokkaasta henkisestä ohjelmasta ... Lopuksi meidät valokuvattiin. ... Koittipa eronhetki pian, sillä toisten oli kiirehdittävä teatteriin, toisten taasen oopperaan. ... Painauduimme autoihin, jotka heti hurautivat kohti kaupunkia pois siitä herttaisesta kodista, jossa meille oli suotu ilo viettää muutama unohtumaton hetki.

– Uno Ponteava: Pakinaa Museoliiton vuosikokouksesta ja käynnistä kirjailija Maila Talvion luona. Kaiku 10.11.1932

1920- ja 1930-lukujen museopäivät suuremmissa kaupungeissa ja niiden liepeillä

Liiton säännöissä todettiin yhtenä toimintamuotona olevan kokousten järjestäminen. Vuosikokouksessa käsiteltäviin asioihin kuului muun muassa seuraavan vuoden vuosikokouspaikan määrääminen sekä tarpeen vaatiessa kolmimiehisen paikallistoimikunnan valitseminen. Toimikunnan tehtävänä oli valmistaa ajoittain pidettävät museopäiviä. Sääntöjen mukaan vuosikokouksen viimeisenä asiana ”suoritetaan yleinen Museopäiväin ohjelma esitelmiseen, keskusteluineen, museokäynteineen, retkeilyineen j.n.e., mikäli sellainen on valmistettuna.” Vuosikokouksia pyrittiin pitämään liiton kotipaikan Helsingin ulkopuolellakin (Ks. Liite 4), jolloin kokousväelle järjestettiin tutustumiskäyntejä seudun museoihin ja muuta ohjelmaa. Helsingissä kokouspaikkana oli Kansallismuseo.

Museopäivistä ei kuitenkaan tullut vuosittaista tapahtumaa, koska ne olisivat rasittaneet liikaa sekä liiton että sen jäsenistön taloutta. Ensimmäisten museopäivien (1923) yhteydessä Julius Finnberg kutsui museoväen seuraaville museopäiville Turkuun. Tampereella 1925 pidetyssä vuosikokouksessa valittiin paikalliskomitea, johon kuuluivat Turusta intendentti Walter von Konow, maisteri Svante Dahlström, taiteilija Axel Haartman ja lehtori Julius Finnberg sekä silloin Turun tuomiokirkon restauroimista johtanut tohtori Juhani Rinne.

Suunnitelmien valmistuttua komitea lähetti noin 150 paikallismuseolle kutsukirjeen viikonloppuna 27.–29. elokuuta 1926 pidettäville Suomen museo-

liiton toisille museopäiville, joiden yhteydessä koontuisi Turun kaupungintalolla liiton kolmas vuosikokous. Kutsua noudatti 82 museoiden edustajaa ja yksityistä henkilöä. Museopäivillä pidettiin ensimmäisten museopäivien tavoin seitsemän esitelmää sekä yleisistä että paikallisista aiheista ja alustettiin kolme keskustelukysymystä. Keskustelun aiheena oli ulkomuseoiden perustaminen, taidekokoelmat historiallisten museoiden yhteydessä ja kaksi uutta museorakennussuunnitelmaa. Tuleville museopäiville luotiin esimerkki tutustumalla paikallisiin kohteisiin, lauantaiaisella illanvietolla ja museopäivät sunnuntaina päättävällä retkeilyllä ”mahdollisesti au-toilla” Turusta usean kohteen kautta Naantaliin.

Ensimmäisten museopäivien tapaan myös Turun museopäivien anti julkaistiin kirjana ”Toiset museopäivät Turussa 1926, selonteko kokouspäivistä ja esitelmät”, joka ilmestymisen jälkeen (1927) jaettiin jäsenille. Kirja sisälsi myös vuosikokouspöytäkirjan, liiton kolmannen vuoden toimintakertomuksen ja artikkelin Uudenkaupungin museosta. Valtioneuvosto kustansi teoksen painatuksen kirjapainos-¹⁰⁶

Helsingissä 1929 pidetyssä vuosikokouksessa Hämeen museon edustajien esittämän museopäiväkes-
tyksen yhteydessä nimettiin jälleen paikallinen toimikunta, johon kuuluivat Hämeen Museoseurasta tohtori K. Jaakkola, museonhoitaja G. Engberg ja lehtori L. Kuusanmäki, Tampereen Historiallisesta seurasta varatuomari Yrjö Raevuori, Tampereen Teknillisestä seurasta insinööri Antti Vesuri ja Tampereen kaupungin edustajana valtuuston puheenjohtaja Alf. Vuolle. Toimikunnan suunnitelmien mukaisesti Tampereella pidettiin torstaina, perjantaina ja lau-
antaina 28.–30. elokuuta 1930 Suomen museoliiton

”Kyllä me itkettiin”

Lauri Kuusanmäki muisteli museopäivillä menneitä aikoja ja kertoi Maila Talvion kyvystä saada kuulijat valtaansa. ”Kyllä me itkettiin”, lopetti Kuusanmäki. Tämä herätti museoväessä hilpeyttä. ”Kyllä te nyt nauratte. Mutta jos olisitte olleet mukana, olisitte tekin itkeneet”, Kuusanmäki totesi.

- SMLA kaskukilpailun satoa 1974, Esko Järventaus.

kolmannet museopäivät. Osanottajia oli jo peräti 140 henkeä. Päivillä kuultiin kahdeksan esitelmää, keskusteltiin alustuksen jälkeen yksityisten keräilijöiden suhteesta museoihin, kotiseutumuseoista ja kansatieteellisestä inventoimistyötä. Torstain vuosikokouksen jälkeen oli illanvietto ja molemmat seuraavat päivät päättyivät retkeen.

Ensimmäisten ja toisten tavoin kolmansienkin museopäivien anti julkaistiin 1931 ilmestyneessä teoksessa ”Kolmannet museopäivät Tampereella 1930, selonteko kokouspäivistä ja esitelmät”. Edellisistä teoksista poiketen ja kansanomaisen sanonnan ”kolmas kerta toden sanoo” mukaisesti uskallettiin kirjan kannen ylälaitaan laittaa liiton julkaisutoiminnan vakiintuneisuudesta todistava teksti ”Suomen museoliiton julkaisuja 3”.

Liiton säännöissä oli maininta, että keskushallituksen tuli laatia vuosittain vuosikokoukselle ”selonteko liittojäsenten museotoiminnasta edellisenä vuotena niiden kertomusten pohjalla, joita nämä ovat velvollisia sitä varten lähettämään Keskushallitukselle ennen maaliskuun loppua”. Kun Skandinaavinen museoliitto kokoontui ensi kertaa Suomessa Helsingissä kesäkuussa 1925, Museoliitto jakoi kokousväelle painattamansa luettelon Suomen museoista (Finlands museer 1925). Teoksessa oli paikkakunnittain

tiedot 47:stä museosta, joihin lukeutui kulttuurihistoriallisten museoiden lisäksi viisi kuvataidemuseota ja kolme erikoismuseota, muttei luonnontieteellisiä museoita. Luettelo oli syntynyt pitkälti liiton keskushallituksen ja sihteerin voimin, sillä ensimmäisinä vuosina useat liittojäseneet eivät lähettäneet liittoon sääntöjen edellyttämää vuosikertomusta, minkä johdosta Ailio patisteli jäseniä Turun vuosikokouksessa 1926.¹⁰⁷

Kulttuurihistoriallisista museoista oli ilmestynyt teokset jo 1917 ja 1920, mutta niiden tiedot olivat vanhentuneet muun muassa uusien museoiden perustamisen vuoksi.¹⁰⁸ Skandinaavisen museoliiton tilaisuuteen painettu ruotsinkielinen luettelo oli kimmokkeena kun liiton keskushallitus päätti vuoden 1930 alussa julkaista tulevan kesän museopäiville kuvitetun teoksen paikallismuseoiden tilasta, jota varten museoille lähetettiin kyselylomake.¹⁰⁹ Jäseneet eivät kuitenkaan ahkeroineet ja kolmansilla museopäivillä Tampereella 1930 voitiin vain todeta, ettei vuoden 1929 osalta läheskään kaikilta jäseniltä ollut tullut selontekoja.¹¹⁰ Näin teoksen valmistuminen viivästyi, mutta kun liiton julkaisusarjan neljäntenä osana ilmestyi 1932 kirja ”Suomen kulttuurihistorialliset maakunta- ja paikallismuseot”, kyseessä oli melko täydellinen teos. Siinä oli nimittäin Ailion an-

Kolmannet museopäivät pidettiin Tampereella elokuun lopulla vuonna 1930. Avajaiset järjestettiin Tampereen kaupungintalon juhlasalissa.

siokkaan katsauksen (Katsaus kulttuurihistoriallisten museoidemme syntyyn ja kehitykseen) lisäksi paikallisin voimin kirjoitettu artikkeli kaikista silloisista 40:stä liittoon kuuluvasta museosta! Forssan kirjapainon johtaja Esko Aaltosen valinta liiton keskushallitukseen vuonna 1927 aineellistui niinkin, että liiton kolmas ja neljäs julkaisu painettiin 1931 ja 1932 edullisesti Forssassa – eivätkä ne jääneet viimeisiksi.

Liiton kahdeksas vuosikokous pidettiin Turussa 1931, jolloin viipurilaiset kutsuivat museopäivät

kaupunkiinsa. Kutsu vahvistettiin 1932 vuosikokouksessa ja vuoden 1934 alussa Viipurin kaupunginhallitus asetti museopäivätoimikunnan. Tämän suunnitteluelimen arvovaltainen jäsenistö ilmaisee sen, miten suuresti liittoa ja sen edustamaa toimintaa arvostettiin, sillä toimikuntaan kuuluivat apulaiskaupunginjohtaja J. F. Aalto, hovioikeuden presidentti J. F. Selin, rehtorit F. P. Oinonen ja Rurik Lindqvist, toimittaja A. Mattila ja asemakaava-arkkitehti O.-I. Meurman. Koska päivien tieteelliset esitelmät käsittelivät laajasti ja asiantuntevasti Karjalan histo-

Viipurin museopäivät pidettiin elokuun lopulla vuonna 1934. 28.8. ”iltapuolella päivää käytettiin yli 4 tuntia r e t k e i l y h i n kaupungin nähtävyyksillä. Osanottajia oli n. 80 henkilöä. Retkeily aloitettiin Taidemuseolta, jonka taideteoksia, itse rakennusta ja sen historiallista ympäristöä esittelivät arkkitehti *Uilberg* ja rehtori *Lindqvist*. Taidemuseolta ajettiin linja-autoilla Viipurin vanhaan linnaan, jonka sisäpihalla kenraalimajuri *Öhqvist* selosti linnan historiaa.”

riaa kutsu lähetettiin liitto- ja kannattajajäsenten lisäksi Viipurin ympäristön oppikoulujen historianopettajille, kansanopistojen johtajille sekä läänin kaupunkien ja kauppaloitten johtajille.¹¹¹ Maanantaina, tiistaina ja keskiviikkona 27.–29. elokuuta 1934 pidetyille neljänsille museopäiville saapui 145 henkeä. Päivien sisältö oli jo perinteinen: vuosikokous raatihuoneella, kahdeksan esitelmää ja yksi keskustelunalustus museoiden toiminta-alueiden jaosta, käynnit kaupungin museoissa ja retket kaupungin ympäristöön. Opetusministeriön tuella julkaistiin vuonna 1935 liiton viidentenä julkaisuna ”Neljännet museopäivät Viipurissa 1934”.¹¹²

Keskushallitus pohti Turussa vuonna 1931 liiton aikakauskirjaa. Alkuvuodesta oli varojen puutteessa neuvoteltu Suomen kotiseutututkimuksen keskusvaliokunnan kanssa yhteisestä aikakautisesta museo-julkaisusta. Valiokunta, jonka edustajana oli ollut Nils Cleve, oli suostunut ja luvannut eräin ehdoin 10 000 markkaa vuodessa. Ehdoista tärkeimmät olivat, että valiokunnan nimi näkyisi kansilehdessä, minkä lisäksi julkaisu haluttiin kaksikielisenä. Kun tekeillä ja painossa oli juuri silloin kaksikin kirjaa eli Tampereen museopäivien julkaisu ja teos paikallismuseoista katsottiin, että ne ”tällä hetkellä hyvin korvaavat suunnitellun aikakauskirjan” ja niin aikakauskirjan perustaminen jäi tulevaisuuteen.¹¹³

Vuonna 1910 perustettu Kotiseutututkimuksen keskusvaliokunnan julkaisema Suomen kotiseuduntutkimuksen äänenkannattaja Kotiseutu ilmestyi viimeisen kerran toukokuussa 1923, mutta kuuden vuoden tauon jälkeen se alkoi taas ilmestyä vuonna 1929. Kun Kotiseudussa julkaistiin runsaasti paikallismuseoita koskevaa ajankohtaista asiaa, Museoliitto päätti vuonna 1935 ryhtyä tilaamaan lehteä vakinaisille jäsenilleen.¹¹⁴

Forssassa 1936 pidetyssä liiton vuosikokouksessa esitettiin kutsu viidensille museopäiville Kuopioon 1938. Kuopion kaupunginhallitus asetti vuoden 1938 alussa varsin arvovaltaisen museopäivien valmistelutoimikunnan ja liitto omansa. Kaupungin

toimikuntaan kuuluivat kaupunginjohtaja Y. Nikkilä, valtuuston puheenjohtaja opettaja E. Lyytinen, valtuuston varapuheenjohtaja toimittaja E. Heino-nen, kaupunginarkkitehti J. Nykänen ja Kuopion Isänmaallisen Seuran johtokunnasta asessori N. J. H. Jack, maisteri V. Karvinen, maisteri Kielo Ovaskainen ja opettajatar Elna Pulliainen. Liiton toimikuntaan kuuluivat puheenjohtaja Aarne Äyräpää, joka oli juuri nimitetty Helsingin yliopiston esihistoriallisen arkeologian henkilökohtaisen ylimääräisen professorin virkaan, keskushallituksen jäsenet maisterit Arne Appelgren ja Esko Aaltonen sekä tuore liiton sihteeri, maisteri Esa Kahila.¹¹⁵ Toimikuntien työn tulok-sena viidennet museopäivät järjestettiin peräti neli-

Kuopion museopäivien osanottajia Koljonvirran muistomerkillä elokuun lopulla vuonna 1938.

päiväisinä lauantaina 27.–tiistaina 30. elokuuta 1938 ja niille osallistui 118 henkeä. Päivillä pidettiin seitsemän esitelmää, kuultiin Kuopion museon perusnäyttelyn toteuttaneen maisteri Esa Kahilan näyttelyiden periaatteita syvältä luotaava alustus ”Esineyryhmästä kulttuurikuvaan” ja vierailtiin Kuopion museossa. Lisäksi tehtiin kaksi retkeä, joista toinen laivalla Kuopion pitäjään katsomaan työnäytöksiä ja Kansatieteellinen Filmi Oy:n filmausnäytöstä ja toinen linja-autolla Rautalammille tutustumaan juuri perustettuun Peuran museoon. Museopäivien puheet, keskustelut ja esitelmät koottiin reippaasti ja jo samana vuonna ilmestyi liiton julkaisusarjan kudentena niteenä ”Viidennet museopäivät Kuopiossa 1938”.

Kolme museokurssia täyttyy nimekkäistä miehistä ja naisista

Vuoden 1909 museokomitea oli todennut paikallis-museoiden työn laatua voitavan parantaa julkaisemalla museonhoidon käsikirja ja järjestämällä museokursseja. Suomen museoliiton museopäivien esitelmät ja alustukset keskusteluineen ja päivien annin julkaiseminen edisti ajankohtaisen tiedon kulkua, mutta se ei yksin riittänyt.

Museoliiton Ailion opetusministerikaudella 1926–27 saamat valtionavustukset paransivat kerralla liiton rahatilannetta niin, että lokakuussa 1927 keskushallitus päätti järjestää tulevana talvena Kansallismuseossa kaksi tai kolme korkeintaan kaksiviikkoista maaseutumuseoiden hoitajien kurssia ja varasi tarkoitukseen 25 000 markkaa.¹¹⁶

Kolmet kurssit samana talvena havaittiin pian liian kovaksi urakaksi ja päädyttiin siihen, että vuosina 1928, 1929 ja 1930 järjestettäisiin yksi vuotuinen kurssi. Ensimmäiset museokurssit pidettiin Kansallismuseossa 18.–26. toukokuuta 1928. Kurseista vastaava liiton sihteeri tohtori Albert Hämäläinen lueteli osallistujat ja selosti opetusohjelman toimintakertomukseen seuraavasti:¹¹⁷

”Niihin ottivat osaa seuraavat museomiehet: Antto Laiho, Mustiala, J. Karhula, Rauma, K. E. Kallio, Kokemäki, A. Tapola, Ilmajoki, V. Kilpinen, Jyväskylä, S. Kinnunen, Lappeenranta, V. Karvinen, Kuopio, H. Vinter, Uusikaupunki, J. Saurama, Lohja, G. Backman, Loviisa sekä M. Kauppinen, Pori. Kurssilaisille suoritettiin avustuksena matkakulut sekä 100 markkaa päivärahaa. Kurssien opettajina toimivat maist. A. Europaeus, tri C. A. Nordman, prof. U. T. Sirelius, tri T. Itkonen, maist. T. Vahter, maist. M. Kampman, maist. H. Salonen sekä tri Albert Hämäläinen. Opetusta annettiin museoesineitten luettelomisessa, konservoinnissa ja näyttellepanossa, luettelosysteemien tuntemisessa ja järjestämisessä, vanhojen puurakennusten konservoinnissa ja hoidossa sekä museoalaa koskevan kirjallisuuden tuntemisessa, jonka ohella kurssilaisia perehdytettiin Kansallismuseon ja Seurasaaressa ulkomuseon kokoelmiin siten, että kullakin osastolla näyttellepantujen esineitten esittelyn ohella luennoitiin ja selitettiin niihin liittyviä kohtia esihistorian, kulttuurihistorian ja kansatieteen aloilta. Kurssilaiset saivat myös tutustua museon varastosuojiin j.n.e.”

Opettaja Matti Kauppinen (1843–1936)

Suomen museoliiton kunniajäsen 1934.

Matti Kauppinen syntyi Saarijärvellä 1843. Hän valmistui kansakoulunopettajaksi Jyväskylän seminaarissa 1869. Oltuaan opettajana Padasjoella ja Koivistolla hän siirtyi 1874 opettajaksi Poriin, missä hän työskenteli eläkkeelle jääntiinsä asti 1910. Kauppinen oli 1870- ja 1880-luvulla Satakunta ja Lounas -lehden päätoimittaja ja osallistui muutoinkin aktiivisesti sivistystoimintaan. Matti Kauppinen oli perustamassa 1888 Satakunnan museota, ja toimi museon hoitajana 1895–1930. Ennen Museoliiton kunniajäsenyyttä Kauppinen oli kutsuttu Suomen muinaismuistoyhdistyksen kunniajäseneksi 1919. Matti Kauppinen oli Museoliiton ensimmäiselle 1928 järjestetyille museokurssille osallistuuksaan 84-vuotias!

Lähde: Äyräpää 1936 ja Heikinheimo 1955.

Seuraaville kursseille, jotka pidettiin Kansallismuseossa 7.–12. tammikuuta 1929 ja joista vastasi edelleen liiton sihteeri Härmäläinen, osallistui yhdeksän miestä: ”Tampereelta museonjohtaja Gabriel Engberg, Joensuusta lehtori Aulis Könönen, Haminasta herra H. Terho, Lohjalta opettaja K. J. Kaikuvuori, Uudestakaupungista toimittaja F. M. Karrakoski, Savonlinnasta apteekkari U. B. Segerman, Oulusta maisteri A. Raivio, Tammissaaresta lehtori E. W. Wessman ja Hartolasta kansanopiston rehtori A. Härmäläinen.” Ohjelma noudatteli edellistä kurssia ja opetuksessa turvauduttiin pitkälti samoihin voimiin.¹¹⁸

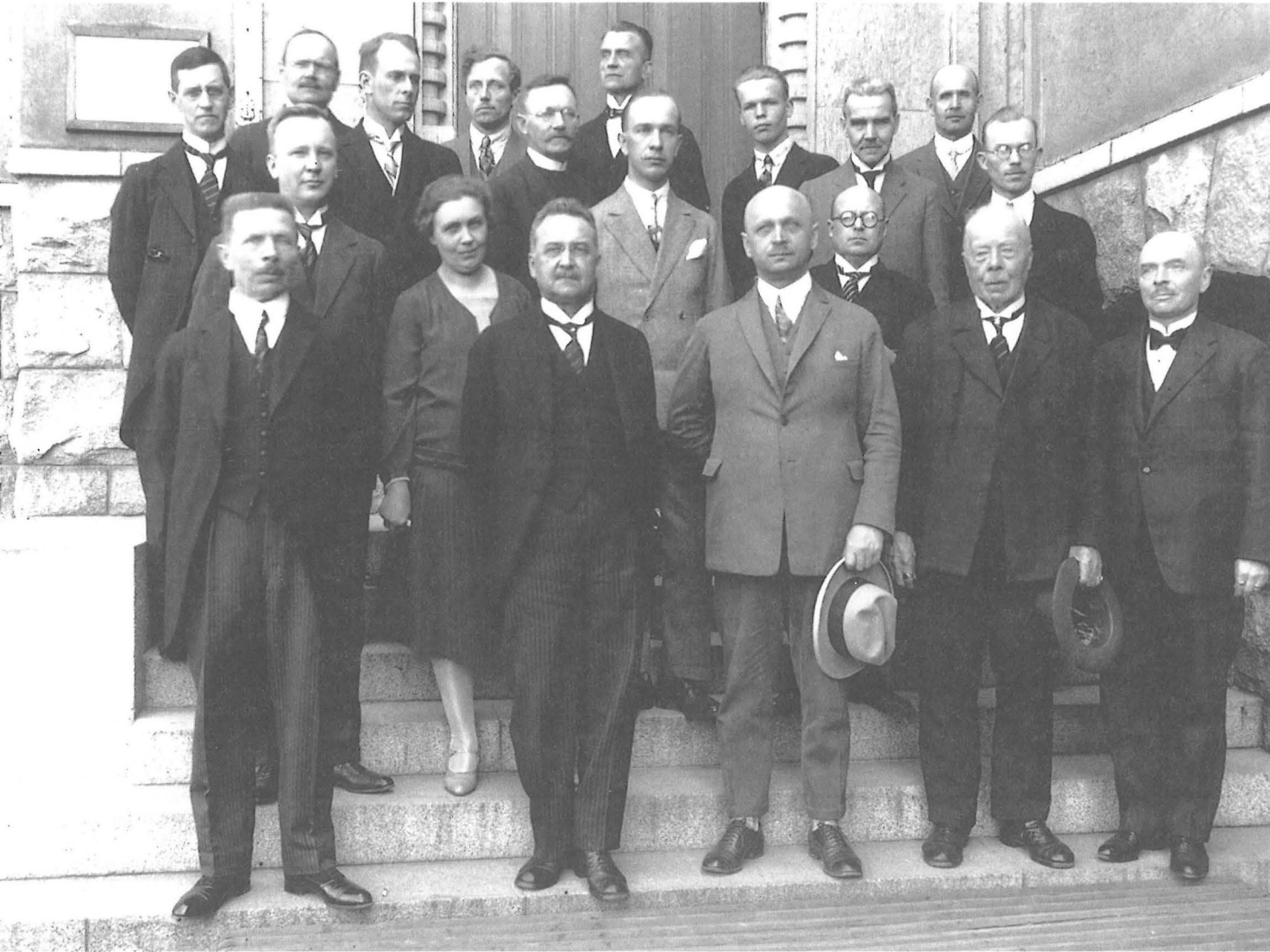
Kolmas 7.–14. tammikuuta 1930 Kansallismuseossa pidetty kurssi oli liiton uuden sihteerin, tohtori Ilmari Mannisen, vastuulla. Kymmenen osallistujaa oli jälleen nimekstä joukkoa: ”nimittäin eri paikallismuseoiden lähettämänä opettaja J. Suominen, Naantalista, maanviljelijä Santeri Torppa Ilmajoelta, herra Arne Appelgren Kemiöstä, taiteilija Evert Roos Porvoosta, taiteilija Rurik Lindqvist Viipurista, maisteri E. Aaltonen Forssasta, lehtori Felix Seppälä Hämeenlinnasta ja rouva Aino Pulkkinen Mikkelistä sekä yksityisinä henkilöinä herra S. Paulaharju ja rouva J. Paulaharju Oulusta.” Ohjelma noudatteli edellisten kurssien kaavaa.¹¹⁹

Muutaman vuoden tauon jälkeen ryhdyttiin hakemaan varoja uusien kurssien järjestämiseksi. Anomukset Kordelinin säätiölle ja Längmanin rahastolle eivät kuitenkaan tuottaneet tulosta, ja niin kolme ensimmäistä museokurssia jäivät ainoiksi ennen talvisodan syttymistä.¹²⁰ Kurssilla koulutettiin kuitenkin peräti 30 paikallismuseoiden edustajaa. Määrä on melkoinen siihen nähden, että liitossa oli tähän aikaan 32–39 liittojäsentä. Kurssien opettajakunta oli maan parhaimmistoa ja kurssien yhtenevä ohjelma

vahvisti kulttuurihistoriallisella museoalalla työskentelevien työ- ja ajattelutapojen samankaltaisuutta, mikä oli sekä heikkous että vahvuus. Yhtenevä ohjelma oli heikkous siksi, että ohjaus iskosti kurssilaisten mieliin ”oikeat” työtavat, joiden myötä kaikki museot alkoivat pyrkiä samanlaisiksi niin kokoelmiltaan kuin näyttelyiltään. Yhtenäisyys oli taas vahvuus siksi, että kurssien ja museopäivien avulla eri puolilla maata olevien museoiden väestä syntyi kokonaisuus, museoala.

Vuosien 1923–38 saldo

Vuosina 1923–38 Museoliitto vakiinnutti asemansa muinaistieteellisen toimikunnan apuorganisaationa. Kansallismuseossa toimineen liiton päätehtävä oli paikallismuseoiden tason korottaminen. Itsenäistyneen Suomen kansakoulut saattoivat oppivelvollisuuslain säätämisen jälkeen synnyttää ja vahvistaa lasten ja nuorten kansallista, maakunnallista ja paikallista identiteettiä. Maan kattava museoiden verkosto nähtiin tässä tilanteessa tärkeänä kansanvalistuksen välineenä. Museoliiton tehokas työ mahdollistui liiton saadessa vuodesta 1927 lähtien valtion raha-arpajaisvaroja paikallismuseoiden avustamiseen ja niiden museonhoitajien kouluttamiseen. Museoliiton varat kohentuivat myös liiton saatua vuonna 1937 luvan osallistua tuotoiksi osoittautuneiden Kulttuuriarpajaisten järjestämiseen, jolloin liiton stipendirahaston pääoma saatiin korotettua apurahoja tuottavalle tasolle.

Suomen museoliiton järjestämien ensimmäiset museokurssit pidettiin Kansallismuseolla toukokuun 18.–26. päivien välisenä aikana 1928. Eturivissä vasemmalta: Museoliiton puheenjohtaja, tohtori Julius Ailio, professori U. T. Sirelius, kurssin johtaja, Museoliiton sihteeri, tohtori Albert Hämäläinen, kurssin nestori, opettaja Matti Kauppinen Porista, Antto Laiho Mustialasta; heidän takanaan vasemmalta: maisteri Arne Europaeus (Äyräpää), Helmer Winter Uudestakaupungista, jonka takana tohtori T. Itkonen, tohtori C. A. Nordman, maisteri Tyyni Vahter, G. Backman Loviisasta, Jalmari Karhula Raumalta, Viktor Kilpinen Jyväskylästä, jonka edessä maisteri H. Salonen, Jussi Saurama Lohjalta, K. E. Kallio Kokemäeltä, jonka edessä Väinö Karvinen Kuopiosta, A. Tapola Ilmajoelta ja Sulo Kinnunen Lappeenrannasta.

MUSEVM
VIBRGENSE

Poikkeusoloissa 1939–45

Keskushallitus johtaa toimintaa ”puolella höyryllä”

Saksan ja Neuvostoliiton laajentumispyrkimykset johtivat Saksan hyökkäykseen Puolaan syyskuussa 1939 ja Neuvostoliiton hyökkäykseen Suomeen 30.11.1939. Talvisota päättyi rauhaan ja raskaisiin alueluovutuksiin 13.3.1940. Rauhan tultua Suomi asettui Saksan liittolaiseksi. Saksan hyökätessä 22.6.1941 Neuvostoliittoon Suomi ryhtyi jatkosotaan. Vanhan rajan saavuttamisen ja ylittämisen jälkeen syksyllä 1941 alkoi asemasotavaihe, joka päättyi puna-armeijan suurhyökkäykseen kesäkuussa 1944. Sotatoimet päättyivät 5.9.1944. Rauhansopimuksen mukaan talvisodan jälkeinen raja palautettiin. Lisäksi Suomen piti karkottaa maassa olevat saksalaisjoukot, mikä johti Lapin sotaan 15.9.1944–25.4.1945.

Vuonna 1936 valittu viides keskushallitus sai talvisodan aikana 28.12.1939 pidetyssä vuosikokouksessa vuoden jatkoajan. Sota vaati liitoltakin uhrin, kun sihteerin maisteri Esa Kahila kaatui maaliskuun alussa 1940. Rauhan palattua 13.3.1940 sihteeriksi

otettiin maisteri Hulda Kontturi, joka oli juuri ennen sotaa saanut valmiiksi kiviseen uudisrakennukseen päässeeseen Sortavalan museon perusnäyttelyn. Työ jäi nyt Neuvostoliitolle luovutetulle alueelle.¹²¹

Vuoden 1940 vuosikokous pidettiin 27.10., mutta sitä edeltävässä keskushallituksen kokouksessa puheenjohtaja Äyräpää oli pyytänyt eron tehtävästään.¹²² Avauspuheessaan eroava puheenjohtaja käsittelee sotaa ja sen tuhoja. Silti hän päätti puheensa pohtimalla tulevaisuutta lievän optimistisesti.¹²³

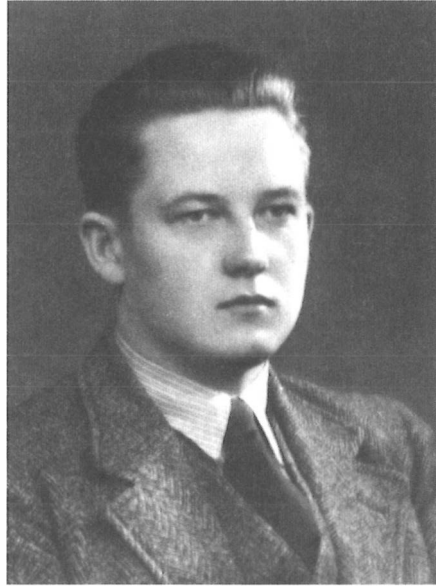
” ... Mutta kaiken koetun kovan jälkeen meidän on jatkettava työtämme. Aika on yhä ja tulee kait kauan olemaan kulttuuriryöpylle huonoa. Toiset tehtävät ovat nyt etualalla, ja tuntuu vaikealta edes pyrkiäkään kilpailemaan apurahoista ja mahdollisuuksista silloin, kun näitä tarvitaan kipeästi suorastaan elinkysymyksiksi katsottaviin tarpeisiin. Työsarkamme tuntuu nykyään ehkä toisarvoiselta ja myös oma harrastuksemme siihen on kenties laimentunut. Mutta toiselta puolen – toistaakseni erään lauseen sodanaikaisen viime vuosikokouksen avajaisanoista – ”meidänkin alamme kuuluu yhtenä osana niihin meille korvaa-

Maisteri Esa Kahila (1911–40)

Suomen museoliiton sihteeri 1938–40.

Esa Kahila syntyi Hattulassa 1911. Hän tuli ylioppilaaksi 1929 Hämeenlinnan lyseosta, ja valmistui 1936 filosofian kandidaatiksi Helsingin yliopistossa. Opiskeluaikanaan hän osallistui sekä Hämäläisen osakunnan kotisetuharrastuksiin että historiallis-arkeologisiin kenttätöihin ja vanhojen kirkkojen entistämiseen. Vuosina 1936 ja 1937 Kahila työskenteli määräaikaisesti muinaistieteellisessä toimikunnassa. Syksyllä 1937 Kahila opetti Sääksmäen kansanopistossa, minkä jälkeen hän ryhtyi tutkimaan Hämeenlinnan ja Tampereen käsityöläisyyden historiaa.

Suomen museoliiton toimissa Kahila rakensi neuvonnan ohella 1936 ja 1938 valmistuneet, "kulttuurikuvia esittävät", suomalaista näyttelykieltä uudistaneet Lounais-Hämeen ja Kuopion museoiden perusnäyttelyt. Seuraavaksi hän ryhtyi suunnittelemaan Kokemäen museon näyttelyä, jonka oli määrä valmistua 1940. Museoiden näyttelyt pohdituttivat Kahilaa, ja syksyllä 1938 hänellä oli tilaisuus tutustua ensimmäisellä ulkomaanmatkallaan Skandinavian museoiden näyttelyihin. Vuoden 1938 lopulla Kahila sai nimityksen Kansallismuseon rahakammion vt. intendentiksi, mutta lokakuussa 1939 saapui kutsu sotapalvelukseen. Helsinkiläisen

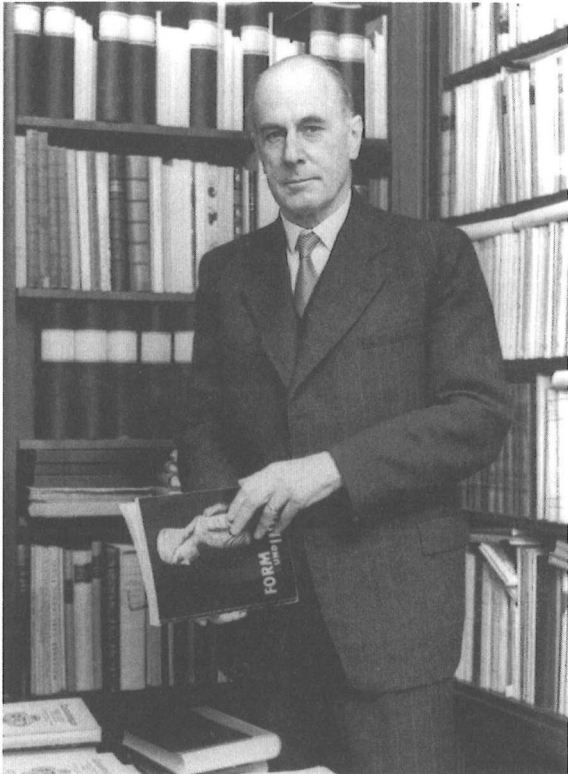

jalkaväkirykmentti 11:n joukkueenjohtaja vänrikki Esa Kahila kaatui 2. maaliskuuta 1940 Viipurinlahden Uuraassa.

Lähde: Appelgren 1940 (ks. myös muistopuhe Suomen museo 1940).

mattomiin arvoihin, joita me juuri voimamme takaa koetamme puolustaa, – siihen isänmaakäsitteeseen sanan kokonaismerkityksessä, joka vaaran hetkellä on kirkastunut meille ennen arvaamattomaan selkeyteen”. Meidän on pidettävä huolta siitä, että ne arvot, jotka nimenomaan ovat meidän vaalittavanamme, säilyvät kunnes parantunut aika antaa entiset mahdollisuudet käsiimme. Ja useimmat museothan voivat ilman sanottavia häiriöitä jatkaa työtänsä, joskin ehkä vain ”puolella höyryllä”. On paljon keskeneräisiksi jääneitä aloitteita, vieläpä

aikaisemmin myönnettyjä apurahojakin niiden toteuttamiseen jäljellä. Ja ainakin vielä tämän vuoden lopussa voidaan jakaa paikallismuseoille, tuskin sentään enempää kuin n. puolet entisestä määrästään. Mutta tulossa oleva ja jo alkanutkin meille hiljainen aika voi koitua hyvin käytettynä hyödyksikin. Silloin on sopiva tilaisuus syventyä, keskittyä toimintaan aikaisempien aloitteiden ja keskeneräisten töiden päättämiseksi, entisten tulosten katsastamiseen, ja niistä lähtien rauhassa kypsyttää ohjelmaa tulevia tehtäviä varten, joiden aika kerran taas on tuleva.”

Kuudennen keskushallituksen uusiksi jäseniksi valittiin aiempi sihteeri Turun kaupungin historiallisen museon intendentti Nils Cleve ja liiton ensimmäinen taloudenhoitaja tohtori Carl Axel Nordman, joka oli ollut valtionarkeologina vuodesta 1936. Aiempi varapuheenjohtaja Julius Finnberg jättäytyi varajäseneksi. Uusi keskushallitus kokoontui saman päivän iltana ja valitsi puheenjohtajaksi Nordmanin ja varapuheenjohtajaksi Esko Aaltosen. Hulda Konturi otti muutettuaan Helsinkiin kesällä 1941 hoitaakseen sihteerin toimen lisäksi rahastonhoitajan tehtävät.¹²⁴

Valtionarkeologi Carl Axel Nordman (1892–1972)

Suomen museoliiton keskushallituksen jäsen ja puheenjohtaja 1940–60 sekä kunniajäsen 1961.

Carl Axel Nordman syntyi Helsingissä 1892. Hän kirjoitti ylioppilaaksi 1909, valmistui filosofian kandidaatiksi 1914 ja väitteli 1918 teoksellaan *Studier över gängriffkulturen i Danmark*. Nordman lähti jo opiskeluaikanaan Tanskaan, missä hän työskenteli kansallismuseon ali-inspektorina 1912–19. Nordman sai 1919 nimityksen Suomen kansallismuseon ylimääräiseksi amanuenssiksi, jota seurasi kaksi vuotta myöhemmin nimitys rahakammion intendentiksi ja 1930 nimitys historiallisen osaston johtajaksi. Vuonna 1936 Nordmanista tuli valtionarkeologi, josta virasta hän jäi eläkkeelle 1959. Hän pyrki valtionarkeologina saamaan aikaan kolme isoa hanketta Kansallismuseon lisärakennuksen, uuden muinaismuisto- ja rakennusmuistomerkkien suojelulain ja maakunta-arkeologiorganisaation, mutta sodat ja niitä seuranneet taloudellisesti raskaat ajat estivät hankkeet.

Suomen liittyessä 1920-luvun alussa Skandinaavisen museoliiton toimintaan, Nordman oli 1925 perustetun Suomen osaston johtokunnan jäsen. Suomen museoliiton lisäksi Nordman toimi aktiivisesti Svenska Litteratursällskapetissa ja Suomen muinaismuistoyhdistyksessä. Hän oli Litteratursällskapetin johtokunnan jäsen vuodesta 1926, sihteeri 1935–42 ja puheenjohtaja 1947–54. Muinaismuistoyhdistyksen luottamustoimet Nordman aloitti toimittamalla yhdistyksen aikauskirjaa 1926–53 ja *Finskt Museumia* 1933–45. Nordman oli yhdistyksen varapuheenjohtaja 1937–60 ja hänet kutsuttiin kunniajäseneksi 1970.

Lähde: Pettersson 1973, Meinander 1972 ja 1991.

Liitto oli perustamisestaan lähtien ollut läheisessä yhteydessä muinaistieteelliseen toimikuntaan ja suoritti sellaisia tehtäviä, joita toimikunta ei valtion viranomaisena voinut hoitaa. Valtionarkeologi Nordmanin valinta liiton johtoon korosti tätä yhteyttä ja sulautti toimikunnan ja liiton toiminnallisesti yhteen. Toimikuntaa edustivat liiton johdossa myös Appelgren ja Rancken.

Sodan alettua uudelleen kesäkuussa 1941 ja sen kestäessä vuosikokoukset järjestettiin Helsingin ulkopuolella 1941 Turussa ja 1942 Kokemäellä.¹²⁵ Vuonna 1943 vuosikokous pidettiin 26.9. Hämeenlinnassa, ja oli aika valita seitsemäs keskushallitus. Vaalissa varsinaiset jäsenet säilyivät ennallaan. Vuosikokous oli samalla liiton 20-vuotisjuhlakokous. Juhlapuheessaan puheenjohtaja Nordman loi katsauksen liiton perustamisvaiheisiin, minkä jälkeen hän käsitteli erinomaisena pitämänsä Theodor Böökin ensimmäisillä museopäivillä esille ottamaa museoiden välistä alueellista työnjakoa, jota ajatusta sekä Cleve että Appelgren olivat sittemmin ajaneet. Seuraavaksi Nordman käsitteli parantunutta luettelointitilannetta, näyttelyitä ja valtionavustuksia. Liiton omasta toiminnasta hän totesi:¹²⁶

”... Pelkän rahan voimalla ei kuitenkaan vilja kasva, ellei ole miehiä, jotka hartaasti ja innokkaasti muokkaavat maata ja tekevät työtä. Luulen voivani sanoa, että museolaistemme keskuudessa on runsaasti miehiä ja naisia, joilta ei puutu harrastusta ja innostusta eikä kykyäkään työhömmе. Arvostelkoon jokainen itse, missä määrin hän on voinut työskennellä päämäärämme hyväksi. Oma käsitykseni on joka tapauksessa, että museohenkilöiden taso on huomattavasti noussut ja että yleensä maaseutu-

museoiden hoitajat, ottaen huomioon, että heidän työnsä on huonosti palkattua sivutyötä, kiitettävästi hoitavat tehtävänsä. Ehkä myös Museoliiton järjestämät museokurssit, joista ensimmäiset olivat, ellen erehdy 1928 ja viimeiset 1942, ovat olleet omiaan jossakin määrin elvyttämään innostusta työhön ja antamaan opastusta. Samaa voitaneen sanoa museopäivistä ja niistä matkastipendeistä, joita liitto on joskus myöntänyt. ... Varsinaisen työtaakan ovat kuitenkin liiton sihteerit kantaneet, etenkin viime puoleltoista vuosikymmenen aikana, jolloin liiton rahallinen asema on tehnyt tehokkaan toiminnan mahdolliseksi. Liitto on kiittolisuudenvelassa maistereille Clevelle, Kahilalle ja Kontturille, joiden rinnalla myös on mainittava maisteri Appelgren. Heidän opastuksensa, neuvontansa ja järjestelytyönsä on ollut moottori, jonka voimalla Museoliitto on kulkenut eteenpäin.”

Vuosikokous pidettiin 1944 Helsingissä, jolloin väliaikaisesta keskushallituksesta (1924–25) lähtien liiton johtoon kuulunut Julius Finnberg jättäytyi varajäsenyydestä. Samana vuonna Museoliiton ja muinaistieteellisen toimikunnan suhde lujittui valtionarkeologi Nordmanin puheenjohtajuuden lisäksi, koska hallituksen jäsen Cleve nimitettiin toimikunnan historiallisen osaston johtajaksi. Seuraavana vuonna vuosikokous pidettiin Kotkassa.¹²⁷

Vuosina 1940–45 keskushallitus pystyi kokoontumaan poikkeusoloista huolimatta yleensä kolme kertaa vuodessa. Kun matkat aiheuttivat hankaluuksia ja kustannuksia, päädyttiin jatkosodan päätyttyä syyskuun alussa 1944 tehostamaan liiton toimintaa.

Yksi toimenpide oli keskushallituksen jäsenistä muodostettu työvaliokunta, johon valittiin puheenjohtaja Nordman, varapuheenjohtaja Aaltonen, kansanedustaja lehtori Seppälä ja sihteeri Kontturi. Työvaliokunta kokoontui tänä toimikautena kolme kertaa, ja siitä vuonna 1959 tapahtuneeseen hajoamiensa asti valiokunta kokoontui vuosittain 1–4 kertaa.¹²⁸

Poikkeusoloista huolimatta, mutta varmasti niiden vuoksikin, liitto huolehti yhteyksistä muihin Pohjoismaihin, mutta nekin muistivat Suomea. Ruotsalainen vuosikirja *Fornvännen* ilmestyi viikkoittain. Vuonna 1940 kaksi viikkoa koottiin puoli-toistasataasivuisiksi Suomenvihkoksi (s. 65–232 *Finlandshäfte*), jonka kannessa oli Suomen vaakunaleijona ja teksti ”Till Finlands museimän” (Suomen museomiehille). Kirjoittajat luovuttivat kirjoituspalkkionsa Suomen museomiesten ja heidän perheittensä tukemiseen. Varat, joita kertyi 53 000 markkaa (69 112 v:n 1996 mk), lahjoitettiin muinaistieteelliselle toimikunnalle, josta ne jaettiin edelleen tarvitseville.¹²⁹

Tukholmassa syyskuussa 1940 pidetyssä Skandinaavisen museoliiton 25-vuotisuuden kunniaksi pidetyssä juhlakokouksessa liittoa edustivat kutsuttuina Aaltonen ja Äyräpää, joille liitto myönsi matkavastuun.¹³⁰

Jäädetyt jäsenistö

Liittojäsenten määrä ylitti juuri ennen sotia 60 rajan. Jäsenkunta pysyi samana 1940-luvun alkupuolen siksi, että sota esti uusien museoiden perustamisen. Vuoden 1940 vuosikokouksen avauspuheessaan

Käkisalmen museon kokoelmat sijaitsivat ennen sotia Käkisalmen linnan pääkerroksessa.

liiton puheenjohtaja professori Aarne Äyräpää totesi:¹³¹

Uusi raja on silponut maamme ikivanhan alueen. Rajan taakse jäi liittoon kuuluneita museoitakin kokonaista 5: sinne jäi *Viipurin museo*, jonka runsaat kokoelmat muistamme vielä kesäisiltä museopäiviltä 6 vuoden takaa ja jonka liekit tuhosivat sodan päättyessä, *Sortavalan museo*, jonka pienet mutta arvokkaat kokoelmat aikanaan ovat antaneet herätteen eräiden toistenkin paikallismuseoiden perustamiseen ja juuri olivat järjestetyt uuteen avaraan kotiin, *Käkisalmen museo*, joka eli parhaillaan nousukautta ja oli juuri saanut uuden upean rakennuksen, minkä ilmapommin täysosuma kuitenkin sorti ennenkuin näytteillepanotöitä oli ehditty aloittaakaan, vasta perustettu *Kuusan lahjoitusmaamuseo* sekä pieni *Hangon kotiseu-*

Viipurin museo sijaitsi entisessä raatihuoneessa.

tumuseo. Lisäksi jäi sinne *Suistamon kotiseutumuseo*, nuorisoseuran ylläpitämä *Raudun savupirttimuseo*, jota kiitettiin erikoisen tunnelmalliseksi, ehkä jokin muukin pieni liittoon kuulumaton museo. Työalallemme tämä merkitsee suurta tappiota.

Suistamon ja Raudun lisäksi mainittuja pieniä rajan taakse jääneitä liittoon kuulumattomia museoita olivat Pälkjärven pitäjänmuseo, jonka kokoelmista osa saatiin evakuoitua, Suojärven Leppiniemen kotiseutumuseo, jonka kokoelmat jäivät viholliselle ja samoin kävi Jaakkiman kotiseutuyhdistyksen museolle.¹³²

Liiton jäsenmuseoiden lukumäärä ei vähentynyt, vaikka museoita jäi vihollisen talvisodassa valtaamalle alueelle, sillä keskushallitus teki vuosikokouspäivänä lokakuussa 1940 päätöksen, ettei luovutulle alueelle jääneitä jäsenmuseoita ainakaan vielä poisteta jäsenluettelosta. Kun lisäksi todettiin, etteivät ne osittain tuhoutuneina ja evakuoituina olleet enää toimivia museoita, päätettiin myös, ettei niiltä peritä jäsenmaksua.¹³³

Muidenkin kuin luovutetuilla alueilla sijainneiden jäsenmuseoiden velvoitteiden laiminlyöntejä katsottiin poikkeusoloissa sormien läpi, eivätkä esimerkiksi maksamattomat jäsenmaksut johtaneet lii-

tosta erottamiseen. Näin menetellen liiton jäsenkunta jopa hieman kasvoi sota-ajasta huolimatta. Talvisodan ajan toimintakaudella 1939–40 liitossa oli 63 liitto- ja 56 kannattavaa jäsentä. Jatkosodan ja Lapin sodan jälkeisellä toimintakaudella 1944–45 jäseniä oli vastaavasti 68 ja 66.¹³⁴

Sodan syttyessä olivat liiton kunniajäsenistä elossa enää Böök ja von Konow. Talvisodan jälkeen Kansallismuseossa 27.10.1940 pidetty vuosikokous kutsui kunniajäseniksi professori Aarne Mikael Tallgrenin ja samassa kokouksessa puheenjohtajuuden jättäneen professori Aarne Äyräpään. Vuoden 1946 alkaessa oli kuitenkin elossa vain yksi kunniajäsen, sillä Böök ja von Konow kuolivat 1943 ja Tallgren 1945.

Valtion varoja vaikeista ajoista huolimatta

Sotavuosina Museoliitto avusti muinaistieteellistä toimikuntaa sekä luovutettujen alueiden että kotirintaman museoissa olleen kansallisomaisuuden evakuoinnissa. Talvisodan jälkeen syksyllä 1940 liitto sai aluksi valtionavustusta vain hieman yli 30 000 markkaa. Vaikka vuoden lopulla saatiin saman verran lisää, summa oli silti vain puolet aiemmin saadusta.¹³⁵ Vähennys oli väliaikaista, sillä vaikeista ajoista huolimatta jakosumma nousi vuonna 1941 115 000 markkaan ja 1942 125 000 markkaan eli sotaa edeltävien vuosien tasolle. Sihteerin kuu-kausikorvaus oli nostettu vuonna 1936 350 markkaan ja inflaation syödessä markan arvoa palkkio korotettiin vuonna 1943 600 markkaan ja edelleen 1945 1000 markkaan.

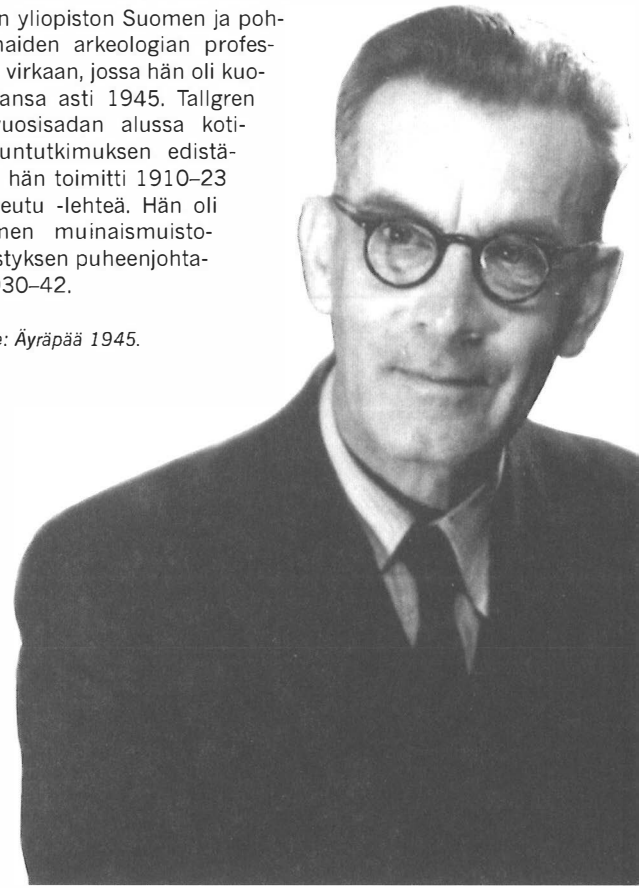
Professori A. M. Tallgren (1885–1945)

Suomen museoliiton kunniajäsen 1940.

Arne Michael Tallgren syntyi Ruovedellä 1885. Kirjoitettuaan ylioppilaaksi 1903 ja valmistuttuaan filosofian kandidaatiksi 1905 hän sai nimityksen Kansallismuseon amanuenssiksi 1906. Arkeologi Tallgrenin tutkimustyöt suuntautuivat Suomen lisäksi kauas Venäjälle. Hänen 1911 valmistunut väitöskirjansa koski Pohjois- ja Itä-Venäjän kupari- ja pronssikautta. Tallgren ryhtyi yhdessä U. T. Sireliuksen kanssa toimittamaan 1927 Eurasia Septentrionalis Antiqua -teossarjaa, jonka viimeinen eli kahdestoista osa ilmestyi 1938.

Kansainvälistä kuuluisuutta saavuttanut Tallgren valittiin 1920 Tarton yliopiston arkeologian professoriksi, mutta jo kolme vuotta myöhemmin hänet nimitettiin Helsingin yliopiston Suomen ja pohjoismaiden arkeologian professorin virkaan, jossa hän oli kuolemaansa asti 1945. Tallgren oli vuosisadan alussa kotiseuduntutkimuksen edistäjä ja hän toimitti 1910–23 Kotiseutu -lehteä. Hän oli Suomen muinaismuistoyhdistyksen puheenjohtaja 1930–42.

Lähde: Äyräpää 1945.

Suomen museoliiton vuotuiset tulot, menot ja käytettävissä olevat varat* 1939–45 (ao. vuoden markkoina).

vuosi	valtionavustus	jäsenmaksut	muut tulot	tulot yht.	menot yht.	käytettävissä olevat varat
1939	125 000	8 700	38 145	171 845	156 074	397 246
1940	63 250	8 425	29 376	101 051	115 144	343 339
1941	115 000	8 750	23 956	147 706	101 440	374 001
1942	125 000	5 000	34 055	164 055	142 587	446 116
1943	125 000	28 497	10 148	163 645	141 847	465 173
1944	125 000	7 200	44 480	176 680	169 142	505 408
1945	125 000	16 145	63 571	204 716	190 261	535 583

* Kulttuuriarjapajaisrahastosta irrotetut käyttövarat on laskettu ao. vuoden muihin tuloihin.

Käytettävissä olevat varat on saatu taseesta laskemalla yhteen ao. vuoden tulot (tulot yht.) ja valtionavun ja käyttövarojen ylijäämät. Liiton erillisten rahastojen pääomat eivät sisälly lukuun.

Lähde: SMLA tilikirjat 1939–45.

Sotavuodet olivat liitolle taloudellisesti ”rauhallista” aikaa. Resurssien kasvu vuoden 1939 156 074 markasta vuoden 1945 190 261 markkaan oli kuitenkin näennäistä, sillä varat itseasiassa vähenivät vuoden 1996 rahassa laskien alle puoleen 240 666 markasta 105 594 markkaan.

Liiton saamasta valtionavustuksesta jaettiin rauhattomista ajoista huolimatta evakuointiin osoitettujen varojen lisäksi vuosittain myös apurahoja ”maaseutumuseoille niiden tieteellisen ja museotoiminnan tukemiseksi”. Avustussummien keskiarvo saatiin pidetyksi reilusti 4000 markkaa suurempana, ja kun saajien määrää supistettiin vuonna 1942 yhteentoista, summa kohosi yli 7000 markan. Rauhan vuonna 1945 voitiin jo maksaa yli 20 museolle keskimäärin 9000 markkaa. Avustusten ostoarvo kuitenkin laski. Suomen museoliiton jakamat museo- ja tutkimusapurahat olivat vuosina 1939–45 seuraavat:¹³⁶

vuosi	jaettu summa (mk)	saajia	avustuksen keskiarvo (mk/v:n 1996 mk)	
1939	95 000	21	4523	6974
1940	86 750	20	4337	5655
1941	85 500	13	6576	7213
1942	83 155	11	7559	7022
1943	79 000	17	4647	3829
1944	143 700	27	5322	4135
1945	206 430	22	9383	5207

Liiton jäsenmaksut pysyivät nimellisarvoltaan muuttumattomina vuodesta 1924 lähtien, vaikka rahan arvon alentumisen vuoksi vuoden 1924 ja 1943 I-luokan liittojäsenen 300 markan jäsenmaksu on vuoden 1996 markkoina 435 ja 247 markkaa. Sotien jälkeen oli korotusten aika.

Museoiden evakuointia ja neuvontaa

Sodan vaaran tultua ilmeiseksi syksyllä 1939 oli museoiden kokoelmia ryhdytty pakkamaan mahdollista evakuointia varten ja eräät suuremmat museot olivat siirtäneet kokoelmansa turvaan maaseudulle. Esimerkiksi Viipurin museo siirsi pääosan kokoelmistaan jo syksyllä Rautalammlle. Vuodenvaihteessa 1939–40 Museoliitto ja muinaistieteellinen toimikunta ryhtyivät yhteistoimin auttamaan suurimmissa vaikeuksissa olevia museoita. Liitto myönsi myös kolmelle museolle suojaustoimenpiteisiin tarkoitettua avustuksen. Sodan sytyttyä kotirintamallakaan ei säästetty tuhoilta, sillä ilmapommitukset tuhosivat Pohjois-Pohjanmaan museon ja Turun historiallisen museon Bagarlan kartanon, joskin kokoelmien keskeiset osat oli ehditty siirtää turvaan jo rauhan aikana.

Rauhan tultua 13.3.1940 toimikunta ja liitto ryhtyivät auttamaan luovutetulle alueelle jääneiden museoiden kokoelmien pelastamisessa. Työssä juostiin sananmukaisesti kilpaa alueiden miehittäjän kanssa. Liiton vuosikertomus toteaa näistä jännittävistä ajoista: ”Maisterit Leppäaho ja Nikkilä lähtivät Käkisalmeen, maisteri Kontturi Sortavalaan, maisterit Cleve ja Andersson Hankoon sekä maisteri Appelgren Viipuriin, jonne hän ei kuitenkaan enää päässyt. Suurin osa näiden museoiden kokoelmista saatiinkin, osittain paikallisten museomiesten kanssa yhdessä tuoduksi rajan tälle puolelle. Matkat maksoi Muinaistieteellinen Toimikunta, mutta itse siirtotoimenpiteistä aiheutuneet menot suoritti Museoliitto (Kaikkiaan 610 markkaa).” Yhteistyö oli välttämättömästä siksin, ettei liitto olisi ilman valtion tukea

saanut sotatilan aikana mitenkään käyttöönsä kuljetuskalustoa eikä kulkulupia sotatoimialueille.

Evakuointi onnistui kohtuullisesti. Viipurin museon syksyllä siirtämättä jäänyt kuva-aineisto ja Sortavalan ja Hangon museoiden kokoelmien pääosa saatiin turvaan. Käkisalmeen ei enää ehditty ja museosta suojaan viedyt kokoelmat jäivät uuden rajan taakse. Liiton ja toimikunnan lisäksi muutkin olivat toimeliaita, ja näin muun muassa Suistamon kotiseutumuseon esineistä suuri osa saatiin Suomeen. Onneakin oli matkassa, sillä Muolaan Kuusaan museon arvokkaimmat kokoelmat olivat sodan sytyttyä Helsingissä.¹³⁷

Kiireellä evakuoidut ja väliaikaisiin suojiin toimitetut museoesineet kärsivät vahinkoja. Rauhakaan ei poistanut museoiden ongelmia, sillä viranomaiset ja siirtoväki tarvitsivat kipeästi tiloja ja useat julkisissa rakennuksissa toimineet museot joutuivat luovuttamaan tilansa kokonaan tai osittain; suojiin toimitetut kokoelmat jäivät odottamaan entisten tilojen vapautumista tai uusien saantia. Tulevaisuuteen luotetaan monet museot onnistuivat kuitenkin avaamaan ovensa kesän 1940 aikana, ja Turussa avattiin jopa uusi museo, Luostarinmäen käsityöläismuseo.

Pommitus tuhosi Turun linnan pääosan jo jatkosodan ensimmäisenä päivänä, mutta ilmavaara väheni rintaman siirtyessä ja siksi aiempaa harvemmat, muun muassa eteläisen rannikkoseudun museot, siirsivät kokoelmansa turvaan. Viranomaisten tilantarve sulki silti jälleen monta museota: esimerkiksi kesäkuun alussa avattu Hämeenlinnan museo luovutti tilansa jo saman kuun puolivälissä sotasaarialalle. Sota vei ihmisetkin ja Hulda Kontturi totesi, että ”Yleinen työvoimapula on lyönyt leimansa museotoimintaan. Kaikki ovat tavalla tai toisella jou-

tuneet muihin töihin ja museotyöt ovat saaneet jäädä toiselle sijalle.”¹³⁸ Museot pyrkivät vaikeista ajoista huolimatta pitämään näyttelynsä avoimina, ja eräät museot pystyivät luomaan uuttakin. Syyskuussa 1942 liiton vuosikokoukseen Kokemäellä osallistuneet saivat tehdä retken Harjavaltaan Emil Cedercreutzin museoon, Maahengen temppeliin, jolloin avattiin museon uusimpana osastona laivaosasto.¹³⁹

Vuoden 1944 alussa pommitukset lisääntyivät, ja kesäkuussa alkoi suurhyökkäys, mikä aiheutti jälleen tarpeen evakuoita esillä olevat kokoelmat. Sotatoimet loppuivat 5.9. ja rauha solmittiin 19.9.1944, mutta olosuhteet jatkuivat epävarmoina sekä Lapin sodan että miehistysvaaran vuoksi. Karjalan uusi evakuointi aiheutti jälleen tilapulan, ja museot joutuivat entistä ahtaammalle. Oli vain odotettava parempia aikoja.

Talvisodan aikana Suomen ilmapuolustusliitto, Lotta Svärd -järjestö ja Suomen Sosiaalidemokratinen Työläisnaisliitto panivat toimeen kultakeräyksen, josta saaduista varoista oli tarkoitus hankkia ensisijassa hävittäjälentokoneita. Kerättyjä esineitä ei kuitenkaan sulatettu, vaan ne jäivät valtion omaisuudeksi. Museoliiton välityksellä museoille järjestyi tällöin mahdollisuus lunastaa paikallisesti arvokkaita esineitä. Keväällä 1941 toimeenpannussa valtakunnallisessa romunkeräyksessä järjestettiin jälleen museoille mahdollisuus esineiden lunastamiseen.¹⁴⁰

Kun talvisodassa menetetyt alueet vallattiin takaisin, avautui yllättäen tilaisuus lähimenneisyyden dokumentointiin, mitä vielä näihin aikoihin ei juurikaan harrastettu. Käkisalmen museonhoitajalle, taiteilija Kaasiselle, oli myönnetty 1940 matka-apuraha, joka jäi käyttämättä. Syksyllä 1941 tuosta rahasta myönnettiin hänelle osa, jolla ”hän teki matkan val-

loitettuun Käkisalmeen koettaen pelastaa museolle sekä vanhempaa että väliaikaisten neuvostoisäntien elämää kuvaavaa esineistöä.”¹⁴¹

Rauhansopimukseen sisältyi eräiden isänmaallisten järjestöjen lakkauttaminen ja tähän liittyen liitto otti yhteyden Päämajan järjestelytoimistoon saadaksesen museoille armeijalle ja suojeluskunnille kuuluvia esineitä. Helsingin sotilaspiiristä saatiin keväällä 1945 Suojeluskunnan merkkejä, jotka liitto lähetti muinaistieteellisen toimikunnan puolesta asianomaisille paikallismuseoille.¹⁴²

Ajan epävarmuus heijastui museoihin vuonna 1945 sarjana Suomessa loppujen lopuksi varsin harvinaisiksi jääneinä museovarkauksina. Kokkolan K. H. Renlundin museosta ja Seinäjoen museosta varastettiin rahoja, mitaleita, koruja ja muuta esineistöä. Varkauksien vuoksi vuoden 1946 vuosikokouksessa päätettiin, että liitto kokoaa ja jakelee muille museoille varastettujen esineiden tiedot mahdollista esineiden myyntiä silmällä pitäen.¹⁴³

Neuvontatoiminta alkoi vilkkaasti Kontturin, Appelgrenin ja Nordmanin toimesta talvisodan päätyttyä, mutta jatkosodan myötä toiminta väheni.¹⁴⁴ Sota-aikana neuvonnan tilastointi jäi muiden kiireiden jalkoihin, mutta vuosilta 1939–42 saatavissa olevien tietojen mukaan neuvontakohteita oli toimintakausittain 15–17. Matkavuorokausista tai sodan loppuvuosien toiminnasta ei ole tietoja.¹⁴⁵

Paikallisen neuvonnan lisäksi museonhoitajille järjestettiin neljännet museokurssit Kansallismuseossa 7.–12.6.1942. Kurssin järjestämistä epäroitiin loppuvuodesta 1941, mutta Aaltonen vakuutti keskushallituksen asiasta. Kurssista vastasi maisteri Helmi Helminen, ja sille osallistui 15 museonhoitajaa.¹⁴⁶ Näin liitto oli neljällä kurssilla 1928–42 perehdyttä-

Vuosikokous Kokemäellä 1942. Osanottajia retkellä Emil Cedercreutzin museon pihalla Harjavallassa. Edessä neljäs oikealta on Museoliiton sihteeri Hulda Kontturi.

Kirjat jäävät painamatta, mutta oma lehti syntyy

nyt museolaan peräti 45 museonhoitajaa.

Sotatilan aikana evakuointi- ja suojauskysymysten ohella ei unohdettu varsinaista museotyötäkään. Esimerkiksi sodan aikana ja pitkään sen jälkeenkin valokuvaaminen oli lähes mahdotonta valokuvaus-
tarpeiden pulan vuoksi. Siksi Appelgrenin aloitteesta tehtiin 1944 kiertomatka, jolla hän ja taiteilija Tuhka valokuvasivat museoiden tarpeisiin. Rauhan palatua, mutta säännöstelyn jatkuessa liiton kautta hankittiin museoille filmejä yhteistilauksina.¹⁴⁷

Jo vuonna 1909 museokomitea oli nähnyt tärkeäksi museonhoitoa käsittelevän julkaisun teon. Liiton museopäivien julkaistut esitelmät täyttivät osittain tämän tarpeen, mutta vuoden 1942 kurssin jälkeen keskushallitus päätti julkaista museonhoitajien käsikirjan. Teos piti koota pidettyjen museokurssien luennoista ja muista aiemmin julkaistuista artikkeleista. Niinpä vuoden 1942 kurssin luennoitsijoilta pyydettiin artikkeleita, mutta kirjasta ei sen koommin kuultu.¹⁴⁸

MUSEOLIITTO MUSEIFÖRBUNDET

N:o 1

Heinäkuun 25 päivänä

1945

Suomen Museoliiton liittojäsenille.

Suomen Museoliiton 22. vuosikokous pidetään Kotkassa elokuun 25 päivänä 1945 kello 19. Kokoukseen, jossa käsitellään sääntöjen 14. §:ssä mainitut asiat, kutsutaan täten osallistumaan liittojäsenet yhden tai useamman edustajan välityksellä sekä liiton kannattajat jäsenet. Samalla huomautetaan,

että asioista, jotka halutaan esittää kokoukselle, on ilmoitettava Keskushallitukselle viimeistään elokuun 15 päivään mennessä.

Keskushallituksen puolesta:

C. A. NORDMAN

Hulda Kontturi.

Till Finlands Museiförbunds medlemmar.

Till Finlands Museiförbunds 22. årsmöte, vilket hålles i Kotka den 25 augusti 1945 kl 19, inbjudas härmed förbundets medlemmar och representanter för de till förbundet anslutna museer eller museiföreningar. Samtidigt få vi påpeka, att de frågor, vilka skola

framföras vid mötet, böra meddelas Centralstyrelsen senast den 15 augusti.

För Finlands Museiförbunds

Centralstyrelse:

C. A. NORDMAN

Hulda Kontturi.

Liiton talvisodassa kaatunut sihteeri Esa Kahila oli tehnyt 1938 Skandinaviaan opintomatkan. Matkan yhtenä tarkoituksena oli kerätä aineistoa museoiden sisustusta ja näyttelyiden rakentamista koskevaan artikkeliin, jota suunniteltiin julkaistavaksi vuonna 1939 liiton julkaisussa nro 7. Teokseen oli tarkoitus tulla myös arkkitehti Toivo Anttilan artikkeli museorakennuksista sekä Cleven laatimat ja keskushallituksen 22.1.1939 hyväksymät museoyhdistysten mallisäännöt.¹⁴⁹ Kahilan kaatumiseen liittyi vielä jälkiepiso: Appelgren matkusti heti rauhan tultua rajalle etsiäkseen Kahilan muistiinpanoja tai mahdollista käsikirjoitusta, mutta mitään ei enää ollut löydettävissä.¹⁵⁰

Arkkitehti Toivo Anttilalle oli myönnetty vuonna 1937 varoja maaseutumuseon mallipiirustusten ja oppaan tekemistä varten. Vuonna 1941 hankkeen käytännölliseksi esimerkiksi tuli 1938 valmistuneen Peuran museon lisäksi Tyrvälle suunniteltava museo. Kaksi vuotta myöhemmin teos oli vielä kesken ja Anttila ilmoitti lisääntyneiden kiireidensä estävän kirjan valmiiksi saattamisen. Suuri aikaa ja varoja vaatinut hanke kutistui lopulta kolmisivuiseksi jutuksi, joka julkaistiin liiton lehdessä 1951.¹⁵¹

Suomen kotiseutututkimuksen keskusvaliokunnan Kotiseutu-julkaisu alkoi ilmestyä kuuden vuoden tauon jälkeen vuonna 1929, ja 1931 liitto neuvotteli keskusvaliokunnan kanssa yhteisestä museojulkaisusta, mutta hanke ei toteutunut. Sen sijaan liitto tukeutui Kotiseutuun, joka tilattiin kaikille liittojäsenille vuodesta 1935 lähtien.¹⁵² Lehti sisälsi runsaasti museoasiaa ja muun muassa liiton vuosikokousten selostukset sekä vuosittaiset kertomukset paikallismuseoiden toiminnasta.

Kesäkuussa 1945 ilmestyi ensimmäinen numero

Museoliitto Museiförbundet lehteä. Vastaava toimittaja oli liiton sihteeri Hulda Kontturi, jonka kotiosoite oli sama kuin lehden osoite: ”os. Helsinki, Ilmarinkatu. 4 A., puh. 92875”. Lehden tilaushinta 60 mk.¹⁵³ Se alkoi ilmestyä neljästi vuodessa vihkoina, joiden sivunumerot olivat juoksevat eli kyseessä oli eräänlainen vuosikirja. Tärkeimmistä artikkeleista julkaistiin ruotsinkieliset referaatit. Lehti painettiin, missäpä muualla kuin Aaltosen Forssan kirjapainossa. Oman lehden lisäksi liittojäsenille tilattiin edelleen Kotiseutu.

Vihdoinkin museoneuvoja

Vuonna 1920 muinaistieteellinen toimikunta oli saatu uudistetuksi eräänlaisesta tiedeakatemiasta museoalan keskushallintoviranomaiseksi. Ruotsissa toteutettiin 1930-luvulla alueellinen lääninantikvaariverkosto. Kun itsehallinnon saanut Ahvenanmaa perusti vuonna 1934 Ruotsin mallin mukaisen maakunta-arkeologin viran¹⁵⁴, ajankohtaistui asia Suomessakin. Vuonna 1938 toimikunta oli esittänyt kahden maakunta-arkeologin viran perustamista siten, että valtion virat olisi yhdistetty Turun ja Viipurin museoiden johtajien tehtäviin. Esitys ei edennyt vuoden 1939 eikä 1940 budjettiin ja niin asia siirtyi sotien vuoksi.¹⁵⁵

Nordman totesi liiton 20-vuotisjuhlapuheessa syyskuussa 1943 museoneuvoja-asiasta:¹⁵⁶

”... Liitto ja Muinaistieteellinen toimikunta ovat jo monen vuoden kuluessa valmistaneet kysymystä museoneuvojan viran perustamisesta muinaistieteellisen toimikunnan yhteyteen.

Asia oli ratkaistu myönteiseen suuntaan kun talvisota teki toiveet tyhjiksi. Muinaistieteellinen toimikunta oli myös suunnitellut maakunta- arkeologien virkojen perustamista kahdeksaan kaupunkiin, siten että maakunta- arkeologit toimisivat paikallisten museoiden johtajina samalla kun he huolehtisivat maakunnan muinaismuistojen hoidosta ja tutkimisesta. Tämäkin hanke oli jo toteutumaisillaan Turun ja Viipurin suhteen sodan puhjetessa. Nyt emme tiedä, kuinka kauan on odotettava.”

Lehtori Felix Seppälä (1895–1972)

Suomen museoliiton keskushallituksen jäsen 1939–59 ja kunniajäsen 1960.

Felix Seppälä syntyi Pornaisissa 1895, kirjoitti ylioppilaaksi 1915 ja valmistui filosofian kandidaatiksi 1921. Oltuaan 1923–26 Tampereella opettajana, hän siirtyi 1926 Hämeenlinnan lyseon historian ja yhteiskuntaopin vanhemmaksi lehtoriksi, jota virassa hän oli eläkkeelle jääntiinsä vuonna 1960. Seppälällä oli Hämeenlinnan kaupunginvaltuuston jäsen 1934–45, jolloin hänet valittiin kokoomuspuolueen ehdokkaana eduskuntaan. Hän oli kansanedustajana vuoteen 1958. Sen lisäksi, että Seppälän eduskunta-aloite vuonna 1945 johdatti Museoliiton museoneuvojan toimen vakinaistamiseen, hän vaikutti myös keskiaikaisten linnojen restaurointivarojen saantiin. Vuonna 1930 Hämeenlinnan kaupunginmuseon hoitajaksi valittu Felix Seppälä hoiti tointa vuoteen 1955.

Lähde: Salo 1974 ja Uola 1973.

Keskushallitus ei kuitenkaan jäänyt odottelemaan vaan otti museoneuvoja-asiassa loppuvuodesta 1943 yhteyden sekä kouluhallitukseen että opetusministeriöön, mutta nyt ei suunniteltu museoneuvojaa saamista muinaistieteelliseen toimikuntaan vaan Museoliittoon.¹⁵⁷ Hämeenlinnan museon hoitaja ja liiton keskushallituksen varajäsen, lehtori Felix Seppälä valittiin eduskuntaan 1945. Hän jatkoi siitä, mihin kansanedustajat Ailio ja hänen kuoltuaan Brander ja Kaasalainen lopettivat. Seppälä ja kahdeksan muuta edustajaa tekivät 20.4.1945 Eduskunnassa toivomusaloitteen varojen myöntämiseksi Museoliitolle museoneuvojan viran perustamiseksi.¹⁵⁸

Museoliiton keskushallituksen varajäsen, lehtori Felix Seppälä ja kahdeksan muuta kansanedustajaa tekivät 20.4.1945 Eduskunnassa toivomusaloitteen varojen myöntämiseksi Suomen museoliiton museoneuvojan viran perustamiseksi. Toivottuun tulokseen johtanut aloite oli seuraava:

”Maassamme on tätä nykyään 66 Suomen Museoliittoon kuuluvaa paikallismuseota, joiden keräämät kokoelmat, meikäläiset olot huomioon ottaen, ovat sängen huomattavat. Mutta museoiden niukat varat ovat aiheuttaneet sen, että vain parissa tapauksessa niihin on voitu palkata ammattikoulutuksen saaneita hoitajia, kun sensijaan muiden on ollut pakko turvautua asianharrastajien uhrautuvaan apuun. Suomen Museoliitto on yli 20-vuotisen toimintansa aikana koettanut kohottaa museoitamme hajanaiselta keräilyasteelta museaaliselle tasolle, järjestämällä lyhyitä kurssi- ja neuvontatilaisuuksia, valvomalla museoiden toimintaa sekä mahdollisuutensa mukaan muulla tavoin huolehtimalla niiden neuvonnasta. Tämän työn on tehnyt mahdolliseksi yksityisten uhrautuvaisuus ja harrastus sekä opetusministeriön vuosittain raha-arpajaisten voittovaroista myöntämä avustus, josta on jaettu apurahoja liittoon kuuluville museoille niiden tieteellisen ja museaalisen työn tukemiseksi. Mutta kun Museoliitolla on vain juoksevia asioita hoitava sihteeri, ei tällä tavoin ole saatu museoitamme palvelemaan maamme kulttuuria siinä määrin kuin niillä kokoelmiensa nojalla jo nyt olisi edellytyksiä. Ensi tilassa olisi museoiden näyttelleanossa kiinnitettävä huomiota siihen, että saadaan luoduksi selviä ja asiallisia kulttuurikuvia”, jotka paitsi esinein myös niihin liittyvin kuvin ja tiedoin havainnollistavat historiallisesti, kansatieteellisesti ja paikallisesti kansan menneisyyttä ja luovat kosketuskohtia nykyisyyteen. Tämän ohella museot voisivat nykyistä paljon huomattavammin palvella suuren yleisön lisäksi varsinkin koululaitosta, jos museoiden hoitajat olisivat syvemmin perehtyneet alaansa, kuin tähän asti on ollut mahdollista. Jotta toivottaviin tuloksiin päästäisiin, tarvitsevat museoiden hoitajat jatkuvasti neuvontaa ja opastusta, joka määrätietoisesti pystyy ohjaamaan museoiden kehitystä ja kohottaa ne nykyistä merkittävämmiksi kulttuuritekijöiksi. Tätä varten olisi välttämätöntä saada paikallismuseoiden toiminnan ohjaamiseen pätevä henkilö, museoneuvoja, joka myös seuraamalla vastaavaa kehitystä naapurimaissa antaisi museoelämällemme uusia herätteitä.

Edellä olevaan viitaten ehdotamme eduskunnan päätettäväksi toivomuksen,
että hallitus vuoden 1946 tulo- ja menoarvioesitykseen ottaisi riittävän määrärahan Suomen Museoliitolle paikallismuseoiden toiminnan ohjaamiseksi perustamalla museoneuvojan viran..

* Viittaus Ailion puheeseen, jonka hän piti Turun kaupungin historiallisen museon 50-vuotisjuhlapäivän 13.9.1931 yhteydessä olleessa liiton vuosikokouksessa.

** Viittaus Kahilan Kuopion museopäivillä 1938 pitämään alustukseen ”Esineryhmästä kulttuurikuvaan”. Kulttuurikuvaan käsite museonäyttelyiden yhteydessä on toki vanhempi ja niistä puhui esim. Ailio ensimmäisillä museopäivillä 1923: ”Kulttuurihistoriallisten museoiden tarkoituksena nykyään on ... 1) koota aineksia tieteellisen tutkimuksen varalle; 2) antaa näiden avulla kulttuurikuvia menneiltä ajoilta suurta yleisö varten ...” (Ailio 1923, 19).

Maisteri Hulda Kontturi (1906–93)

Suomen museoliiton sihteeri 1940–45, museoneuvoja 1946–49 ja keskushallituksen jäsen 1949–67.

Hulda Kontturi syntyi Ylistarossa 1906. Kirjoitettuaan ylioppilaaksi Seinäjoen yhteiskoulusta 1926 hän siirtyi opiskelemaan Helsingin yliopistoon. Vuonna 1933 filosofian kandidaatiksi valmistuneen Kontturin tutkintoaineita olivat pohjoismaiden historia, sosiologia, yleinen historia ja arkeologia. Lisäksi hän opiskeli myöhemmin kasvatustiedettä, suomalais-ugrilaista kansatiedettä ja taidehistoriaa sekä täydensi yliopisto-opintojaan kotiteollisuusopinnoin.

Kontturi työskenteli opintojensa jälkeen Kansallismuseon kansatieteellisellä osastolla ylimääräisenä apulaisena lokakuusta 1935 heinäkuuhun 1937, minkä jälkeen hän työskenteli ajoittain Museoliiton hankkeissa. Vuonna 1940 hänet nimitettiin maataloushallituksen kotiteollisuusosaston naiskotiteollisuuden tarkastajaksi. Oltuaan 1940–45 liiton sivutoiminen sihteeri, Kontturi valittiin liiton päätoimiseksi museoneuvoksi, jona hän työskenteli 1946–49. Heinäkuussa 1949 Hulda Kontturi valittiin Helsingin käsityöopettajaopiston opettajaksi ja rehtoriksi, jona hän oli 1949–54. Hän jäi eläkkeelle opiston käsityön ja ainesopin lehtorin virasta 1969.

Lähde: Helsingin yliopisto käsityöopettajaopiston opettajamatrikkeli ja Virtamaa 1980, 8–9.

Suomen museoliiton sihteeri Hulda Kontturi osallistui Isonkyrön Napuen kylässä vuonna 1937 Vaasan entisten lyseolaisten järjestämille esihistoriallisille kaivauksille. Napuen patsaalla Esko Sarasmo, Toivo Vuorela, Hulda Kontturi ja Hiikka Vilppula.

Sivistysvaliokunta ei suhtautunut asiaan suopeasti, vaan kuulematta asiantuntijoita hylkäksi sen ja perusteli päätöstä varojen puutteella. Kun aloite eteni eduskunnan käsittelyyn, kuultiin äänestystä ennen useita asiaa puoltavia puheenvuoroja, ja äänestyksessä aloite hyväksyttiin äänin 82–63. Seuraavaksi olivat enää vuorossa käytännön järjestelyt.

Opetusministeriö tiedusteli muinaistieteelliseltä toimikunnalta ja se edelleen elokuun alussa 1945 liitolta museoneuvojan toimen tarvitsemasta määrärahasta. Keskushallitus ehdotti, että toimi rinnastettaisiin toimikuntaan palkattaviin intendentteihin ja että matkoihin varattaisiin 70 000 markkaa.¹⁵⁹ Elokuun lopulla puheenjohtaja Nordman saattoi kertoa

hallitukselle, että museoneuvojaa varten oli raharpajaisten voittovarojen menoarvioon varattu yhdessä liiton avustuspäärahän kanssa 350 000 markkaa.¹⁶⁰ Vaikka valtion menoarviota ei vielä oltu hyväksytty joulukuun alussa, keskushallitus uskalsi päättää museoneuvojan palkaksi ”valtion palkkaluokan mukainen 73.200 markan peruspalkka ja siihen kuuluvat kalliinajan, kalliinpaikan ja ikälisät”. Samassa yhteydessä valittiin liiton vakinaiseksi sihteeriksi ja museoneuvojaksi sihteerin tointa vuodesta 1940 sivutoimenaan hoitanut maisteri Hulda Kontturi, joka jätti maataloushallituksen naiskotiteollisuuden tarkastajan viran ja aloitti työt liitossa 1.1.1946.¹⁶¹

Vuosien 1939–45 saldo

Vuosina 1939–45 sotaa käyvän maan kaikki resurssit alistettiin maanpuolustukselle. Museoliitto sai kuitenkin valtionavustuksia edelleen jaettaviksi. Liitto osallistui myös sekä sotatoimialueen että kotirintaman museoissa olevan kansallismaisuuden turvaamistoimiin. Sota-ajasta huolimatta museonhoitajille järjestettiin neljäs museokurssi.

Museoneuvoja kotonaan ja Kansallismuseossa 1946–56

Uusia makasiinimuseoita, virkoja ja liiton jäseniä

Sotien jälkeistä elämää leimasi siirtolaisten ja rintamiesten asuttaminen lainsäädäntöteitse perustetuille 94 000 uudelle tilalle, maan jälleenrakennustyö, 300 miljoonan dollarin tavaroina toimitettavat sotakorvaukset ja tavaroiden säännöstely. Vaikka tuontitavaroiden säännöstelyä ryhdyttiin purkamaan 1949, sekä henkiseksi että myös aineelliseksi käännekohtaksi muodostuivat Helsingin Olympialaiset kesällä 1952.

Rintamamiehet ja sodissa kotiseutunsa menettäneet eri puolille maata asutetut siirtolaiset vahvistivat hetkeksi agraarista Suomea. Koetut sodat ja luovutetut alueet kadonneine kotiseutuineen loivat samalla ilmapiirin, jossa paikallisella, maakunnallisella ja valtakunnallisella identiteetillä oli voimakas sija.

Maailmansodan jälkeen perustetun YK:n alaisuuteen luotiin vuonna 1946 kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO, ja sen neuvoa-antavaksi elimeksi perustettiin samana vuonna Pariisiin Kan-

sainvälinen museoneuvosto, International Council of Museums (ICOM).

Tanskassa ja Norjassa uudistettiin 1920-luvulla muinaismuistolait, ja Ruotsissa säädettiin rakennus- suojelulaki 1942. Suomessakin huomattiin tarve uudistaa ja täydentää kulttuurimuistoja koskevaa lainsäädäntöä. Eduskunnan hyväksymän toivomusaloitteen mukaisesti valtioneuvosto asetti 16.1.1947 komitean laatiman ehdotusta muinaismuistojen ja sivistyshistoriallisesti merkityksellisten rakennusmuistomerkkien suojelemista koskevan lainsäädännön uusimiseksi. Valtionarkeologi Nordmanin johtama komitea luovutti mietintönsä 1950 ja se julkaistiin neljä vuotta myöhemmin.¹⁶² Komitea ehdotti säädettäväksi laajan laki- ja asetuspaketin, joka olisi sisältänyt uuden muinaismuistolain ja -asetuksen, lait ja asetukset sekä yleisten, yksityisten että kirkollisten kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten suojelemisesta ja kulttuuriesineiden maastavientiä koskevan lain.¹⁶³ Eduskunnan käsittelyyn lait tulivat vasta 1960-luvulla.

Muinaistieteellinen toimikunta oli palannut 1947

Herrojen lounaalla

Hämeenlinnan kaupunki tarjosi kerran Aulangolla linnan entistämistoimikunnalle lounaan. Valtion-
arkeologi C. A. Nordman kertoili ennen pöytään siirtymistä, kuinka Turun linnan entistämistoimikunnan
kokousten jälkeen Arvi Ahti Oy aina tarjosi herkullisen päivällisen, kananpoikaa ja huolella valittua puna-
viiniä.

Saadessaan Aulangolla eteensä jauhelihapihvin ja pullon olutta Nordman käänteli ja tarkasteli annos-
taan ja totesi arvokkaasti: ”Olut onkin varmasti sopiva juoma tämmöiseen jauhelihapihviin.”

– SMLA Kaskukilpailun satoa 1974, Esko Järventaus.

vuonna 1938 esittämänsä muinaismuistohallinnon
osittaiseen desentralisaatioon. Tällä tarkoitettiin alu-
eellisen organisaation synnyttämistä perustamalla
maakuntamuseoiden johtoon valtion varoin maa-
kunta-arkeologiain virkoja. Ennen sotaa virkoja oli
ehdotettu Turkuun ja Viipuriin, mutta nyt virkaa
ehdotettiin niiden sijaan Tampereelle. Hanke ei to-
teutunut, kuten ei vuoden 1957 esityskään virkojen
perustamisesta Tampereella ja Rovaniemelle. Sen si-
jaan edistystä alkoi näkyä museohierarkian toisessa
päässä.¹⁶⁴

Sotien jälkeisenä murrosaikana ymmärrettiin
kansallisen kulttuurin edistämisen ajankohtaisuus,
mikä ilmeni muun muassa kotiseutuyhdistysten pe-
rustamisena. Suomen Kotiseutututkimuksen Kes-
kusvaliokunta lopetettiin toimintansa vuonna 1939,
mutta edellisenä vuonna perustettu Talonpoikais-
kulttuurisäätiö otti julkaistavakseen Kotiseutu-leh-
den.¹⁶⁵ Säätiö kutsui kotiseututyötä tekevät yhdistyk-
set ja muut järjestöt 1949 Tammelaan neuvottelu-
päiville. Tuolloin päätettiin perustaa Suomen Koti-
seutuliitto, jonka ensimmäinen vuosikokous oli
maaliskuussa 1950, jolloin liiton puheenjohtajaksi
valittiin maanviljelysneuvos Jalo Lahdensuo. Ensim-
mäiseksi varapuheenjohtajaksi valittiin Talonpoi-
kaiskulttuurisäätiön puheenjohtaja Esko Aaltonen ja
toiseksi tohtori Kustaa Vilkuna.

Kokemäen maatalousmuseo. Rakennus vuodelta 1838.

1940- ja 1950-luvuilla perustetut kotiseutuyhdistykset ottivat yhdeksi päätehtäväkseen oman kotiseutumuseon perustamisen, ja niin maan lähes jokaiseen kuntaan syntyi viimeistään 1950-luvun kuluessa museo. Museoliiton vuosikokouksessa Kuopiossa 1938 esitettiin kertomus paikallismuseoiden toiminnasta vuonna 1937, jolloin saatiin muun muassa kuulla, että ”Kokemäen maatalousmuseo on pientä vuotuista vuokraa vastaan 100 vuodeksi vuokrannut pitäjän komean kivisen lainajvästörakennuksen”.¹⁶⁶ Useat kotiseutuyhdistykset seurasivat sodan jälkeen Kokemäki-seuran esimerkkiä ja niin alunperin kruunun- ja pitäjänmakasiineiksi perustetut kaksi-kolmikerroksiset ja hyödyttömiksi 1900-luvun alussa jääneistä rakennuksista tuli maamme yleisin maaseudun museorakennustyyppi. Museoliiton vuoden 1953 museoluettelon 119:stä museosta yhdeksän maaseudun museon päärakennus oli viljamakasiini ja kahdella oli käytössään makasiini, min-

kä lisäksi C. L. Engelin piirtämät Tampereen ja Hämeenlinnan kruununmakasiinit oli muutettu taidemuseoiksi 1931 ja 1952.¹⁶⁷

Sodan jälkeen muinaistieteellisen toimikunnan virkojen lisäksi museovirkoja oli vain Turussa ja Vaasassa. Vuosina 1947 ja 1949 perustettiin virat Kuopioon, Helsinkiin ja Tampereelle ja 1950-luvulla virkoja saatiin lisää. Museoliiton vuotta 1991 koskevassa museoalan ikä- ja koulutusrakennetta selvittäväsä kyselyssä vastaajista kolme oli tullut alalle vuosina 1950–55 ja kahdeksan vuosina 1956–60.¹⁶⁸ Museoammattilaisuus alkoi näin vähitellen laajentua, mutta sekä yleisistä taloudellisista että paikallisista asenteellisista syistä tie oli kivinen. Keskushallituksen jäsen, kansanedustaja Felix Seppälä selvitti museoiden ja kuntien suhteita, ja Tampereen museopäivillä 1954 hän alusti aiheesta perusteellisesti. Hän päätti puheensa:¹⁶⁹

”Maamme useimpien kulttuurihistoriallisten

Makasiinit museoiksi

Kruunu ja kirkko olivat perinteisesti keränneet veronsa muun muassa viljana. Kruunu säilytti veroviljojan väliaikaisesti kruununmakasiineissa, joista viljaa sai ahdinkoaikoina myös lainaksi. Erityisesti 1700-luvulla valtakunnassa perustettiin pitäjänmakasiineja. Järjestelmä rappeutui 1800-luvun alkuvuosikymmeninä (Ks. Teerijoki 1993). Nälänhätien torjumiseksi määrättiin vuonna 1857 pitäjänmakasiinien toimintaan yhdistettäväksi sekä varmuusvarastointi että hätäaputoiminta. Varastojen peruspääomaviljat kerättiin maanomistajilta manttaaliluvun mukaan, mutta paikoin torpparitkin osallistuivat niiden perustamiseen. Lainajvästö lainasi tarvitseville siemenviljaa ja jakoi katoaikoina leipäviljaa hätäapuna. Vankat kaksi- tai jopa kolmikerroksiset makasiinit rakennettiin pitäjään keskeiselle paikalle hirsistä tai peräti kivistä, mutta ne jäivät käytöstä kun viljan varmuusvarastointi siirtyi 1928 perustetulle valtion viljavarastolle. Makasiinit omistavilla manttaalikunnilla tai kunnilla ei ollut rakennuksille juurikaan käyttöä silloin kun ryhdyttiin etsimään paikkaa paikallismuseolle.

Lähde: Myllyntaus 1980, 350, Laakso 1994, 250–252 ja Vihola 1978, 450–453.

museoiden kehitys on pysähtymässä niiden jatkuvasti heikon taloudellisen aseman vuoksi. Jotta ne voisivat tehokkaasti palvella tutkimusta sekä täyttää tärkeän sivistyksellisen ja sosiaalisen tehtävänsä tarvitsevat ne nykyistä au-
liimpaa kuntien taloudellista tukea. Erikoisesti olisi suurimpien ja keskikokoisten museoiden hoitajiksi saatava päätoimisia, ammattitaitoisia hoitajia ja muutakin tarpeellista työvoimaa; peruskorjauksiin ja uudistuksiin tarkoitetut määrärahat olisi yleensä myönnettävä siirtomäärärahoina järkevän suunnitelmallisuuden aikaansaamiseksi.”

Kotiseutuyhdistysten perustaminen toi liitossa esille kysymyksen sellaisten yhdistysten jäsenyydestä, joilla ei ollut (vielä) museota ja jo helmikuussa 1942 keskushallitus päätti, että ne pääsevät kannattaviksi

jäseniksi kertakaikkisella 500 markan jäsenmaksulla.¹⁷⁰ Runsaasta museoiden perustamisesta huolimatta liittojäsenten määrä kasvoi hitaasti 1940- ja 1950-luvulla: toimintakaudella 1946–47 liittojäseniä oli 69 ja lähes kymmenen vuotta myöhemmin toimintakaudella 1955–56 79. Vuosina 1955 ja 1956 liittoon liittyi yhteensä neljä uutta museota, mutta kaksi niistä oli erikoismuseota: Turussa sijaitseva Sibelius-museo ja Kuopion ortodoksinen kirkkomuseo. Kannattavien jäsenten määrä pysyi sadan jäsenen paikkeilla 1950-luvun puolivälin asti, mutta alkoi sitten kasvaa.¹⁷¹

Sodan jälkeen liitolla oli vain yksi kunniajäsen, Nordmania puheenjohtajana edeltänyt professori Aarne Äyräpää. Porvoossa 1947 pidetyssä vuosikokouksessa kutsuttiin liiton kunniajäseniksi kaksi professoria eli ”viipurilainen” rehtori Rurik Lindqvist ja tamperelainen taiteilija Gabriel Engberg sekä

Taiteilija, professori Rurik Lindqvist (1870–1950)

Suomen museoliiton keskushallituksen jäsen 1933–40 ja kunniajäsen 1947.

Rurik Lindqvist syntyi Mikkelissä 1870. Käytyään Suomen taideyhdistyksen piirustuskoulun 1892, hän jatkoi opintojaan Pariisissa. Suomeen palattuaan Lindqvist työskenteli 1896–1900 Haminan kadettikoulun piirustuksen opettajana. Vuonna 1929 hänestä tuli Viipurin museon intendentti ja seuraavana vuonna Viipurin taidemuseon intendentti, jona hän oli vuoteen 1940. Rurik Lindqvistille myönnettiin professorin arvo 1950.

Lähde: Kuka kukin oli 1900–1961.

Tampereen museopäivien vuosikokouksessa 1954 koko liiton perustamisen aloitteentekijä, turkulainen lehtori Julius Finnberg.¹⁷² Nämäkin kunniajäsenyydet jäivät lyhytikäisiksi, sillä Lindqvist kuoli 1950, Engberg 1953 ja Finnberg 1955. Näin Äyräpää oli jälleen vuonna 1955 liiton ainoa kunniajäsen.

Museopäivät kiertävät maakunnissa

Viimeiset sotaa edeltävät museopäivät kokoontuivat Kuopiossa vuonna 1938, ja ensimmäiset sodan jälkeiset eli kuudennet museopäivät pidettiin 24.–26.8.1946 Vaasassa. Päivillä tutustuttiin Vaasan museoihin, kuultiin neljä esitelmää ja tehtiin linja-autoilla retki Isonkyrön, Ilmajoen ja Kauhajoen kautta Kristiinankaupunkiin. Päivillä pidettyjä esitelmiä ei julkaistu. Vuosikokouksessa valittiin liiton kahdeksas keskushallitus kolmivuotistoimikaudeksi 1946–49. Sen kokoonpano muuttui vain siltä osin, että varajäsen Seppälä ja varsinainen jäsen Cleve vaihtoivat paikkaa.¹⁷³

Vaikka museopäiviä ei pidetty kuin määrävuosin,

lisättiin liiton vuosikokousten mielenkiintoisuutta kierrättämällä niitä eri paikkakunnilla. Vuoden 1947 elokuinen vuosikokous pidettiin Porvoossa, 1948 Helsingissä (poikkeuksellisesti lokakuussa), 1949 Savonlinnassa, 1950 Raumalla, 1951 Kemiössä, 1952 Hämeenlinnassa, 1953 Raahessa, 1954 Tampereella, 1955 Rautalammilla ja 1956 Forssassa. Vuosien 1950 ja 1954 kokousten yhteydessä järjestettiin myös 7. ja 8. museopäivät, joista ensiksi mainittu oli poikkeuksellinen, koska samassa yhteydessä pidettiin Suomen kotiseutuliiton Kotiseutupäivät. Keskushallitus valittiin kolmivuotiskausiksi kokouksissa 1949, 1952 ja 1955, mutta suuria henkilövaihdoksia ei tehty. Hallituksen rungon muodostivat puheenjohtaja Nordman, varapuheenjohtaja Aaltonen ja jäsen Appelgren. Toimensa jättäneet museoneuvoja-sihteerit Kontturi ja Valonen valittiin varajäseniksi 1949 ja 1952. Keskushallitukset kokoontuivat harvakseltaan, yleensä 3–4 kertaa vuodessa.¹⁷⁴

Raahessa vuonna 1953 pidetty vuosikokous oli liiton 30-vuotiskokous, mutta sitä ei vietetty juhla-kokouksena, mihin saattoi olla syynä joko liiton synty-sanojen lausujaksi mainitun kunniajäsen Gabriel Engbergin kuolema saman vuoden helmikuussa tai sitten laskuvirhe!¹⁷⁵

Forssan museopäivillä ”lystiä”

Prof. Esko Aaltonen oli huomannut kutsua Kleemolan Santerin Taivassalosta, Forssan museopäiville. Kun sitte illalla tansittiin siellä Lounais-Hämeen puiston tanssilavalla, loihe Santeri lausumaan: ”Mnul on sit lysti ku on näin pali hullui yhdes, ko mnä ole yksi tämmöne hullu siäl mejän puales!”

– SMLA Kaskukilpailun satoa 1974, Ester ja Mauno Wanhalinna.

Valtio ottaa vastuun Museoliiton taloudesta

Museoliiton valtiolta vuodesta 1927 lähtien saama vuosittainen avustus oli opetusministeriöltä anottava harkinnanvarainen avustus, jota ministeriö jakoi käytössään olevasta valtion tulo- ja menoarvioon merkityistä raha-arpajaisten voittovaroista. Toiminnan pitkäjännitteisyyden turvaamiseksi liitto oli säännöllisesti 1930-luvulta lähtien anonut avustuksensa liittämistä menoarvioon vakinaisena määrära-

hana. Vuonna 1948 esitys hyväksyttiin ja niin oli ”Museoliiton saama valtionavustus ... vuonna 1949 ... merkitty tulo- ja menoarvioon erillisenä Raha-arpajaisten voittovaroista jaettavana eränä eikä enää yhteisestä summasta vuosittain jaettavana kuten ennen.”¹⁷⁶

Museoliiton valtionavustus nousi vuosina 1946–56 joka vuosi vuotta 1950 lukuun ottamatta nimelisarvoltaan yli viisinkertaiseksi. Samaan aikaan liiton muun tulonhankinnan tuottamat varat kasvoivat kuusinkertaisiksi.

Suomen museoliiton vuotuiset tulot, menot ja käytettävissä olevat varat* 1946–56 (ao. vuoden markkoina).

vuosi	valtionavustus	jäsenmaksut	muut tulot	tulot yht.	menot yht.	käytettävissä olevat varat
1946	375 000	28 500	78 942	482 447	495 489	827 763
1947	446 000	19 050	53 993	519 043	577 043	851 318
1948	800 000	15 050	55 864	870 914	860 818	1 145 188
1949	1 000 000	4 700	97 773	1 102 473	1 102 490	1 306 155
1950	1 000 000	12 000	128 535	1 140 535	1 209 961	1 327 049
1951	1 400 000	11 225	101 333	1 512 558	1 254 571	1 610 623
1952	1 200 000	44 350	259 640	1 503 990	1 329 891	1 742 244
1953	1 800 000	29 975	79 251	1 909 226	1 546 035	2 296 340
1954	1 400 000	37 800	85 810	1 523 610	1 671 769	2 252 016
1955	2 300 000	12 800	2 673 763	4 986 563	2 963 758	3 685 646
1956	2 000 000	57 025	943 032	3 000 057	3 380 572	3 627 945

* Kulttuuriarpajais- ja (vuodesta 1955) Arpajaisrahastosta irrotetut käyttövarat on laskettu ao. vuoden muihin tuloihin. Käytettävissä olevat varat on saatu taseesta laskemalla yhteen ao. vuoden tulot (tulot yht.) ja valtionavun ja käyttövarojen ylijäämät. Liiton erillisten rahastojen pääomat eivät sisälly lukuun.

Sotien jälkeisenä aikana inflaatio heikensi jatkuvasti rahan arvoa, mutta inflaatio oli vain yksi syy Museoliiton jäsenmaksujen korotuksille. Liiton valtiolta saamat varat olivat varsin sidotut, ja esimerkiksi valtion tulo- ja menoarviossa vuodelle 1949 liiton avustus oli merkitty käytettäväksi maaseutu-

museoiden ja muiden paikallismuseoiden avustamiseen sekä museoneuvojan palkkaukseen ja matkakuuluihin. Kaikki muu toiminta piti siis kattaa omilla tuloilla. Vuodeksi 1946 jäsenmaksut korotettiin kaksinkertaisiksi eivätkä korotukset jääneet siihen, vaan vuodeksi 1956 ne lähes kolminkertaistettiin.¹⁷⁷

vuosi	liittojäsenet I-IV, mk	v:n 1996 mk	kannattavat jäsenet	
			ainaismaksu/ vuosimaksu mk	v:n 1996 mk
1946	600, 400, 200, 100	208, 138, 69, 35	750/75	260/26
1956	1500, 1200, 600, 300	198, 158, 79, 39	5000/200	660/26

Sodan jälkeisenä aikana jaettujen avustussummien keskimääräinen arvo laski. Kun avustukset olivat olleet 1930-luvulla ja vielä sodan aikana vuoden 1996 markoissa 5000 – 6000 markan suuruisia, ne pienenivät saajien määrän supistamisesta huolimatta 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa 3000 markkaan. Pohjalla käytiin Helsingin Olympialaisten vuonna 1952, jolloin kahdeksalle museolle myönnettiin keskimäärin vain hieman yli 2000 markkaa. Tämän jälkeen pystyttiin kuitenkin kasvattamaan avustuksien suuruutta ja saajien lukumäärää 1950-luvun puolivälissä, koska tällöin lisäntyivät sekä valtiolta saadut avustukset että liiton muut tulot. Jaetut museo- ja tutkimusapurahat olivat vuosina 1946–56 seuraavat:¹⁷⁸

vuosi	jaettu summa (mk)	saajia	avustuksen keskiarvo (mk/v:n 1996 mk)	
			1946	1956
1946	211 800	17	12 458	4322
1947	159 500	16	9 968	2661
1948	351 540	24	14 647	2914
1949	380 000	21	18 095	3528
1950	329 000	22	14 954	2572
1951	257 000	12	21 416	3148
1952	120 000	8	15 000	2130
1953	335 000	16	20 937	2931
1954	455 000	19	23 947	3400
1955	805 000	23	35 000	5145
1956	1 105 000	23	48 043	6341

Julius Ailion rahaston pääomaa oli korotettu kulttuuriarpajaisista saaduin varoin vuonna 1938, jolloin toivottiin korkotuottojen vihdoinkin riittävän stipendeihin. Sota ja sitä seurannut pula-aika valtavine inflaatioineen kuitenkin nakersi liitonkin rahastoja, vaikka varat oli pyritty sijoittamaan tuottoisasti. Julius Ailion rahaston varat kehittyivät nimellisiä ostoarvoltaan vuodesta 1938 vuoteen 1948 seuraavasti:

vuosi	Julius Ailion rahaston pääoma	
	ao v:n mk	v:n 1996 mk
1938	63 244	99 988
1948	81 474	16 213

Vastaavasti kulttuuriarpajaisrahaston pääoman, josta irrotettiin aika ajoin käyttövaroja, nimellisarvo kasvoi samoina vuosina 403 476 markasta 539 397 markkaan. Tosiasiassa pääoma kuitenkin väheni vuoden 1996 rahassa 637 895 markasta 107 340 markkaan. Tässä tilanteessa oli jälleen ryhdyttävä hankkimaan liitolle käyttövaroja.

Museoliitto oli osallistunut menestyksekkäästi vuoden 1937 kulttuuriarpajaisiin. Sotien jälkeen hyväksi koettua keinoa yritettiin uudelleen ja anottiin vuosina 1947 ja 1952 arpajaisilupaa eri tahojen kanssa. Luvatta jääneitä arpajaisia haettiin yhdessä Suomen muinaismuistoyhdistyksen, Suomen kotiseutuliiton ja Talonpoikauskulttuurisäätiön kanssa. Vasta vuonna 1954 sisäasiainministeriö myönsi luvan, ja

vuoden 1955 alussa pidettyjen Y-Yllätysarpajaisten järjestäjinä olivat Museoliiton lisäksi Turun yliopiston Ylioppilaskunta, Kauppakorkeakoulun Ylioppilaskunta, Svenska Handelshögskolan Garantiförening ja Suomen Kansan Ryhtiliike. Voitto-osuuden ratkaisi liiton ja sen jäsenten oma myynti, ja siksi liitto kehotti joulukuisella kiertokirjeellä museoita organisoimaan paikallisen arpojen myynnin. Arpajaiset olivat menestys, sillä ne tuottivat liitolle ja sen jäsenille yhteensä lähes 2,5 milj. markkaa. Myyntiin osallistui liiton lisäksi 27 liittojäsentä, joille keskuhallitus maksoi niiden myyntiä vastaavina osuuksina lähes 700 000 markkaa stipendien luontoisina varoina ”ao. museon tieteellistä tai opetuksellista toimintaa välittömästi hyödyttävään tarkoitukseen”. Aktiivisin oli Seinäjoen museoyhdistys, joka sai joulukuussa 1955 tililleen lähes 200 000 markkaa.¹⁷⁹

Y-Yllätysarpajaisten avulla hankitut varat sijoitettiin liiton Arpajaisrahastoon (entinen Kulttuuriarpajaisrahasto), jonka pääoma nousi vuodesta 1954 vuoteen 1955 674 931 markasta 2 530 946 markkaan! Summat ovat vuoden 1996 rahassa 95 840 ja 372 049 markkaa. Vuoden 1955 arpajaistulojen suurin merkitys oli siinä, että niillä voitiin julkaista liiton aikakauskirja Osman ensimmäiset kirjat.

Y-Yllätysarpajaisten palkintoina oli mm. matkoja. ”Etelän polttavaan aurinkoon... Afrikkaan... Kahden ”Hänen” kanssa Afrikan aurinkoon... Roomaan... tai jännittävä ”loma Roomassa” – yksin...” Muina palkintoina oli mm. autoja, moottoripyöriä, ompelukoneita, traktoreita. Arvat olivat myynnissä 1.1.–31.3.1955.

Kolme museoneuvojaa ja sijainen

Hulda Kontturi aloitti vuonna 1946 reippaasti kokopäiväisen liiton sihteerin ja museoneuvojan toimensa. Hän neuvoi normaalioloihin palaavia liittojäsenten museoita, mutta myös mahdollisia tulevia jäsenmuseoita, minkä lisäksi hän luonnollisesti hoiti sihteerin työt ja toimitti liiton julkaisut. Liitto oli fyysisesti sekä Kansallismuseossa että sihteerin kotona; liiton lehden vastaavan toimittajan eli sihteerin osoi-

te oli hänen kotiosoitteensa. Työvälineetkin olivat sihteerin omia, mistä kertoo seuraava keskushallituksen joulukuussa 1946 tekemä päätös: ”Päätettiin, että sihteeri saa korjauttaa museoliiton töissä käyttämänsä oman kirjoituskoneensa liiton kansliatilin kustannuksella, samoin päätettiin maksaa sihteerin puhelimen neljännesmaksut.”¹⁸⁰

Liiton puheenjohtaja, valtionarkeologi Nordman oli maailmaa nähnyt mies, mutta päätoiminen museoneuvojakin ryhtyi solmimaan suhteita pohjoismaihin. Kontturi oli 1930-luvulla opiskellut kotvan aikaa Tartossa ja tehnyt opintomatkat Ruotsiin, Norjaan ja Tanskaan. Rauhan tultua hän ryhtyi jälleen hakemaan uusia vaikutteita ulkomailta ja liiton apurahoin hän matkusti vuonna 1945 ja 1946 Ruotsiin sekä 1949 ja 1950 Pohjoismaihin. Viimeksi mainittu matka jatkui vielä Yhdysvaltoihin.¹⁸¹

Hulda Kontturi siirtyi maataloushallituksen naiskotiteollisuuden tarkastajan toimesta liiton sihteeriksi ja museoneuvojaksi. Koulujen käsityöopettajia koulutettiin muun muassa Helsingissä käsityöopistossa, jonka pitkäaikainen rehtori kuoli yllättäen keväällä 1949. Samana vuonna opisto sai valtionavustuslain ja muuttui Helsingin käsityöopettaja-

opistoksi. Näin Kontturille tarjoutui tilaisuus palata koulutustaan vastaavaan ja palkkaukseltaan parempiin tehtäviin. Keskushallituksen kesäkuisessa kokouksessa hän ilmoitti jättävänsä eroanomuksen elokuussa.¹⁸² Kontturi siirtyi heinäkuussa 1949 opiston opettajaksi ja hänet valittiin samalla myös rehtoriksi.¹⁸³ Hän jätti sihteerin ja museoneuvojan toimen syyskuun lopussa 1949. Pelkästään taloudelliset syyt riittävät selittämään Kontturin työpaikan vaihdon, sillä uusi virka tarjosi suurinpiirtein kaksinkertaiset ansiot.¹⁸⁴

Syyskuussa 1949 ilmestyneen Museoliitto Museiförbundet -lehden kolmannessa numerossa oli ilmoitus, jonka olivat allekirjoittaneet Nordman ja Kontturi: ”Suomen Museoliiton sihteerin ja museoneuvojan toimi julistetaan haettavaksi ennen loka-kuun 10 pv. Palkkaus on järjestetty valtion 25 palkkaluokan mukaan, joka nykyisin ilman ikä- ym. lisiä on 24.759:-” Kahdesta hakijasta uudeksi sihteeriksi ja museoneuvojaksi valittiin maisteri Niilo Valonen, joka aloitti työnsä 15.10.1949. Sihteerin työtaakkaa helpotettiin valitsemalla elokuussa 1950 liiton rahastonhoitajaksi muinaistieteellisen toimikunnan kirjainpitäjä Elli Aalto.¹⁸⁵

Takinkääntäjä

Professori Niilo Valonen oli Muinaistieteellisessä toimikunnassa toimiessaan usein niin ajatuksissaan, ettei huomannut katsoa, mitä puki ylleen. Niinpä hän kerran Museokadun Colombiasta lähtiessään herätti huvittunutta huomiota ahtaalla päällystakillaan, jonka hihat olivat aivan liian lyhyet ja napit oli saatu kiinni vain väkivallalla. Valosen jälkeen kahvilasta lähtenyt intendentti Sinisalo palasi lounaalta kiusaantuneena säkkimäisen väljässä takissa, jonka helmat yltivät yli puolen sääreän ja suoritti kansatieteen osastolla takinvaihdon sanaakaan sanomatta, vain harmistuneesti nenäänsä tuhautellen.

Kaapin paikka

Pääsihteeri Riitta Heinonen tunsu arvonsa ja hänellä oli tapana sanoa asiat suoraan olipa kuuntelija kuka hyvänsä. Kerran 1970-luvun alussa liiton puhelin soi. Langan päässä oli ministeri Johannes Virolaisen puoliso Kaarina Virolainen, jolla oli jotain asiaa pääsihteerille, mutta mitä sitä eivät sivulliset saaneet koskaan tietää. Jonkin ajan kuluttua keskustelu päättyi napakasti siihen, että Heinonen totesi olevansa sekä maisteri että käsityönopettaja ja tietävänsä takuulla tämän asian paremmin.

– Risto Koskinen 1997

Juuri talvisodan alla maisteriksi valmistunut Valonen palasi sodasta reservin kapteenina. Hänet nimitettiin vuoden 1945 alusta Helsingin yliopiston maatalousmuseon hoitajaksi, ja hän aloitti museon uudelleen järjestelyn. Liiton toimen ohella hän jatkoi museonhoitajuutta vuoteen 1962, minkä lisäksi hän oli myös Suomen Kotiseutuliiton ensimmäinen toiminnanjohtaja-sihteeriksi 1950–52. Valosen museoneuvojan ura jäi lyhyeksi, sillä jo 15.2.1952 työvaliokunta käsitteli hänen eronpyyntönsä 1.3. alkaen, koska hänet oli valittu Turun kaupungin historiallisen museon johtajaksi.¹⁸⁶

Museoliitto *Museiförbundet* -lehden ensimmäisessä numerossa 1952 oli jälleen haettavana museoneuvojan virka. Kahdesta hakijasta valittiin Hämeen museon intendentti, maisteri Riitta Hannula, joka aloitti työnsä huhtikuussa.¹⁸⁷ Ilmeisesti jo ainakin Valosen aikana liiton toimisto oli Kansallismuseossa, mutta lehden osoitteena pysyi vastaavan toimittajan kotiosoite. Hannulan myötä senkin osoitteeksi muuttui Kansallismuseo.¹⁸⁸ Liiton työtilat olivat Kansallismuseossa pihan puolella toisessa kerroksessa kaupunginpuoleisessa siivessä olleessa suuressa huoneessa, jossa säilytettiin myös museoesineitä. Li-

ton käytössä oleva tila oli pieni eikä sitä käytetty vastaanotto- tai kokoustilana.¹⁸⁹ Tilojen vaatimattomuudesta kertoo liiton kalustoluettelo, jonka pito aloitettiin 1954. Ensimmäisenä vuonna ei ole merkintöjä, mutta seuraavana on hankittu laatikosto, valaisin ja nitomakone.¹⁹⁰

Museoneuvoja matkustaa ja järjestää kursseja

Neuvontaa ei rajattu vain jäsenkuntaan vaan kaukonäköisesti annettiin ohjeita myös tänä aikana runsaslukuisesti perustetuille uusille museoille, jotka olivat mahdollisia tulevia jäseniä.¹⁹¹

”Aluksi on sihteerin ... työ kohdistunut edellisenä vuonna vireille pantujen museotöiden edistämiseen ja ohjaamiseen. Näiden töiden vuoksi hän on käynyt 22 museossa ja ollut matkoilla yhteensä 82 vuorokautta. Näiden lisäksi on ohjein ja neuvoin autettu useita liittoon kuulumattomia aloittelevia museoyrityksiä.”

Sotien jälkeisinä vuosina elettiin museoiden kannalta vilkasta aikaa, ja liitto teki osuutensa: toimintakautena 1946–47 sihteeri oli matkoilla peräti 106 päivää, jona aikana hän kävi 27 museossa. Yhdeksi ongelmaksi muodostui työvoimapula, josta liiton toimintakertomukseen kirjattiin: ”Museoitien suorittamia töitä on nyt, kuten ennenkin haitannut sopivan työvoiman puute. Kansallismuseo on tarvinnut kaiken pätevän museokoulutuksen saaneen työvoiman omiin töihinsä.”¹⁹²

Millaista neuvonta oli? Toimintavuonna 1947–48 Kontturille kertyi 97 matkapäivää ja 24 museovierailua, jona aikana hän teki kolme uutta näyttelysuunnitelmaa Tammissaareen, Haminaan ja Lappeenrantaan, joista Hamina ehdittiin toteuttaaakin. Lisäksi avustettiin erikoisnäyttelyiden teossa neljässä museossa ja samoin pantiin alulle luettelointityöt neljässä museossa. Viimeisenä toimintakautenaan 1948–49 Hulda Kontturi, jota mainitaan ”konsulentiksi”, matkusti 86 päivää, joina hän neuvoi 23 paikkakunnan museoissa.¹⁹³

Helsingin yliopiston osakunnilla oli pitkät 1870-luvulle ulottuvat perinteet kotiseuturetkestä kerätyistä museokokoelmista. Aluksi esineitä ja muuta aineistoa kerättiin Helsinkiin perustettuun osakuntien omaan museoon ja sittemmin Kansallismuseoon, mutta maakuntamuseoiden perustamisen myötä osakunnat alkoivat suuntautua niiden avustamiseen. Liitto oli tässä asiassa aktiivinen.¹⁹⁴

Joulukuussa 1945 liitto ryhtyi yhteistyöhön Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston, Sanakirjasäätiön ja Talonpoikauskulttuurisäätiön kanssa kurssin aikaansaamiseksi osakuntien kotiseuturetkeläisille. Paikallishistoriallinen toimisto ja Valtionarkistokin liittyivät hankkeeseen ja niin liitto

järjesti muiden osapuolien tuella huhtikuussa kurssin tuleville retkeläisille. Ohjelma oli seuraava:

Tri Kustaa Vilkuna: Tutkimuspaikkakunnan valinnasta

Prof. Eino Jutikkala: Paikallishistoriallisesta tutkimuksesta

Tri Jouko Hautala: Kansanrunouden keruusta

Tri Lauri Hakulinen: Kielelliset muistiinpanot

Maisteri Lyyli Rapola: Paikannimien keruusta

Maisteri Hulda Kontturi: Retkikuntien ja paikallismuseoiden yhteistyö

Seuraavana vuonna kurssia ei järjestetty, mutta Kontturi ohjasi retkille lähteviä.¹⁹⁵

Kesäkuussa 1947 liitto järjesti yhdessä Etelä-Pohjanmaan maakuntaliiton kanssa alueelliset museonhoitajien kurssit Ilmajoella. Kurssin kahdeksaa osallistujaa opasti Kontturin lisäksi Pohjanmaan museon hoitajaksi vuonna 1944 nimitetty Arne Appलगren. Heti tämän jälkeen oli tarkoitus pitää Helsingin pitäjässä Herttoniemen museossa viiden vuoden tauon jälkeen viidennet valtakunnalliset museonhoitajien kurssit, mutta kaikki majoitustilat täyttäneet Suurkisat sotkivat järjestelyt, ja kurseille voitiin ottaa vain kolme osanottajaa. Keskushallitus päätti myös järjestää keväällä 1947 opiskelijoille noin viikon kurssin museoiden käytännöllisestä hoidosta, jotta ”he myöhemmin joutuessaan paikkakunnille, jossa museonhoitajaa kaivataan, voisivat päätoimensa ohella suorittaa käytännöllistä museotyötä”, mutta kurssista ei sittemmin ole tietoja.¹⁹⁶ Vuodenvaihteessa 1947–48 perehdytettiin Joensuussa käsityönopettajia ja Raahessa seminaarin oppilaita museotyöhön ja perinteen keruuseen.¹⁹⁷ Edellä mainitut

kurssit loivat perustan neuvonta- ja koulutustoiminnalle, joka suuntautui suoraan ja välillisesti valtakunnallisiin ja alueellisiin kursseihin paikallisiin museoihin ja niiden hoitajiin sekä museoiden keruutyötä tukeviin tahoihin.

Lokakuussa 1949 uudeksi sihteeriksi nimitetty sihteeriksi Niilo Valonen jatkoi ahkerasti neuvontaa. Ensimmäisenä työ kautenaan 1949–50 hän oli matkoilla 85 vuorokautta ja kävi peräti 32 museossa. Liitto turvautui näyttelyiden suunnittelussa ja teossa myös tilapäisiin avustajiin. Tänä aikana muutettiin paljon lainajyvästöjä eli viljamakasiineja kotiseutumuseoiksi. Liitto käytti suunnittelijana näissä ja näyttelyiden suunnittelutöissä arkkitehti Toivo Anttilaa. Vuosina 1950–52 liitto avusti lainajyvästöjen muuttamista museoiksi muun muassa Juvalla, Ylistarossa, Kiikoisissa, Hauholla, Hollolassa, Mikkelissä ja Ruokolahdella.¹⁹⁸

Riitta Hannulan huhtikuussa 1952 alkanut sihteerikausi ei poikennut edeltäjistä neuvonnan suhteen, vaan ensimmäisenä kokonaan omana toimintakautenaan 1952–53 hän oli työmatkoilla 75 vuorokautta ja vieraili 39 museossa.¹⁹⁹ Kaiken kaikkiaan museoneuvojan viran saanti ja täyttäminen vuoden 1946 alusta vakiinnutti ja lisäsi vähitellen liiton neuvonnan volyyymiä. Vuosina 1945–56 liiton neuvonnan piiriin vuosittain päässeiden museoiden lukumäärä nousi 22:sta 51:een. Vuotuiset matkavuorokausien määrät (71–106) olivat valtavat, sillä työpäivistä neljännes tai peräti kolmannes kului matkoilla.²⁰⁰

Riitta Heinonen (Hannula) jatkoi liiton perinteisiä läntisiä yhteyksiä ja osallistui Skandinaavisen museoliiton kokouksiin 1953 Odensessa ja 1956 Göteborgissa, jonne viimeksi mainittuun matkusti kak-

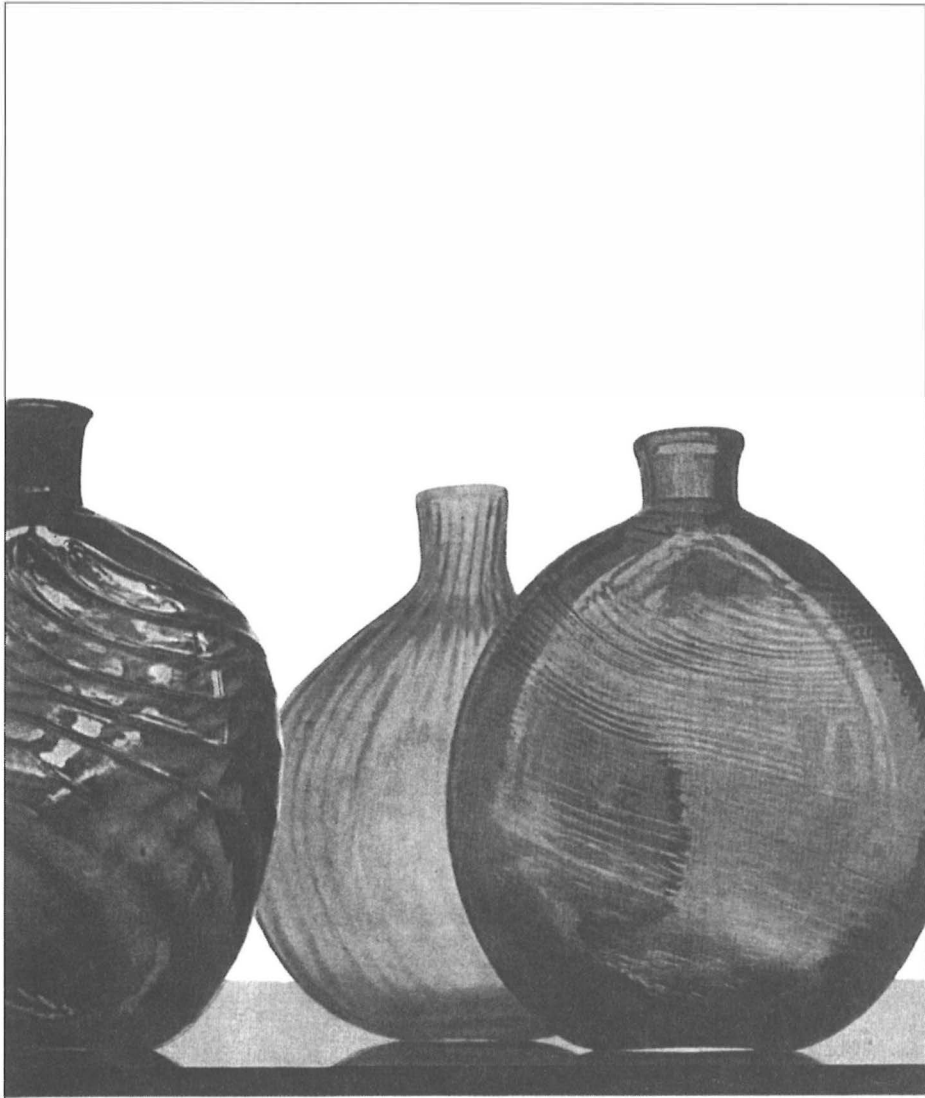
si liiton edustajaa, sillä myös museonhoitaja Osmo Vuoristo sai liiton matka-avustuksen.

Vuoden 1947 Herttoniemen museonhoitajakurssin jäätyä kolmen hengen tynkäkurssiksi ja monien saatua postissa peruutuksen, kurssitus jäi avoimeksi, mutta kuudennet valtakunnalliset museonhoitajien kurssit eli neuvontapäivät pidettiin vasta kuuden vuoden kuluttua 1.–4.1953 Helsingissä. Tulijoita oli runsaasti, mutta tällä kertaa joukko poikkesi aiemmista, sillä kurssille ”valittiin lähinnä vasta-alkajien piiristä 14 osanottajaa”.²⁰¹

Suomi oli museokurssien suhteen Pohjoismaissa edelläkävijä, sillä vaikka Ruotsissa heräsi jo 1930-luvulla ajatus museokurssien järjestämisestä, ne toteutuivat vasta 1951. Seuraavat kurssit järjesti 18.8.–1.10.1955 Tukholman kaupunginmuseon johtaja, tohtori Gösta Selling. Pitkä kurssi organisoitiin pohjoismaiseksi, sillä niille osallistui 25 ruotsalaisen museomiehen lisäksi edustajat Norjasta, Tanskasta ja Suomesta. Museoliitto myönsi valitulle Suomen edustajalle, fil. yo. Unto Salolle 60 000 markan matka-avustuksen.²⁰²

Liiton lehti solmitaan Osmaksi

Museoliitto Museiförbundet -lehden alkaessa ilmestyä vuonna 1945 säännöstelymääräykset rajoittivat myös julkaisujen tuottamista. Vuonna 1946 voitiin kuitenkin iloiten todeta, että ”V. 1946 tulee jäsenlehti ilmestymään neljä kertaa, sillä keväällä tehdyn anomuksen johdosta lehden saamaa paperimäärää korotettiin puolella”. Omasta lehdestä huolimatta

OSMA 1956

SUOMEN MUSEOLIITON VUOSIKIRJA
FINLANDS MUSEIFÖRBUNDS ÅRSBOK

Kotiseutu-lehti lähetettiin edelleen liittojäsenille, muttei enää muille jäsenille.²⁰³

Lehden vastaava toimittaja Niilo Valonen valittiin maaliskuussa 1950 Suomen kotiseutuliiton ensimmäisessä vuosikokouksessa toiminnanjohtajaksi. Museoliiton toukokuuisessa keskushallituksen kokouksessa Valonen, joka oli myös Kotiseutu-lehden toimitussihteeri, esitti Museoliitto Museiförbundet -lehden lakkauttamista ja yhdistämistä Kotiseutu-lehteen. Museoasioista tiedottaminen olisi turvattu julkaisemalla Museoliiton työmaalta osastoa, kuten oli tehty 1930-luvulla. Valonen perusteli sulauttamista sillä, että Kotiseutu lähetettiin jo liittojäsenille, sen levikki oli suurempi, minkä vuoksi siihen kirjoitettiin mielusti ja tieto kulki myös liittoon kuulumattomien museoiden tietoon. Ehdotusta ei hyväksytty ja niin Valonen jatkoi Museoliiton lehden vastaavana toimittajana, mutta Kotiseutu-lehden sen vuoden kuudennessa vihkossa oli uusi toimitussihteeri, Mauno Jokipii.²⁰⁴

Museoliitto Museiförbundet -lehteä ilmestyi vuosina 1945–53 18 numeroa eli normaalilehtenä tai kaksoisnumerona vähintään kolmesti vuodessa paitsi kahdesti 1950 ja 1953. Lehden sivumäärät vaihtelivat ensimmäisen pahvikannettoman numeron 1951 neljästä sivusta kaksoisnumeron 3–4 1953 50:een sivuun; ensimmäiset valokuvat julkaistiin jo numerossa 3–4 1945. Kaikkiaan lehteä ilmestyi näinä yhdeksänä vuotena 770 sivua ja siinä julkaistiin liiton kokous- ja apurahojen hakuilmoitukset, liiton keskushallituksen toimintakertomukset ja vuosittainen yhteenveto paikallismuseoiden toiminnasta, käytännöllisen museotyön ohjeita, lyhyitä museouutisia ja laajoja artikkeleita kotimaasta ja ulkomailta. Lehdessä 3–4 1948 julkaistiin liiton ensimmäinen suositus

eli ”Suomen Museoliiton mallisäännöt paikallismuseoita varten”.

Ehkä yksi lukijoiden kannalta mielenkiintoisimpia artikkeleita oli Hulda Kontturin vuonna 1948 kirjoittama ”Amerikkalaisten museoiden opetus- ja opastustoiminnasta” (N:o 1–2 1949). Sen hän kirjoitti Yhdysvaltojen matkallaan saamiensa kokemusten ja tietojen perusteella. Samassa lehdessä oli myös artikkeli ”Kokemuksia museon ja koulun yhteistyöstä”, jossa oli haastateltu eräitä opettajia. Aiheet olivat ajankohtaisia liitossakin, joka oli alkanut sodan aikana edistää koulujen ja museoiden yhteistyötä.²⁰⁵

Keskushallitus päätti tammikuussa korvata liiton lehden vuosikirjalla ja siirtää osan sisällöstä kotiseutuväen Kotiseutu ja Budkavlen -lehtiin. Lokakuussa 1953 Riitta Hannula selosti keskushallitukselle suunnitelmaansa liiton vuosikirjasta, joka hyväksyttiin varauksin, sillä esittelyä seuranneessa keskustelussa Nordman korosti, pitäen ilmeisesti mielessään muinaismuistoyhdistyksen julkaisut, pysymistä puhtaasti museoteknisellä linjalla ja ”professori Vilkuna ehdotti esinekuvauksissa alleviivattavaksi myöskin näytteillepanoteknillisiä seikkoja”. Sihteeri toteutti kuitenkin alkuperäisen suunnitelmansa, ja Museoliitto Museiförbundet -lehden joulukuun 18. päivälle päivätyn kaksoisnumeron 3–4 1953 takakanasta oli luettavissa päätössanat:²⁰⁶

”Nyt ilmestyvä Museoliitto–Museiförbundet’in kaksoisnumero on samalla lehden viimeinen, sillä keskushallituksen tarkoituksena on vuodesta 1954 lähtien ryhtyä aikakauslehden asemesta julkaisemaan vuosikirjaa. Ajankohtaiset museouutiset tullaan julkaisemaan lähinnä Kotiseudessa, joka edelleen tilataan kaikille liittojäsenille.”

**Pääsihteeri Riitta Heino
(o.s. Hannula, 1922–79)**

Suomen museoliiton museoneuvoja ja pääsihteeri 1952–79.

Rode Esteriitta Hannula syntyi Turussa 1922. Tultuaan ylioppilaaksi 1940 Toijalan yhteiskoulusta, hän ryhtyi – oltuaan lottana ilmatorjuntajoukoissa – opiskelemaan Helsingin Käsityönopistossa, josta hän valmistui käsityönopettajaksi 1944. Hän ei antautunut opettajan uralle vaan kirjoittautui Helsingin yliopistoon, jossa hän opiskeli arkeologiaa, kansatiedettä, ja taidehistoriaa. Hannula valmistui filosofian kandidaatiksi 1949.

Riitta Hannula oli ollut yliopisto-opintojensa aikana muinaistieteellisessä toimikunnassa kansatieteellisen

toimiston apulaismanuenssina ja tekstiilitutkija Hilikka Vilppulan viransijaisena kesäkuusta 1948 kesäkuuhun 1949. Vilppula hoiti tuolloin väliaikaisesti Hämeen museon museonhoitajan tointa. Kun Hämeen museon intendentin toimi täytettiin vakituisesti 1949, sen sai Riitta Hannula. Vaikka työrupeama kesti vain kolme vuotta, Hannula ehti paneutumaan perusteellisesti kokoelmien luettelointiin ja uudistamaan perusnäyttelyn yhdeksi tuon ajan museonäyttelyiden esikuvaksi. Työ Tampereella päättyi Hannulan hakiessa ja saadessa 1952 Museoliiton avoimeksi tulleen museoneuvojan toimen. Yli neljännesvuosisadan kestänyt työskentely – toimen nimi oli muuttunut pääsihteeriksi – päättyi 1979 menehtymiseen vakavaan sairauteen.

Sekä käsityönopettajan että arkeologian ja kansatieteen opinnot tekivät Riitta Hannulasta monipuolisen tekstiilien asiantuntijan. Syksyllä 1953 hän jäi kuukauden palkattomalle virkavapaalle tutkiakseen Kansallismuseon esihistorian osastolla tekstiilejä. Keväällä 1954 hän avioitui sijaisenaan toimineen Jorma Jussilaisen kanssa ja pariskunta muutti nimensä Heinoseksi saman vuoden syksyllä. Riitta Heino julkaisi avioitusmyönteisyyden Suomen museossa artikkelin kansainvälikansallisen haudan puvunjäänöksistä. Vaikka Heino ei voinutkaan jatkaa aikomaansa, varsinkin rautakautisten, tekstiilien tutkimusta, tuhannet Kansallismuseon kävijät ovat nähneet hänen rekonstruoimansa hautalöytöihin perustuvan ristiretkiäikäisen Kaukolan emännän puvun. Erikoisesti hänen Huiittisten Nanhian Vittaanmäen löytöjen julkaisunsa (Suomen Museo 1954) on ollut suureksi hyödyksi myöhemmille tutkijoille.

Riitta Heinosen aikana Museoliitto irtaantui muinaistieteellisestä toimikunnasta itsenäiseksi museoiden keskusjärjestöksi omine tiloineen ja lisääntyvine henkilökuntineen. Heino ymmärsi museoalan kehityksen mahdollisuudet, jonka yhtenä edellytyksenä oli museovirkojen perustaminen. Yhdessä liiton puheenjohtaja Niilo Valosen kanssa hän sai opetusministeriön vakuuttamaan museotyön kehittämisen tarpeellisuudesta ja sai siten kasvatettua liiton valtionavustua merkittävästi 1956–62. Heino paneutui työhönsä koko tarmolla ja Museoliitto pystyi toteuttamaan useita suuria museoalan kehitystä edistäviä hankkeita. Niistä näkyvimpiä olivat liiton Osma -vuosikirjan julkaiseminen 1955–64 ja tekstiilien konservointilaboratorion perustaminen 1963.

Lähde: Analecta XIV mttmk vskrt 1948 ja 1949; Salo 1980; Valonen 1980.

Kun Museoliiton ensimmäinen vuosikirja ilmestyi, tosin vasta vuonna 1955, ja se lähetettiin ilmaiseksi sekä kaikille liitto- että kannattaville henkilöjäsenille, nähtiin että kyseessä oli jotain aivan muuta kuin sisällöltään ja ulkonäöltään vaatimaton kirjaksi laajentunut lehti. Museoliitto Museiförbundet oli julkaistu Kotiseutuliiton äänenkannattajan, Kotiseudun, tavoin vihkoina, joiden sivunumerot juoksivat vuoden ajan, mikä viittasi kirjaan. Samoin Suomen muinaismuistoyhdistyksellä oli kaksikin vuosikirjaa, Suomen museo ja Finskt museum. Tulevan Osman vaiheisiin liittyy erikoinen episodi, sillä keskushallituksen maaliskuisessa kokouksessa 1954 puheenjohtaja esitteli muinaismuistoyhdistyksen hallituksen jäsenen ja Kotiseutu-lehden päätoimittaja tohtori Toivo Vuorelan tammikuuisen muistion, jossa esitettiin, että muinaismuistoyhdistys ja liitto ryhtyisivät julkaisemaan yhteistä vuosikirjaa. Keskushallitus päätti silti katsoa ensin millainen omasta vuosikirjasta tulisi. Liiton vuosikirjan esikuva on kuitenkin löydettävissä ulkomaisista, lähinnä parhaista ruotsalaisista museoiden vuosikirjoista. Utta oli nimittäin sekä sisältö että ulkoasu. Liiton puheenjohtaja, valtionarkeologi Carl Axel Nordmanin esipuhe, joka noudatti sihteerin hahmottelemaa julkaisulinjaa, määritteli uuden vuosikirjan pyrkimykset:

”Vuodesta 1945 alkaen on Suomen Museoliitto julkaissut Museoliitto – Museiförbundet nimistä aikakauslehteä, jota vuosittain on ilmestynyt neljä vihkoa. Sen sisältö on ollut kauttaaltaan museollista laatua, eikä sen levikki ole ulottunut museonhoitajain suppean piirin ulkopuolelle. Konservomiskysymyksiä ja näytteillepanoperiaatteita koskevat artikkelit, Museoliiton ja museoiden toimintakertomukset

eivät ole pystyneet kiinnostamaan sitä yleisöä, jonka hyväksi museot työskentelevät, huolimatta siitä että ne ovat olleet erittäin hyödyllisiä itse museomiehille.

Museoliitto on tämän johdosta päättänyt lakkauttaa aikakauslehden ja yrittää julkaista vuosikirjaa, jonka ohjelma on hahmoteltu jonkinverran laajemmaksi. Rinnan senlaatuisten artikkelien kanssa, joita on painettu aikakauslehdessä, julkaistaan vuosikirjassa kirjoituksia, jotka välittömästi liittyvät museokokoelmiin, esineryhmiin tai yksityisiin esineisiin, ja siihen tutkimustyöhön, jota museomiehet suorittavat. Museoliitto toivoo, että kirjasta kasvaisi kulttuurihistoriallinen vuosikirja, joka kerää aiheensa museoiden koko monivivahteisesta ja suuresta maailmasta. Alku on vaatimaton. Riippuu yleisön harrastuksesta ja kirjoittajien kyvystä, onnistuuko yritys.”

Alku ei ollut vaatimaton, sillä artikkelit olivat korkeatasoisia ja ulkoasukin oli komea: värilliset kannot, runsas kuvitus ja moderni taitto. Utta ja ihmeellistä oli sekin, että artikkelien kirjoittajille maksettiin kirjoituspalkkio.

Vuosikirjalle annettiin nimeksi OSMA Suomen museoliiton vuosikirja Finlands museiförbunds årsbok. Ensimmäisen kirjan esipuheen jälkeinen artikkeli oli Turun kaupungin historiallisen museon johtajuudesta Kansallismuseon kansatieteellisen osaston intendentiksi vuonna 1953 siirtyneen tohtori Niilo Valosen kirjoittama selvitys ”Mikä Osma on?”, jossa hän totesi:

”Tämän kirjan nimeksi on pantu Osma, koska se on suomalaisesta muinaisesineistöstä tun-

nettu termisana. Osmansolmun näemme kauriini palmikoituna pallokoristeena keskeisellä kohdalla rautakautisessa miekankahvassa, keskiaikaisen kastealtaan ja myöhäiskeskiaikaisen pitopöydän jalassa, kalenterisauvan kädensijassa, hienojen maalöytölusikoitten varren päässä, talonpojan sirpin kammessa, puusepän kairassa ja vintilässä sekä luhdin sola-aukon ja aurinkokellon kannatuspylväissä. Merimiehet solmivat sen köydestä ja taikojen tekijät erilaisista aineista omiin tarkoituksiinsa, sillä solmu on taikavoimainen. Osmansolmu on siis yhteinen kaikille esineellisen kulttuurin tutkimuksen haaroille: arkeologialle, historialle ja kansatieteelle. ... Osmaan sisältyy paljon sellaista muinaisuudelle tunnusomaista, jota ei enää täydellisesti kyetä selittämään. Sen takia se vetoaa mielikuvitukseemme ja kehoittaa retkeilylle kulttuurihistorian monihaarisille poluille.”

Osma oli kallis hanke. Varat hankittiin arpajaisilla, jotka onnistuivat niin hyvin, että niiden tuotolla julkaistiin kaksi (1954 ja 1955) ja edelleen niiden myynnistä saaduista varoista kolmas vuosikirjaa (1956). Sitten oli taas arpajaisten vuoro. Osmasta oli välillisesti sekin hyöty, että sitä käytettiin vaihtokappaleena, jonka avulla saatiin kasvatettua liiton kirjastoja ulkomaisilla teoksilla.²⁰⁷

Skandinaavisen museoliiton ensimmäisen sodan jälkeisen Tukholmassa vuonna 1946 pidetyn kokouksen yhteydessä ilmestyi jo 1938 alulle pantu julkaisu pohjoismaiden museoista, ”Nordens museer, Sommaren 1938 – våren 1946”. Seuraava kokous pidettiin vuonna 1948 Helsingissä. Kun liitto kokoon-

tui ensi kerran Suomessa 1925, Suomen museoliitto oli jakanut kokousväelle luettelon Suomen kulttuurihistoriallisista museoista. Tällä kertaa ei haluttu olla yhtään huonompia, vaan koottiin ja painettiin ruotsinkielinen teos ”Konst- och kulturhistoriska museer i Finland” (SML julkaisuja 7). Suomenkielisen teoksen piti ilmestyä täydennettynä ”lähikuukausina” korvaamaan liiton vuonna 1932 painama museoluettelo, mutta täydentäminen vei tälläkin kertaa aikansa ja ”Suomen taide- ja kulttuurihistorialliset museot” painettiin vasta 1953 (SML julkaisuja 8).²⁰⁸ Vuoden 1932 luettelossa oli tiedot 40 museosta ja 1953 luettelossa 119:sta! Museoluettelossa oli tietojen päivityksen lisäksi muutakin uutta: teoksessa oli myös tiedot kaikista taidemuseoista.

Taidemuseot kokoontuvat

Ei liene sattuma, että samana vuonna kun Museoliiton uusi kulttuurihistoriallisten ja taidemuseoiden suomenkielinen luettelo ilmestyi, Ateneumissa järjestettiin kahdet ensimmäiset taidemuseoiden neuvottelupäivät 5.–6.1. ja 24.–25.10.1953. Päivät syntyivät Ateneumin Taidekokoelmien (vuodesta 1958 Ateneumin Taidemuseo) intendentin tohtori Aune Lindströmin aloitteesta ja organisoimana.

Suomen Taideakatemian hallitus oli nimittäin lähettänyt tammikuussa 1952 yhteistyökirjeen seuraaville museoille: ”Turun Taidemuseo, Tampereen Taidemuseo, Vaasan historiallinen museo, Lahden Taidemuseo, Imatran Taidemuseo, G. Serlachius’en [taidemuseo], Hämeenlinnan Taidemuseo, Kemin kaupunginhallitus, Joensuun kaupunginhallitus ja Varkauden kauppalanhallitus”. Myönteisen palautteen

jälkeen yhteistyötä ja taidemuseoiden neuvottelupäiviä käsiteltiin taideakatemian hallituksen kokouksissa, kunnes lopullinen päätös ajasta ja ohjelmasta tehtiin lokakuussa 1952. Päivien synnyn syinä oli sekä ”työntö” että ”veto”. Työntöä eli hylkimistä syntyi, koska vuoden 1923 sääntöjensä mukaan Museoliitto oli kulttuurihistoriallisten museoiden liitto. Vetoa syntyi samankaltaisuudesta. Omien päivien pitämistä perusteltiin sillä, että ”taidemuseoiden ongelmat ovat monessa suhteessa erilaiset kuin ne kysymykset, joita yleisissä museokokouksissa ja kongresseissa käsitellään, [ja siksi] pidettiin suotavana erityisten tilaisuuksien järjestämistä juuri taidemuseoiden pulmien selvittämiseksi”. Näistä neuvottelupäivistä kehkeytyi taidemuseopäivät, joiden perustaja, intendentti Aune Lindström, oli 15 vuotta päivien itseoikeutettuna puheenjohtajana.²⁰⁹

Suomen Taideteollisuusyhdistyksen museo oli liittynyt Suomen museoliiton jäseneksi vuonna 1933, mutta liittoon ei muutoin kuulunut varsinaisia taidemuseoita, vaikka useiden jäsenten kokoelmiin sisältyi myös kuvataidetta. Museoliitossa reagoitiin välittömästi tammikuisten taidemuseopäivien esille nostamaan ongelmaan ja keskushallituksen kokouksessa 30.1.1953 tehtiin merkittävä päätös:

”Museoliiton toimintaa päätettiin laajentaa siten, että myöskin taidemuseoille tarjottaisiin mahdollisuus liittyä sen jäseneksi. Tähän liittyvistä periaatteellisista ja käytännöllisistä kysymyksistä veloitettiin puheenjohtaja ja sihteeri neuvottelemaan Ateneumin johtohenkilöiden kanssa.”

Lisäksi toukokuussa ilmestyneessä liiton lehdessä julkaistiin Lindströmin taidemuseopäivillä pitämä alustus Taideteosten näytteillepanosta. Liittoon ei kuitenkaan syntynyt jäsenryntäystä, sillä ensimmäinen pelkästään taiteeseen keskittynyt museo liittyi liittojäseneksi vasta 1961.

Seuraavat taidemuseopäivät pidettiin Turussa 1954, Hämeenlinnassa 1955 ja Tampereella 1956.

Vuosien 1946–56 saldo

Vuosina 1946–56 elettiin poikkeusoloissa rauhaan paluusta huolimatta, sillä maan talous oli lujilla jälleerakentamisen ja sotakorvausten vuoksi. Kansallista identiteettiä pyrittiin vahvistamaan ja jälleen museot nähtiin yhtenä työvälteenä. Eduskunta myönsi museoliitolle varat vuonna 1946 perustettavaa museoneuvojan tointa varten. Päätöksen perusteina oli, ettei museoita oltu toistaiseksi saatu ”palvelemaan maamme kulttuuria siinä määrin kuin ... olisi edellytyksiä” ja että ”museot voisivat nykyistä paljon huomattavammin palvella suuren yleisön lisäksi varsinkin koululaitosta”. Museoneuvojan toimen myötä opastuksen piiriin päässeiden museoiden lukumäärä kaksinkertaistui. Liitolle myönnettiin toistamiseen lupa järjestää arpajaiset, joiden runsaalla tuotolla voitiin korvata liiton vaatimaton lehti loisteliaalla vuosikirjalla.

Itsenäistyvä liitto 1957–74

Valtio kehittää museoalaa ja ammattiväki organisoituu

1950-luvun kuluessa ja etenkin 1960-luvun alussa huomattiin yllättäen Suomen vaurastuvan ja nousevan elintasoltaan kohti maailman kärkeä. Valtion ja kuntien verotulojen kasvu ja Ruotsista omaksuttu kansalaisten sosiaalisen yhdenvertaisuuden periaate johtivat yhteiskunnallisten sosiaali- ja sivistyspalvelujen parantamiseen.

Valtionarkeologi Nordmanin muinaismuistolain muuttamista pohtineen komitean vuonna 1950 esittämä laaja laki- ja asetuskokonaisuus toteutui puoleksi 1960-luvulla eduskunnan säätäessä Muinaismuistolain ja Lain kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten suojelusta.²¹⁰ Lait muokkasivat muinaistieteellistä toimikuntaa, johon perustettiin vuonna 1966 rakennushistoriallinen toimisto rakennussuojelua ja 1968 merihistoriallinen toimisto muinaismuistolaissa mainittujen laivahylkyjen suojelua varten. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden esineiden maasta vientiä koskevien lakien säätäminen sitä vastoin mutkistui ja siirtyi tulevaisuuteen.²¹¹

Nordman laati ennen valtionarkeologin virasta

eläkkeelle jäämistään vuonna 1959 omasta aloitteestaan yksityiskohtaisen ehdotuksen uudeksi muinaismuistohallitusta koskevaksi asetukseksi, mutta ehdotus jäi vielä tällöin puheenvuoroksi.²¹² Uuden muinaismuistolain myötä opetusministeriö asetti 29.4.1964 toimikunnan, jonka tehtävänä oli tutkia muinaistieteellisen toimikunnan uudelleen organisoinnin järjestämistä ja laatia ehdotus laiksi ja asetukseksi muinaistieteellisestä toimikunnasta. Pitkään ja perusteellisesti työskennellyt kansliapäällikkö Heikki Hosian johtama Muinaismuistohallinnon organisoitimitoimikunta jätti mietintönsä maaliskuussa 1970.²¹³

Toimikunta ehdotti muun muassa muinaistieteellisen toimikunnan organisoitua Museohallitukseksi sekä maakuntiin sijoitettavia maakunta-antikvaareja henkilökuntineen. Uudeksi elimeksi ehdotettiin museoasiain neuvottelukuntaa ja läänien museolautakuntia. Kuntien ja yksityisten omistamien kulttuurihistoriallisten museoiden taloudellisia edellytyksiä ehdotettiin parannettavaksi lakiin perustuvana mahdollisesti kirjastolain²¹⁴ kaltaisella valtionavustusjärjestelmällä.

Vuonna 1972 muinaistieteellinen toimikunta uu-

distettiin nimikiistan jälkeen lailla²¹⁵ Museovirastoksi ja ensimmäiseksi ylijohtajaksi valittiin seitsemästä hakijasta Turun kaupungin historiallisen museon johtaja C. J. Gardberg. Kun Kansallismuseon 1960-luvulla tehdyt laajennussuunnitelmat eivät toteutuneet, ehdotettiin vuonna 1966 läheisestä Nervanderinkatu 13:sta pois muuttavan Suomalaisen Yhteiskoulun talon ostamista, mikä tapahtui lopulta vuonna 1973. Peruskorjattu toimitalo vihittiin käyttöön toukokuussa 1974.²¹⁶

Valtionhallinto ryhtyi tämän jälkeen kehittämään museoalaa, sillä vuonna 1972 aloitti työnsä peräti kolme museoalan kannalta merkittävää selvityselintä. Valtioneuvosto asetti toukokuussa komitean, jonka tehtävänä on laatia ehdotus Museovirastoon liittyvästä aluehallinnosta ja yksityisen museolaitoksen lakisääteisen valtionavun mahdollisesta järjestämisestä. Tämän opetusministeriön toimistopäällikön Markku Linnan johtaman Museoiden aluehallintokomitean mietintö valmistui helmikuussa 1973²¹⁷ ja eräs keskeisin ehdotus oli kulttuurihistoriallisten maakuntamuseoiden ja valtakunnallisten erikoismuseoiden valtionapulain säättäminen. Öljytuottajamaiden aiheuttama öljykriisi alkoi vuodenvaihteessa 1973–74 ja siitä kehkeytynyt talouskriisi esti lain voimaantumisen.

Toinen vuoden 1972 selvityselin oli opetusministeriön kesäkuussa asettama toimikunta, jonka tehtäväksi annettiin selvittää kuvataiteen koulutusta ja kuvataidemuseoiden asemaa. Kuvataiteen koulutus- ja museotoimikunnan mietintö valmistui lokakuussa 1973²¹⁸ ja yhtenä ehdotuksena oli museotoimen aluehallintokomitean mietinnössä kulttuurihistoriallisille museoille ehdotetun kaltaisen valtionapujärjestelmän luonti myös taidemuseoille.

Kolmas vuoden 1972 selvityselin, Rakennussuojelukomitea, asetettiin pohtimaan kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten suojelua koskevaa lainsäädäntöä ja tarvittavaa organisaatiota. Rakennusneuvos Mikko Mansikan johtaman komitean vuonna 1974 valmistuneen mietinnön²¹⁹ ehdotukset eivät johtaneet välittömiin uudistuksiin. Rakennussuojelua koskeva lainsäädäntö toteutui vasta seuraavalla vuosikymmenellä.

Museoala ammatillistui laajasti 1960- ja 1970-luvulla: museoista alkoivat vastata sivutoimisten museonhoitajien sijasta täysipäiväiset museonjohtajat. Liiton vuotta 1991 koskevassa museoalan ikä- ja koulutusrakennetta selvittävässä kyselyssä vastaajista (607) 29 oli tullut alalle 1961–65, 53 1966–70 ja 113 1971–75.²²⁰ Vaikka Museoliittoon saattoi liittyä henkilöjäseneksi, kaivattiin liittoa eriytyneempää järjestötoimintaa.

Ruotsissa oli yritetty perustaa konservaattoriiliitto jo 1930-luvulla, mutta vasta 15.3.1950 perustettiin Pohjoismaisen konservaattoriiliiton Ruotsin osasto. Se kutsui vuosikokoukseensa Tukholmaan 3.–5.3.1951 muidenkin pohjoismaiden edustajat, mikä johti sittemmin näiden maiden osastojen syntyyn; Suomen osasto perustettiin 1963.²²¹

Päätoimisten museovirkojen lisääntyminen herätti aikanaan kysymyksen ammatillisesta järjestäytymisestä. Henkilöstöltään suurimman ”museon” eli muinaistieteellisen toimikunnan työntekijät tekivät keväällä 1969 aloitteen museoalalla työskentelevien ammattiyhdistyksen perustamiseksi. Tohtori Knut Drake ja intendentti Jouko Voionmaa kutsuivat ensimmäisen kokouksen Kansallismuseoon maaliskuussa 1969 ja saman vuoden Museoliiton vuosikokouksen yhteydessä Riihimäellä valittiin lopullinen

valmistelutoimikunta, joka laati alustavan sääntöehdotuksen. Museoalan ammattiyhdistys – Museifackföreningen perustava kokous pidettiin 25.10.1969 Helsingissä Amos Andersonin taidemuseossa ja yhdistys rekisteröitiin tammikuussa 1970. Yhdistys hyväksyttiin Akavan jäsenjärjestöksi vuoden 1971 alusta lähtien ja 1976 muutettiin yhdistyksen nimi, joksi päätettiin Museoalan ammattiliitto – Museifackförbundet ry (MAL).²²²

Jäsenkanta laventuu ja liitto muuttuu nimensä mukaiseksi

Vuonna 1953 alkaneiden taidemuseopäivien seurauksena liiton keskushallitus oli päättänyt laajentaa liiton toimintaa ottamalla taidemuseoitakin jäseniksi. Vuoden 1958 liiton museopäivät pidettiin Lahdessa, jonne kutsuttiin sekä kulttuurihistoriallisten että taidemuseoiden edustajat.²²³

Imatralla pidettiin 7. taidemuseopäivät 17.–19.9.1960.²²⁴ Päiville osallistuivat myös Museoliiton sihteeri ja museoneuvoja Riitta ja Jorma Heinonen. He puhuivat ilmeisesti liiton puolesta, sillä ensimmäinen liittoon liittynyt museo, jonka nimestä ilmeni museon toiminta kuvataidemuseona oli vuonna 1960 liittynyt Varkauden kauppalan omistama Varkauden kotiseutu- ja taidemuseo. Seuraavana vuonna jäseneksi liittyi Imatran taidemuseo (Imatran Taideyhdistys), 1962 Ateneumin taidemuseo (Suomen Taideakatemian Säätiö) ja 1964 Amos Andersonin taidemuseo ja Cygnaeuksen galleria.

Joillain jäsenmuseoilla oli myös luonnontieteellisiä kokoelmia, mutta ensimmäinen jäseneksi liittyy-

nyt varsinainen luonnontieteellinen museo oli vuonna 1969 liittynyt Helsingin yliopiston Eläinmuseo. Näin Suomen museoliiton jäsenkuntaan kuului 1960-luvun kuluessa kulttuurihistoriallisia, erikois-, taide- ja luonnontieteellisiä museoita ja liitto oli nimensä mukaisesti kaikkien Suomen museoalojen museoiden liitto. Ensimmäiset kymmenen liittoon liittynyttä erikoismuseota olivat: 1933 Suomen Taide- ja luonnontieteellisen museon museo, 1955 Turun Sibeliusmuseo, 1956 Kuopion ortodoksinen kirkkomuseo, 1958 Rautatiemuseo ja Tampereen Teknillinen museo, 1959 Sotamuseo, 1961 Parolan Panssarimuseo (Parola), 1965 Inarin Saamelaismuseo, 1966 Suomen lasimuseo Riihimäellä ja 1968 Suomen Teatterimuseo.

Vuonna 1958 liittoon oli suorastaan rynnätty, sillä uusia liittojäseniä oli peräti yhdeksän: Helsingissä sijaitseva Rautatiemuseo, Tampereen Teknillinen museo, Turun yliopiston Vanhalinnan museo, Anjalan kartanomuseo, Someron museo, Juvan Kotiseutumuseo, Ruokolahden museo, Vampulan museo ja Vanajan museo. Toinen jäsenkasvun kausi oli vuosina 1968–71, jolloin liittoon ilmoittautui peräti 36 uutta liittojäsentä. Tuolloin oli uutta se, että samanaikaisesti erosi jäsenenä olleita seuroja ja yhdistyksiä todeten syyksi museotoiminnan luovuttamisen kunnalle tai kaupungille. Museoiden kunnallistamisen taustalla oli pyrkimys saattaa toimintoiltaan laajentuneen paikallisen museotoimen rahoitus vakaalle pohjalle. Useiden museoiden tulojen pääosan olivat jo pitkään muodostaneet kaupungin tai kunnan avustukset.

Kunnallistumisen vuoksi uudet liittojäsenet olivat useimmiten kuntia ja kaupunkeja, joiden alaisuudessa saattoi olla useita museoita. Toisin sanoen 1960-luvun loppuun asti liittojäsenten lukumäärä

korreloi hyvin liiton piirissä olevien museoiden lukumäärään, mutta 1970-luvulta lähtien liittojäsen- ten lukumäärä on pienempi kuin liiton toiminnan piirissä olevien museoiden lukumäärä.

1920- ja 1930-luvulla luotu liittojäsenten porrastus sai ”lainvoiman” vuonna 1967 uudistetuissa säännöissä, joiden 4 §:ssä todettiin, että liittojäseniä ovat ja sellaisiksi:

...voidaan hyväksyä jokainen Suomessa toimi- va museon omistava rekisteröity yhdistys, muu oikeuskelpoinen yhteisö tai säätiö. Liittojäsene- t jakaantuvat omistamansa museon koon ja merkityksen puolesta neljään liittojäsenluok- kaan seuraavasti:

- a) I luokkaan kuuluvat jäsenet, jotka omistavat valtakunnallisen tai maakunnallisen keskus- museon,
- b) II luokkaan jäsenet, jotka omistavat seutu- tai kaupunkimuseon tai keskikokoisen eri- koismuseon,
- c) III luokkaan jäsenet, jotka omistavat maa- seudun paikallismuseon tai pienen erikois- museon tai -kokoelman,
- d) IV luokkaan liiton koejäsenet, jotka toimin- nan tehokkuuteen ja vakiintumiseen näh- den eivät vielä täytä varsinaiselle liittojase- nelle asetettavia vaatimuksia. Näillä on sa- mat oikeudet ja velvoitteet kuin muillakin liittojäsenillä, mutta ei äänioikeutta liiton kokouksissa.

Neljännestä koejäsenluokasta huolimatta pienten pi- täjänmuseoiden äärellä oltiin huolissaan. Akatee- mikko Kustaa Vilkuna puhui Kotiseutu- ja pitäjän- museopäivillä Tuusulassa syyskuussa 1968. Hän viit-

tasi alustuksessaan liiton puheenjohtajan Äyräpään vuosikokouspuheeseen 1937 ja arvosteli sitä, että pa- rantuneista oloista huolimatta toimintaansa aloitta- via pieniä pitäjänmuseoita ei tuettu tarpeeksi. Äyrä- pään lailla Vilkunan uusien museoiden syntyä puol- tavat perustelut nojasivat tieteeseen: ”Tieteen ja tut- kimuksen kannalta siis jokainen museo, jokainen esinekokoelma on mitä tärkein. Niitä ei ole eikä tule olemaan liian paljon.” Kun Museoliitto oli juuri aloittanut maakuntamuseoiden avulla paikallisten museoiden kokoelmien inventoinnin (keskuskortis- toinnin), hän esitti että työn ohessa haravoitaisiin maa pitäjä pitäjältä, jotta museoasiat saataisiin kun- toon. Julkilausumassaan Pitäjänmuseopäivät koros- tivat museoiden yhteiskunnallisia tehtäviä, joiden vuoksi ne tarvitsivat myös kuntien hallinnollisen ja taloudellisen tuen.²²⁵

Vuodesta 1957 vuoteen 1974 Museoliiton liittojä- senistö kasvoi 80:sta 171:een. Kannattavien jäsenten määrä oli vuonna 1957 118 ja kasvoi vuoteen 1967, jolloin se oli peräti 187, mutta sitten jäsenmäärä al- koi laskea ja vuonna 1974 kannattavia jäseniä oli vain 97.²²⁶ Liittojäsenten määrä siis kaksinkertaistui tarkasteluajankohdan 19 vuotena! Syitä on yleisen vaurastumisen lisäksi useita: uusien museoiden pe- rustaminen, taidemuseoiden ja luonnontieteellisten museoiden liittyminen jäseneksi ja alan ammatillis- tuminen. Vuoden 1967 säännöissä vahvistetun liitto- jäsenluokituksen äänioikeudettomien IV-luokan jä- senten määrä vaihteli tänä aikana 17:stä 33:een.

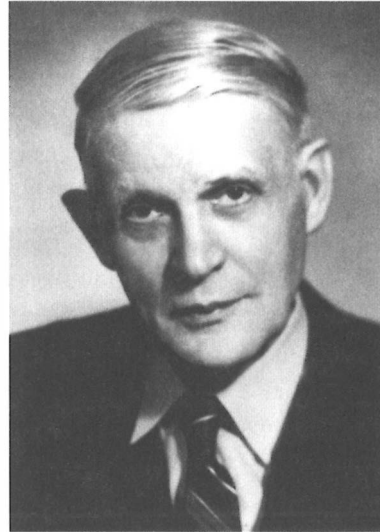
Suurimmillaan kannattavien jäsenten määrä oli vuonna 1967, jolloin 187 kannattavasta jäsenestä 159 oli ainais- ja 28 vuosijäsentä. Kannattavien jäsenten määrän rajuun vähenemiseen 1969–70 (–76) ei ole säädöksellistä syytä eikä sitä käsitellä keskushallituk-

Professori Gabriel Nikander (1884–1959)

Suomen museoliiton kunniajäsen 1959.

Gabriel Nikander syntyi Perniössä 1884 ja valmistui ylioppilaaksi Turussa 1902. Työskennellessään kansanopistojen opettajana ja johtajana hän kirjoitti Jakob Tengströmiä käsittelevän väitöskirjansa, jolla hän väitteli Helsingin yliopistossa 1915. Hänet nimitettiin 1920 Åbo Akademin pohjoismaisen kulttuurihistorian ja kansanelämän tutkimuksen vt. professoriksi ja seuraavana vuonna viran vakinaiseksi haltijaksi, mistä virasta hän jäi eläkkeelle 1952. Nikander valittiin Turun kaupungin historiallisen museon johtokuntaan ja museolautakuntaan, joiden jäsenenä hän oli 1926–47 ja puheenjohtajana 1931–47.

Lähde: Virtanen 1961, Drake 1992.

sen tai vuosikokouksen asiakirjoissa. Vähentämisen selitys lienee yksinkertaisesti jäsenrekisterin päivittäminen ja kuolleiden tai jäsenmaksunsa maksamatta jättäneiden poistaminen.

Vuoden 1923 ja vuonna 1967 uusittujen sääntöjen mukaan kannattava jäsen saattoi olla henkilö tai yhteisö. Käytännössä kannattavat jäsenet olivat pääasiassa henkilöjäseniä. Kun museoita alettiin kunnallistaa, museon uusi omistaja, kunta tai kaupunki tms. julkisyhteisö liittyi liittojäseneksi ja aiempi museo- tai kotiseutuyhdistys tms. siirtyi liittojäsenyydestä kannattavaan jäsenyyteen. Ensimmäiset tällaiset kannattavat jäsenet ilmaantuivat 1960-luvun puolivälissä.

Kannattavilla jäsenillä oli 1923 ja 1967 sääntöjen mukaan äänioikeus, jota vuoden 1967 sääntöjen perusteella IV-luokan liittojäsenillä ei ollut. Vuonna 1974 uusitut säännöt poistivat uusilta kannattavilta jäseniltä äänioikeuden. Niiden myötä poistui vuon-

na 1937 käyttöön otettu ja 1967 sääntöihin kirjattu äänioikeudeton neljäs liittojäsenluokkaa.

Professori Aarne Äyräpää oli jäänyt vuonna 1955 liiton ainoaksi kunniajäseneksi. Vammalan vuosikokouksessa 1959 kutsuttiin kunniajäseneksi professori Gabriel Nikander, Kajaanissa 1960 lehtori Felix Seppälä ja Helsingissä 1961 professori Esko Aaltonen ja valtionarkeologi filosofian tohtori Carl Axel Nordman. Mutta kunniajäsenten joukko harveni pian: Nikander kuoli jo kutsumisvuotenaan 1959, Aaltonen 1966, Äyräpää 1971 ja Nordman sekä Seppälä 1972. Liitolla ei ollut 50-vuotisjuhlavuotensa alkaessa yhtään elossa olevaa kunniajäsentä ja siksikin heitä kutsuttiin Helsingissä 15.4.1973 Finlandia-talossa pidetyssä juhluvuosikokouksessa kolme: muinaistieteellisestä toimikunnasta vuonna 1961 Helsingin yliopiston kansatieteen professoriksi siirtynyt Niilo Valonen, filosofian maisteri Arne Appelgren ja valtionarkeologi professori Nils Cleve.

Liiton kehittyminen johtaa sääntöuudistuksiin 1967 ja 1974

Liiton toiminta oli muovautunut ajan mukana, mutta sääntöjä ei ollut uudistettu. Esimerkiksi vuoden 1923 sääntöjen 2 § totesi liiton pyrkivän päämääräänsä ”a) työskentelemällä kulttuurimuistojen suojelemiseksi, keräämiseksi, ynnä säilyttämiseksi ...”. Vuonna 1963 säädettiin muinaismuistolaki, joka totesi näiden suojelutehtävien kuuluvan muinaistieteelliselle toimikunnalle. Tammikuussa 1963 liiton keskushallitus päätti ryhtyä liiton vuoden 1923 sääntöjen uudistamiseen ja asia esitettiin vuosikokoukselle, joka valtuutti keskushallituksen valmistamaan sääntöehdotuksen seuraavaan vuosikokoukseen mennessä todeten, että ”Sääntöjen uusimista voitaisiin harkita sekä itse organisaation että sen toimintaa säätelevien pykälien kohdalla.”²²⁷

Sihteeri laati luonnoksen, jonka keskushallitus hyväksyi vuosikokouksen alla, mutta sitten asia pitkittyi eikä uutta sääntöehdotusta esitetty vuoden 1964 eikä 1965 vuosikokoukselle. Kesäkuussa 1965 tehtiin outo päätös, jonka mukaan vuoden 1966 vuosikokous pidetään Helsingissä ilman museopäiviä jo huhtikuun aikana. Perusteluna poikkeavalle menettelylle oli, että näin kokoukseen tulisivat ”vain päättäntävaltaiset henkilöt, mikä olisi asialle eduksi”.²²⁸ Vuosikokous pidettiin 23.4.1966, ja äänestysten jälkeen kokous hyväksyi keskushallituksen esityksen uusiksi säännöiksi. Asia mutkistui kuitenkin oikeusministeriössä, joka palautti sinne vahvistettavaksi lähetetyt säännöt. Käsittely siirtyi seuraavaan vuosikokoukseen, joka pidettiin huhtikuussa 1967 Hämeenlinnassa ja jossa tarkistettu muutosehdotus

hyväksyttiin. Tämän jälkeen asiat etenivät oikeusministeriössäkin, jossa säännöt vahvistettiin 25.10.1967.²²⁹

Vuoden 1967 säännöt olivat monin kohdin perin erilaiset kuin liiton ensimmäiset säännöt (1923). Sääntöjen tarkoituspykälä (2 §) kuului:

Liiton tarkoituksena on toimia:

- 1) Suomen museoiden keskusjärjestönä;
- 2) jäsentensä tukena tieteellisissä, opetuksellisissa, hallinnollisissa ja museoteknisissä kysymyksissä sekä
- 3) jäsenistönsä yhteisenä edustajana julkisuudessa.

Keskeisin muutos sisältyi ensimmäiseen momenttiin, joka manifestoi liiton olevan sääntöjensäkin mukaan kaikkien museoalojen, myös taidemuseoiden, luonnontieteellisten ja erikoismuseoiden eikä vain kulttuurihistoriallisten museoiden liitto.

Vuoden 1967 säännöt vahvistivat käytännössä jo kauan toimineen liittojäsenten jaon neljään luokkaan. Neljäs luokka oli äänioikeudeton koejäsenluokka, mutta siihen sijoitetuilta museoilta ei haluttu oikopäätä riistää äänioikeutta. Siksi niille lähetettiin vielä sääntöjen vahvistamisen jälkeen vuoden 1968 alussa kysely, jossa tiedusteltiin halukkuutta siirtymä äänioikeudelliseen kolmanteen luokkaan. Kuusi museota käytti mahdollisuutta hyväkseen.²³⁰

Liiton ensimmäiset säännöt olivat voimassa 44 vuotta, mutta vuoden 1967 säännöistä ei tullut yhtä pitkäikäisiä, koska ne eivät tyydyttäneet kaikkia jäseniä. Museonjohtaja Martti Helin teki vuosikokouksessa 1970 suullisen sääntöjen muutosehdotuksen, jonka hän sittemmin jätti kirjallisena keskushallitukselle.²³¹ Helinin ehdotuksen keskeisin asia koski pu-

heenjohtajan vaalia. Hän ehdotti vaalin siirtämistä keskushallituksesta vuosikokoukselle. Asia jäi pöydälle ja siihen palattiin lokakuussa, jolloin päätettiin pitää vaali ennallaan, koska ehdotuksen ”katsottiin saattavan johtaa harkitsemattomiin ja sidottuihin valintoihin”.²³² Asiaa saa osittain selityksen ajan politisoituneesta hallintokulttuurista, minkä vuoksi museoammattilaiset halusivat pitää Museoliitossa ohjat omissa eikä kunnallispoliitikkojen käsissä.

Vuosikokouksessa 1972 Kuopiossa säännöistä käytiin yleiskeskustelu, jonka seurauksena hallitus asetti sääntöjen muuttamista tutkivan toimikunnan, jonka puheenjohtajana oli liiton uusi puheenjohtaja professori Unto Salo – yhtenä jäsenenä oli sääntöjä kritisoinut Martti Helin.²³³ Museoiden kunnallistuksessa niitä edustavien lautakuntien luottamusmiehet oudoksivat liiton vuosikokousten äänivaltasuhteita, koska kannattavilla henkilöjäsenillä oli kullakin ääni. Sääntöehdotus valmistui vuoden 1974 alussa, ja ehdotus hyväksyttiin saman vuoden Lappeenrannan vuosikokouksessa. Säännöt rekisteröitiin oikeusministeriössä 8.8.1974.²³⁴

Uusien sääntöjen mukaan liiton tarkoitus pysyi ennallaan vaikka niitä määrittävä 2 § muotoiltiin hieman uudelleen:

Liiton tarkoituksena on Suomen museoiden keskusjärjestönä:

- 1) tukea jäsentensä harjoittamaa tieteellistä tutkimusta ja opetustoimintaa
- 2) avustaa jäseniään hallinnollisissa ja museoteknisissä kysymyksissä,
- 3) kehittää jäsentensä keskinäistä yhteistoimintaa, sekä
- 4) valvoa jäsentensä ja museotoimen yhteisiä etuja.

Säännöt eivät siis muuttaneet puheenjohtajan vaalitapaa, mutta uusien kannattavien jäsenten ja kunniajäsenten asema muuttui ratkaisevasti, sillä sääntöjen vahvistamisen jälkeen liittyneiden kannattavien jäsenten lisäksi myös kutsutut kunniajäsenet olivat äänioikeudettomia.

”Vanhojen herrojen” on joskus väistyttävä, uudistuva keskushallitus

Liiton muuttaessa omiin tiloihin 1957 liittoa johti vielä 1955 valittu 11. keskushallitus, jonka johdossa oli puheenjohtaja valtionarkeologi C. A. Nordmanin ja varapuheenjohtaja professori Esko Aaltosen muodostama kaksikko. Kaksikon tukena oli myös keskushallituksessa vuodesta 1933 mukana ollut ”ainaisjäsen”, museonjohtaja Arne Appelgren. Näin hallituksessa oli itse asiassa ydinkolmikko.

Vuoden 1957 vuosikokouksen yhteydessä Joensuussa pidettiin 9. museopäivät. Seuraavan vuoden vuosikokous oli Lahdessa ja samalla pidettiin 10. museopäivät ja valittiin kahdestoista keskushallitus seuraavaksi kolmivuotiskaudeksi (1958–61). Hallitus valittiin uudestaan, mutta ratkaisu ei ollut pitkäikäinen, sillä 1959 pitkään ikäänsä vedoten varapuheenjohtaja Esko Aaltonen, jäsen Felix Seppälä ja varajäsen Lauri Kuusanmäki erosivat. Samalla hajosi vuodesta 1945 muuttumattomana pysynyt Nordmanin, Aaltosen ja Seppälän muodostama työvaliokunta. Vuosikokouksessa Vammalassa 1959 pidettiin täydennysvaali ja vakinaisiksi jäseniksi valittiin eversti Ahti Paulaharju ja maisteri Unto Salo sekä varajäseneksi maisteri Esko Sarasmo. Hallitus valitsi keskuu-

Anjanpellon markkinoilla

Lahden Museopäivillä tehtiin retki Anjanpellon markkinapaikalle. Toht. Lauri Kuusanmäki oli varmaan keksinyt pyytää erään paikkakuntalaisen vanhemman miehen laulamaan "Anjanpellon markkinalaulua".

Kun se suuri arvovaltainen vierasjoukko purkautui kolmesta linja-autosta kentälle, häkeltyi mies niin ettei pystynytään laulamaan, ei äännähdystäkään. Olikohan se Kuusanmäki vai Aaltonen kun kutsui nyt rouva Wanhalinnan apuun. Sieltä hän jo astelikin ja lauloi tullessaan:

"Anjanpellon markkinoilla
siellä sitä pelattiin korttia,
kun minä tulin kultani kotia,
ei mulle avattu porttia."

Silloinpa mies astui esiin ja lauloi:

"Anjanpellon markkinoilla
olta ja viinaa juotihi.
Musta härän hinnalla,
ne kihlakalat tuotihi."

Ja he yhdessä:

"En minä tullut tänne tyttöjen takia,
enkä riiun touhussa.
Taisinpa tulla turhan takia,
uusissa kirkkohousuissa."

Oikein Aamulehdessä kerrottiin että: "he lauloivat".

– SMLA Kaskukilpailun satoa 1974, Ester ja Mauno Wanhalinna

destaan Valosen varapuheenjohtajaksi.²³⁵ Hallitusremontti ei jäänyt tähän sillä eläkkeelle valtionarkeologin virasta 28.1.1959 jäänyt Nordman pyysi eron Kajaanin vuosikokouksessa 1960 ja hänen tilalleen

keskushallituksen jäseneksi valittiin jäljellä olevaksi kaudeksi valtionarkeologi Nils Cleve. Hallitus valitsi uudeksi puheenjohtajaksi keskuudestaan Valosen ja varapuheenjohtajaksi Appelgrenin.²³⁶

Professori Niilo Valonen (1913–83)

Suomen museoliiton museoneuvoja 1949–52, keskus­hallituksen jäsen 1952–70, varapuheenjohtaja 1959–60 ja puheenjohtaja 1960–70 sekä kunniajäsen 1973.

Niilo Valonen syntyi Urjalassa 1913, mutta vietti suurimman osan lapsuudestaan Punkalaitumella. Sukulaisen luona kortteeraten hän kävi Hämeenlinnan lyseon, jossa Felix Seppälä opetti hänelle historiaa. Valonen kirjoitti ylioppilaaksi 1932 ja hän valmistui filosofian kandidaatiksi 1939. Nuori mies osallistui sekä talvi- että jatkosotaan, ja hän yleni reservin kapteeniksi (ylennys majuriksi 1963). Rauhan palattua hän aloitti 1945 vuoteen 1962 jatkuneen sivutoimen Helsingin yliopiston maatalousmuseon hoitajana.

Valonen oli Museoliiton museoneuvoja vuodesta 1949 vuoteen 1952. Tällöin väitöskirjansa "Geflechte und andere Arbeiten aus Birkenrindenstreifen" valmiiksi saanut Valonen nimitettiin Turun kaupungin historiallisen museon johtajaksi, mutta jo 1953 hän siirtyi muinaistieteellisen toimikunnan ja Seurasaaren intendentiksi. Vuonna 1955 hänet nimitettiin kansatieteellisen osaston johtajaksi. Valonen valittiin 1961 Helsingin yliopiston suomalais-ugrilaisen kansatieteen professoriksi, jota virkaa hän hoiti eläkkeelle jääntiin asti 1977.

Kansallismuseon kansatieteellisessä osastossa Valonen loi tiedonantajaverkoston ja perusti keruuarkiston. Hänen aikanaan museossa ja sittemmin yliopistossa alettiin siirtyä maaseudun ja menneisyyden tutkimisesta

taajamien ja nykyajan tutkimiseen. Valosen oman tutkimuksen keskeisenä kohteena olivat rakennukset.

Valonen oli 1946 Talonpoikaiskulttuurisäätiön ja 1950–52 Kotiseutuliiton sihteeri. Niilo Valonen perusti 1971 aikakausjulkaisun *Ethnologia fennica*, Finnish Studies in Ethnology, jonka päätoimittaja hän oli kuolemaansa asti 1983.

Lähde: Linkola 1983 ja Heinonen 1983.

Cleve myöntyväisenä

Muinaistieteellisen toimikunnan intendentti Antero Sinisalo ja arkkitehti Esko Järventaus olivat valtionarkeologi Nils Cleven kanssa virkamatkalla. Cleve istui henkilöauton takaistuimella heidän välissään. Pojat olivat päättäneet matkan aikana puhua Cleven ympäri jossain asiassa ja huomasivat ilokseen, että Cleve kuunteli heidän esityksiään tarkkaavaisesti ja vastaan panematta. He olivat tyytyväisiä, kun Cleve aina välillä myöntyvästi nyökkäsi päätään, kunnes huomasivat, että esimies oli täydessä unessa ja pää nyökähteli tahattomasti. He eivät tienneet vielä silloin Cleven kadehdittavasta kyvystä nukahtaa tilaisuuden salliessa milloin tahansa ja missä tahansa.

– SMLA Kaskukilpailun satoa 1974, Esko Järventaus.

Eikä pappikaan lähtenyt

Kun Oulussa pidettiin museopäiviä kesällä 1962, oli kaupungin tarjoamilla illallisilla tunnelma jonkin verran jännittynyt. Janoiset museomiehet kainostelivat isäntänä toimivaa pappia, kaupunginvaltuuston puheenjohtajaa, eivätkä rohjenneet ruveta tekemään omia tilauksia. Tilanteen laukaisi Antti Prusi, joka sanoi. "Täss' ollaan niin ku maalaishäis, odotettaa vaa ett' pappi lähtis." Hän ei hoksannut, että papinrouva istui samassa pöydässä, mutta tunnelma muuttui näillä sanoilla ja pastorskan huvittuneesti hymyillessä. Hetkessä tarjoilijat saivat aikaan nipun tilauksia. Eikä pappikaan heti lähtenyt."

– SMLA Kaskukilpailun satoa 1974, Esko Järventaus.

Esko Järventaus saavutti tällä kaskulla Museoliiton vuonna 1973 julistaman kaskukilpailun ensimmäisen sijan.

Helsingin vuosikokouksessa 1961 edellisellä kaudella valittu ”väliaikaishallitus” valittiin uudelleen kolmivuotiskaudeksi 1961–64. Vuosikokouksen yhteydessä olivat 11. museopäivät.

Kun Valonen siirtyi vuonna 1961 toimikunnan palveluksesta hoitamaan Helsingin yliopiston kansatieteen professuuria, Cleve oli ainoa yhteys muinaistieteelliseen toimikuntaan. Valosen johtamalla kansatieteen laitoksella oli vaatimattomat työtilat, minkä vuoksi laitos vuokrasi tiloja liitosta.

Vuosina 1962–64 vuosikokoukset ja 12.–14. museopäivät pidettiin Oulussa ja Raahessa, Jyväskylässä, jossa vietettiin liiton 40-vuotisjuhlat, ja Loviisassa. Viimeksi mainitussa vuosikokouksessa keskushallitus valittiin uudelleen vuoteen 1967 paitsi, että varajäsen Irja Sahlbergin paikka siirtyi C. J. Gardbergille.²³⁷

Seuraavat eli 15. museopäivät ja vuosikokous olivat Turussa vuonna 1965. Yllättäen tuli jäsenille tieto, että vuoden 1966 kokouksen yhteydessä, joka pidettäisiin yksipäiväsenä Helsingissä keväällä eikä ke-

sällä, ei ole museopäiviä. Sama toistui vuonna 1967 Hämeenlinnan vuosikokouksessa. Poikkeava aika ja museopäivätoiminta selittyvät kokouksissa käsitellyillä sääntömuutoksilla. Hämeenlinnassa valittiin keskushallitus periaatteessa kolmivuotiskaudeksi vuoteen 1970 asti. Henkilövaihdoksia oli kolme: varapuheenjohtaja Appलगrenin jäsenyys muuttui varajäsenyydeksi, minkä vuoksi hän luopui varapuheenjohtajuudesta kokousta seuraavassa keskushallituksen kokouksessa. Appलगrenin tilalle valittiin C. J. Gardberg, Ahti Paulaharjun tilalle valittiin filosofian lisensiaatti Sirkka Valjakka ja varajäsen Hulda Kontturin tilalle maisteri Tuomas Björkman.

Hallituksen kolmivuotiskausi oli teoreettinen, sillä sen valinnut vuosikokous oli myös hyväksynyt liiton uudet säännöt (1967). Vuoden 1923 sääntöjen mukaan keskushallitukseen kuului viisi jäsentä, varajäseniä säännöt eivät tunteneet. Uusien sääntöjen mukaan keskushallitukseen ”kuuluu kuusi vuosikokouksen kolmeksi vuodeksi valitsemaa jäsentä ja kolme varajäsentä. Jäsenistä on vuosittain 1/3 erovu-

Museonjohtaja Sirkka Valjakka (o.s. Ojala, 1913–96)

Suomen museoliiton keskushallituksen jäsen 1967–79 ja kunniajäsen 1991.

Sirkka Ojala syntyi Lahdessa 1913, kirjoitti ylioppilaaksi Porissa ja valmistui filosofian kandidaatiksi Helsingin yliopistossa 1940. Sotien ajan hän oli lottana ja rauhan palattua hän toimi Kuopion museon hoitajana 1947–49. Valjakan isä, Jyväskylän seminaarin piirustuksen ja käsityön lehtori Toivo Ojala, oli 1931 perustetun Keski-Suomen museon ensimmäinen museonhoitaja vuoteen 1948. Tytär "peri" isän toimen 1949 ja hän oli Keski-Suomen museoyhdistyksen sihteeri ja museonhoitaja. Valjakka oli perustamassa museon taideosastoa 1953 ja hoiti kahden empiiretalon siirron kaupungin keskustasta Ruusupuistoon tuleviksi käsityöläisrakennuksiksi. Puistoon valmistui 1961 Alvar Aallon suunnittelema päärakennus. Valjakan museonhoitajan toimi oli muutettu vuotta aiemmin museonjohtajuudeksi. Vuonna 1970 lisensoitunut Sirkka Valjakka jäi eläkkeelle 1978.

Lähde: Rinta-Tassi 1982 ja Saarinen s.a.

rossa, ensin arvan, siten vuoron mukaan.” Vuosikokous oli todennut, että jos säännöt vahvistettaisiin ajoissa oikeusministeriössä, seuraavan vuoden vaaleissa noudatettaisiin uusia sääntöjä. Säännöt vahvistettiin jo 25.10.1967 ja niin kolmivuotisesta hallituksesta tuli tästedes vuosittain muuttuva. Vuosittain uudistuva keskushallitus merkitsi myös vuosittaista puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan vaalia. Säännöt määräsivät vuosikokouksen pidettäväksi aiempien syyskesäisten kokousten sijaan ennen toukokuun loppua.

Vuonna 1968 Haminan toukokuisten 16. museopäivien yhteydessä pidetyssä 45. vuosikokouksessa uudeksi kuudenneksi jäseneksi valittiin aiempi vara-

jäsen, maisteri Tuomas Björkman, jonka tilalle varajäseneksi valittiin maisteri Aarne Kopisto. Arvalla katsottiin ensimmäiset kaksi erovuoroista. Arpa osui Björkmaniin ja Cleveen, jotka kuitenkin valittiin uudestaan. Hallituksen erovuoroiset valittiin uudelleen 1969 Riihimäen vuosikokouksessa, jonka yhteydessä pidettiin 17. museopäivät.

Museopäivätön vuosikokous järjestettiin Helsingissä vuonna 1970 ja 18.–21. museopäivät vuosikokouksineen pidettiin vuosina 1971–74 Vaasassa, Kuopiossa, Helsingissä ja Lappeenrannassa.²³⁸ Vuonna 1970 valittu 18. keskushallitus muuttui sikäli, että Valosen jättäydyttyä pois hänen tilalleen valittiin professori Esko Järventaus ja varajäsen Appelgrenin

Professori Esko Järventaus (vuoteen 1935 Ockenström, 1921–91)

Suomen museoliiton keskushallituksen jäsen 1970–73, puheenjohtaja 1970–72 ja varapuheenjohtaja 1972–73.

Esko Järventaus syntyi Liedossa 1921. Koulupoikana hän osallistui vapaaehtoisena talvisotaan ja rauhan palattua hän kirjoitti ylioppilaaksi Turussa 1941. Opintojen sijasta nuorukainen päätyi jälleen rintamalle. Sotatie päättyi haavoittumiseen kesällä 1944. Järventaus valmistui Teknillisessä korkeakoulussa arkkitehdiksi 1953. Hänet nimitettiin 1958 muinaistieteellisen toimikunnan arkkitehdiksi, missä virassa hän sai tehtäväkseen Olavinlinnan entistämissuunnitelmien laadinnan. Järventaus oli töittensä ohessa Teknisen korkeakoulun rakennustaiteen historian assistentti ja 1961 hän siirtyi Oulun yliopiston rakennustaiteen historian vt. professoriksi. Hänet valittiin virkaan 1963 ja työrupeama kesti eläkkeelle jääntiin 1988.

Lähde: Härö 1991.

tilalle valittiin filosofian lisensiaatti Olli Valkonen. Vuonna 1971 jäivät pois Cleve ja Sarasmo, joiden tilalle valittiin maisterit Martti Helin ja Sven-Erik Krooks. Cleven poisjäännin myötä uudessa hallituksessa ei enää ollut lainkaan muinaistieteellisen toimikunnan edustusta, mitä voi pitää yhtenä osoituksena liiton uudesta itsenäisestä asemasta. Jäsen Gardberg siirtyi tosin 1.6.1972 Turun kaupungin historiallisesta museosta uuden Museovirastoksi muuttuneen toimikunnan ylijohtajaksi.

Vuonna 1972 20. keskushallitukseen valittiin Pohjois-Pohjanmaan museosta opetusministeriöön siirtyneen varajäsen Aarne Kopiston tilalle Ateneumin taidemuseon intendentti filosofian tohtori Sakari Saarikivi; myös puheenjohtajisto vaihtui: puheenjohtajaksi valittiin Unto Salo ja varapuheenjohtajak-

si Esko Järventaus. Helsingin 50-vuotisjuhlakokouksessa 1973 ylijohtajaksi nimitetty Gardberg jäi pois liiton hallituksesta ja hänen sijalleen valittiin rehtori Matti Rossi Oulusta. Järventauksen tilalle valittiin varapuheenjohtajaksi Saarikivi.

Lappeenrannassa 1974 kokoontuneen vuosikokouksen hyväksymän sääntömuutoksen suurin uudistus liittyi keskushallitukseen, johon uusien sääntöjen mukaan ”kuuluu kaksitoista vuosikokouksen kolmeksi vuodeksi valitsemaa jäsentä. Jäsenistä on vuosittain 1/3 erovuorossa, ensin arvan, sitten vuoron mukaan. Keskushallituksen jäseneksi voidaan sama henkilö valita enintään kahdeksi peräkkäiseksi toimikaudeksi.” Uudistuksen taustalla oli toisaalta liiton kehittyminen kaikkien musealojen museoiden liitoksi ja toisaalta matkustamisen kehittyminen

Museopäivien aiheet valtakunnallistuvat vähitellen

Museopäivien yhteydessä oli retkeilyjen ja tutustumisten lisäksi käsitelty perinteisesti paikkakuntaan tai sen lähiympäristöön liittyviä aiheita. Näin meneteltiin vielä museopäivillä vuosina 1958–63, mutta sitten päivien yhteydessä pidettyjen neuvottelu- ja keskustelutilaisuuksien, esitelmien ja seminaarien aiheet muuttivat ajankohtaisemmiksi seuraavasti:

vuosi	museopäivien pääteemat
1964	Rakennussuojelukysymyksiä
1965	Rakennussuojelulaki
1967	Näyttelytoiminta historiallisissa museoissa
1968	Museot ja julkisuusperiaate Kunnallinen museotyö
1969	Antiikkiesineiden maastaviennin rajoittamista koskeva lakiesitys
1971	Museolainsäädäntö ja sen tavoitteet Koulunäyttelytoiminta museoiden palvelumuotona
1972	Museot ja valtion tuki Kiertonäyttelytoiminnan organisointiraportti
1973	SML 50-vuotisjuhla Aluehallintotoimikunnan mietintö Museoalan koulutuskysymys
1974	Uusimman ajan museodokumentointi Museoiden vastuualuekysymys tulevassa valtionapujärjestelmässä

niin, että keskushallituksen jäsen saattoi vaivatta hoitaa luottamustoimensa riippumatta siitä, missä päin Suomea hän asui.

Vuoden 1974 vuosikokous valitsi 21. keskushallitukseen 12 henkilöä, mutta kun sääntöjä ei ollut vahvistettu, kokous päätti, että mikäli hallitus joutuu kokoontumaan ennen sääntöjen vahvistusta äänioikeutettuja, ovat kuusi eniten ääniä saanutta ja heidän varamiehinnään kolme seuraavaksi eniten ääniä

saanutta.²³⁹ Kaikki 12 valittua pääsivät hallituksen syyskuiseen ensimmäiseen kokoukseen äänioikeutettuina, sillä säännöt vahvistettiin 8.8.1974. Vuosikokouksessa arvottiin myös seuraavassa kokouksessa erovuorossa olevat neljä jäsentä. Salo ja Saarikivi jatkoivat puheenjohtajina.

Keskushallituksessa käsiteltävät asiat ja kokoukset lisääntyivät sotien jälkeisenä aikana. Hallitus kokoontui 1950-luvun lopulla 3–4 kertaa, 1960-lu-

vulla yleensä neljästi ja 1970-luvun alussa jo 5–7 kertaa vuodessa.²⁴⁰ Lisäksi asioiden käsittely tehostui ja monipuolistui keskushallituksen asettamien toimikuntien avulla.

Porin museopäivien yhteydessä toukokuussa 1975 kokoontunut vuosikokous hyväksyi sekä keskushallituksen valmistaman ja kokouksen julkilausumana esitetyn museopoliittisen ohjelman että ensimmäisen viisivuotisen toimintasuunnitelman vuosiksi 1976–80. Liitolla oli toki sääntöjensä määrittelemät päämäärät ja liiton kunkin ajan johdolla oli omia päämääriä, mutta eduskunta tai muu valtiollinen instanssi ei ollut määritellyt ja vahvistanut museoiden yhteiskunnallista tehtävää. Tämän epäkohdan Porissa hyväksytty museopoliittinen ohjelma pyrki poistamaan. Ohjelma julisti:

”Museolaitoksen tehtävä aineellisen kulttuuriomaisuuden tallentajana, tutkijana ja julkistajana on yhteiskunnassa erittäin merkittävä. Museo osallistuu luontoa ja yhteiskuntaa koskevan tiedon tuottamiseen ja tunnetuksi tekemiseen. Sen suorittama yhteiskunnan jatkuvan kehittymisen ja muuttumisen dokumentointi edistää kehityksen ymmärtämistä ja ihmisen sopeutumista muutoksiin. Toimintaan liittyvät monipuoliset kulttuuriomaisuuden suojelutehtävät edistävät perinteen aineellista ja henkistä hyväksikäyttöä.

Tehtävän suorittamiseksi lueteltiin kymmenen kohtaa, jotka käsittivät vaatimukset:

- (1) lakisäteisen valtionavun ja riittävän kunnallisen tuen saamiseksi
- (2) museoiden vapaaehtoisesti keskenään sopimiksi työnjaoiksi

- (3) museotoimen aluehallintoon yhteistyötä varten perustettavista alueellisista museotoimikunnista, joilla olisi myös museopoliittista päättävävaltaa

- (4) mahdollisuudesta yhteiskunnan kehityksen ja muutosten tallentamiseen

- (5) museon toimintojen kohdistumisen toiminta-alueensa tutkimuksellisiin, opetuksellisiin ja sosiaalisiin tarpeisiin

- (6) alueellisiin keskusmuseoihin ja erikoismuseoihin perustettavista dokumentointikeskuksista

- (7) kokoelmien julkisuudesta ja museoiden yhteistyöstä koulujen ja korkeakoulujen kanssa

- (8) museotoiminnan takaavista riittävistä tila- ja henkilöstöresursseista

- (9) henkilökunnan tarkoituksenmukaisesta perus- ja jatkokoulutuksesta ja asianmukaisesta palkkauksesta sekä luottamusmiesten koulutuksesta ja

- (10) kansainvälisten suhteiden ylläpidosta ja korkeakoulujen museologisesta tutkimuksesta.

Ohjelman suurin merkitys oli siinä, että se kiteytti museoalan yhteiset tavoitteet.

”Erikoismuseoille” omat museopäivät

Museoliiton valtakunnalliset museopäivät olivat alunperin kulttuurihistoriallisten museoiden päivät, jotka järjestettiin liiton vuosikokouksen yhteyteen. Kun liitto laajeni kaikille museoaloille, valtakunnallisiin museopäiviin ei käytettävissä olevan ajan

vuoksi voitu järjestää eri museoalojen ohjelmaa ilman, että päivien yksi pääfunktio eli erilaisista museoista tulevan museoväen kohtaaminen olisi estynyt. Taidemuseot olivat pitäneet erityisiä taidemuseopäiviään jo vuodesta 1953, mutta liitto alkoi osallistua niiden järjestämiseen vasta 1981.

Vuonna 1969 perustettu Tekniikan museon säätiö liittyi museoineen liiton jäseneksi 1971. Säätiö esitti liitolle keväällä 1974 Tekniikan museopäivien järjestämistä seuraavana syksynä ja keskushallitus hyväksyi esityksen. Kohderyhmä oli selvä, sillä ”Päiville kutsutaan sekä teknillisten museoiden ja teollisuusmuseoiden edustajia että tekniikan alojen dokumentointiyöstä kiinnostuneita asianharrastajia.”²⁴¹ En-

simmäiset Tekniikan museopäivät pidettiin Tekniikan museossa 26.9.1974 ja niille saapui 60 osanottajaa.

Yliopistojen biologisia laitoksia oli perustettu sotien jälkeen siinä määrin lisää, että opetusministeriö halusi koordinoida kehitystä. Siksi Oulun yliopistossa järjestettiin 16.–17.5.1974 ensimmäiset ”Yliopistojen ja korkeakoulujen kasvitieteellisten puutarhojen sekä kasvi- ja eläinmuseoiden toimintaa, suunnittelua ja rakentamista koordinoivat neuvottelupäivät”, joille osallistui 33 henkilöä.²⁴² Oulun neuvottelupäivät olivat alkuna tuleville luonnontieteellisille museopäiville, joiden järjestämiseen Museoliitto alkoi ottaa osaa vuodesta 1992 alkaen.

Valtionarkeologi, professori Nils Cleve (1905–88)

Suomen museoliiton sihteeri 1930–38, keskushallituksen jäsen 1940–49 ja 1961–71 sekä kunniajäsen 1973.

Nils Cleve syntyi Helsingissä 1905. Hän valmistui ylioppilaaksi 1923 ja filosofian kandidaatiksi Helsingin yliopistossa 1927. Opiskeluaikanaan hän oli työskennellyt vuodesta 1923 muinaistieteellisen toimikunnan esihistoriallisen ja historiallisen osaston ylimääräisenä amanuenssina ja 1933 hän sai nimityksen vakinaiseksi amanuenssiksi. Seuraavana vuonna Cleve valittiin Turun kaupungin historiallisen museon intendentiksi. Turussa ollessaan hän täydensi opintojaan Åbo Akademisssa, jossa hän myös väitteli 1943 teoksellaan ”Skelettgravfältet på Kjuloholm i Kjulo. I. Den yngre folkvandringsstiden” (vih. fil. tohtoriksi 1948). Seuraavana vuonna Cleve palasi Helsinkiin saatuaan nimityksen muinaistieteellisen toimikunnan historiallisen osaston johtajan virkaan. Vuonna 1959 seurasi nimitys valtionarkeologiksi. Professorin arvonimen saanut Nils Cleve jäi eläkkeelle kesäkuussa 1971.

Lähde: Edgren 1988.

Liiton asiantuntijaorganisaatiot

Vuoden 1967 sääntöjen 9 § kuuluu ”Keskushallituksella on oikeus asettaa 2–4-jäseninen työvaliokunta tai määrättyjä asioita käsittelemään tai hoitamaan toimikuntia tai jaostoja.” Pykälä oli luonteeltaan toteava, sillä liitto oli asettanut työvaliokunnan jo vuonna 1945, ja kun se hajosi 1959, perustettiin uusi työvaliokunta lokakuussa 1963. Työvaliokunnan pääasiallinen tehtävä oli nimensä mukaisesti hoitaa juoksevia asioita. Siihen valittiin puheenjohtaja Valonen, valtionarkeologi Cleve ja sihteeri Riitta Heinenen. Vaikka liitto oli fyysisesti irtaantunut muinaistieteellisestä toimikunnasta, Cleven valinta osoitti Museoliiton halua pysyä läheisessä yhteistyössä muinaistieteellisen toimikunnan kanssa.²⁴³

Vuodesta 1962 vuoteen 1975 keskushallitus asetti seuraavat 10 toimikuntaa:²⁴⁴

asettamisvuosi	toimikunnan nimi (toimintavuodet)
1962	Museolakitoimikunta (toimi 1962–66) Amerikanstipenditoimikunta (1962–65)
1966	Inarin museon suunnittelukilpailun kilpailutoimikunta (1966) Näyttelytoimikunta (1966–67)
1968	Museoiden ja koulun yhteistyön kehittämistä tutkiva toimikunta (1968–69) Museoiden valokuvausoikeuden ja kuvapalvelun yhdenmukaistamista tutkiva toimikunta* (1968–69)
1970	Konservointivaliokunta (1970–83) Tutkimusvaliokunta (1970–80)

1972	Sääntöjen muuttamista tutkiva toimikunta (1972–73)**
1974	Nykyesineistön museodokumentointia tutkiva työryhmä (1974–78)

* 1969 nimellä Museoiden valokuvausrajotusten lieventämistä ja yhtenäistämistä tutkiva toimikunta

** Toimikunta on käsitelty edellä vuoden 1974 sääntömuutoksen yhteydessä.

Museolakitoimikunta

Kirjastolainsäädännön uudistamista varten 12.9.1946 asetettu komitea jätti mietintönsä syyskuussa 1949.²⁴⁵ Mietinnössä esitettiin kirjastolain säätämistä, kirjastojen valtionavun parantamista, kunnallisten kirjastopalvelujen järjestämisvelvollisuutta ja maakuntakirjastoverkoston luomista. Valtiovarainministeriö jarrutti tehokkaasti ehdotusten toteuttamista, mutta lopulta laki säädettiin toukuussa 1961.²⁴⁶

Museoliitossa huomattiin kirjastolain tarjoamat mahdollisuudet ja maisteri Unto Salo esitteli vuonna 1961 vuosikokouksen aattona hallitukselle muistion maakunnallisista keskusmuseoista ja niitä tukevan museolain tarpeellisuudesta. Seuraavana päivänä asia esiteltiin vuosikokousväelle, joka evästi keskushallitusta edistämään museolakia. Keskushallitus palasi joulukuuisessa kokouksessaan asiaan, jolloin ”Todettiin, että lähdettyessä suunnittelemaan ehdotusta museolaitoksemme toiminnan kannalta välttämättömän museolain aikaansaamiseksi sisältyy uuteen kirjastolakiin monia varteenotettavia näkökohtia.” Hallitus asetti museolain valmistelutoimikunnan

Skandinaavisen museoliiton kokous Odensessa Tanskassa kesällä 1953. Eurivissä vasemmalta Leena Savolainen (Peltola), Aune Lindström, Helmi Helminen, Riitta Hannula, Marita Munck ja Hulda Kontturi. Takarivissä vasemalla Einari Vehmas, kolme tuntematonta sekä Oskari Niemi ja Nils Cleve.

1962.²⁴⁷ Toimikunnan mietintö valmistui marraskuussa 1965 ja se erosi suuresti periaatteiltaan Nordmanin 1950-luvulla esittämästä maakunta-arkelogijärjestelmästä ja noudatteli kirjastolain periaatteita. Ajatuksen valtiollisesta maakunta-arkelogijärjestelmästä katsottiin liitossa vanhentuneen 1950- ja 1960-luvun kuluessa kun suurimpiin museoihin oli saatu museonjohtajien virat.

Toimikunnan mietinnössä esitettiin sekä valtakunnallisen museohierarkian ja verkoston luomista että sen rahoittamista osittain valtionavustuksin. Museohierarkia käsitti valtakunnalliset, paikallis- ja erikoismuseot. Paikallismuseot jaettiin kolmia alue-, seutu- ja paikkakuntamuseoihin. Läänijaon perusteella hahmoteltiin 14 aluemuseon verkosto. Alue- ja seutumuseoiden valtionavustukseksi ehdotettiin 40 % , mutta aluemuseoissa laskettuna laajasti museon vuotuisista menoista ja seutumuseoissa akateemisesti koulutetun henkilökunnan palkasta. Lisäksi ehdotettiin aluemuseoille 10 % lisäavustusta laskettuna akateemisesti koulutetun henkilökunnan palkoista, mikäli museot tekevät muinaistieteellisen toimikunnan kanssa sopimuksen antikvaaristen tehtävien alueellisesta hoitamisesta. Museoliiton organisaatiomallissa museot säilyttivät vastaanottamastaan

valtionavustuksesta huolimatta täysin itsenäisyytensä. Tästä uudesta kannanotosta sukeutui liitolle tulevina vuosina suuria ongelmia.²⁴⁸

Amerikanstipenditoimikunta – Skandinavian ja Keski-Euroopan kautta Amerikkaan

Museoliitto oli perustamisestaan lähtien pyrkinyt kansainvälisiin kontakteihin, jotka alkuvuosina suuntautuivat luonnollisesti Skandinaviaan. ”Museopäivävaihtosuhteet” solmittiin 1962 kun Oulun museopäiville lähetettiin kutsu Norrbottenin, Värmlannin ja Tromssan museoille ja saman vuoden lopulla saatiin kutsu Svenska Museimannaföreningin vuosikokoukseen Tukholmaan.²⁴⁹ Saksassa käytiin jo ennen sotia, ja vuonna 1948 liiton sihteeri Hulda Kontturi oli matkustanut Amerikkaan.

Sihteeri Riitta Heinonen osallistui Skandinaavisen museoliiton kokouksiin 1953 Odensessa ja 1956 Göteborgissa, mutta vuonna 1962 hänelle avautuivat uudet näköalat ICOM:in museokongressissa Haagissa. Kokouksen myötä liitto sai nimittäin vieraakseen Amerikan museoliiton (American Association of

Museums, AAM) edustajan tohtori Eduard Alexanderin rouvineen.²⁵⁰ Vierailu johti seuraavana vuonna kutsuun AAM:n museokasvatusseminaariin ja kansainväliselle museoekskursiolle.

Amerikan matkoja varten liitto asetti lokakuussa 1962 Amerikanstipenditoimikunnan, jonka puheenjohtajaksi pyydettiin tohtori Aune Lindström. Opetusministeriön myöntämää matka-apurahaa hakeneista valittiin Helsingin yliopiston Eläinmuseosta tohtori Eero Karppinen. Hän vietti kuukauden Yhdysvalloissa. Vuonna 1965 Carnegie-säätiö tarjosi seuraavaksi vuodeksi työskentelystipendiä Pittsburgissa olevaan museoonsa puoleksi vuodeksi. Stipenditoimikunta päätyi hakijoiden joukosta jälleen Eläinmuseoon, mutta tällä kertaa amanuenssi, maisteri Martin Meinanderiin. Stipendiaatit eivät olleet ainoita näiden vuosien amerikanmatkajia, sillä liiton museoneuvoja Jorma Heinonen matkusti vuonna 1965 AAM:n vieraaksi, mistä seurasi AAM:n opintomatkatkutsu seuraavaksi kevääksi.²⁵¹

Kansainvälisyys kiehtoi, ja liitto toimitti marraskuussa 1967 opetusministeriöön selvityksen mahdollisuuksistaan hoitaa museoalan kansainvälisiä tehtäviä.²⁵² Vuosina 1958–74 liiton toimiston henkilökunta eli Heinokset, vuonna 1963 työnsä aloittanut tekstiilikonservaattori Anja Rantala ja vuonna 1972 palkattu tiedotussihteeri Anja-Tuulikki Huovinen tekivät yhteensä 22 ulkomaanmatkaa.²⁵³

Kun Porin vuosikokous vuonna 1975 hyväksyi keskushallituksen valmistaman liiton museopoliittisen ohjelman, sen viimeinen toimenpidekohta mainitsi muun muassa, että ”Museolaitoksen tulee ylläpitää kansainvälisiä yhteyksiä alan kehityksen seuraamiseksi ja edistämiseksi.”²⁵⁴

Inarin museon suunnittelukilpailun kilpailutoimikunta

Inariin perustettiin vuonna 1961 Saamelaismuseo, joka oli ulkomuseo. Pian heräsi ajatus varsinaisen museorakennuksen saamisesta. Asiaa päätettiin edistää opiskelijavoimin, ja liiton museosihteeri Jorma Heinonen laati kilpailuohjelman, jonka myötä toukokuussa 1966 julistettiin lokakuussa päättyvä suunnittelukilpailu Oulun yliopiston arkkitehtiosaston oppilaille.

Kilpailutoimikunnan puheenjohtajana oli Jorma Heinonen ja jäsenenä Oulun yliopiston edustajina professorit Matti Aaltonen ja Esko Järventaus ja Samii-Litto ry:n edustajana toiminnanjohtaja Juhani Nuorgam. Määräaikaan jätetystä kuudesta ehdotuksesta lunastettiin yksi ja palkittiin kolme, joista yksi hyväksyttiin jatkosuunnittelun pohjaksi.²⁵⁵ Hanke hautautui ja se aloitettiin kokonaan uudestaan vuonna 1984. Kaksi vuotta myöhemmin perustettiin Saamelaismuseosäätiö, mutta rahoitus järjestyi kuitenkin vasta sitten, kun museoon yhdistettiin 1986 metsähallituksen Ylä-Lapin luontokeskus. Arkkitehti Juhani Pallasmaan suunnittelema uudisrakennus vihittiin käyttöön 1.4.1998.

Näyttelytoimikunta – kiertonäyttelytoiminnan sinivalkoinen alku ja saamelainen jatko

Liitto oli toimintansa alusta pitäen välittänyt jäsenilleen näyttelynsuunnittelun ja -toteuttamisen asiantuntemusta. Kyseessä olivat pääasiassa perusnäyt-

Tirron niliä, tuotu Nellimkylästä Inarin saamelaimuseoon.

telyt. Museoihin perustettavat uudet virat vähensivät avun tarvetta ja niin tämä 1930-luvulla alkanut liiton työskentelymuoto päättyi 1970-luvulla.

Arne Appelgren ehdotti vuonna 1946, että liitto ryhtyisi kiertonäyttelyiden järjestämiseen, mutta aika ei vielä ollut kypsä tälle modernille idealle. Jyväskylässä vuonna 1963 pidetyssä liiton 40-vuotisjuhlien vuosikokouksessa liiton puheenjohtaja professori Valonen totesi, että liitto voisi ryhtyä tehosta-

maan kulttuurihistoriallisten museoiden kiertonäyttelytoimintaa.²⁵⁶

Sodalta säästyneessä vauraassa Ruotsissa syntyi 1960-luvulla ajatus kansalaisten yhdenvertaisuudesta kulttuurinkin suhteen riippumatta henkilön sosiaalisesta asemasta tai asuinpaikasta. Yksi tämän ideologian toteuma oli 1965 perustettu Riksställningar (RU), valtakunnallinen näyttelyorganisaatio, joka ryhtyi tuottamaan muun muassa kiertonäyttelyitä.²⁵⁷ RU:n syntyä seurattiin Suomessa ja siihen reagoitiin heti: marraskuussa 1965 keskushallitus jätti liiton toimiston tutkittavaksi mitä mahdollisuuksia vastaavaan toimintaan olisi Suomessa.²⁵⁸

Valtiovalta ryhtyi varsin myöhään suunnittelemaan itsenäisen Suomen 50-vuotisuuden juhlanäyttelyä. Valtioneuvosto oli Suomalaisuuden Liiton aloitteesta asettanut lokakuussa 1965 juhluvuotta suunnittelevan neuvottelukunnan, joka pyysi syksyllä 1966 eräiltä tahoilta tarjoukset suurimmissa maakuntamuseoissa kiertävän näyttelyn järjestämiseksi. Liiton tarjous oli kolmannella sijalla muinaistieteellisen toimikunnan ja Suomen messujen jälkeen. Silti valtioneuvosto kääntyi liiton puoleen. Keskushallitus otti haasteen vastaan 4.10.1966, mutta aikaa oli vähän!²⁵⁹

Hallitus asetti välittömästi näyttelytoimikunnan, jossa oli puheenjohtajan, sihteerin ja museosihteerin lisäksi historian asiantuntijana professori Mauno Jokipii, mutta pian toimikuntaa laajennettiin kuudella hengellä.²⁶⁰ Museosihteeriksi nimitettiin näyttelyn suunnittelupäälliköksi, hänen sijaisekseen otettiin hum. kand. Risto Koskinen ja liiton toimistosta vapautettiin tiloja hankkeen käyttöön. Päämääränä oli, että ”6–8:ssa maakuntamuseossa järjestetään syyskaudella 1967 itsenäisyytemme vaiheita

käsittelevä näyttelysarja Suomen tie, jonka runko-osa suunnitellaan ja valmistetaan Museoliitossa ja jonka paikallishistoriallisen täydennyksen suorittavat asianomaiset museot.” Näyttelyarkkitehdiksi palkattiin taiteilija Aulis Nieminen. Lapsi toi leivän tullessaan, sillä valioneuvosto antoi liitolle hanketta varten vuodeksi 1966 14 000 markkaa ja vuoden 1967 menoarvioon oli varattu 100 000 markkaa. Ateenumin taidemuseo ryhtyi samoihin aikoihin suunnittelemaan kiertonäyttelyä Taide vapautuu.

Useana kappaleena tuotettu Suomen tie -näyttely valmistui ajoissa ja se oli esillä syys-joulukuun aikana kahdeksassa museossa: Turun kaupungin historiallisessa museossa, Keski-Suomen museossa, Tampereen taidemuseossa (järj. Hämeen museo), Oulun työväenopistossa (järj. Pohjois-Pohjanmaan museo), Etelä-Karjalan museossa, Torniolaakson museossa ja Joensuun taidemuseossa. Kävijämääräksi tilastoittiin lähes 110 000. Suuren kävijämäärän syntyä edisti se, että opetusministeri Johannes Virolaisen kouluille lähettämä suosituskirje tulkittiin paikoin määräyksenä. Näyttelyyn liittyi myös Jorma Heinosen kirjoittama saman niminen sekä suomeksi että ruotsiksi painettu lähes satasivuinen julkaisu; viimeksi mainittuja lähetettiin vaihtokirjoina Skandinavian ja Saksan museoihin.

Menestys maksoi hieman liikaa, mutta valtioneuvosto peitti vuonna 1968 liiton alijäämän 27 000 markkaa. Valtioneuvosto antoi toisenkin lahjan: liiton esityksestä näyttelyrakenteet luovutettiin näyttelyyn osallistuneille museoille. Suomen tie -näyttely oli juhluvuoden toimikunnan hankkeista toiseksi kallein Suomen laulujuhlien jälkeen. Liiton näyttelytoimikunnan työ päättyi Suomen tie -näyttelyn myötä.

Museoliiton kiertonäyttelytoiminta oli päässyt hyvään alkuun, mutta menestystä seurasi suvanto-vaihe. Valtiolta anottiin turhaan varoja kiertonäyttelytoiminnan jatkamiseksi.²⁶¹ Lannistumisen sijasta ryhdyttiin tähyämään korkeammalle, kansainvälisesti kiinnostavaa näyttelyhanketta, ja päädyttiin aina eksoottisiin saamelaisiin. Helmikuussa 1973 keskuhallitus hyväksyi fil. kand. Jukka Pennasen laatiman näyttelyn käsikirjoituksen, jonka kustannusarvio ei yltänyt lähellekään Suomen tien -talousarviota: 8070 markkaa! Näyttely sai nimen Čilgetus saamelaiskulttuurin murros (Čilgetus on suomeksi Selitys).²⁶²

Kyseessä oli saamelaiskysymystä kulttuuriekologisesta näkökulmasta tarkasteleva kiertonäyttely, joka kertoi sekä saamelaisten menneisyydestä että nykyisyydestä. Pääsihteeri Jorman Heinonen mainitsi eläkkeelle jääntiään edeltävässä haastattelussa vuonna 1983, että näyttelyaiheen valinnan yhtenä tarkoituksena oli saada museot innostumaan vastaavanlaisista nykyaikaa sivuavista näyttelyistä ja että alueeksi valittiin Lappi sen vuoksi, ettei se kuulunut silloin toimivien maakuntamuseoiden alueisiin.²⁶³ Pennasella oli työssä apuna sisustusarkkitehti Timo Saarnio. Näyttelyn ja näyttelyjulkaisun lisäksi tuotettiin aiheeseen liittyvä diasarja.

Čilgetus saamelaiskulttuurin murros avattiin marraskuussa 1973 Helsingissä Kasarmintorin näyttelyhallissa, jossa se oli esillä vain reilun viikon, minkä jälkeen se siirtyi Lahden historialliseen museoon. Vuoden 1974 aikana näyttely oli esillä yhdessätoista museossa ja siihen tutustui lähes 25 000 katsojaa. Lisäksi Kemin taidemuseo ja Pohjola-Norden ry olivat tilanneet pienoisenäyttyteltä omaa näyttelytoimintaansa varten. Menestys johti suunnittelemaan ruotsinkielistä versiota.

*Museoiden ja koulun yhteistyön
kehittämistä tutkiva toimikunta –
orastavaa yhteistyötä*

Museonhoitajien kurssilla Kansallismuseossa vuonna 1942 oli kuultu Nordiska museetin museolehtori Gunnar Granbergin esitelmä museon ja koulun suhteesta. Seuraavana vuonna liitto oli tiedustellut museoilta koulujen ja museoiden yhteistoiminnasta ja ryhtynyt yhteistyöhön kouluhallituksen kanssa.²⁶⁴ Rauhan tultua vuonna 1945 pitkään vireillä ollut liiton museoneuvojan viran perustamishanke eteni eduskunnassa, ja yhtenä viran perusteluna oli juuri museoiden ja koululaitoksen yhteistyön kehittäminen.²⁶⁵ Liiton lehdessä käsiteltiin vuonna 1949 museon ja koulun yhteistyötä. Kouluelämää oli tallennettu tosin lukuisiin museoihin, mutta alan erikoisnäyttelyyn, Suomen koulumuseon, avasi kouluhallituksen pääjohtaja vasta 1960 Tampereella Aleksis Kiven päivänä.²⁶⁶

Liitto järjesti yhdessä Kaupunkiliiton kanssa kaupunkien museotoimen kehittämistä käsittelevät neuvottelupäivät marraskuussa 1968. Aihe kiinnosti ja paikalle saapui peräti 66 kaupunkien ja kauppaloiden museotoimen edustajaa. Julkilausuman lisäksi päivien konkreettista antia oli keskushallitukselle tehty ja välittömästi toteutettu esitys toimikunnan nimeämisestä museon ja koulun välisen yhteistoiminnan kehittämiseksi.²⁶⁷ Toimikunnan mietintö valmistui keväällä 1969 ja se lähetettiin kahden komitean käyttöön: valtion peruskoulukomitean ja valtion lukion opetussuunnitelmaa tutkivalle komitealle.²⁶⁸ Toimikunnan työ päättyi tähän ja seuraavan kerran aiheeseen paneuduttiin työryhmän avulla 1981.

”Valokuvaustoimikunta” - suositus

Sekä ei-kaupallisen että kaupallisen valokuvauksen ja filmauksen määrä museoissa lisääntyi sotien jälkeeseen nopeasti. Tällöin museoväen huoli kohdistui erityisesti esineistöä vahingoittavien suuritehoisten ja lämpöä tuottavien keinovalojen käyttöön.

Museoliiton keskushallitus asetti marraskuussa 1968 museon ja koulun yhteistyötä pohtivan toimikunnan kanssa samanaikaisesti toimikunnan ”valmistelemaan suositusta museoiden valokuvausrajoitusten ja kuvapalvelun toiminta- ja hinnoitteluperiaatteiden yhdenmukaistamiseksi”. Seuraavana vuonna toimikunta toimi toisella nimellä, joka ilmaisi paremmin työn päämäärän: Museoiden valokuvausrajoitusten lieventämistä ja yhtenäistämistä tutkiva toimikunta. Työ, suositus, valmistui syksyllä 1969. Museoiden valokuvausrajoitusten yhdenmukaistamista koskeva suositus oli varsin liberaali, sillä se suositteli yksityisille vapaata valokuvausoikeutta museon tiloissa ja jopa ”elektronisalaman” käyttöä pidettiin sallittavana, samoin jalustan jos kyseessä oli hiljainen aika. Erikoiskuvauksissa korostettiin valvontaa ja tarvittavien suurten valaisimien varoista käyttöä.²⁶⁹

*Tutkimus- ja konservointivaliokunnat
asiantuntijaeliminä*

1970-luvun kuluessa museoissa alettiin korostaa museon roolia tutkimusta tekevänä laitoksena. Keväällä 1970 Museoliitto lisäsi asiantuntemustaan pe-

rustamalla tutkimus- ja konservointivaliokunnat ja nimittämällä ne kolmivuotiskaudeksi 1971–73. Valiokuntien tehtävänä oli toimia liiton tukena antamalla lausuntoja ja tekemällä esityksiä toimialoiltaan. Tutkimusvaliokuntaan saatiin kutsutuksi monitieteinen valiojoukko: puheenjohtajaksi kansatieteen professori Niilo Valonen ja jäseniksi Suomen historian professori Mauno Jokipii, museonhoitaja (Eläinmuseo) dosentti Eero Karppinen, taidehistorian professori Lars Pettersson ja kansatieteen professori Ilmar Talve. Valiokunnan sihteerinä toimi museoasiainsihteeriksi Jorma Heinonen. Sen päätehtävä oli valmistaa jakesitys liiton tutkimusapurahoille.²⁷⁰

Konservointivaliokunnan puheenjohtajaksi kutsuttiin fil. maist. Pehr Ekbohm Tuhoeläintutkimuslaitoksesta, sihteeriksi hum. kand. Risto Koskinen ja jäseniksi dipl.ins. Ulla Eneback VTT:n tekstiililaboratoriosta, konservaattorit Reino Mattila Turun kaupungin historiallisesta museosta ja Niilo Suihko Ateneumin taidemuseosta sekä fil. maist. Anna-Maija Rinne Kansallismuseosta. Museoliiton asiantuntijana oli konservaattori Anja Rantala. Molemmat valiokunnat jatkoivat työtään määräajoin uudelleen nimitettyinä aina 1980-luvun alkuvuosiin asti.

Nykyajan dokumentointia ruotsalaisen esikuvan mukaan

Ruotsissa perustettiin vuonna 1973 suunnittelutyöryhmä, jonka työn tuloksena vakinaistettiin vuonna 1977 SAMDOK (Samtidsdokumentation). Kyseessä on ruotsalaisten kulttuurihistoriallisten museoiden vapaehtoisuuteen perustuva yhteistyöorganisaatio, jonka päämääränä on työnjaon puitteissa suoritettu

mahdollisimman kattava ruotsalaisen yhteiskunnan elämänmuodon tallennus ja dokumentointi. SAMDOKin sihteeristö toimii Nordiska museetin dokumentointiosastossa. Mukaan liittyvät museot valitsivat yhteistyöryhmät, joita oli alunperin kymmenen elinkeinoelämän dokumentointiin suuntautunutta ryhmää sekä lisäksi yhdes- ja kahdestoista, jotka keskittyivät koti- ja arkielämän sekä saamelaisten elämän dokumentointiin.

Lappeenrannassa kokoontuneiden vuoden 1974 museopäivien yhteydessä pidettiin nykyesineistön dokumentointia käsittelevä kokous, ja saman vuoden syksyllä keskushallitus asetti nykyesineistön museodokumentointia tutkivan toimikunnan, jonka puheenjohtajaksi kutsuttiin maisteri Jarno Peltonen ja jäseniksi maisterit Jorma Heinonen ja Sven-Erik Krooks sekä lisensiaatti Matti Räsänen. Toimikunnan työrupeamasta tuli pitkä, sillä päämäärä saavutettiin osittain vasta vuonna 1982 aihetta käsittelevässä liiton järjestämässä suomalais-ruotsalaisessa seminaarissa Vaasassa ja Uumajassa. Museovirasto selvitti sittemmin museoiden valtakunnallista nykyaikajan tutkimuksen ja dokumentoinnin järjestelmää, mutta sitä ei ole vielä luotu.²⁷¹

Liitto sahaa oksaa, jolla istuu

Liiton perustamisen aikoihin kansatieteen ja arkeologian ylintä asiantuntemusta siirtyi Helsingin yliopistoon perustettuihin kansatieteen ja arkeologian professuureihin, mikä vähensi ajan kuluessa muinaistieteellisen toimikunnan painoarvoa näiden tieteiden piirissä. Sotien jälkeen lisääntyvä museoiden

Oikeudellisesti ongelmallinen valokuva ilmiökeskeisen dokumentoinnin välineenä

Valokuva-arkisto ei suinkaan ollut itsestäänselvyys sodan jälkeisissä museoissa vaikka ylioppilasosakuntien museon kenttäretkille oli otettu kamerat matkaan jo 1876! (Schvindt & Sirelius 1922, 20). Vähitellen valokuvan merkitys käsitettiin yleisesti, mutta valokuva oli dokumenttina ongelmallinen muun muassa siihen liittyvien oikeuksien vuoksi. Ensimmäinen tekijänoikeussäädös annettiin 1880. Säädös käsitti myös juuri käyttöön leviävän innovaation eli "fotografilliset kuvaukset". Muissa teoslajeissa aikaraja oli 50 vuotta esittämisestä tai tekijän kuolemasta, mutta valokuvissa vain viisi vuotta ja silloinkin vain jos valokuva oli signeerattu ja päivätty.

Laki tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin ja Laki oikeudesta valokuvaan säädettiin 1961 (AsK 404–405/1961). Valokuvien suhteen oikeus poikkesi 50 vuoden säännöstä, sillä oikeus oli "voimassa kunnes kaksikymmentäviisi vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona kuva julkaistiin". Sittemmin säädöksiä uusittiin vähitellen 1970–90-luvulla. Vuonna 1991 (AsK 35/91) aikaraja muuttui 50 vuodeksi "sen vuoden päättymisestä, jona kuva valmistettiin" ja 1995 (AsK 1654/95) kaikki tekijänoikeudet yhdenmukaistettiin EU:n säädösten mukaisesti olemaan voimassa "kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän ... kuolinvuodesta." Museoliitto järjesti 1978 seminaarin Tekijänoikeus ja kuvapalvelukysymyksiä, jonka anti julkaistiin 1980 (SML julk. 20). Sittemmin tapahtuneita säädösuudistuksia käsiteltiin muun muassa vuosittaisilla liiton Tietopäivillä. Tekijänoikeudet ovat olleet yksi keskeinen aihe liiton vuodesta 1977 lähtien toimineessa Taidemuseovaliokunnassa.

ammattillistuminen vähensi niiden tarvitsemaa asiantuntija-apua.

Kun Museoliitto muutti Kansallismuseosta omiin tiloihin vuonna 1957 ja kun Nordmanin jälkeen puheenjohtajaksi vuonna 1960 valittu Niilo Valonen siirtyi seuraavana vuonna muinaistieteellisestä toimikunnasta Helsingin yliopiston kansatieteen professoriksi, oli Museoliitto erkaantunut toimikunnasta sekä fyysisesti että henkisesti. Vaikka muinaistieteellisessä toimikunnassa, Museoliitossa ja kotiseutuliitossa oli samoja virka- ja luottamusmiehiä, se ei estänyt ristiriitojen syntyä. Syynä olivat sekä henki-

lösuhteet että organisaatioiden osittain päällekkäiset päämäärät. Esimerkiksi professori Niilo Valosen tultua Museoliiton puheenjohtajaksi vuonna 1961 suhteet kotiseutuliittoon viilenivät, sillä kotiseutuliiton hallituksen jäsenestä akateemikko Kustaa Vilkunasta tuli samaan aikaan Kotiseudun päätoimittaja ja vuonna 1966 kotiseutuliiton puheenjohtaja. Herrojen välit eivät olleet luontevat.²⁷²

Museoliiton itsenäistyminen muinaistieteellisestä toimikunnasta oli sikäli luonnollista, että liitto oli jäsenmuseoidensa liitto eivätkä jäsenmuseot olleet organisatorisesti millään tavoin sidoksissa toimikun-

taan. Vaikka liiton tehtävä oli ajaa liittojäsentensä etua, muinaistieteellisen toimikunnan ja museoken-tän yhteyden luonnissa syntynyt vallan keskittämi-sen ja hajauttamisen eturistiriita johti liiton entistä kauemmaksi toimikunnasta, mikä erimielisyys kär-jistyi lopulta liiton kannalta vaaralliseksi.

Pääkaupungin herrainvalta ja museolaki ongelmana

Opetusministeriö asetti vuoden 1963 muinaismuis-tolain myötä seuraavana vuonna

Muinaismuistohallinnon organisointitoimikunnan. Kansliapäällikkö Heikki Hosian johtaman toimikun-nan tehtävänä oli tutkia muinaistieteellisen toimi-kunnan uudelleen organisointia ja laatia uusi sitä koskeva laki- ja asetusehdotus. Toimikunnan miehi-tys painottui muinaistieteelliseen toimikuntaan, sillä jäseninä olivat Hosian ohella valtionarkeologi Nils Cleve, toimikunnan osastonjohtajat Riitta Pykkä-nen, Hilikka Vilppula ja Helmer Salmo sekä profes-sori Niilo Valonen ja hallitussihteeri Sakari Sippola. Cleve, joka oli myös Museoliiton museolakitoimi-kunnan jäsen, esitteli organisointitoimikunnalle 22.8.1967 muistionsa, joka liiton yllätykseksi ei nou-dattanutkaan liiton mietintöä vaan toimikunnan pe-rinteistä mallia. Asiaa käsiteltiin liiton keskushalli-tuksessa marraskuussa, koska organisointitoimikun-ta oli pyytänyt lausuntoa museoaluehallinnon järjes-tämisestä. Kokouksessa olivat vastakkain Cleven ja puheenjohtaja Valosen mallit. Cleven malli tarkoitti järjestelmää, jossa maakunta-antikvaarit olivat mu-seohallituksen virkamiehiä, mutta myös samalla maakunnallisten keskusmuseoiden johtajia. Valosen

mallissa lääninantikvaarit toimivat lääninhallituksis-sa ja heidän tuekseen ajateltiin perustettavaksi lää-nin museolautakunta, jonka jäseninä olisivat alueel-la toimivien museoiden tieteellisen koulutuksen saa-neet johtajat. Valosen malli voitti liitossa, muttei muualla.²⁷³

Museoliitto pyrki samanaikaisesti edistämään museoiden toimintaedellytyksiä kuntatasolla. Yh-dessä Kaupunkiliiton kanssa järjestetyt kaupunkien museotoimen kehittämistä koskevat neuvottelupäi-vät marraskuussa 1968 antoivat julkilausuman, jossa korostettiin museoiden mahdollisuuksia opetuksen, tutkimuksen ja aktiivisen näyttelytoiminnan alue-keskuksina. Lausuma päättyi vaatimukseen, että ”Jo olemassa olevaa alueorganisaatiota on vahvistettava järjestämällä sille säännöllinen valtion tuki.”²⁷⁴

Organisointitoimikunnan mietintö valmistui 17.3.1970²⁷⁵ ja siinä ehdotettiin muun muassa toimi-kunnan järjestämistä Museohallitukseksi sekä maa-kuntiin sijoitettavia maakunta-antikvaareja. Uusiksi elimiksi ehdotettiin museoasiain neuvottelukuntaa ja läänien museolautakuntia. Toimikunta ehdotti myös kuntien ja yksityisten omistamille kulttuuri-historiallisille museoille kirjastolain tapaista valtion-osuusjärjestelmää.

Helsingissä 4.4.1970 kokoontuneiden museopäi-vien avauspuheessaan puheenjohtaja Niilo Valonen pohti muun muassa muinaismuistohallinnon uudis-tustyötä ja liiton asemaa:²⁷⁶

”Organisointitoimikunnan työn yhteydessä on myös uudelleen käynyt selväksi se tärkeä ase-ma, mikä SML:lla on museotyömme kokonais-kentässä. Se on johtava elin ohjaamaan vapaa-ehtoista museotyötä. Se on tarpeellinen toimi-maan kunnallisia ja yksityisiä museoita hyö-

dyttävänä keskusjärjestönä. Se on demokraattinen laitos, missä maan museoväen ääni tulee kuuluviin. Ja se on virkistävä, toimintaa ja kilpailua herättävä oppositiojärjestö kankeuteen ja keskitykseen taipuvalle valtion museo-organisaatiolle. Se on erityisesti suomalainen organisaatiomuoto, jolle ei ole täydellisiä vastineita Pohjoismaissa eikä muuallakaan.”

Mietintöä koskevassa lausunnossaan opetusministeriölle liitto totesi, että ennen muinaismuistohallinnon organisoimista olisi: ”tullut suorittaa maan museotoimen kokonaiskartoitus ja vasta sen jälkeen määrittää ja motivoida valtion museotoimen osuus. Nykyisellään mietintö ennakoii lakisääteisiä valvonta- ja yhteistyöolosuhteita, joiden edellytyksiä ei ole perusteellisesti selvitetty. Museoliitto katsookin, ettei ehdotetun keskusviraston suhdetta kunnalliseen ja yksityiseen museolaitokseen voida ratkaista ennenkuin koko museolaitoksen valtionapukysymys on tarkasti tutkittu.”²⁷⁷ Liitossa nähtiin toimikunnan mallin edustavan keskitettyä valtaa, vaikka toiminta olisi näennäisesti hajautettua.

Niilo Valosen jäädessä sivuun Museoliiton puheenjohtajuudesta keväällä 1970 katkesi samalla tärkeä epävirallinen yhteys opetusministeriöön. Sivustysidealisti, kansanvalistaja ja nuorisoseuramies Heikki Hosia, joka oli nimitetty ministeriön kansliapäälliköksi vuonna 1964 tunsu nimittäin Valosen jo nuoruusvuosiltaan. He olivat sekä punkalaitumelaisia että osakuntatovereita.

Museohallitus toteutettiin vuonna 1972 lailla Mu-

seovirastosta. Toukokuussa 1972 valtioneuvosto asetti opetusministeriön toimistopäällikkö Markku Linnan johtaman Museoiden aluehallintokomitean, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus Museovirastoon liittyvästä aluehallinnosta ja yksityisen museolaitoksen lakisääteisen valtiovavun mahdollisesta järjestämisestä. Puheenjohtaja Linnan lisäksi komitean jäseninä olivat hallintotarkastaja Jaakko Penttinen, valtionarkeologi C. J. Gardberg, osastonjohtaja Aarne Kopisto, museotoimenjohtaja Martti Helin, apulaispääsihteeri Onni Turtiainen, toiminnanjohtaja Markku Tanner ja Suomen kunnallisliiton kulttuuri-asiainsihteeri Väinö Ryyppö.

Komitean kokoonpano ilmentää suhtautumista Museoliittoon. Ryyppö oli Kotiseutuliiton hallituksen jäsen ja Tanner toiminnanjohtaja. Vaikka Gardberg ja Helin olivat Museoliiton keskushallituksen jäseniä, liiton puheenjohtajaa (27.5.1972 asti Esko Järventaus ja sitten Unto Salo) tai ”toiminnanjohtajaa” eli pääsihteeri Riitta Heinosta ei kutsuttu komiteaan.

Komitean mietintö²⁷⁸, joka sisälsi ehdotuksen valtiovavustuslaiksi ja -asetukseksi, valmistui helmikuussa 1973, jolloin Museoliiton keskushallitus päätti järjestää huhtikuisen vuosikokouksen yhteyteen mietintöä koskevan esitelmä- ja keskustelukokouksen. Ennen kokousta saapui maaliskuussa ministeriöstä lausuntopyyntö mietinnöstä. Lausunnossaan liitto totesi ensiksi asian saattamisen mietintöasteelle olevan erittäin myönteinen toimenpide, mutta siten esitettiin useita ongelmakohtia. Ehkä keskeisin liittyi mietinnön sisältämän lakiehdotuksen Museovirastolle antamaan valvonta- ja määräysvaltaan, jonka liitto katsoi olevan ylimitoitettun. Valtionapuihin liittyvästä lausunto-oikeudesta, joka oli esitetty

Ministeri ei luvannut

Vuonna 1961 säädetyn kirjastolain jälkeen Museoliiton keskushallitus asetti museolain valmistelutoimikunnan vuonna 1962. Toimikunnan mietintö valmistui syksyllä 1965, minkä jälkeen valtionapulain säätämisestä tuli yksi liiton keskeisin toive, jota pyrittiin edistämään kaikin keinoin.

Asia oli esillä valtionkin taholla, sillä vuonna 1970 valmistuneessa Muinaismuistohallinnon organisointitoimikunnan mietinnössä ehdotettiin muun muassa kunnallisille ja yksityisille kulttuurihistoriallisten museolle säädettävää valtiosuuslakia. Vuonna 1973 valmistuneessa Museoiden aluehallintokomitean mietinnössä valtiosuuslakia ehdotettiin säädettäväksi hieman suppeampana koskemaan vain kulttuurihistoriallisia maakuntamuseoita ja valtakunnallisia erikoismuseoita. Valtion varojen suuntaaminen museolle edistyi osittain vasta kun valtioneuvoston päätöksellä luotiin vuonna 1979 valtakunnallinen aluemuoseojärjestelmä.

Suomen museoliiton 60-vuotisjuhlaa vietettiin Finlandia-talossa 15.5.1983. Museolaki oli jälleen ajankohtainen, sillä vuonna 1981 oli valmistunut museolakityöryhmän esitys valtionapulaiksi ja alkuvuonna 1983 uusi työryhmä oli viimeistellyt ehdotuksen. Kun kulttuuri- ja tiedeministeri Gustav Björkstrand piti liiton juhlaesitelmän (Björkstrand 1983), runsas yleisö odotti kuulevansa uutisia museolaista, mutta ministeri oli varovainen:

"Olen tietoinen siitä, että monet edeltäjäni tällä kulttuuri- ja tiedeministerin paikalla ovat luvanneet ja myös pyrkineet tekemään parhaansa museoiden valtiosuus- ja avustulain toteutumiseksi, siinä kuitenkin vielä onnistumatta. Vasta äsken ministeriksi tullessa en uskalla enkä halua antaa täsmällistä lupautta lain toteutumisesta. Mahdollisesti katteettomaksi jäävien lupauksien antamisella ei asiaa edistetä. Olen tietoinen, että asiaa on perusteellisesti ja tarmokkaasti valmisteltu jo kymmenen vuoden ajan, ja näyttäisi näin ollen perustellulta, että heti kun taloudelliset mahdollisuudet museoiden valtiosuuslain toteutumiseen ovat olemassa sitä ryhdytään toteuttamaan. ... Museoliitto on ollut aloitteentekijänä tai käynnistäjänä mukana yleensä kaikissa Suomen museolaitoksen kehittämiseen tähtäävissä toimissa. ... Toivon myös Museoliitolta jatkuvaa tukea yhteisissä ponnisteluissamme museoiden valtionapulain aikaansaamiseksi."

Pitkään odotettu laki säädettiin vihdoin 1988 ja astui voimaan 1989.

*Eduskunnassa 1974 kyseenalaistettu
”epädemokraattinen museoalan
kolmas pyörä”*

Museovirastolle ja maakuntamuseoille, liitto totesi että: ”Tämän suljetun ja vain muutamiin käsiin keskittyvän järjestelmän rinnalle olisi syytä tutkia valtakunnallisen museoasianneuvottelukunnan ja maakunnallisen museotoimikunnan mahdollisuuksia toimia lausunnonantajina.” Liitto kiinnitti myös huomiota siihen, että viraston alaisuuteen museohallinnon keskuselimenä tulisi kuulumaan sekä kuvataidemuseot että luonnontieteelliset museot, joiden varsinkin viimeksimainittujen tehtäviin liittyvä asiantuntemus puuttui virastosta. Tosin sanoen liitto piti mietinnön esittämää lakiesitystä useista syistä vielä keskeneräisenä.

Liiton lausunto päättyi toteamukseen siitä, miten liiton asemaa ja tehtäviä oli käsitelty mietinnössä ja siksi lausunnon kera ministeriöön toimitettiin aiheesta erillinen huomautuskirjelmä. Monista mietinnön tekstin oikaisua kaipaavista asioista liitolle ehkä kipein oli ollut outo liiton museopoliittisen aseman määrittely: ”Museoliiton erityistehtäväksi on jäänyt museoteknisen neuvonnan hoitaminen. Kotiseutuliiton yleiseen tehtäväkenttään on puolestaan luontevasti liittynyt yleisen museopoliitiikan hoito.”²⁷⁹

Vuoden 1973 vuosikokous oli liiton 50-vuotisjuhla kokous, ja se järjestettiin Finlandia-talossa. Juhlapäivänä pidetty aluehallintokomitean mietintöä käsittelevä julkinen tilaisuus, jossa toistuivat myös liiton mietinnössään esittämät asiat, ei luonnollisesti ollut mietinnön teettäjien ja tekijöiden mieleen.

Museoliiton historiassa on ollut vain yksi julkinen kriisi, joka syntyi museopoliitiikan pelkistyessä hetkeksi politiikaksi. Museoliitto oli alkuaikoinaan 1920- ja 1930-luvulla näyttävästi kansakunnan ja kansanvalistustyön asialla, minkä vuoksi suhteet olivat kunnossa myös poliittisiin piireihin. Asiaan vaikuttivat ennen muuta liiton puheenjohtaja tohtori Ailion laajat ja merkittävät yhteiskunnalliset suhteet. Kun yhteiskunta politisoitui 1960- ja 1970-luvulla, Museoliitosta ei ryhdytty tekemään poliittista vaikuttajaa, mutta tämän neutraalin asenteen vuoksi radikaali vasemmisto katsoi, että Museoliitto ja sen johto eivät olleet edistyksellisiä vaan konservatiivisia eli taantumuksellisia.

Yleisten yhteiskunnallisten ja museopoliittisten ongelmien, jotka tulivat ilmi liiton aluehallintokomitean mietintöön liittyvissä kannanotoissa, lisäksi myös henkilösuhteet hiersivät. Liittoa vuosina 1961–70 johtanut Niilo Valonen ja pääsihteeri Riitta Heinonen olivat asiansa osaavia. He olivat myös perin omanarvontuntoisia henkilöitä eikä heitä voi luonnehtia avoimiksi ja välittömiksi. Sen sijaan idearikas ja toimelias museoasiansihteeri Jorma Heinonen vastasi lähes täysin sitä käsitystä, joka kansalla oli karjalaispojasta. Kolmikko ymmärsi ja arvosti toisiansa, ja he laittoivat alulle sekä edistivät yhdessä useita hankkeita. Kaikki kolme olivat työskennelleet muinaistieteellisessä toimikunnassa, ja joitain jännitteitä oli jäänyt liiton ja toimikunnan työntekijöiden välille puolin ja toisin. Liiton aiempaa aktiivi-

sempi ja itsenäisempi rooli ei mitenkään vähentänyt näitä ristiriitoja.

Liiton voimakas esiintyminen museolaki -asiassa museotoimen aluehallintokomitean aikoihin ei ollut mieleen mietinnön mallia ajaneille tahoille. Liiton sisälläkin esiintyi tyytymättömyyttä pääsihteerin toimintaan, mikä tuli julki sinä ”näpäytyksenä” kun Lappeenrannassa 1974 pidetyn pitkän ja myrskyisän vuosikokouksen sihteeriksi esitettiinkin yllättäen perinteistä poiketen pääsihteerin sijasta nuorta tiedotussihteerä, mutta perinne säilyi.²⁸⁰

Ristiriita eteni tai se johdateltiin eduskuntaan, jossa seitsemän kansanedemokraattien eduskuntaryhmään kuuluvaa kansanedustajaa, Lauha Männistö, Aulis Juvela, I.-C. Björklund, Mikko Ekorre, Kalevi Kivistö, Arne Koskinen ja Niilo Koskenniemi, esittivät juuri museopäivien jälkeen 28.5.1974 kirjallisen kysymyksen ”Aikooko Hallitus ryhtyä toimenpiteisiin kaikkien valtion tukemien museoasioiden keskittämiseksi museovirastoon?” Kysymystä edeltävä perusteluteksti kuului:

”Museoliitto toimii vapaamuotoisena yhdistyksenä, joka aikoinaan on ollut tärkeä, mutta joka on täysin menettänyt merkityksensä sen jälkeen kun on perustettu valtionhallintoon kuuluva keskusvirasto, museovirasto.

Museoliitto on epädemokraattinen; siinä on sekä kuntajäseniä että yksityisiä jäseniä erilaisin oikeuksin. Kun suuri kuntajäsen saa 1050 markalla 3 ääntä, saa yksityinen henkilöjäsen 55 markalla yhden äänen. Näin ollen liitossa ei esiinny demokratiaa eikä parlamentaarisuutta, vaikka se onkin käyttänyt valtion rahoja. Monia maan suurimmista kunnallisista museoista on lisäksi liiton ulkopuolella.

Museolakiluonnos edellyttää kulttuurihistorian alalla maakunnallisten keskusmuseoiden luomista. Museoliitto on tässäkin yrittänyt saada epäparlamentaarisen etulyönnin. Se on pyytänyt maan kaikilta museoilta lausunnot omasta aluemuseoehdotuksestaan ja museot ovat luulleet tämän tapahtuvan valtion toimeksiantosta.*

Suomen museoliiton myrskyisä vuosikokous Etelä-Karjalan museossa Lappeenrannassa toukokuussa 1974.

Museoliitto saa valtiolta rahaa mm. museoiden luettelointityöhön” vaikka tämänlaatuinen rahanjako tulisi luonnollisesti olla museoviraston tehtävänä.”

* Tämä on viittaus liiton tekemään maakuntamuseoiden toiminta- ja vastuualueiden jakoa koskevaan kyselyyn.

** Tämä on viittaus Museoliiton opetusministeriön tuella ja maakuntamuseoiden avulla aloittamaan paikallismuseoiden kokoelmien inventointiin eli keskuskortistointiin.

Asiasta kehkeytyi myös lehtikirjoittelua, kun kysymyksen ensimmäinen allekirjoittaja edustaja Lauha Männistö kirjoitti asiastaan Kansan Uutisiin toukuussa 1974. Pääsihteeri Riitta Heinonen laati heinäkuussa vastineen, jossa hän kumosi muun muassa väitteen siitä, että monet maan suurimmista kunnallisista museoista eivät kuuluneet liittoon; ne olivat kaikki jäseniä. Epädemokraattisuudesta Heinonen totesi, että liiton vuosikokouksen juuri vahvistamat säännöt poistivat kannattavien jäsenten äänioikeuden. Lisäksi hän kiisti liiton esiintyneen valtionapulakiin liittyvässä aluejakokysymyksessä valtion toimeksiäntämanä. Keskuskortistointityöstä hän totesi, että varojen jaosta vastasi tutkimusvaliokunta, jossa oli Museoviraston edustus, joten jako oli viraston valvonnassa.

Kuopion kaupungin museolautakunnan puheenjohtaja Heikki Viitala kommentoi heinäkuussa vielä liiton vastinetta. Kirjoituksen keskeisin seikka oli huoli niistä kaupungeissa sijaitsevista museoista, jotka olivat jonkin yhdistyksen tai säätiön omistuksessa, vaikka kaupunki kantoi niistä suurimman talou-

dellisen vastuun. Viitala vaati liittoa ryhtymään osallaan toimiin näiden museoiden kunnallistamiseksi.

Pääsihteeri toimitti kesäkuussa kysymystä koskevaa aineistoa opetusministeriöön ministerin vastusta varten. Opetusministeri Ulf Sundqvistin 19.9. jättämässä kirjallisessa vastauksessa, josta valtiopäiväjärjestyksen mukaisesti ei käyty keskustelua eikä tehty päätöstä ja joka jaettiin edustajille ja merkittiin valtiopäiväasiakirjoihin 26.9.1974, todettiin:²⁸¹

”Suomen museoliitto ry on Suomen museoiden valtakunnallinen keskusjärjestö, jonka yhteisöjäsenten lukumäärä on tällä hetkellä 168. Lisäksi liittoon kuuluu henkilöjäseniä. Museoliiton tehtäviin on perinteellisesti kuulunut jäsenmuseoiden neuvonta, museotoiminta koskeva julkaisu- ja tiedotustoiminta sekä osallistuminen museualan kansainväliseen yhteistyöhön.

Museoliiton toiminta maamme museolaitoksen kehittämiseksi on nimenomaan sen suorittaman neuvonta-, ohjaus- ja koulustoiminnan osalta ollut merkittävää. Liiton säännöissä on tosin ollut kysymyksen perusteluissa mainittuja epäkohtia, mutta näitä on viimeaikoina pyritty korjaamaan muun muassa poistamalla uusiksi henkilöjäseniksi liittyviltä äänioikeus.

Museoviraston perustaminen on, kuten kysymyksen perusteluissa todetaan, jossain määrin muuttanut Suomen museoliiton asemaa. Useita Suomen museoliiton valtionavun turvin hoitavia tehtäviä voitaisiin vastaisuudessa hoitaa myös museoviraston toimesta. Tällaisia tehtäviä voisi olla nimenomaan valtionavustusten jako luettelointitoimintaan, konservointitoiminta sekä kiertonäyttelyiden järjestämi-

nen. Näiden tehtävien hoitaminen edellyttää museoviraston resurssien lisäämistä.

Suomen museoliiton harjoittama, museoiden ja niitä ylläpitävien kuntien vapaaehtoiseen yhdistystoimintaan perustuva ohjaus-, neuvonta- ja koulutustoiminta ovat toimintamuotoja, joista vastaisuudessakin tultaneen hoitamaan Suomen museoliiton toimesta, huolimatta siitä, että myös museoviraston ja erityisesti suunnitteilla olevien alueellisten keskusmuseoiden toimesta tullaan tätä toimintaa kehittämään.

Kun museolaitoksen valtionavustuksia ja alueellisia keskusmuseoita koskevat suunnitelmat ovat parhaillaan valmisteltavana, tulee tässä yhteydessä selvitettäväksi myös tarkoituksenmukaisen työnjaon aikaansaaminen toisaalta museoviraston ja valtionapua saavien alueellisten keskusmuseoiden ja toisaalta Suomen museoliiton välillä.”

Kansanedustaja Männistön y.m. tekemän kysymyksen sisältö antoi aihetta epäillä edustajille annetun väärää tietoa, minkä vuoksi liitto esitti kysymyksen allekirjoittajille kutsun tutustua liiton toimintaan. Lokakuussa neljä kansanedustajaa vieraili toimistossa, jossa heille ”selostettiin liiton toimintaa ja museoi-

den lakisääteisen valtionavun välttämättömyyttä sekä toimenpiteitä harkinnanvaraisen avun lisäämiseksi”. Maaliskuussa 1975 liitto sai vieraakseen vielä neljä sosiaalidemokraattisen eduskuntaryhmän jäsentä.²⁸²

Mistä kysymyksessä oli lopulta kyse? Pääsihteeri Riitta Heinonen arveli muun muassa henkilö- ja jäsenkohtaisilla syillä olleen osansa. Hän totesi saman vuoden Suomen museoliitto tiedottaa lehden toisen numeron pääkirjoituksessa Kyselylistalla Museoliitto, että liiton keskusjärjestöyöhön liittyvät ja valtion antamat tehtävät ”voidaan sovittaa yhteen, mutta ne voidaan myös eriyttää. Johdonmukainen eriyttäminen synnyttää pelkistetyn etujärjestön, myöhemmin todennäköisesti useampia etujärjestöjä ja näiden mukana tulevat kuvaan myös eturistiriidat. Kenties juuri tämä on joidenkin tavoitteena, museotoimen kokonaisedun mukaista se ei kuitenkaan ole.”²⁸³ Taustalla oli kuitenkin vankimpana syynä tyytymättömyys liiton toimintatapoihin museolakiasiassa, mikä käy ilmi syksyllä 1974 käydystä neuvottelusta.

Vuoden 1974 tammikuussa opetusministeriö siirsi päätöksellään museo- ja tutkimusapurahojen jaon liitolta Museovirastolle. Liiton 1974 toukokuuisen vuosikokouksen yhteydessä keskushallitus päätti pyytää ylijohtaja Gardbergia järjestämään liiton, Museoviraston ja opetusministeriön välisen neuvottelutilai-

Kolmas pyörä liikaa

”Museovirasto, Muinaistieteellinen toimikunta ja Museoliitto – jokin näistä kolmesta on liikaa”, sanoi Skdl:n kansanedustaja vieraillessaan Suomen museoliitossa.

– SMLA Kaskukilpailun satoa 1974, Anja Rantala.

suuden. Tilaisuus toteutui eduskunnassa tehdyn kysymyksen jälkeen syyskuussa, mutta ennen kysymyksen annettua vastausta. Liiton puheenjohtaja ja pääsihteeri neuvottelivat tällöin ministeriön ja Museoviraston edustajien kanssa niistä tehtävistä, joita liitto saattoi edelleen hoitaa valtion rahoittamana.

Ylijohtaja Gardberg ja viraston toimistopäällikkö Olavi Tapio korostivat liiton harjoittaman keskustointi- ja konservointityön merkitystä sekä pitivät myös neuvonta- ja koulutustoimintaa tarpeellisena. Tapio korosti liiton merkitystä viraston museoasiain toimiston tukena kentän suuntaan. Ministeriön toimistopäällikkö Markku Linnan mielestä viraston perustaminen ei juurikaan muuttanut liiton asemaa, mutta myöhemmin nimitettävät maakuntamuseot tulisivat hoitamaan myös alueellista neuvontaa. Hän korosti liiton oman pitkäjähtäimen toimintasuunnitelman laatimisen tärkeyttä. Vaikka neuvottelu oli tarkoitettu käytäväksi rakentavassa hengessä, se sai välillä varsin kiihkeitä sävyjä. Sekä virastossa että ministeriössä oli loukkaannuttu liiton toimintapolitiikasta museolakiasiassa: liittoa muun muassa syytettiin kiihotustyöstä ja siitä, että se ”sahaa oksaa, jolla istuu”.²⁸⁴

Neuvottelussa paljastui eräs mielenkiintoinen asia. Museoliiton ja Museoviraston erilainen linja museolain suhteen oli kieltämättä synnyttänyt kitkaa, mutta pääsihteeri halusi silti liiton ja viraston toimivan yhteistyössä. Hän totesi: ”On valitettavaa, ettei nykyinen valtioneurologi enää osallistu Museoliiton hallituksen työhön. Aikaisemmin ei ilmennyt luottamus pulaa liiton ja valtion museohallinnon välillä.” Gardbergin ja liiton johdon välit pysyivät näistä vaikeuksista huolimatta puolin ja toisin korrekteinä, mikä käy ilmi hänen 60-vuotispäivänsä

Valtioneurologi, Museoviraston ylijohtaja C. J. Gardberg vuonna 1985.

kunniaksi liittoon vuonna 1986 perustetusta nimikorahastosta ja kunniajäseneksi kutumisestaan vuonna 1996.

Opetusministerin vastauksessa kansanedustaja Männistön y.m. kysymykseen liitto kuuli päärahoittajansa äänen. Todetut liiton ja Museoviraston työjaolliset linjaukset toteutuivat ja niiden myötä alkoi liiton historian kolmas vaihe.

Omiin tiloihin

Museoliiton toiminnan aktivoituminen ja laajentuminen museoneuvojan viran saannin jälkeen kasvatettiin liiton Kansallismuseossa olevan toimiston asiakirjamäärää ja kirjastoa. Kun muinaistieteellisen toimikunnan arkkitehti A. W. Ranckenin 1930-luvulla suunnittelema Kansallismuseon laajennus eivätkä sotien jälkeenkään esitetyt suunnitteluehdotukset toteutuneet, rakennuksen tilat kävivät ahtaiksi, jolloin museon työ- ja säilytystiloja jouduttiin hankimaan vuokrahuoneistoista. Opetusministeriö asetti syksyllä 1956 laajennusta pohtivan toimikunnan, joka antoi mietintönsä 1957, mutta asia ei edennyt.²⁸⁵

Liitto siis tarvitsi tilaa eikä muuttomatka tullut lopulta pitkää, sillä tilat löytyivät sananmukaisesti Kansallismuseon nurkalta. Loppuvuodesta 1956 liitolle oli nimittäin tarjoutunut mahdollisuus päästä alivuokralaiseksi museon puiston pohjoispuolisessa Cygnaeuksenkatu 14:ssä olevaan Autoilijoiden Raitiusliitto ry:n vuokrahuoneistoon. Liitolle tarjottiin huoneistosta 25 m² eli yhtä huonetta ja arkistokomeroa 12 000 markan kuukausivuokrasta.²⁸⁶

Tilojen ja Kansallismuseon läheisyys ratkaisi ja vuokrasopimus solmittiin, minkä jälkeen useassa paikassa sijannut liiton arkisto voitiin vihdoinkin koota ja järjestää. Tilat mahdollistivat myös liiton kuvaarkiston kartuttamisen.²⁸⁷ Uusiin tiloihin tarvittiin omat kalusteet. Sinne hankittiin pöytä, valaisin, loimakelokeristo, kynäkaukalo, tukituoli, tuoli, pöytälevy, vaatenaulakko, varastohyllystöä, sakset, paperikori, 2 kpl loistevalaisimia, sälekaihdin, 2 kpl järjestelykaappia, 2 kpl jakkaroita ja tuolitikkaat.²⁸⁸

Yksi huone kävi kuitenkin pieneksi, kun liiton henkilökunta kasvoi kahdeksi. Toukokuussa 1961 lii-

ton toimisto muutti korttelin päähän Museokatu 5 A:ssa olevaan tilavaan huoneistoon (A 6), jossa oli neljä huonetta ja keittiö. Runsaat tilat mahdollistivat jopa kahden huoneen (23 m²) alivuokrauksen muinaistieteellisen toimikunnan Olavinlinnan restauroida hoitavalle tutkimustoimistolle.²⁸⁹ Liitto maksoi huoneiston omistavalle taloyhtiölle vuokraa 60 000 markkaa kuukaudessa ja tutkimustoimisto liitolle 25 000 markkaa kuukaudessa.

Vuoden lopulla 1962 keskushallituksessa päätettiin ”perustaa liiton yhteyteen tekstiililaboratorio, jonka tehtävänä olisi jäsenmuseoiden tekstiilihuollon järjestäminen sekä museoiden arvokkaimpien tekstiilien korjaaminen ja restauroiminen.” Aikeena oli perustaa myös metallien konservointi- ja valokuvavalaboratorio, mutta hanke jäi toteuttamatta.²⁹⁰ Tarvittiin siis lisää tilaa, joka saatiin vuokraamalla huoneisto saman talon viereisestä porraskäytävästä, jolloin tilat voitiin yhdistää. Kyseinen huoneisto Museokatu 5 B 15 oli kolmen ison huoneen muodostama asunto (115 m²). Tekstiililaboratorio sijoitettiin uuteen huoneistoon ja sinne siirtyi myös alivuokralaisena ollut Olavinlinnan tutkimus- ja korjaustöiden valtuuskunta ja toimistohuoneet itselleen vuokranneet arkkitehdit Esko Järventaus ja Heikki Havas. Huoneiston vuokra oli 65 000 markkaa kuukaudessa ja alivuokralaiset maksoivat vuokraa yhteensä 62 000 markkaa kuukaudessa.

Alunpitäen valtuuskunta solmi vuokrasopimuksen yhdeksäksi kuukaudeksi, mutta vierailusta tuli pitempi, sillä muinaistieteellinen toimikunta irtisanoi sopimuksen vasta vuoden 1967 lopulla. Järventaus oli vuokralla elokuuhun 1963 ja Havas heinäkuuhun 1964. Lokakuussa 1963 uudeksi alivuokralaiseksi tuli Helsingin yliopiston Kansatieteen laitos,

joka maksoi tiloistaan saman vuokran kuin liitto, ja lokakuussa 1964 arkkitehti Simo Lumme & Co. Kansatieteen laitos irtisanoi vuokrasopimuksensa 1.9.1968 lähtien.²⁹¹ Kesäkuussa 1971 muinaistieteellinen toimikunta vuokrasi jälleen toimistohuoneen, jonka vuokrasuhteen liitto joutui irtisanomaan alkavan näyttelysuunnittelun tilantarpeiden vuoksi jo huhtikuussa 1972.²⁹²

Arne Appelgrenille oli uskottu toimintavuodeksi 1938 – 1939 5000 markkaa liiton lainakäsikirjaston hankkimiseksi. Tehtävä lankesi Appelgrenille siksi, että hän oli neuvonut vuonna 1938 Kotiseudussa paikallismuseon kirjaston kokoamista ja julkaisi luettelon sopivista arkeologisista, kulttuurihistoriallisista ja kansatieteellisistä kirjoista. Kansallismuseon kirjastonhoitaja Berit Boström päivitti Appelgrenin luettelon Osmassa 1955.²⁹³ Museokadun avarat toimistotilat mahdollistivat oman kirjaston kartuttamisen, järjestämisen ja käyttämisen. Syksyllä hum. kand. Kerttu Itkonen kortitti ja järjesti kirjaston, joka käsitti jo n. 2000 nidettä, sillä ”Tarkoituksena on luoda eräänlainen mallikirjasto suurimpien maakuntamuseoiden käsikirjastoja silmällä pitäen.”²⁹⁴

Lisääntyneen henkilökunnan kenttätöihin hankittiin uusinta ajan tekniikkaa: vuonna 1958 kameran ostettiin salamavalolaite ja 1960 valotusmittari. Toimistossakin investoitiin tekniikkaan. Vuonna 1960 loppui rahastonhoitajalta helmitaululla tai kynällä ja paperilla laskeminen, kun hänen käyttöönsä ostettiin yhteenlaskukone Odhner, joka katosi toimistoon tehdyn murron yhteydessä vuonna 1972 samoin kuin 1963 hankittu matkakirjoituskone Bijou.²⁹⁵ Muutenkin vuonna 1960 oli toimistotekniikan läpimurtovuosi, sillä silloin liittoon ostettiin kirjoituskone Adler Universal, magnetofoni Grundig,

projektorit Zettomat ja projektori Rollei Cord V. Edelleen vuonna 1965 siirryttiin valokopioaikaan ja ostettiin valokopiokone Sada Identix, joka maksoi 595 markkaa, mutta sekin vanheni ja tilalle hankittiin 1971 arvokas, 3685 markkaa maksanut, Lumoprint kopiokone. Liiton kalustoinvestoinnit olivat vuosina 1955–74 seuraavat:²⁹⁶

vuosi	investoinnit ao v:n mk	v:n 1996 mk
1955	169,30	24,89
1956	369,09	48,72
1957	1 668,13	193,50
1958	250,51	26,55
1959	74,75	7,85
1960	2 869,67	289,84
1961	3 245,75	324,58
1962	668,08	63,47
1963	1 099,16	10 002,36
1964	124,85	1 028,76
1965	950,44	7 470,46
1966	4 014,22	30 387,65
1967	1 532,10	10 969,84
1968	1 155,58	7 638,38
1969	1 186,18	7 662,72
1970	3 574,30	22 482,35
1971	7 787,50	46 024,13
1972	5 180,50	28 544,56
1973	1 002,43	4 941,98
1974	429,00	1 801,80

Useimmat investointihuiput selittyvät liiton uusilla tiloilla: vuonna 1957 muutettiin Cygnaeuksenkatu 14:ään, 1961 Museokatu 5 A 6:een ja 1963 saatiin lisätilaa Museokatu 5 B 15:stä, jonne rakennettiin tekstiililaboratorio. Vuoden 1966 investoinnit liittyvät liiton oman näyttelytuotannon alkamiseen itsenäisyyden juhluvuoden 1967 näyttelyllä Suomen tie. 1970-luvun alun hankinnat syntyivät toimiston väen lisääntyessä tilapäisten työntekijöiden lisäksi vakinaisella näyttely- ja tiedotussihteerillä.

Kahdesta viideksi – henkilöstö 1957–74

Suomen museoliiton ensimmäinen vakituinen virka, museoneuvojan toimi, perustettiin eduskunnan myötävaikutuksella vuoden 1946 alussa. Suomen talouden yleinen paraneminen heijastui liitonkin henkilöstöön, sillä Museoliiton 50-vuotisuuden juhlavuonna 1973 liiton toimistossa oli viisi vakituista tointa, joiden lisäksi oli palkkioperusteisia ja tilapäisiä toimia.

Maaliskuussa 1956 keskushallitus päätti varata vuoden 1957 menoarvioon varat toisen toimihenkilön palkkaamiseen. Felix Seppälän ehdotuksesta virka määrittyi neuvontatyötä tekeväksi museoneuvojan apulaiseksi eikä toimistoapulaiseksi.²⁹⁷ Uuteen toimeen eli ”*toiseksi museoneuvojaksi*” siirtyi Riitta Heinosen puoliso Jorma Heinonen vuosien 1957 ja 1958 kuluessa.²⁹⁸

Tekstiililaboratorion perustamispäätöksen yhteydessä marraskuussa 1962 perustettiin *tekstiilikonservaattorin* toimi, joka täytettiin vuoden 1963 alusta. Tähän aikaan ei ollut vielä tekstiilikonservoinnin koulutusta ja niin toimeen otettavalta edellytettiin sekä käsityöalan ammattikoulutusta että riittävää käytännön kokemusta tekstiilikonservoinnin alalla. ”Tekstiililaboratorion hoitajaksi” valittiin kotiteollisuusneuvoja Anja Rantala, joka oli toimessa eläkkeelle jääntiinsä vuoteen 1990 asti.

Vuoden 1961 lopulla Riitta Heinonen luopui museoneuvojan tittelistä ja alkoi käyttää sihteerin titteliä, joka muuttui vuonna 1966 *pääsihteeriksi*. Hänen puolisonsa Jorma Heinosen nimike muuttui museosihteeriksi vuonna 1966 ja *museoasiainsihteeriksi* 1967.

Maaliskuussa 1959 liitto otti palkkioperusteisesti arkkitehti Esko Järventauksen *neuvottelevaksi arkkitehdiksi*

ja varatuomari Antti Kaurinkosken *lainopilliseksi neuvonantajaksi*. Vuonna 1963 arkkitehdiksi nimitettiin Heikki Havas ja lakimieheksi Olavi Tirkkonen. Viimeksi mainittu oli liiton lainopillisena neuvonantajana vuoteen 1972 ja hänen jälkeensä tehtävässä olivat varatuomarit Eero Aho 1973, Olli Nikkola 1974–75 ja Juhani Ahola, minkä jälkeen ei enää nimetty vakinaista neuvonantajaa. Tammikuussa 1962 kuoli liiton *varain- eli rahastonhoitajana* vuodesta 1949 ollut toimikunnan apulaisamanuenssi Elli Kaurinkoski (o.s. Aalto). Hänen tilalleen otettiin varanotaari Aino Aalto, jonka työrupeama liiton talouden parissa jatkui vuonna 1987 tilintarkastajana.²⁹⁹

Museosihteerin Jorma Heinosen keskittyessä Suomen tie -näyttelyn suunnitteluun, hänen sijaisekseen palkattiin vuoden 1966 loppuun asti hum. kand. Risto Koskinen, joka työskenteli seuraavan vuoden tutkimusapulaisena ja vuonna 1968 ja 1969 tp. näyttelysihteerinä. Vuonna 1970 perustettiin *näyttelysihteerin* toimi, johon nimitettiin Koskinen. Nimikkeestä huolimatta työ oli luonteeltaan museosihteerin eli -neuvojan työtä, joka koski usein liittojäsenten museoiden näyttelyiden uusimista. Fil. maist. Risto Koskinen siirtyi 31.6.1971 Lahden kaupunginmuseon johtajaksi, jolloin liiton vt. näyttelysihteeriksi nimitettiin hum. kand. Jukka Pennanen. Hum. kand. Mikko Ahvenlampi työskenteli liiton näyttelysihteerinä eli museoneuvojana vuoden 1972 alusta syyskuuhun 1973, jolloin hän siirtyi Rautatiemuseon palvelukseen. Maisteriksi valmistunut Pennanen nimitettiin liiton näyttelysuunnittelijaksi syyskuun alussa 1972. Vuonna 1974 toimi muutettiin näyttelysihteeriksi. Tointa ei enää täytetty Pennasen siirryttyä jatko-opintojen pariin 1977.³⁰⁰

Viimeinen säännöllisesti ilmestynyt liiton vuosi-

kirja Osma 1962–63 ilmestyi vuonna 1964. Samalla kun vuonna 1970 päätettiin ryhtyä julkaisemaan uutta tiedotuslehteä, valittiin perustettuun *tiedotus-sihteerin* toimeen vuoden 1971 alusta lähtien hum. kand. Pentti Koivunen. Hän anoi ja sai kuitenkin jo huhtikuussa virkavapauden hoitaakseen virkaa tekeväenä Turun kaupunginmuseon Luostarinmäen käsi-työläismuseon amanuenssin tointa. Koivusen työn jatkuessa hän pyysi eron Museoliiton toimestaan saman vuoden lokakuussa. Avoimeen toimeen ilmoit-tautui runsaasti hakijoita, joista valittiin perinteisten museoaineiden lisäksi tiedotusoppia opiskellut hum. kand. Anja-Tuulikki Huovinen. Hän otti toimen vastaan vuoden 1972 alusta. Tiedotussihteerin toimen-kuvaan sisältyi 1970-luvun alussa siinä määrin run-saasti toimistotöitä, että erillisen kanslistin viran tarve oli ilmeinen, mutta asia eteni vasta vuosikymme-nen lopulla.³⁰¹

Konservointilaboratorio pelastamaan museoiden tekstiilejä

Tekstiilialan koulutuksen saaneella Riitta Heinosella, jolla oli myös alan työkokemusta sekä tekstiilitutki-muksesta että -konservoinnista ja joka oli kiertänyt Suomen museoita, tunsu paikallismuseoiden tekstii-likokoelmat ja tiesi, kuinka kipeä tarve niiden kun-nostamiseen oli. Liiton tekstiililaboratorio oli hänen hankkeensa, jonka merkitystä hän perusteli toimin-takauden 1962–1963 toimintakertomuksessa seuraavalla tavalla:³⁰²

”Vuoden [1963] alussa perustettu museotekstiilien korjausateljee on merkinnyt liiton työn

laajentumista myöskin kokoelmien välittömän huollon alueelle. Koska maassa ei Kansallismuseota lukuunottamatta ole museoiden yhteydessä ainoatakaan päätoimista kokopäiväistä tekstiilikonservaattorin tointa, on keskushallitus jo pitemmän aikaa harkinnut tällaisen perustamista liiton yhteyteen. Suunnitelma voitiin toteuttaa kuluvan vuoden alussa huoneisto- ja palkkakysymyksen järjestytyä kasvaneen valtionavun turvin. Tekstiililaboratorio toimii liiton toimistoon liittyvissä n. 30 m² tiloissa, jotka käsittävät kaksi työhuonetta ja pesuhuoneen. Työ on jäsenmuseoille ilmainen, korvaus peritään ainoastaan työtarpeista. Ainakin toistaiseksi on korjaustyö pakko keskittää vain kaikkein arimpiin ja vaikeimmin huollettaviin esineisiin, lähinnä pukuihin ja luonnonsilkki-tekstiileihin. Kevätkauden aikana korjattujen esineiden lukumäärä on 44 ja ovat ne peräisin Hämeen, Keski-Suomen, Suur-Savon, Kuopion ja Torniolaakson museoista. Suorittamansa korjaustyön lisäksi on konservaattori Rantala tarkastanut seuraavien museoiden tekstiiliko-koelmat: Rauman museo, Satakunnan museo, Tyrvään seudun museo, Suur-Savon museo ja Kuopion Isänmaallisen seuran museo.”

Rantalan avuksi laboratorioon palkattiin tilapäisiä konservaattoreita ja otettiin harjoitteluun opiskeli-joita ja museoiden työntekijöitä. Vuosittain ehdittiin korjata n. 100 tekstiiliä, minkä lisäksi konservaattori vieraili museoissa neuvomassa.

Tekstiilien konservoinnin ohkeen aiottu metalli-konservointi jäi ja hautautui ajan myötä kuten myös ”fotogrammetrinen toimisto”.³⁰³

Tekstiilikonservaattori Anja Rantala Suomen museoliiton tekstiililaboratoriossa Helsingin Museokadulla vuonna 1967.

Keskuskortistointi valtakunnallisen museoesinerekisterin alkuna

Mormonikirkon sukututkimusseura neuvotteli vuonna 1948 valtionarkiston kanssa Suomen arkistoissa olevan vuotta 1860 vanhemman sukututkimuksellisen arkistoaineksen mikrofilmauksesta. Sopimus syntyi ja maksuperiaate oli ”filmi meille, filmi teille”. Työ päättyi vuonna 1955 ja tuloksena oli yli 13 000 mikrofilmirullaa.³⁰⁴ Mikrofilmaus tuli viimeistään tässä yhteydessä kaikille tutkijoille tutuiksi.

Satakunnan museon johtaja maisteri Unto Salo

tiedusteli syksyllä 1959 liiton mahdollisuuksia rahoittaa Kansallismuseon arkistojen mikrofilmaus maakuntamuseoita varten. Keskushallitus piti ehdotusta harkitsemisen arvoisena, mutta se jätettiin pöydälle ja pöydällä asia olikin kunnes vuoden 1962 alussa kävi ilmi, että muinaistieteellinen toimikunta oli aloittanut mainitun mikrofilmauksen syksyllä 1959. Samalla otettiin käsittelyyn hieman samantapainen hanke nimittäin paikallismuseoiden kokoelmien valokuvaaminen ja kuvien tallentaminen maakuntamuseoihin. Laskelmien mukaan noin 400 museon esineiden kuvaaminen ja kuvien tallentaminen 10–15 museon arkistoon olisi maksanut n. 30–35

miljoonaa markkaa. Hanke oli ajateltu jakaa kymmenelle vuodelle. Valtionarkeologi Cleve ehdotti 500 000 markan määrärahan varaamista liiton talousarvioon tähän tarkoitukseen, mutta asia jäi pöydälle.³⁰⁵

Vuonna 1964 liitto kyseli kaupunginmuseoiden toiminnasta maaseudulla. Kävi ilmi, että moni museo toimi maakunnallisesti. Kyselyn taustalla oli huoli siitä, että pienissä museoissa oli ilmeisen runsaasti arvokasta kansallisomaisuutta tutkimuksen tietämättömissä. Paikallismuseoiden esineiden keskusrekisterin sijoittamista maakuntamuseoihin pidettiin tärkeänä.³⁰⁶ Liitto eteni asiassa vuonna 1966 esittelemällä sen opetusministeriölle ja valtioneuvosto myönsi tarkoitukseen ensimmäiset varat vuodeksi 1967.³⁰⁷

Hankkeella oli kaksi päätavoitetta: ensiksi paikallismuseoiden luettelointitason nostaminen ja toiseksi maakunnallisten tutkimuskortistojen perustaminen niin varsinaisen tutkimuksen kuin näyttelytoiminnankin tarpeisiin. Lisäksi kortistot muodostivat turvarekisterin, joissa tiedot esineistä säilyivät, vaikka esine olisi osin tai kokonaan tuhoutunut tai varastettu. Tavoitteena oli saada maakunnalliset keskuskortistot valmiiksi 1980-luvulla, minkä jälkeen mahdollisesti olisi ollut vuorossa niiden pohjalta valmistettu valtakunnallinen keskuskortisto.³⁰⁸

Museoliitto suunnitteli ja valmisti keskuskortin (SML lomake n:o 2) ja järjesti maakuntamuseoiden keskuskortistoja koskevan neuvottelutilaisuuden Hämeenlinnassa huhtikuussa 1967. Liiton koordinoima työ aloitettiin viidessä maakunnassa valtioneuvoston myöntämällä 45 000 markalla. Ensimmäiset museot (jotka kukin saivat työhönsä 8 500 markkaa) olivat Turun kaupungin historiallinen museo,

Satakunnan Museo, Hämeen museo, Keski-Suomen museo ja Kuopion museo. Varsinaisen kenttätöön tekivät pääasiassa kansatieteen, historian ja taidehistorian opiskelijat, jotka ahkeroivat ja luettelivat 12 049 esinettä, joista otettiin 13 813 valokuvaa. Työ jatkui vuoteen 1972 45 000–40 000 markan vuotuisen määrärahan turvin. Vuonna 1972 hanketta varten saatiin 48 000 markkaa, jolloin työ laajeni seitsemään maakuntaan eli mukaan tulivat Pohjois-Pohjanmaan museo ja Helsingin kaupunginmuseo. Vaasan Pohjanmaan museo ja Lahden kaupunginmuseo liittyivät työhön 1973 ja Lappeenrannan Etelä-Karjalan museo, Kotkan Kymenlaakson maakuntamuseo ja Joensuun Pohjois-Karjalan museo 1974.

Vanhanaikainen neuvonta käy tarpeettomaksi, uutta kurssitusta tulee tilalle

Kun museot saivat pysyviä virkoja, niiden neuvonnan tarve väheni, ja samalla varsinkin maakunnallisten museoiden ammattilaiset ryhtyivät aktiiviseen neuvontaan toiminta-alueellaan. Eikä työ rajoittunut neuvontaan, vaan maakuntien välle järjestettiin myös kursseja, joiden ohjelmaan liitto usein antoi panoksensa. Museoliiton neuvonta ulottui vuosina 1957–74 enimmillään toimintakautena 1958–59 97:ään museoon, minkä jälkeen neuvontakäynnit vähenivät noin 60:een.³⁰⁹

Neuvonnan supistaminen ei merkinnyt koulutus-tilaisuuksien vähenemistä. Museoammattilaiset tarvitsivat täydennyskoulutusta, jota annettiin museopäivien yhteydessä. Liiton julkaisu-toiminta oli myös saatu käyntiin, ja julkaisujen avulla voitiin tehok-

kaasti välittää museoteknistä tietämystä vaikka museonhoitajan työtä, näyttelysuunnittelua ja museorakennusta koskevat oppaat jäivät suunnittelun as- teelle. Muutoin koulutuksen tarve oli kauan vähäi- nen: vanhoilla kaavoilla selvittiin pitkälle 1960-lu- vulle.

Museopäivien lisäksi järjestettiin vuosittain kor- keintaan yksi kurssi. Sotia edeltäneiden ja vuoden 1942 museonhoitajakurssien perinteitä jatkaneet museonhoitajien neuvontapäivät järjestettiin vuon- na 1953. Hyväksi koetulla koulutusmallilla jatkettiin tämänkin jälkeen; 1950- ja 1960 luvulla järjestettiin vielä kahdesti kolmipäiväiset museonhoitajille tar-

koitetut museoteknilliset neuvottelupäivät ensin Helsingissä 1959 ja sitten Turussa 1965.³¹⁰ Vuosina 1968, 1970, 1972, 1973 ja 1974 pidettiin yksi valta- kunnallinen kurssi; vuoden 1974 kurssit olivat en- simmäiset Tekniikan museopäivät. Vuosien 1959–74 kurseille osallistui 40–60 henkilöä.³¹¹

Vuoden 1965 museoteknilliset neuvottelupäivät pidettiin välittömästi museopäivien jälkeen. 1960- luvun lopulla syntyi käytäntö, että museopäivien yh- teydessä järjestettiin yksi- tai moniaiheinen tilaisuus ajankohtaisista teemoista. Käsitellyt aiheet ilmaise- vat hyvin museoiden pyrkimyksen yhteiskuntaansa aiempaa monipuolisemmin sitoutuviksi laitoksiksi.

Museo	Kunta
Esineen nimi	Esineen n:o <input type="text"/>
Paikallinen nimitys	Negatiivin n:o <input type="text"/>
Saantitiedot	
Aines	
Valmistustapa, rakenne	Leimat, puumerkit, kirjoitukset, koristeet
Mitat	
Koristelu	
Käyttö	
Muita tietoja	
	Vuosiluku <input type="text"/>

Suomen museollinen lomake n:o 2

Useiden museopäivien aiheena oli museoiden ja yhteiskunnan (kuntien ja valtion) suhteiden järjestäminen. Museopäivien yhteydessä pidettyjen neuvottelu- ja keskustelutilaisuuksien, esitelmien ja seminaarien aiheet olivat vuosina 1968–74:³¹²

- 1968 Museoiden valokuvausrajoitukset ja suhde julkiseen sanaan
Kuntien museovelvoitteet
- 1969 Antiikkiesineiden maastaviennin rajoittamista koskevat lainsäädäntötoimet
- 1971 Museolainsäädännön tavoitteista
Koulunäyttelytoiminta museoiden palvelumuotona
- 1972 Museot ja valtion tuki
- 1973 SML 50-vuotisjuhla; Aluehallintotoimikunnan mietintö
- 1974 Uusimman ajan museodokumentointi
Museoiden vastuualuekysymys
Maakuntamuseoiden ja aluetaidemuseoiden keskinäiset suhteet

Museotyön ammatillistuminen sekä kuntien ja kaupunkien entistä voimakkaampi osallistuminen museoiden ylläpitoon johti liiton yhteistyöhön Suomen kaupunkiliiton kanssa. Marraskuussa 1968 Helsingissä oli kaksipäiväiset kaupunkien museotoimen kehittämistä koskevat luento- ja neuvottelupäivät. Kokouksen aihe kiinnosti, ja paikalle saapui 66 kaupunkien ja kauppaloitten edustajaa.³¹³

Maakuntamuseoiden kanssa liitto piti vuonna 1970 Oulussa ja 1973 Vaasassa kurssit alueiden museoiden välle. Helmikuussa 1972 järjestettiin liiton ensimmäinen museoalan varsinainen täydennyskouluskurssi. Kyseessä oli museoiden murto- ja

ja vartiointikysymyksiä pohtivan seminaari, johon kutsuttiin kaupunkien museoiden johtajia ja lautakuntien edustajia.³¹⁴

Jo 1940-luvun lopulla liitto oli osallistunut Helsingin yliopiston osakuntien maakuntiin lähtevien retkikuntien koulutukseen. Museosihteeri Jorma Heinonen tutustui 1960 Alankomaiden ja Saksan museoihin ja 1965 hän vieraili Yhdysvalloissa. Puoliso Riitta Heinonen osallistui puolestaan vuonna 1962 ICOMin museokongressiin Haagissa. Näillä matkoilla Heinosten perhe kuului museoammattilaisten erityiskoulutuksesta ja siihen liittyvästä tieteenalasta, museologiasta. Sana oli tuttu jo vuosisadan alun museomiehille, mutta nyt sillä oli uusi sisältö. Koko työuran jatkuvan täydennyskoulutuksen periaate lienee ollut selviö upseerin uraa harkinneelle Jorma Heinoselle. Hän omaksui museologian täysin rinnoin, ja hän sai uskolleen tukea professori Niilo Valoselta. Niinpä Helsingin yliopiston kansatieteen opiskelijat saivat vuosina 1965–1968 tutustua Jorma Heinosen Kansallismuseossa pidetyillä luennoilla näyttelytekniikan lisäksi ”yleiseen museologiaan”.

Jorma Heinonen kirjoitti vuoden 1973 ensimmäisen Suomen museoliitto tiedottaa -lehden pääkirjoituksen, jonka aiheena oli ”Museologia yliopistolliseksi oppiaineeksi”. Selostettuaan Helsingin yliopistossa annettua museologista koulutusta hän kirjoitti: ”Tulevaisuudessa olisi kuitenkin pyrittävä siihen, että ainakin eri tieteenaloja koskeva yleinen museologia saisi vakinaisen oppituolin, ja kukin yliopiston laitos mahdollisesti hoitaisi oman erikoismuseologiansa laitospäärahojensa turvin. ... Jo museoittemme suuri lukumäärä ja yleinen kiinnostus museotyötä kohtaan edellyttävät, että ala saatetaan järjestel-

mällisen tieteellisen tutkimuksen kohteeksi. Vain tällä tavalla voidaan taata, että nopeasti kehittyvässä ja muuttuvassa yhteiskunnassamme museotyökin pystyy seuraamaan aikaansa.”

Ajankohtainen aihe otettiin esille juhluvuoden 1973 museopäivien ohjelmassa, johon sisältyi Museoviraston ylijohtaja C. J. Gardbergin alustuksen jälkeinen keskustelu alan koulutuksen järjestämisestä. Useiden koulutusmallien lisäksi todettiin yleisestä alan harjoittelumahdollisuuksien vähyys, minkä johdosta liitto jätti joulukuussa 1973 opetusministeriölle museoharjoittelua koskevan kirjelmän ja muistion.³¹⁵

Kun Helsingin yliopiston kansatieteen ja arkeologian laitokset järjestivät maaliskuussa 1973 kaksi viikkoisen museokurssin, liitto oli mukana sekä suunnittelu- että opetustyössä: Riitta Heinonen luennoi liiton toimintakentästä, Jorma Heinonen museohistoriasta, museoarkkitehtuurista ja turvallisuuskysymyksistä ja konservaattori Anja Rantala demonstroi tekstiilien käsittelyä ja konservointia. Kurssi uusittiin 1974. Työ kannatti ja asia edistyi. Museo-
kurssit olivat aktivoineet opiskelijat siinä määrin, että Helsingin yliopiston kansatieteen, arkeologian ja taidehistorian opiskelijat järjestivät marraskuussa 1973 kaksipäiväisen museoseminaarin, jossa pohdittiin alan koulutusta.³¹⁶

Museot eroavat muista tutkimusta tekevästä laitoksista siten, että ne aktiivisesti keräävät, tallentavat ja ennen muuta säilyttävät tutkimusmateriaalia. Säilyttäjä eli konservaattoreiden koulutus oli perinteisesti hoidettu oppipoika-periaatteella. Naapurimaiden esimerkki ja alan suomalaisten ammattilaisen organisoituminen Pohjoismaisen konservaatto-

riliiton Suomen osastoksi vuonna 1963 muutti suh-
tautumista koulutukseen. Osasto oli ryhtynyt suunnittelemaan konservaattorikoulutusta yhdessä muinaistieteellisen toimikunnan, Suomen taideakatemian ja liiton asiantuntijoiden kanssa. Vuonna 1968 suunnitelmat olivat niin pitkällä, että ajateltu useampijaksoinen ja linjakoinen kurssikoulutus toivottiin aloitettavaksi jo seuraavana vuonna.³¹⁷ Näin ei käynyt, vaan opetusministeriö asetti maaliskuussa 1973 Konservointialan koulutustoimikunnan, jonka puheenjohtajaksi määrättiin ylijohtaja C. J. Gardberg ja jäseniksi konservaattori Eirik Granqvist, pääsihteeriksi Riitta Heinonen, rehtori Jouko Koskinen, tutkija Anna-Maija Rinne, arkistonhoitaja Juhani Saarenheimo sekä konservaattori Outi Sievänen. Toimikunnan mietintö valmistui syyskuussa 1973³¹⁸, minkä jälkeen asian edistäminen siirtyi ammattikasvatusthallitukselle. Edessä oli vielä paljon suunnittelua ennen kuin koulutus toteutui 1984.

Avustusten jakajana vuoteen 1974

Raha-arpajaisten rinnalla alkoi vuonna 1940 tippaus eli veikkaus. Veikkauksella saadut varat oli alunperin tarkoitettu urheilun tukemiseen, mutta raha-arpajaisten tuoton heiketessä ja veikkauksesta saatujen varojen lisääntyessä, tieteen ja taiteen saama tuki alkoi vähetä suhteessa urheilun tukeen, minkä vuoksi taide, tiede ja nuorisotyö pääsivät vuonna 1953 osalliseksi veikkausvaroista.³¹⁹

Museoliittokin ryhtyi anomaan kasvavia veikkausvaroja vuodesta 1956 lähtien.³²⁰ Valtion vuoden 1958 tulo- ja menoarviossa veikkausvaroin rahoitet-

tavissa taiteen tukivaroissa mainittiin erikseen taideyhdistykset ja -museot (3 milj. markkaa). Seuraavan vuoden tulo- ja menoarvioon merkittiin veikkausvaroista saataviin määrärahoihin uutena kohteena kahdeksan miljoonan markan määräraha museoiden avustamiseen, mutta liiton ”perinteinen” avustus maksettiin edelleen raha-arpajaisten voittovaroista. Urheilujärjestöt myivät omistamansa Oy Veikkaus Ab:n opetusministeriölle vuonna 1975, ja seuraavana vuonna liiton toiminta-avustus siirrettiin veikkausvaroista maksettavaksi.

Museoliitto oli osa kulttuurihistoriallisten museoiden avustamiseen tarkoitettujen veikkausvoittovarojen jakojärjestelmää. Museokentän hyvin tunteva liitto antoi vuosina 1959–72 varojen hakijoista jakoehdotuksen muinaistieteelliselle toimikunnalle (Museovirastolle), joka edelleen toimitti asiasta esityksen opetusministeriöön. Ministeriö teki lopullisen jakopäätöksen saatuaan valtiovarainministeriön lausunnon ja valtiokonttori hoiti käytännön maksatukset. Museoiden valtionavustusten jako ja maksatus siirtyi vuonna 1974 kokonaan Museovirastolle.³²¹

Liitolle myönnettiin kuitenkin veikkausvaroista vuonna 1959 erillinen 1,5 milj. markan määräraha käytettäväksi museoiden tieteellisen tutkimustoiminnan tehostamiseen. Kun museoiden avustujärjestelmä saatiin 1950-luvulla perustumaan veikkausvoittovaroihin, liitto ei luopunutkaan omasta museo- ja tutkimusapurahojen jakojärjestelmästä, vaan jakoi museoille sekä omien rahastojensa varoja että osan opetusministeriöltä saadusta (raha-arpajaisvaroista maksetusta) toiminta-avustuksesta. Varojen niukkuus ilmeni kun vuonna 1964 jaettiin valtion ja liiton varoista vain yhteensä 2 500 markasta kuusi henkilökohtaista opintomatka-apurahaa ja kun seu-

raavana vuonna jaettiin jälleen avustuksia museoille, jaettavana oli vaatimattomat 5 750 markkaa. Vuosina 1966–74 liiton avustukset saatiin vakiinnutettua 15 000–22 000 markan vuotuisiin jakoihin, joista liiken avustus vajaalle kahdellekymmenelle museolle. Avustukset pysyivät vuosina 1957–74 keskimäärin (v:n 1996 mk) 5000 – 6000 markan suuruisina. Museoliiton vuosina 1957–74 jakamat museoiden avustukset olivat poislukien keskuskortistointiin myönnetyt apurahat seuraavat (huomaa vuoden 1963 rahaudistus):³²²

vuosi	jaettu summa (mk)	saajia	avustuksen keskiarvo (mk/v:n 1996 mk)	
1957	1 230 000	23	53478	6203
1958	825 000	19	43421	4602
1959	2 350 000	33	71212	7477
1960	1 030 000	22	46818	4728
1961	1 656 000	24	69000	6900
1962	922 000	18	51222	4866
1963	18 200	23	791	7198
1964	ei jakoa			
1965	5 750	7	821	6453
1966	22 432	22	1019	7713
1967	17 989	17	1058	7575
1968	21 600	19	1136	7508
1969	19 060	17	1121	7241
1970	20 750	19	1092	6868
1971	15 000	19	789	4662
1972	15 000	16	937	5162
1973	15 000	19	789	3889
1974	18 600	13	1430	6006

Liiton omista varoistaan maksamat museoiden apurahat olivat veikkausvoittovaroista maksettuihin avustuksiin verrattuina kovin pieniä. Esimerkiksi 1968 veikkausvoittovaroista jaettiin 200 000 markkaa ja liiton varoista vain noin 10 % tästä summasta eli 21 600 markkaa! Omien rahojen käyttö museoiden avustamiseen 1960-luvulla oli sikäli erikoinen

Suomen museoliiton vuotuiset tulot, menot ja käytettävissä olevat varat* 1957–74 (ao. vuoden markkoina).

Huomaa rahan arvon muutos 1963.

vuosi	valtionavustus	jäsenmaksut	muut tulot	tulot yht.	menot yht.	käytettävissä olevat varat
1957	4 000 000	68 800	1 325 069	5 393 869	4 606 065	5 603 092
1958	4 000 000	66 550	1 726 264	5 792 814	4 479 619	5 966 460
1959	6 000 000	70 500	467 008	6 537 508	6 495 743	7 666 179
1960	4 500 000	92 200	2 258 877	6 851 077	6 042 040	7 336 286
1961	6 000 000	182 500	378 523	6 561 023	7 610 340	7 825 692
1962	8 000 000	178 000	286 060	8 464 060	7 143 538	8 614 412
1963	89 000	2 555	1 467	93 022	88 798	106 807
1964	94 000	2 270	2 874	99 764	110 258	117 009
1965	91 000	2 530	4 540	98 070	89 307	103 544
1966	127 000	7 805	17 196	152 101	137 938	165 305
1967	180 000	8 990	154 847	343 837	347 385	370 307
1968	203 000	8 845	1 472	213 317	224 760	235 108
1969	210 000	15 130	10 546	235 676	238 612	248 870
1970	210 000	16 510	1 973	228 483	229 377	237 322
1971	227 000	22 473	3 640	253 413	265 426	280 074
1972	250 000	32 860	1 998	284 858	294 640	307 274
1973	278 000	38 540	22 530	339 070	368 022	396 975
1974	290 000	77 750	7 982	375 732	370 843	354 524

* Arpajaisrahastosta irrotetut käyttövarat on laskettu ao. vuoden muihin tuloihin.

Käytettävissä olevat varat on saatu taseesta laskemalla yhteen ao. vuoden tulot (tulot yht.) ja valtionavun ja käyttövarojen ylijäämät. Liiton erillisten rahastojen pääomat eivät sisälly lukuun.

ratkaisu, että liittoon oli 1963 perustettu tekstiilien konservointilaboratorio konservattorin toimineen, mutta samoihin aikoihin aikakauskirja Osman julkaiseminen jouduttiin lopettamaan vuonna 1965 varojen puutteessa. Liitto menetti vuosiksi ”äänenkannattajansa”.

Vuosina 1957 ja 1958 Museoliitto yritti saada vuoden 1955 Y-Yllätysarpajaisten hyvän tuloksen innoittamana arpajaislupaa, mutta se heltisi vasta 1959, jolloin liitto järjesti yhdessä Pelastakaa lapset ry:n, Ylioppilastuki ry:n, Suomen Ylioppilaskuntien liiton, Oulun korkeakouluseuran ja Virkamiesliiton kanssa huhti-kesäkuussa ”Kevät-Suurarpajaiset”. Edellisten arpajaisten maine oli kiirinyt, ja nyt liiton lisäksi peräti 61 museota osallistui arpojen myyntiin.

Arpajaiset olivat jälleen menestys, ja liiton ja sen jäsenten voitto oli 1 824 628 markkaa. Liiton toimiston jälkeen aktiivisin myyjä oli Rautatiemuseo, joka ansaitsi lähes 500 000 markkaa.³²³

Voittovarot sijoitettiin Arpajaisrahastoon, jonka pääoma kasvoi vuodesta 1959 vuoteen 1960 521 744 markasta 1 142 691 markkaan (v:n 1996 rahassa 54 783 markasta 115 412 markkaan). Arpajaisten tuotolla julkaistiin taas Osmaa, mutta liiton parantunut talous mahdollisti myös museoammattilaisten opintomatkoihin myönnetty apurahat. Julius Ailion rahaston pääoma kasvoi nimittäin vuosina 1948 – 1958 nimellisarvoltaan lähes viisinkertaiseksi ja vuoden 1996 markoissakin lähes kolminkertaiseksi. Seuraavan kymmenen vuoden aikana pääoman nimel-

lis- ja ostoarvo säilyi jaetuista stipendeistä huolimatta seuraavasti (huomaa rahan arvon muutos 1963):

vuosi	Julius Ailion rahaston pääoma ao v:n mk	v:n 1996 mk
1958	396 995	42 081
1968	6 171	40 790

Keväällä 1957 Keski-Suomen museon hoitaja maisteri Sirkka Valjakka sai 100 000 markan apurahan Skandinavian matkaan, ja seuraavan keväänä myönnettiin maisteri Helmi Helmiselle Helsingin kaupunginmuseosta, ylipäälliköksi Leo Kasangolle Kuopion ortodoksisesta kirkkomuseosta ja eversti Ahti Paulaharjulle Pohjois-Pohjanmaan museosta yhteensä 50 000 markkaa apuraha matkoihin Saksaan, Neuvostoliittoon, Ruotsiin sekä Norjaan.³²⁴ Sitten min matka-apurahoja myönnettiin sekä liiton omista että valtion varoista.

Museoliiton saamat valtionavustukset kasvoivat lähes vuosi vuodelta ja muodostivat 1950- ja 1960-luvulla enimmäkseen peräti lähes 94 % liiton tuloista. ”Omia” tuloja saatiin hankituksi poikkeuksellisen paljon sekä vuonna 1959 edellä mainittujen Kevät-

Suurarpajaisten avulla että vuosina 1966 ja 1967, jolloin valtioneuvosto maksoi liitolle itsenäisyyden juhluvuoden Suomen tie -kiertonäyttelyn tuotantokuluja. 1970-luvun alussa liitto pystyi lisäämään sekä jäsenmaksu- että muita omia tulojaan.

Liiton taloudenpidossa pyrittiin vakavaraisuuteen siten, että vuotuiset menot pidettiin tuloja pienempinä, mutta vuosina 1961 ja 1964–73 menot olivat tuloja suuremmat. Asia ei ollut erityisen vakava, mikäli vuotuisien tulojen lisäksi oli käyttövaroja edellisiltä vuosilta, mutta vuonna 1974 menot ylittivät jopa käytettävissä olevat varat, mutta onneksi vain 16 000 markalla.

Jäsenmaksujen suuretkaan nimelliskorotukset eivät lisänneet samassa suhteessa liiton toimintamahdollisuuksia ennen 1960-lukua. Vasta 1961 saavutettiin 1920-luvun taso (1924 I-luokan jäsenmaksu oli 435 v:n 1996 mk). Jäsenmaksutulo oli silti vaatimatonta, kunnes maksuja vuodeksi 1966 korotettiin tuntuvasti kolmi-nelinkertaisesti, mistä oli seurauksena, että liiton jäsenmaksutulo kasvoi kolminkertaiseksi vuoden 1965 2530 markasta vuoden 1966 7805 markkaan! Museoliiton jäsenmaksut olivat 1957–74:

vuosi	liittojäseneet	v:n 1996 mk	kannattavat jäsenet	
	I – IV, mk		ainaismaksu/vuosimaksu mk	v:n 1996 mk
1957	1500, 1200, 600, 300	249, 199, 100, 50	5000/200	830/33
1961	5000, 3000, 1500, 500	500, 300, 150, 50	5000/500	500/50
1965	50, 30, 15, 5	393, 236, 118, 39	50/5	393/39
1966	200, 100, 50, 20	1514, 757, 378, 151	50/5	378/38
1969	250, 150, 100, 50	1615, 969, 646, 323	200/20	1292/129
1971	350, 250, 150, 70	2069, 1477, 887, 414	200/20	1182/118
1972	600, 300, 200, 100	3306, 1653, 1102, 551	300/30	1653/165
1974	900, 450, 300, 150	3780, 1890, 1260, 630	450/45	1890/189

Huomaa rahan arvon muutos 1963 eli vuoden 1961 jäsenmaksut olivat samat kuin vuoden 1965 maksut.

Julkaisutoiminnan seitsemän laihaa vuotta

Liiton lehti Museoliitto – Museiförbundet lopetettiin siis vuonna 1953 ja 1955 ilmestyi ensimmäinen vuosikirja Osma 1954, minkä jälkeen kirjoja ilmestyi vuosittain vuoteen 1958 asti (Osma 1957). Vuosikirjan kalleus herätti keskustelua Lahden vuosikokouksessa 1958 ja Esko Aaltonen esitti sen julkaisemista joka toinen vuosi, mutta puheenjohtaja Nordman piti jokavuotisuutta tärkeänä, ja asia jäi keskushallitukselle.³²⁵ Aaltonen ei ollut turhaan lehden ja kirjapainon perustaja ja omistaja, ja niin tuloksena oli, että Osma ilmestyi kaksoisnumeroina 1959, 1961 ja 1964. Vuonna 1964 ilmestynyt kirja jäi viimeiseksi säännöllisesti ilmestyneeksi Osmaksi. Viimeisessä kirjassa ei ollut mitään päätäntöartikkeliä, vaan teos oli päinvastoin vanhimman paikallismuseon eli Raahen vuonna 1863 perustetun museon ja siten paikallismuseotyön satavuotisuuden juhla-kirja. Päätäntöartikkeliä ei ollut siksi, että teosta ei oltu aiottu viimeiseksi, vaan seuraava kaksoisnumero oli suunniteltu ja suurin osa sen käsikirjoituksista oli jo pyydetty ja saatu.

Rahan puute lakkautti Osman. Jorma Heinonen muisteli juuri ennen eläkkeelle lähtöään vuonna 1983 Osman viimeisiä vuosia: ”Ohjelma jaksettiin viedä kaksi kertaa läpi, mutta sitten voimat loppuivat ja liitto yritti saada valtiolta tukea ... se yritettiin sivullisten toimesta lopettaa, mikä ei kuitenkaan onnistunut. Muillakin julkaisuilla oli tähän aikaan rahavaikeuksia ja meidän Osmamme yritettiin yhdistää niihin.”³²⁶ Osman loppuminen oli varmasti Riitta Heinoselle vaikea asia ja vielä vaikeammaksi asian teki se, että näihin samoihin aikoihin liitto oli inves-

toinut kohtuullisen paljon silloisia ja tulevia varoja hänelle vähintään yhtä tärkeään hankkeeseen eli tekstiililaboratorioon ja sen toimintaan. Liiton talous ei yksinkertaisesti kestänyt yhtäaikaisesti kahta näin suurta hanketta.

Osmaa painettiin vuosina 1955–64 seitsemän kirjaa (1954, 1955, 1956, 1957, 1958–59, 1960–61 ja 1962–63). Niissä oli yhteensä 1401 sivua ja ne sisälsivät 30 ”tiedeartikkeliä” (arkeologia, kansatiede, taidehistoria jne.), 27 museografista tai museologista artikkeliä ja 67 katsausta eli yhteensä 94 artikkeliä. Sittemmin Osmaa on julkaistu liiton juhlavuoden kirjana 1983 (ilmestyi 1984) ja 1993.

Hämeen heimoliiton museotoimikunta teki alkuvuonna 1962 aloitteen museotyön alkeita käsittelevän opaskirjaseen saamiseksi paikallismuseoiden käyttöön. Aihetta käsiteltäessä liiton hallituksen esityslistaan kirjattiin: Museotyön aapisen toimittaminen. Asia oli hyvä ja siksi päätettiin valmistaa teoksen käsikirjoitus liitossa tulevana syksynä.³²⁷ Kirja koki saman kohtalon kuin vuonna 1942 esillä ollut museonhoitajan käsikirja eli sitä ei koskaan tehty. Syynä lienevät olleet samat talousvaikeudet, jotka estivät samoihin aikoihin Osman julkaisemisen.

Kun liitolla ei ollut lainkaan omaa julkaisua Osman ilmestymisen lakattua, jouduttiin jäsentiedotuksessa turvautumaan jo 1930-luvulla alkaneeseen käytäntöön, kiertokirjeisiin eli jäsentiedotteisiin. Niitä lähetettiin vuosina 1965–71 kahdesta viiteen. Tiedotteet koskivat vuosittaisia liiton apurahoja ja avustuksia, vuosikokousta, jäsenmaksuja ja liittojäsenten toimintaa eikä niiden joukossa ollut kuin kaksi museutyöhön liittyvää suositusta. Osman ilmestymisen päättyminen oli ilmeisesti niin vaikea asia,

ettei sitä haluttu korvata jollain kovin vaatimattomalla julkaisulla. Näin liitto eli julkaisujen suhteen seitsemän laihaa vuotta. Vihdoin marraskuussa 1970 keskushallitus hyväksyi vuoden 1971 alusta ilmestymisen aloittavan jäsenistölle tarkoitetun tiedotuslehden julkaisusuunnitelman.³²⁸

Suomen Museoliitto tiedottaa -lehden ensimmäinen numero ilmestyi kuitenkin vasta vuoden 1972 alussa, ja se oli kieltämättä kalpea tuotos Osmaan verrattuna, mutta alku kuitenkin. Pääsihteeri Riitta Heinosen pääkirjoitus käsitteli uutta Museovirastoa ja muita ajankohtaisia asioita. Toisen pääkirjoituk-

sen oli kirjoittanut tuore tiedotussihteeri Anja-Tuulikki Huovinen, ja siinä hän luonnehti uutta lehteä seuraavasti:

”Museoliitto ryhtyy julkaisemaan omaa tiedotuslehteä, jonka on suunniteltu ilmestyvän neljä kertaa vuodessa. ... Museoliitto odottaakin jäseniltään mielipiteitä, toivomuksia ja kannottoja lehden sisällöstä. – Lehdessä pyritään varaamaan palstatilaa myös keskustelulle ym. museoita yleisesti koskeville ajankohtaisille mielipiteille. Mahdollisuuksiensa mukaan lehti toimii myös museoiden välisenä tiedotus-elimenä, joskin ainoastaan museokenttää laajemmin koskevia asioita voidaan ottaa esiin palstatilan pienuuden ja lehden ilmestymistheyden asettamien rajoitusten vuoksi. ...”

Suomen museoliiton mitalin on suunnitellut kuvanveistäjä Kauko Räsänen.

Liiton 50-vuotisuutta edeltävänä vuonna 1972 perustettiin juhlatoimikunta. Sen kahtena erityisenä hankkeena oli jo 1970 päätetty liiton historian julkaiseminen ja juhlamitalin lyöttäminen. Historiahankkeeseen anottuja varoja ei saatu eikä innostuneita kirjoittajiakaan ilmaantunut.³²⁹ Niinpä juhlan kunniaksi päädyttiin julkaisemaan seuraavana vuonna 1974 ilmestynyt kustannuksiltaan huokea teos Suomen museoliiton 50-vuotistaipaleelta.³³⁰ Kirja sisälsi liiton puheenjohtajan professori Unto Salon juhlapäivänä pitämän juhlapuheen ja vuosikokouksen avauspuhe, jaettujen ansiomitalien perustelupuheenvuorot sekä puheenjohtajien Julius Ailion, Aarne Äyräpään ja C. A. Nordmanin haudoilla lausutut muistoesanat.

Suomen taide- ja kulttuurihistoriallisista museoista oli ilmestynyt liiton julkaisu vuonna 1953. Liitossa oli toimintavuonna 1953–54 77 liittojäsentä.

1950- ja 1960-luvun kuluessa museoita perustettiin runsaasti. Vuoden 1953 luettelo oli 1960-luvun alussa auttamattomasti vanhentunut jo museoiden lukumäärän vuoksi muista faktoista puhumattakaan. Vuonna 1969, jolloin liitossa oli 139 liittojäsentä, ilmestyi painosta uusi luettelo Suomen museot³³¹, mutta sekin vanhentui pian uusien museoiden myötä. Luetteloa tehtäessä oli päätetty sen julkaisemisesta myös englanniksi, mutta Finnish Museums³³² ilmestyi vasta vuonna 1973, jolloin liittojäseniä oli 163. Museoiden turvallisuusasioista kiinnostunut Jorma Heinonen julkaisi vuonna 1972 vain virkakäyttöön tarkoitetun teoksen Museoiden murtosuojaus.³³³

Kunniaa myös ristein ja mitalein

Museoliittoon oli vuosien kuluessa kuulunut runsaasti ansioituneita henkilöitä ja erittäin ansioituneita oli muistettu kutsumalla heidät liiton kunnia-

jäseniksi. 1950-luvun lopulla syntyi ajatus palkita liiton keskushallituksen työhön vuodesta 1933 asti osallistunut Arne Appelgren, mutta nuorelle vuonna 1902 syntyneelle Appelgrenille ei voitu ajatellakaan kunniajäsenyyttä. Niinpä liitto päätti ensi kerran hakea kunniamerkkiä, ja Appelgrenille myönnettiin Suomen valkoisen ruusun ritarimerkki vuonna 1958.³³⁴

Museoliiton 50-vuotisuuden juhlatoimikunnan toinen hanke toteutumattoman historian lisäksi oli juhlamitalin lyöttäminen. Liitto teki vuoden 1972 lopulla sopimuksen tunnetun kuvanveistäjä Kauko Räsäsen kanssa juhlamitalin suunnittelemisesta. Mitalin toiselle puolelle on kuvattu kasvat ja toiselle puolelle ihmiskasvoinen tiimalasi ja sitä pitävä käsi.

Finlandiatalossa järjestetyssä Suomen museoliiton 50-vuotisjuhlakokouksessa 15.5.1973 liiton mitalin vastaanottivat (vas.) professori Aune Lindström, professori Niilo Valonen, professori Nils Cleve, fil. maist. Hulda Kontturi, kunnallisneuvos Lauri Santamäki ja maanviljelysneuvos Mauno Wanhalinna. Kuvasta puuttuu fil. maist. Arne Appelgren.

Mitalin kehällä on sanat Suomen Museoliitto Finlandis Museiförbund ja toisella puolella vuosiluvut 1923 ja 1973. Se julkistettiin ja jaettiin vuosijuhlassa Finlandia-talossa 15.4.1973. Seitsemän ensimmäistä mitalia jaettiin seuraaville kahdeksalle henkilölle ja-kojärjestyksessä: professori Niilo Valonen, maisteri Arne Appelgren, professori Nils Cleve, maisteri Hulda Kontturi, professori Aune Lindström, kunnallisneuvos Lauri Santamäki sekä Mauno ja Ester Wanhallina.

Juhlavuoden aikana luovutettiin lisäksi kaksi mitalia julkisiin mitalikokoelmiin Suomen kansallismuseolle ja Suomen Mitalitaiteen Killalle, ja puheenjohtajan ja pääsihteerin osallistuessa Tukholmassa järjestettyihin Nordiska Museetin 100-vuotisjuhlallisuuksiin he luovuttivat museolle liiton juhlamitalin. Näin ensimmäiset 10 mitalia oli jaettu.³³⁵ Vastedes mitaleja jaettiin vuosikokousten yhteydessä ansiotuneille henkilöille ja kokouskaupungeille. Mitalisääntö vahvistettiin vasta 27.3.1991 ja sen mukaan

”Suomen museoliiton mitali myönnetään:

– Yksityishenkilöille museotyön hyväksi tehdystä sekä museotalalla saavutetuista huomattavista ansioista. Mitali voidaan myöntää myös museotyössä toimineille henkilöille heidän jättäessään tehtävänsä.

– Yhteisöille 50-vuotta tai sitä enemmän juhlavuotia täyttävälle museoille, ansiokkaasti museotyön hyväksi toimineille yhteisöille ja museopäivien isäntänä toimivalle yhteisölle.”

Vuosien 1957–74 saldo

Vuosien 1957–74 aikana Suomen elintaso kohosi. Valtio ryhtyi erityisesti 1960-luvulta lähtien kohottamaan kansalaisten koulutustasoa. Kun aiemmin oli käyty kansakoulu, yhä useampi alkoi tänä aikana pyrkiä oppikouluun ja kirjoittaa ylioppilaaksi. Korkeakoulupaikkoja luotiin lisää, jolloin myös yhä useampi hankki yliopistollisen loppututkinnon. Sivistystason nousun myötä kulttuurilaitoksiin kohdistui uusia odotuksia. Korkeakoulutetun väestön lisääntyessä museoiden kehittäjiksi alkoi riittää maistereita ja humanististen tieteiden kandidaatteja.

Museoliiton toimintamuodot vakiintuivat vakituisen museoneuvojan myötä, jolloin liitto siirtyi vähitellen yksittäisten museoiden neuvonnan ohella edistämään museoiden yleisiä toimintaedellytyksiä. Vuonna 1965 liiton museolakitoimikunta ehdotti valtakunnallisen hierarkkisen museoverkoston perustamista ja valtionavustuslakien säätämistä. Tämä toteutui tosin vasta 1990-luvulla. Museoliitto edisti myös vakinaisten museovirkojen syntymistä ja koetti valvoa niiden kelpoisuusvaatimuksia. Liitto oli ennen Museoalan ammattiliiton perustamista vuonna 1969 hetken aikaa eräänlainen esiammattiliitto, joka oli erikoislaatuisella tavalla samalla aikaa sekä henkilöjäsenten (työntekijöiden) että liittojäsenten (työnantajamuseoiden) liitto.

Kun Museoliiton toiminta monipuolistui ja vakinaisten työntekijöiden määrä kasvoi viideksi, Suomen museoliitto muuttui muinaistieteellisen toimikunnan apuorganisaatiosta itsenäiseksi kaikkien Suomen museoiden etujärjestöksi. Yhteiskunnan politisoituminen 1960-luvulla heijastui myös museoihin ja Museoliittoon, mutta liitto pitäytyi neutraalina museoalan etujärjestönä.

Suomen museoliitolla oli ennen sotia ollut yhteyksiä Skandinaviaan. 1950-luvulla kansainväliset yhteydet laajenivat aivan uudella tavalla, kun Museoliitto alkoi osallistua kansainvälisen museoneuvoston (ICOM) toimintaan. Ulkomailta löytyi monenlaisia käyttökelpoisia ajatuksia ja toimintamuotoja.

Muutoksien aikaa 1975–98

Kulttuurilainsäädäntö toteuttaa toiveita

Vuoden 1974 öljykriisi osoitti, ettei elintason jatkuva kohoaminen ollut itsestäänselvyys. Mutta kriisi meni ja unohtui, ja osittain katteeton kasvu jatkui kunnes syksyllä 1991 Suomen talous romahti konkurssiin ja valtavaan työttömyyteen. Talouden lama ja pyrkimykset valtion ja kuntien velan kasvun lopettamiseksi supistivat suuresti myös julkisen sektorin palveluita.

Neuvostoliiton hajottua 1991 Suomi suuntasi poliittista ja taloudellista toimintaansa muihin Euroopan maihin. Toisen maailmansodan jälkeen rauhaa oli turvattu sitomalla entiset viholliset taloudellisesti toisiinsa. Näin syntyi 1951 Euroopan hiili- ja teräsyhteisö (ECSC), 1957 Euroopan talousyhteisö (EEC) ja edelleen 1965 Euroopan yhteisö (EC). Euroopan yhteisöstä siirryttiin Euroopan unioniin (EU) Maastrichtin sopimuksella 1992. Suomalaiset äänestivät unioniin liittymisestä lokakuussa 1994. Seuraavana vuonna Suomi oli unionin jäsen. Unioniin liit-

tyminen edellytti säädöksellistä, hallinnollista ja taloudellista sopeuttumista unionin periaatteisiin ja direktiiveihin.

Muinaismuisto- ja rakennussuojelulait säädettiin 1960-luvun alussa, mutta samassa yhteydessä säädettäväksi ehdotetun kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden esineiden maastavientiä koskevan lain synty mutkistui ja pitkittyi. Lopulta vuonna 1977 Pohjoismaiden neuvoston suositus yhtenäisestä laista vei asian päätökseen, ja seuraavana vuonna säädettiin laki ja asetus kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden esineiden maastaviennin rajoittamisesta.³³⁶ Nämä kansalliset lait jäivät voimaan Suomen liittyessä Euroopan unioniin.³³⁷

Muinaismuistolakia pyrittiin uudistamaan jo reilut kymmenen vuotta lain uudistamisen (1963) jälkeen, ja peräti kolmen selvityselimen esitykset valmistuivat vuonna 1979, 1984 ja 1993, mutta laki pysyi entisenä lukuunottamatta vuonna 1995 tehtyä lääninhallinnon muutoksiin liittyvää korjausta. Siinä muinaismuistolaissa olleet lääninoikeuden tehtävät siirrettiin perustetuille alueellisille ympäristökeskuksille.³³⁸

Museoiden aluehallintokomitean mietinnössä vuonna 1973 ehdotettu kulttuurihistoriallisten maakuntamuseoiden ja valtakunnallisten erikoismuseoiden valtionapulain säätäminen ei johtanut välittömästi lainsäädäntötoimiin, mutta ehdotuksen periaatteet ja tulevaisuudessa mahdollisesti luvassa olevat valtionosuudet alkoivat muokata useiden kuntien ylläpitämien museoiden toimintaa alueelliseksi. Asia edistyi vuonna 1979, kun opetusministeri Kalevi Kivistö sai aikaan valtioneuvoston päätöksen museoiden valtionavustuksen perusteista.³³⁹ Päätöksen perusteella luotiin valtakunnallinen aluemuseojärjestelmä kulttuurihistoriallisine maakuntamuseoineen ja aluetaidemuseoineen, joita vuonna 1997 oli 36 (20+16). Luonnontieteellisten aluemuseoiden järjestelmää ei kuitenkaan luotu.

Opetusministeriö asetti vuonna 1980 museolaki-työryhmän, joka valmisti hallituksen esityksen museoiden valtionapulaiksi, ja vuonna 1983 asetettu uusi työryhmä viimeisteli ehdotuksen. Museokentän jo ikuisuuskysymykseksi epäilemät laki ja asetus museoiden valtionosuuksista ja -avustuksista säädettiin vuonna 1988 ja 1989.³⁴⁰ Tällöin valtionosuuden piiriin pääsivät käytännössä maakuntamuseot ja aluetaidemuseot.

Museoviraston organisaatiouudistuksen toteuttava asetus³⁴¹ nimesi Suomen kansallismuseon kulttuurihistoriallisen museoalan valtakunnalliseksi keskusmuseoksi. Muiden kahden eli kuvataiteen ja luonnontieteellisen museoalan keskusmuseoiksi oli komiteamietintöjen jälkeen säädetty vuonna 1990 Valtion taidemuseo ja 1991 Helsingin yliopiston Luonnontieteellinen keskusmuseo.

Laki ja asetus museoiden valtionosuuksista ja -avustuksista jäivät kovin lyhytikäisiksi, sillä jo

vuonna 1992 säädettiin Museolaki ja -asetus.³⁴² Tällöin valtionosuutta saavien museoiden määrä kolminkertaistui, sillä lain valtionosuutta saivat kaikki (ei-valtiolliset) museot, joissa oli vakituinen virka tai toimi. Vuosien 1988 ja 1989 säädökset sisälsivät myös valtakunnalliset erikoismuseot, joista oli valmistunut opetusministeriön työryhmän muistio 1985, mutta ensimmäiset valtakunnalliset erikoismuseot nimettiin vasta vuoden 1992 säädösten jälkeen vuonna 1993; 1997 museota oli 12. Valtakunnallisten erikoismuseoiden nimeämisen yhteydessä valmistui valtakunnallinen museoverkosto, joka käsitti valtakunnalliset keskusmuseot ja erikoismuseot sekä alueelliset maakuntamuseot ja aluetaidemuseot. Molempien valtionosuussäädösten perustana olivat laskennalliset henkilötyövuodet, joiden perustana olivat museoiden vakituiset ja tilapäiset työntekijät. Tämä laskentaperiaate pelasti talouslaman aikana monet kunnalliset museot vakavilta henkilöstön karsinnoilta ellei peräti lakkauttamiselta.

Museolaista huolimatta ei ollut lakia tai muuta säädöstä, jossa olisi selkeästi todettu museoiden yhteiskunnallinen tehtävä. Puute korjattiin 1994 asetettuna komitean esityksen mukaisesti muuttamalla museolakia vuonna 1996.³⁴³

Talouden lamasta huolimatta Suomen valtio ja muutama kaupunki investoivat 1990-luvulla huomattavia summia enemmän tai vähemmän monumentaalisiin museorakennuksiin. Niistä herätti eniten huomiota Helsingissä keväällä 1998 yleisölle avattu Nykytaiteen museo Kiasma.

Opetusministeriö asetti Museovirastosta 1972 annetun asetuksen mukaisesti lokakuussa 1974 Museoasiain neuvottelukunnan kolmivuotiskaudeksi 1974–77. Neuvottelukunnan tehtävänä oli toimia

neuvoa-antavana asiantuntijaelimenä maan museolaitosta yhteisesti koskevissa sekä muissa museolaitoksen kannalta periaatteellisesti tärkeissä asioissa, antaa lausuntoja ja tehdä aloitteita opetusministeriölle ja Museovirastolle. Puheenjohtajaksi kutsuttiin museotoimenjohtaja Martti Helin ja jäseniksi museonjohtaja Jouko Heinonen, museonjohtaja Sven-Erik Krooks, tutkija Pirkko Rainesalo, opettaja Arto Vaajasaari, museonjohtaja Sirkka Valjakka ja intendentti Osmo Vuoristo. Neuvottelukunnan sihteerin tehtävät hoidettiin Museoviraston toimesta. Neuvottelukunnan toiminnan tehostamiseksi sen organisaatiota muutettiin asetusmuutoksella heinäkuussa 1978, jolloin opetusministeriön äänivalta poistettiin, sihteerin tehtävät poistettiin Museovirastosta ja opetusministeriölle avautui mahdollisuus perustaa neuvottelukuntaan jaostoja.

Museovirasto valmisti ja painatti (kulttuurihistoriallisten museoiden) museopoliittisen ohjelman vuonna 1981 ja Museosiain neuvottelukunta valmisti sekä luonnontieteellisten museoiden että taidemuseopoliittisen ohjelman vuonna 1984. Viimeksi mainitut ilmestyivät komiteanmietintöinä.³⁴⁴ Neuvottelukunta lakkautettiin Museoviraston vuoden 1992 organisaatiouudistuksen yhteydessä 1993, jolloin Museoviraston johtokuntaan valittiin kunkin museoalan edustaja.

Ammattikasvatushallituksen asettama konservoinnin koulutusta pohtiva virkamiestyöryhmä esitti vuonna 1979 konservattoreiden koulutukseksi kahdeksan konservoinnin erikoislinjaa, ja Vantaan käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksessa aloitettiin elokuussa 1984 konservattoreiden opistoasteinen koulutus. Vuoden 1994 alussa koulutus muuttui ammattikorkeakoulu-asteiseksi ja elokuussa 1996 koulu or-

ganisoitiin osaksi Espoon – Vantaan ammattikorkeakoulua.³⁴⁵ Rakennuskonservattoreiden koulutus aloitettiin Seinäjoen AKK:ssa ja luonnontieteellisen alan konservattoreiden koulutus jatkui perinteisesti Luonnontieteellisessä keskusmuseossa 1988 Ammattikasvatushallituksen vahvistamana Luonnontieteellisten museoiden konservattoreiden oppiohjelman (oppisopimuskoulutus).

Yksittäisten museoiden ulkomailta tuotettavia näyttelyitä koskevia taloudellisia esteitä ja ongelmia saatiin olennaisesti vähennettyä, kun eduskunta sääti vuonna 1986 opetusministeriön asettaman työryhmän esityksen mukaisen lain ja asetuksen taide näyttelyiden valtiontakuusta.³⁴⁶ Säädösten nimestä huolimatta valtiontakuu koski muitakin kuin taide näyttelyitä.

Eri taideteoslajeja koskevat kirjavat tekijänoikeussäädökset saatiin pitkällisen valmistelutyön jälkeen kootuksi tekijänoikeuslailla.³⁴⁷ Uudet säädökset olivat kuitenkin monimutkaiset ja aiheuttivat kirjaimellisesti noudatettuina monia ongelmia perinteisellekin museotyölle.

Tällä tavoin 1970-, 1980- ja 1990-lukujen kuluessa saatiin päätökseen monet yhteiskunnan kulttuuriperintöä koskevat lainsäädäntötoimet. Ne vauhdittivat museoalankin kehitystä. Ainoastaan vuoden 1963 muinaismuistolaki jäi uudistamatta. Kaikki nämä lakien avulla toteutetut museotyön edellytysten parannukset olivat olleet Suomen museoliiton pitkäaikaisia tavoitteita, joita liitto oli pyrkinyt edistämään niiden eri vaiheissa. Suurimmat ilon hetket koettiin kun aluemuseojärjestelmä toteutui valtioneuvoston päätöksen jälkeen 1980-luvun alussa, kun museoiden valtionavustuslaki vihdoinkin säädettiin 1988 ja etenkin silloin kun valtionosuus saatiin vuo-

den 1992 museolailla ulottumaan kaikkiin museo-ammattillisesti hoidettuihin museoihin. Valtioneuvoston päätöksellä ja museolailla saavutetut tavoitteet oli luotu jo liiton alkuvuosina, mutta niiden muoto kiteytyi Museoliiton 1962 asettaman museolakitoimikunnan työn valmistuttua 1965. Toteutunut valtionavustuskäytäntö ja alueellisten museoiden verkosto olivat Museoliitolle aivan erityinen ilonaihe vielä siksi, että niiden pääperiaatteet muistuttivat suuresti liiton museolakitoimikunnan jo vuonna 1965 valmistuneen mietinnön ehdotuksia.

Museoalan kasvu taittuu

Suomen museoliiton vuonna 1953 ja 1969 julkaisemat museoluettelot sisälsivät tiedot 119 ja 397 museota. Vuosien 1979³⁴⁸, 1986, 1990 ja 1997 luetteloiden museomäärät olivat 585, 542, 803 ja 994. Museoviraston laatiman vuoden 1997 museotilaston mukaan Suomen lähes 1000 museosta oli 145 ammatillisesti hoidettuja. Nämä museot olivat hallinnollisia organisaatioita, jotka vastasivat 279 museo-kohteesta.

Museovirkoja ja -toimia perustettiin edelleen runsaasti 1970- ja 1980-luvulla, mutta 1980- ja 1990-luvun vaihteen talouslama pysäytti kasvun. Vuonna 1992 uusittu henkilövuosiin perustuva valtionosuuslaki pelasti kuitenkin museot vakinaisen henkilöstön vähennyksiltä.³⁴⁹ Liiton vuotta 1991 koskevassa museoalan ikä- ja koulutusrakennetta selvittävässä kyselyssä vastaajista (607) 107 oli tullut alalle 1976–80, 129 1981–85 ja 136 1986–90.³⁵⁰

Ajalle uutta ja erikoista oli, että työpaikkoja alkoi eläkkeelle jäämisten seurauksena avautua muualla-

kin kuin Helsingissä ja Turussa. 1990-luvulla tilanne muuttui kahdella tavalla: ensiksi lama tyrehdytti uusien virkojen perustamisen ja toiseksi museoalan samanaikaisesti 1970-luvulla alkanut ammatillistuminen (485 henkilöä aloitti työt 1970–90) alkoi johtaa siihen, että samanikäisinä nuorina aikanaan töihin tulleet alkoivat jäädä myös eläkkeelle samanaikaisesti. Runsaimmin uusia työtilaisuuksia ilmaantunee vasta vuoden 2000 jälkeen.

Hämeenlinnassa perustettiin elokuussa 1978 virallisesti jo muutaman vuoden toiminut Museopoliittinen yhdistys – Museipolitiska förening (Mupo), joka hyväksyi vain henkilöjäseniä. Sääntöjen mukaan tarkoituksena oli ”edistää Suomen museolaitoksen kehittämistä kansanvaltaisena sivistyslaitoksena, joka historian pohjalta rakentaa tulevaisuuden kulttuuria”. Yhdistykseen kuulumattomat kokivat sen ylenmäärin poliittiseksi, mutta useimmat jäsenet etsivät vain muutosta silloiseen museotyöhön. Yhtenä päämääränä oli herättää keskustelua museon perimmäisistä yhteiskunnallista tehtävistä, joiden ei katsottu rajoittuvan museotaloon ja sen sisällä tapahtuvaan museoprosessiin. Yhdistys alkoi julkaista tiedotetta, joka kasvoi vuonna 1982 Museopolitiikka -lehdiksi.³⁵¹

Museoammattillistuminen edisti ammattikunnan toimien eriytymistä, mikä johti aikanaan omien yhdistysten perustamiseen. Liiton valtakunnallisten museopäivien yhteydessä Kotkassa toukokuussa 1985 47 museonjohtajaa perusti Suomen museonjohtajat ry:n, jonka ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin museonjohtaja Jouko Heinonen.³⁵² Museoiden perustyöntekijät, amanuenssit eivät odotelleet, vaan perustivat saman vuoden marraskuussa Turun linnassa Suomen museoamanuenssit ry:n (Ama).

Ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin amanuenssi Eira Karppinen. 1980- ja 1990-luku eivät kuitenkaan olleet enää otollisia järjestötoiminnalle ja siksi Mupo ja Ama yhdistyivät vuonna 1993 Suomen museoammattilaiset yhdistykseksi.³⁵³

Katoa liiton jäsenkunnassa

Liittojäsenten lukumäärä väheni vuosina 1974–75 171 jäsenestä 156 jäseneseen. Syynä oli 13 museon tapauksessa poistaminen liiton jäsenluettelosta maksamattomien jäsenmaksujen vuoksi ja kolmessa tapauksessa syynä oli museotoimen loppuminen.³⁵⁴ Muutoin liiton jäsenmäärä kasvoi 1970-luvun ja

1980-luvun kuluessa. Kannattavien jäsenten lukumäärän kasvu päättyi jo 1985 (121) ja liittojäsenten talouslaman aikana 1990 (196). Kannattavien jäsenten väheneminen johtui pääasiassa siitä, että vaikka liittoon saattoi vuoden 1974 sääntöjen vahvistamisen jälkeenkin liittyä henkilöjäseniä, vuosikokouksissa käytetty äänivalta oli liittojäsenillä eli museoiden omistajilla. Sekä taloudelliset vaikeudet että pienten museoiden toiminnan hiipumiseen johtaneet toimintakentän muutokset aiheuttivat eräiden museoiden eroamisen liitosta. Vaikea taloudellinen tilanne heijastui julkiseen sektoriin ja johti valtion ja kuntien menojen leikkauksiin. Liitolle, jonka tuloista valtionavustus muodosti olennaisen osan, valtion menojen leikkaukset olivat hetken aikaa todellinen

Tohtori Marta Hirn (1903–95)

Suomen museoliiton kunniajäsen 1983.

Marta Hirn syntyi Pariisissa 1903. Helsingiläisen kulttuurikodin kasvatti alkoi tyttökoulusta päästyään työkennellä Kansallismuseossa 1923. Hän kertoi myöhemmin saaneensa työpaikan kun isä, professori Yrjö Hirn, oli tavannut Senaatintorilla Kansallismuseon intendentin, tohtori K. K. Meinanderin, joka laitto alulle historiallisen osaston kuva-arkiston. Isä oli tiedustellut ”olisiko kukaties tyttärelle jonkinlaista työtä museossa, tämä kun ei osoittanut erityisiä taipumuksia millekään alalle eikä perhe oikein tiennyt mihin hänen kanssaan olisi pitänyt ryhtyä.” Hirn työskenteli apulaisamanuenssina kuva-arkistossa.

Sotavuosien lopulla Hirn sai erivapauden opiskella Helsingin yliopistossa. Hän valmistui 1947 filosofian kandidaatiksi ja sai 1949 vakituisen nimityksen muinaistieteellisen toimikunnan amanuenssin virkaan, josta hän jäi eläkkeelle 1970. Marta Hirn promovoiitiin 1969 Helsingin yliopiston kunniatohtoriksi.

Lähde: Tamminen 1995.

uhka. 1990-luvun puolivälissä taloutta oli saatu sen verran parannetuksi, että usko parempiin aikoihin palasi. Tulevaisuudenusko ilmeni liiton toiminnassa uusina liittojäseninä. Vuonna 1997 Museoliitossa oli 170 liitto- ja 83 kannattavaa jäsentä.³⁵⁵

Museoliiton 60-vuotisjuhlakokouksessa Helsingissä 15.5.1983 kutsuttiin liiton kunniajäseneksi filosofian tohtori h.c. Marta Hirn, Hyvinkään vuosikokouksessa 1991 filosofian lisensiaatti Sirkka Valjakka ja Porvoon vuosikokouksessa 1996 filosofian tohtori C. J. Gardberg. Liiton 75-vuotisjuhlavuoden alkaessa 1998 liitolla oli kuitenkin jälleen vain yksi kunniajäsen, Gardberg, sillä Valonen kuoli 1983, Cleve 1988, Appelgren 1991, Hirn 1995 ja Valjakka 1996. Juhlavuosikokouksessa kunniajäseneksi kutsuttiin professori Unto Salo.

Jäsenmaksuruletti päättyy ja talous vakiintuu

Museoliiton jäsenmaksujen korotukset olivat vuoteen 1991 asti lähes jokavuotisia. Vuodesta 1991 lähtien maksut pysyivät ennallaan laman vuoksi. Vuoden 1992 henkilötyövuosiin perustuva museoiden valtionosuuslaki pelasti museot vakinaisen väen vähennyksiltä, mutta museot joutuivat ahtaalle, kun kunnat leikkasivat museoiden toimintavaroja. Tällöin säästöjä etsittiin kaikkialta eikä liitossa haluttu lisätä museoiden rasituksia jäsenmaksukorotuksiin. Korotukset olisivat päinvastoin vähentäneet liiton tuloja liittojäsenten säästäessä eroamalla liitosta. Suomen museoliiton jäsenmaksut olivat vuosina 1975 – 1997 (viereinen sivu).

Kannattaville henkilöjäsenille määrättiin vielä vuonna 1975 ainajäsenmaksu 550 mk, mutta siitä lähtien vain vuosimaksu ja vuodesta 1976 lähtien myös kannattavien yhteisöjäsenten vuosimaksu. Käytännöksi jäi, että ainajäsenmaksu oli kymmenen vuosimaksun suuruinen.

1970- ja 1980-luvun lähes vuosittaiset korotukset kasvattivat jäsenmaksutulon merkitystä hyvin hitaasti, kunnes jäsenmaksut alkoivat 1980-luvun lopulla hitaasti laskea suhteessa rahan ostovoimaan, ja trendi jatkui koko 1990-luvun.

Museoliiton keskushallituksessa kiteytyi 1980-luvulla periaate, jonka mukaan jäseniä ei rasitetu kasvavilla perusmaksuilla vaan kukin ryhtyi maksamaan käyttämistään palveluista. Vuonna 1991 voimaan tulleissa liiton uusien sääntöjen tarkoituksena todettiin, että ”Koulutus- ja julkaisutoiminnalla voidaan myös tukea liiton toimintaa.” Säännöt totesivat täten jo 1980-luvulla alkaneen liiton talouden vahvistamisen omalla tulonhankinnalla, minkä seurauksena liiton palveluja tuoteistettiin ja hinnoiteltiin. Tämän seurauksena 1990-luvulla päästiin tulorakenteeseen, jossa puolet tuloista saatiin valtionavustuksina, vajaa viidennes jäsenmaksuina ja kolmannes oman tulonhankinnan avulla. Valtionavustuskin voidaan tiettyllä tapaa rinnastaa omaan tulonhankintaan sikäli, ettei se ole vastikkeetonta rahaa, vaan valtion tiettyjen (valtion kannalta tärkeiden) tehtävien suorittamiseen osoitettua rahaa! Menoista hieman yli puolet oli henkilöstön ja hallinnon, viidennes tiedotuksen ja julkaisujen, viidennes koulutuksen ja vajaa kymmenes muun toiminnan kuluja (seuraava aukeama).

vuosi	liittojäsened	I-III, mk - v:n 1996 mk	kannattava henkilö- jäsen mk - v:n 1996 mk	kannattava yhteisö, mk - v:n 1996 mk
1975	1050, 700, 350	3614, 2499, 1249	50 176	..
1976	1200, 800, 400	3744, 2496, 1248	60 187	100 312
1977	1400, 900, 450	3878, 2493, 1246	65 180	150 415
1978	1600, 1000, 500	4112, 2570, 1285	70 180	200 514
1979	1800, 1200, 600	4320, 2880, 1440	100 240	300 720
1980	2010, 1340, 670	4322, 2881, 1440	100 215	300 645
1981	2350, 1560, 780	4512, 2995, 1498	110 211	350 672
1982	2700, 1800, 900	4752, 3168, 1584	125 220	350 616
1983	3000, 2000, 1000	4860, 3240, 1620	130 210	400 648
1985	3600, 2400, 1200	5148, 3432, 1716	150 215	450 643
1986	3900, 2600, 1300	5382, 3588, 1794	150 207	450 621
1987	4200, 2800, 1400	5586, 3724, 1862	150 200	500 665
1989	4500, 3000, 1500	5355, 3570, 1785	150 179	600 714
1990	4650, 3100, 1550	5208, 3472, 1736	180 202	800 896
1991	4800, 3200, 1600	5184, 3456, 1728	230 248	850 918
1993	4800, 3200, 1600	4944, 3296, 1648	260 268	850 876
1996	4800, 3200, 1600	4800, 3200, 1600	260 260	850 850

Suomen museoliiton vuotuiset tulot, menot ja käytettävissä olevat varat* 1975–97

(ao. vuoden markkoina).

vuosi	valtionavustus	jäsenmaksut	muut tulot	tulot yht.	menot yht.	käytettävissä olevat varat
1975	345 500	82 470	16 156	444 126	426 161	414 731
1976	340 000	97 255	9 029	446 284	421 052	452 819
1977	353 500	107 825	13 860	484 185	510 793	506 952
1978	355 000	126 360	21 307	502 667	452 684	507 826
1979	372 300	152 600	29 584	554 484	556 469	609 625
1980	408 000	172 650	42 610	623 260	632 539	676 417
1981	510 000	202 080	38 282	750 362	759 184	794 239
1982	560 000	239 475	58 674	858 149	858 851	893 205
1983	640 000	270 060	96 463	1 006 523	1 005 078	1 040 876
1984	798 000	269 725	93 254	1 160 979	1 168 839	1 196 777
1985	960 000	321 880	277 467	1 559 347	1 571 224	1 587 285
1986	930 000	337 900	463 387	1 731 287	1 730 160	1 747 348
1987	980 000	384 700	659 240	2 023 940	2 015 744	2 041 128
1988	1 000 000	382 350	632 818	2 015 168	2 016 649	2 040 552
1989	1 100 000	417 600	769 065	2 286 665	2 286 392	2 310 568
1990	1 150 000	449 580	682 203	2 281 783	2 280 382	2 305 958
1991	1 270 000	457 900	649 918	2 377 818	2 355 359	2 403 394
1992	1 270 000	448 590	606 330	2 324 920	2 308 195	2 372 955
1993	1 210 000	413 160	649 480	2 272 640	2 250 317	2 337 401
1994	1 230 005	421 910	623 630	2 275 545	2 277 801	2 362 628
1995	1 190 000	437 680	771 345	2 399 025	2 395 368	2 483 853
1996	1 370 200	434 940	867 221	2 672 361	2 672 440	2 760 846
1997	1 679 500	444 640	883 984	3 008 124	3 001 899	3 096 529

* Arpajaisrahastosta (joka lakkautettiin 1978 siirtämällä sen pääoma Julius Ailion rahastoon) irrotetut käyttövarat on laskettu ao. vuoden muihin tuloihin. Käytettävissä olevat varat on saatu taseesta laskemalla yhteen ao. vuoden tulot (tulot yht.) ja valtionavun ja käyttövarojen ylijäämät. Liiton erillisten rahastojen pääomat eivät sisälly lukuun.

Liiton valtiolta saamat avustukset kasvoivat joka vuosi lukuun ottamatta vuotta 1986 ja valtion talouden vaikeita vuosia 1993–95, jolloin ne eivät vähentyneet pelätyllä tavalla. Pahimmat ajat koettiin joulukuussa 1992, jolloin toimiston henkilökunnalle annettiin varmuuden vuoksi lomautusvaroitusta. Toimenpide johtui valtion budjetin eduskuntakäsittelyn viivästyttämisestä; lomautusvaroitusta jäi varoitukseksi.³⁵⁶

Vuotuiset käyttövarat muodostuivat sekä tuloista että edellisiltä vuosilta mahdollisesti säästyneistä ja siirtyneistä varoista. Lisäksi liitolla oli varoja rahastoissaan, mutta niiden käyttökohteet oli määritelty, minkä lisäksi henkilöille nimetyt stipendeihin varat rahastot olivat pääomaa, jonka käyttö rajoittui korkotuottoihin. Vuosina 1975–1997 liiton vuotuiset tulot ja menot olivat varsin tasapainossa ja menot ylittivät sekä vuotuiset tulot että käyttövarat vain vuosina 1975 ja 1977, jolloin ylitykset jäivät kuitenkin vähäisiksi.

Liiton stipendirahastoja on perustettu sekä ilon että surun päivinä. Arpajaisrahasto (1938/1955) liitettiin vuonna 1978 Julius Ailion (1933) rahastoon ja 1979 perustettiin edesmenneen pääsihteeri Riitta Heinosen nimeä kantava rahasto. Jälkimmäisen nimi muutettiin Jorma Heinosen jäädessä eläkkeelle vuonna 1983 Riitta ja Jorma Heinosen rahastoksi.³⁵⁷

Valtionarkeologi C. J. Gardbergin 60-vuotispäivän kunniaksi perustettiin 1986 rahasto, jota kartutettiin edelleen onnittelukeräyksenä hänen jäädessään eläkkeelle vuonna 1992.³⁵⁸ Heinosten rahastoa kasvatettiin hiljaisella huutokaupalla vuoden 1994 museopäivillä ja museonjohtaja Bengt von Bonsdorffin syntymäpäiväonnittelut lisäsivät vuonna 1996 Gardbergin ja Heinosten rahastojen pääomaa.

Museolaitoksen historian kirjoitusta varten ni-

mettiin rahasto vuonna 1993. Hämeen linnan rakennushistoriasta väitelleen Knut Draken täyttäessä 1997 70-vuotta perustettiin onnitteluvaroin koottu rahasto, joka oli tarkoitettu ensisijaisesti Suomen linnonkoskevaa tutkimusta varten ja joka jaettiin kokonaisuudessaan Museoliiton 75-vuotisjuhlien yhteydessä kahtena stipendinä.³⁵⁹ Museoliiton henkilöille nimetyt rahastopääomat, joiden korot käytettiin stipendeihin, olivat siten vuodesta 1978 vuoteen 1997 edellä mainittuina taitevuosina seuraavat:³⁶⁰

vuosi	stipendirahastojen pääoma	
	ao v:n mk	v:n 1996 mk
1978	33 931	87 202
1979	47 076	112 982
1983	85 285	138 162
1986	155 271	214 274
1996	271 776	271 776

Vaikka rahastot kasvoivat näinä kahtena vuosikymmenä vuoden 1996 markkoina kolminkertaisiksi, stipendejä jaettiin samaan aikaan vuonna 1983, 1986, 1988, 1991, 1993 ja 1995 yhteensä 69 800 markkaa. Museoliiton 75-vuotisjuhlien yhteydessä vuonna 1998 jaettiin 49 000 markkaa.

Liitto manifestoi sääntöuudistuksin uuden roolinsa museoyhteisön tukijana ja etujen ajajana

Liiton sääntöihin hyväksyttiin Kemissä kokoontuneessa vuosikokouksessa 1978 äänioikeutta koskeva yhdistystekninen lisäys: ”Äänioikeus on vain jäsenmaksuveloitteensa täyttäneellä jäsenellä. Jäsenmak-

sut on maksettava keskushallituksen määräämänä aikana, kuitenkin ennen vuosikokousta.” Oikeusministeriö vahvisti sääntömuutoksen vasta huhtikuussa 1980.³⁶¹

Turussa 1981 pidetyssä vuosikokouksessa espoolainen valtuutettu Harri Koski esitti toivomuksen, että keskushallitus tutkisi mahdollisuuksia sääntöjen muuttamiseksi niin, että vuosikokous – ei keskushallitus keskuudestaan – valitsisi liiton puheenjohtajan. Hallitus tutki asian ja päätyi säilyttämään puheenjohtajan vaalin ennallaan. Syynä oli pelko liittokokoukseen saapuneiden valtuutettujen maallikoiden sotkeutumisesta museoalan kannalta tärkeään luottamustoimeen.³⁶²

Uudistunut keskushallituksen työvaliokunta ryhtyi vuonna 1988 valmistelemaan liiton sääntöjen uudistamista, mihin antoi syyn jo pelkästään tekeillä oleva ja vuonna 1989 säädetty yhdistyslaki.³⁶³ Esillä oli muun muassa uusi puheenjohtajan vaalitapa, kahden vuosittaisen vuosikokouksen käytäntö, koska vallitsevassa käytännössä vuotuinen talousarvio vahvistettiin vasta ”jälkikäteen” keväällä, sekä liittojäsenluokkien uudistaminen. Työvaliokunta päätyi esittämään puheenjohtajan vaalin siirtämistä vuosikokoukselle, mutta keskushallitus äänesti esityksen nurin ja niin asia siirtyi vuosikokouksen ratkaistavaksi.

Rovaniemellä vuonna 1989 kokoontunut vuosikokous käsitteli sääntömuutoksen, joka jätettiin edelleen valmisteltavaksi, koska toivottiin selvitettävän uuden yhdistyksen vaikutus sääntöihin. Painavin evästys oli kuitenkin kokouksessa suoritettu puheenjohtajan vaalitapaa koskeva koeäänestys, jossa enemmistö kannatti käytäntöä, jossa vuosikokous valitsee puheenjohtajan.³⁶⁴ Työvaliokunnan sääntö-

ehdotus valmistui syyskuussa 1989 ja lausuntojen ja pienten täsmennysten jälkeinen ehdotus hyväksyttiin Kokkolassa vuonna 1990 pidetyssä vuosikokouksessa.³⁶⁵

Vuoden 1991 säännöt poikkesivat siis vuoden 1974 säännöistä ennen muuta puheenjohtajan vaalittavan osalta, mutta kaikkineen kyseessä olivat kokonaan ajan hengessä uudestaan kirjoitetut säännöt, joissa muun muassa keskushallituksen nimi oli muutettu hallitukseksi, eroamispykälä oli turhana poistettu ja joissa liiton tarkoitus oli muotoiltu seuraavasti:

2 §

Suomen museoliiton tarkoituksena on toimia museoita omistavien tai ylläpitävien yhteisöjen museotoimintaa tukevana, yhteisiä tehtäviä hoitavana ja museoiden etuja valvovana yhdistyksenä. Liitto edistää museolaitoksen yleistä kehitystä ja tunnetuksi tekemistä sekä toimii jäsentensä yhteistyöelimenä.

Tarkoituksensa toteuttamiseksi liitto harjoittaa tiedotus- ja julkaisutoimintaa, tarjoaa alan täydennyskoulutuspalveluja, järjestää neuvottelutilaisuuksia, tekee museoalan kehittämiseen tähtäviä tutkimuksia, selvityksiä ja aloitteita, antaa lausuntoja, suosituksia ja asiantuntijapua sekä osallistuu museoalan kansainväliseen yhteistyöhön.

Kun oikeusministeriö rekisteröi liiton uudet säännöt 4.2.1991, ne olivat lainvoimaiset Hyvinkään vuosikokouksessa 1991. Vuosikokous pääsi siten valitsemaan ensi kerran liiton puheenjohtajan ja toteutui

museonjohtaja Martti Helinin vuosikokoukselle vuonna 1970 tekemä puheenjohtajan vaalitapaa koskeva muutosehdotus.

Museoiden lukumäärän kasvu, henkilöstön lisääntyminen ja ammatillistuminen ja valtakunnan kattavan museoverkoston toteuttaminen 1980- ja 1990-luvulla johti siihen, että liiton antaman perinteisen museoneuvonnan tarve katosi. Liiton kiinteä kosketus yksittäisiin museoihin väheni myös, kun liiton vuodesta 1927 lähtien paikallismuseoiden kehittämiseen tarkoitettujen apurahojen jakaminen lopetettiin vuonna 1974 ja valtionavustusasiat siirtyivät lopullisesti Museoviraston tehtäviksi. Entisten tehtävien tilalle syntyi aiempaa avoimempi toimintakulttuuri, johon sisältyi edunvalvonnan, projektityyppisten tutkimusten, museotyöhön liittyvien kirjojen julkaisemisen ja täydennyskoulutuksen lisäksi museoalan tiedotus- ja keskustelukanavien rakentaminen ja ylläpitäminen.

Valtion viranomaiset ryhtyivät 1960-luvulla käyttämään liittoa asiantuntijaelimenä, jolta pyydettiin virallisia mielipiteen ilmauksia lausuntoina, muistioina, kirjelminä ja joka kutsuttiin osallistumaan kuulemistilaisuuksiin jne. Museoliitto saattoi tällöin edistää museopoliittisia pyrkimyksiään. Vuosina 1965–97 liitto ilmaisi tällä tavoin mielipiteensä eduskunnalle, valtioneuvostolle, opetusministeriölle ja ammattikasvatushallitukselle sekä niiden asettamille selvitys- ja toimielimille peräti 113 kertaa. Näistä mielipiteen ilmauksista pääosa eli 68 oli kirjallisia lausuntoja. Lisäksi Museoliitto antoi muinaistieteelliselle toimikunnalle ja viimeisen kerran vuonna 1972 museovirastolle vuotuisen lausunnon veikkausvoittovaroista jaettavista museoiden avustuksista. Opetusministeriön lisäksi liitto ilmaisi mielipiteensä

museoasioissa muille ministeriöille ja valtion keskushallintoviranomaisille samaan aikaan 23 kertaa.³⁶⁶

Lausunnon pyytjä määritteli aiheen, johon Museoliitto vastasi, mutta liitto teki myös aktiivisesti esityksiä ja aloitteita. Esimerkiksi liiton vuonna 1972 esittämä konservointikoulutusta tutkiva toimikunta asetettiin seuraavana vuonna. Yhtä ripeästi toteutui vuonna 1975 esitetty kuvataidemuseoiden aluemuseokokeilun laajentaminen kulttuurihistoriallisiin museoihin 1976 ja vuonna 1995 ehdotettu museomestarikoulutus, joka alkoi seuraavana vuonna. Vuonna 1984 esitetty määrärahan saaminen kulttuurihistoriallisten ja erikoismuseoiden rakennushankkeisiin toteutui vasta vuoden 1992 museolain yhteydessä museoiden perustamishankkeisiin myönnettävinä harkinnanvaraisena valtionavustuksina.

Jo vuonna 1986 Museoliitto esitti tekijänoikeusasetuksen muuttamista siten, että museot saisivat arkistojen ja kirjastojen kaltaiset toiminta-alueet, mutta liitto joutui olemaan aktiivinen samassa asiassa vuoden 1995 tekijänoikeuslakien säätämisen jälkeenkin. Toinen 1990-luvun keskeinen ongelma, josta liitto informoi eduskuntaa ja opetusministeriötä, olivat vuoden 1992 museolakiin perustuviin valtionosuuksiin ohjatut liian vähät varat. Vaikka museoiden vakinainen työväki lisääntyi, valtionosuuden laskentaperusteena olevien henkilötyövuosien määrä pysyi samana (1020) vuodesta toiseen. Valtion lisäksi lähestyttiin kaupungeja. Suomen museoliitto, Suomen sinfoniaorkesterit ry:n ja Suomen teatteriliitto kääntyivät vuonna 1998 kaupunginhallitusten puoleen yhteisellä vetoomuksella, jossa korostettiin kulttuurilaitoksiin investoimisen hyödyllisyyttä.

Keskushallituksen työtä tehostetaan toimikunnin ja työryhmin

Museoiden toiminnan monipuolistuminen ja taloudellisten voimavarojen lisääntyminen sekä matkustamisen helpottuminen heijastuivat liiton keskushallituksessa käsiteltävien asioiden ja kokouskertojen runsastumisena. Hallituksen vuotuiset kokouskerrat olivat kasvaneet 1950-luvun lopun 3–4 kerrasta 1970-luvun alun 5–7 kertaan, ja viimeksi mainittu kokoustaajuus oli käytäntönä 1990-luvun lopulle. Keskushallituksen työvaliokuntaa ei enää nimetty vuodeksi 1970, mutta lokakuussa 1984 se nimettiin jälleen ja siitä lähtien työvaliokunta nimettiin vuosittain. Siihen kuului vähintään liiton puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja pääsihteeri. Kyseessä oli sääntöjen salliman toimielimen nimittäminen pikemmin varmuuden kuin tarpeen vuoksi, sillä valiokunnan merkitys väheni hallituksen kokoontumiskertojen runsastuessa. Päätökset haluttiin käsitellä ja tehdä liittojäseniä laajasti edustavassa hallituksessa.

Keskushallitus valitsi vuonna 1972 keskuudestaan puheenjohtajaksi Esko Järventauksen tilalle professori Unto Salon. Liiton vuonna 1974 uusitut säännöt rajasivat keskushallituksen jäsenyyden, ja siten myös puheenjohtajuuden, kahteen peräkkäiseen kolmi-vuotiskauteen eli kuuteen vuoteen. Salo johti liittoa uusien sääntöjen jälkeen täyden kuusivuotiskauden vuoteen 1980, jolloin puheenjohtajaksi valittiin dosentti Veijo Saloheimo Joensuusta. Vuonna 1983 puheenjohtajaksi valittiin Oulun apulaiskaupunginjohtaja Matti Rossi.

Vuoden 1983 alussa pääsihteerin työnsä aloittanut Anja-Tuulikki Huovinen pyrki saamaan liiton

toiminnan avoimeksi, synnyttämään museotalle keskustelua ja edistämään museoiden keskinäistä yhteistyötä. Vuonna 1984 järjestettiin sekä museopäivillä että muualla museotalan työntekijäryhmien kokouksia – aktiivisimpia olivat museonjohtajat, jotka kokoontuivat kolmasti. Kokoukset johtivat seuraavana vuonna museonjohtajien ja museoamanuensien yhdistysten perustamiseen.

Muuttuva toimintaympäristö edellytti muutoksia liitonkin toiminnassa ja niitä pohtimaan keskushallitus asetti vuonna 1983 liiton organisaatiota pohtivan työryhmän, joka sai työnsä valmiiksi seuraavana vuonna. Keskushallituksessa kiinnitettiin 1980-luvun puolivälissä huomiota siihen, etteivät liiton suhteet olleet kunnossa Museovirastoon ja opetusministeriöön. Puheenjohtaja Rossi ja uusi pääsihteeri Anja-Tuulikki Huovinen ryhtyivät vuonna 1984 parantamaan näitä suhteita neuvottelemalla ministeriön ja viraston johtavien virkamiesten kanssa.³⁶⁷ ”Suhdetoiminta” oli myös pääsihteerin viransijaisena vuonna 1984 ja 1985 olleen museonjohtaja Markku Lahden yksi päätehtävä. Turun yliopiston lehtori Veikko Laakson valinta puheenjohtajaksi kesäkuussa 1988 oli liiton yhteistyösuhteiden kannalta onnekasta, sillä hänet nimitettiin saman vuoden syksyllä kulttuuriministerin poliittiseksi sihteeriksi, jolloin hän saattoi luontevasti muuttaa asenteita ministeriössä.

Liiton erillisiä projekteja varten asetettiin hallituksen jäsenen johtamia toimikuntia, joihin kutsuttiin museotalan työntekijöitä ja muita asiantuntijoita. Monien toimikuntien työ konkretisoitui painettuna suosituksena tai liiton julkaisuna. Vuosina 1975–97 työtään jatkaneet ja asetetut toimikunnat olivat seuraavat:³⁶⁸

asettamis- vuosi	toimikunnan nimi (toimintavuodet)		
		1985	Atk-seurantaryhmä (1985–95) Luonnontieteellisten museoiden näyttelykurssia suunnitteleva työryhmä (1985)
1970	Konservointivaliokunta (1970–83)	1987	Kuvatalennustyöryhmä (1987–88)
	Tutkimusvaliokunta (1970–80)	1991	Tiedotusvaliokunta (1991–93)
1974	Nykyesineistön museodokumentointia tutkiva työryhmä (1974–78)		Koulutusvaliokunta (1991–) Historiatyöryhmä (1991–)
1975	Tekniikan museotoimen työryhmä (1975–76, 1979–81, 1986)	1992	Luonnontieteellisten museoiden valiokunta (1992–95)
1976	Taidemuseoiden yhteistyön ja toiminnan kehittämistä tutkiva työryhmä (1976)	1994	Museo-lehden toimituskunta (1994–)
1977	Taidemuseovaliokunta (1977–)	1995	Museokauppatyöryhmä (1995)
1980	Museologinen työryhmä (1980–83)	1995	Miltä Suomi näytti? -näyttelytyöryhmä (1995)**
1981	Toimintaa suunnitteleva työryhmä (1981–82) Museon ja koulun yhteistyötä suunnitteleva työryhmä* (1981–93)		
1982	60-vuotisjuhlatoimikunta (1982–83)		
1983	Organisaatiota pohtiva työryhmä (1983–84)		
1984	Turvallisuustyöryhmä (1984–85) Markkinointityöryhmä (1984–88)		

* Museon ja koulun yhteistyön pohtiminen ajankohtaisesti vuonna 1997 kun Museoliitto yhtyi usean muun tahon kanssa opetushallituksen ja Museoviraston perustamaan Suomen Tammi -projektiin, jonka tavoitteena oli ”lisätä suomalaisten tietoisuutta omasta kulttuuriperinnöstään sekä opettaa arvostamaan sitä” (SMLA h 6.3.1998).

** Työryhmä liittyi Museoviraston samannimiseen valtakunnalliseen näyttelyhankkeeseen.

1980-luvulla museoille asetetut vaateet olivat muuttuneet, minkä vuoksi Museoliitossa päädyttiin pohtimaan liiton tavoitteita ja työmuotoja. Vuonna 1989 hallitus hahmotteli selvitysprosessin, jonka mukaisesti järjestettiin vuosina 1990–93 kuusi strategiakokousta ja jotka laajenivat hallituksesta liiton henkilöstöön ja edelleen jäsenmuseoiden edustajiin ja sidosryhmiin. Opetusministeriön aloitteesta yhdessä Museonjohtajat ry:n kanssa Espoon Korpiammella kesäkuussa 1992 pidetyssä kokouksessa

nousi esille museoiden puitelain tarve, jota ministeriön edustajat ryhtyivät edistämään. Strategiakokousten pohjaksi ja niiden tulosten testaamiseksi toimitettiin vuosina 1990 ja 1994 jäsenkyselyt. Prosessin avulla kiteytyi vuonna 1994 Museoliiton neljä keskeistä toimintamuotoa: tiedotus, koulutus, edunvalvonta ja erillisprojektit. Tähän suunnan määrittelyyn päättyi liiton henkilöstön työskentely museotyön neuvovina, suunnittelevina ja toteuttavina asiantuntijoina. Vuodesta 1995 lähtien järjestettiin Mu-

seoliiton ja sen sidosryhmien strategiakokouksia, joissa puitiin ajankohtaisia aiheita ja tarkistettiin liiton toimintalinjat.³⁶⁹

Vuosikokous valitsi vuonna 1991 Hyvinkäällä samana vuonna uusittujen sääntöjen perusteella ensi kerran puheenjohtajan. Valituksi tuli Rovaniemen kaupunginjohtaja Matti Pelttari.³⁷⁰ Hän oli aiemmin vaarallisena pidettyä ihmistyyppiä, ”museoalan ulkopuolinen”. Valinta osui hyvään aikaan sikäli, että syksyllä 1991 Suomi syöksyi lamaan, jolloin kunnalliset museot, jotka eivät tuottaneet lain suojaamia kunnallisia peruspalveluja, tarvitsivat kaiken saatavissa olevan avun ja tuen. Pelttari ei ehkä valituksi tullessaan vielä tuntenut kaksivuotisesta hallituskokemuksestaan huolimatta kovinkaan hyvin museoalaa, mutta hän tunsi sitäkin paremmin kunnat ja niiden päättäjien ajattelutavan. Tämä lienee tärkein syy siihen, että Pelttari valittiin puheenjohtajaksi täydet kuusi kertaa. Vuonna 1997 puheenjohtajaksi valittiin aiemminkin liittoa johtanut Oulun kaupungin toimialajohtaja Matti Rossi.

Rossin, Laakson ja Pelttarin puheenjohtajuuksien aikana vuosina 1983–97 liiton toiminta muuttui aiempaa tehokkaammaksi ja tuottavammaksi ja ennen muuta liitto saavutti opetusministeriön luottamuksen eikä kukaan enää muistellut ”oksiensahailua” tai haikaillut liiton lopettamista.

Neljänlaisia museopäiviä

Vuodesta 1971 lähtien museopäivät on järjestetty vuosittain (Liite 4). Päivillä käsiteltiin ajankohtaisia aiheita ja eräinä vuosina päiville annettiin jo ohjelman suunnittelun yhteydessä yksi ainoa pääteema. Näin meneteltiin ensimmäisen kerran Lahdessa vuonna 1976.

Valtakunnallisten museopäivien yhteydessä Tampereella 13.5.1994 järjestettiin päiväkotikäisille ja peruskoulun alasteen oppilaille suunnattu tapahtuma Metka museomatka Tampere-talossa. Lapsilla oli mahdollisuus osallistua erikoismuseoiden järjestämiin työpajoihin ja saada elämyksiä. Tapahtuma aloitti kesän kestävän samannimisen lasten museokäyntikilpailun.

Teemoitettuja museopäiviä

Museopäivien teemat tai päivien yhteydessä pidettyjen neuvottelu- ja keskustelutilaisuuksien, esitelmien ja seminaarien aiheet olivat vuosina 1975 - 1998 seuraavat:

vuosi museopäivien pääteemat

1975	Kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisen tarve Museon ja koulun yhteistyö	1984	Perusnäyttelyt – museotyön peili
1976	Museoiden hallinto- ja henkilöstösuunnittelu	1985	Maailman muuttuva kuva ja museokuva
1977	Museoiden hallintokysymyksiä Museotoimen alueellinen ja valtakunnallinen työnjako ja yhteistoiminta Museotoimen suhde muuhun kulttuuritoimintaan Museopalvelujen hinnoittelu Taidemuseoiden opetus- ja konservointiongelmat	1986	Miljöösuojaus ja rakennusperinteen säilyttäminen
1978	Nykyesineistön ja teollisen tekniikan ja tuotannon dokumentointitilanne Taidemuseoiden hankintapolitiikka Museosuoritteiden hinnoittelukysymykset	1987	Museot ja matkailu
1979	Valtioneuvoston päätös museoiden valtionavustuksen perusteista Ehdotus kulttuuritoimintalaiksi Museotoimintaa harjoittavien yleishyödyllisten yhdistysten verotus ja säätiölain säätiöiden taloudelliselle toiminnalle asettamat rajoitukset	1988	Tulevaisuuden kaupunkikuva
1980	Museot ja historian tutkimus Museot ja taidehistorian tutkimus	1989	Vähemmistöt ja Euroopan kulttuuriperintö
1981	Museotyölle 1970-luvulla asetetut uudet tavoitteet ja niiden toteutuminen 1980-luvulla	1990	Museot ja kansainvälinen kulttuurivaihto Kuntien kulttuuritoiminnan painopisteet Museotyön eettiset kysymykset
1982	Museot kouluopetuksen täydentäjinä	1991	Kulttuurikeskukset ja yhteistyö Kulttuurin merkitys yhteiskunnan ja talouden kehittymiselle Onko kulttuurilaitoksen johtamisella erityispiirteitä
1983	SML 60-vuotisjuhla Museolain tilanne	1992	Kenellä on vastuu kansallisesta kulttuuriperinnöstä Baltian maiden yhteistyö Valtionosuusuudistus
		1993	Museoiden kokoelmapolitiikka
		1994	Museoiden tehtävät ja työnjako
		1995	EU ja aluepolitiikka museotoimen näkökulmasta
		1996	Mikä on museo? Tuhat museota, tuhat tulevaisuutta
		1997	Laatu – menestyksen työkalu Paikallismuseot ja tulevaisuus Museot ja teollinen murros
		1998	SML 75-vuotisjuhla

Päivillä käsitellyt aiheet ilmaisevat hyvin museoalan ammatillistumisen mukanaan tuomat kysymykset sekä sen, milloin museoissa työskentelevät omaksuivat uusia ajattelutapoja ja ryhtyivät käyttämään uusia käsitteitä, kuten esimerkiksi: hallinto- ja henkilöstösuunnittelu, museosuoritteiden hinnoittelukysymykset, miljöösuojaus, kansainvälinen kulttuurivaihto, eettiset kysymykset ja laatu. Museoilla nähtiin olevan yhteiskunnallisia tehtäviä, joita pohdittiin Turussa vuonna 1981. Museot muuttuivat kuitenkin niin paljon 1970-, 1980- ja 1990-luvulla, että Kotkan museopäivillä 1985 pohdittiin museokuvan selkiyttämiseen liittyviä kysymyksiä ja Porvoon museopäivillä 1996 oli jo syytä kysyä: Mikä on museo?³⁷¹

Museopäivät oli pidetty liiton perustamisesta lähtien viikonvaihteessa, mutta alan ammatillistuminen ja kunnallistuminen muuttivat museoiden piirissä olevien suhtautumista museoihin: toiminta muuttui harrastuksesta työksi. Porissa lauantaina ja sunnun-

taina 17.–18. toukokuuta 1975 kokoontuneiden museopäivien 70 osanottajaa allekirjoitti vetoamuksen päivien siirtämisestä arkipäiviksi eli torstaista lauantaihin. Näin meneteltiin vuonna 1977. Museopäivät olivat kestäneet alkuaan joko kaksi tai kolme päivää. 1960-luvulla kaksipäiväisyys vakiintui käytännöksi, kunnes vuodesta 1984 lähtien ne olivat kolmipäiväiset. Jäsenten kustannusten säästämiseksi siirryttiin 1993 jälleen kaksipäiväisyyteen. Vuoden 1989 jälkeen päiviä ei sijoitettu lauantaiksi.³⁷²

Sotia edeltäneiden museopäivien anti oli julkaistu erillisinä teoksina ja sotien jälkeen päivistä oli hie-man tietoa liiton lehdessä Museoliitto Museiförbundet ja sen korvanneessa Osmassa päivät selostettiin laajasti. Osman lakattua ilmestymästä museopäivien antia selostettiin vasta vuodesta 1972 lähtien, kun Suomen museoliitto tiedottaa -lehti alkoi ilmestyä. Sotaa edeltävän perinteen mukainen kokonaan museopäiville omistettu julkaisu ilmestyi vuoden 1977

Taidemuseopäivät pidettiin Saarijärvellä vuonna 1986.

museopäivistä³⁷³ ja käytäntöä jatkettiin seuraavien museopäivien osalta aina vuoteen 1982 asti.³⁷⁴ Sitten päivien annin painaminen siirtyi Museo-lehteen ja vuonna 1987 aloitettuun Julius-lehteen.

Ensimmäiset taidemuseopäivät pidettiin vuonna 1953 ja ensimmäiset tekniikan museopäivät ja luonnontieteelliset museopäivät 1974. Liitto oli mukana tekniikan museopäivien järjestämisessä alusta lähtien, taidemuseopäivien järjestelyvastuu siirtyi liitolle vuonna 1981 ja luonnontieteellisten museopäivien 1992. Näin museolalle syntyi neljät museopäivät, mutta vain taidemuseopäivät on pidetty vuosittain. Neljät museopäivät järjestettiin vuosina 1992 ja 1994.

Uusien museopäivien järjestämistä varten keskuhallitus nimitti kolme toimielintä: Tekniikan museotoimen työryhmän, joka toimi vuodet 1975–86, vuodesta 1977 lähtien toimineen Taidemuseovaliokunnan ja Luonnontieteellisten museoiden valiokunnan, joka toimi vuosina 1992–95.³⁷⁵

Museoalan keskeiseksi täydennyskouluttajaksi

Liiton vuonna 1975 hyväksytyyn museopoliittiseen ohjelmaan sisältyi kannanotto koulutuksen puolesta:³⁷⁶

”Museoiden henkilökunnalle tulee järjestää tarkoituksenmukainen perus- ja jatkokoulutus. Henkilökunnan palkkaus tulee järjestää sellaiseksi, että se edistää kyvykkään aineksen antautumista alalle. Museotoimen luottamusmie-

hille tulee järjestää museotyön päämääriä ja keinoja sekä museohallintoa selvittävää koulutusta.”

Palkkavaatimuksesta huolimatta naisvaltainen museoala on pysynyt matalapalkka-alana, jota työhön tietoisesti hakeutuneet pitävät ”kutsumusammattina”.

Aktiivisen museoalan peruskoulutuksen organisoinnin ja kehittämisen lisäksi liitto ryhtyi kehittämään omaa museoalan täydennyskoulutustaan. Vanhat sapluunat unohdettiin, minkä lisäksi perustettiin ja täytettiin koulutussihteerin toimi 1.6.1980, johon valittiin maisteri Tuula Leimu. Koulutusta monipuolistettiin ja kurssit muotoutuivat liittojäsenten niukat resurssit huomioon ottaen muutamien päivien mittaisiksi tilaisuuksiksi, joilla koulutettiin korkeakouluissa tutkijakoulutuksen saanutta väkeä museoalan erityistehtäviin. Koulutuksessa pyrittiin yhteistyöhön paikallisten museoiden tai muiden organisaatioiden kanssa.

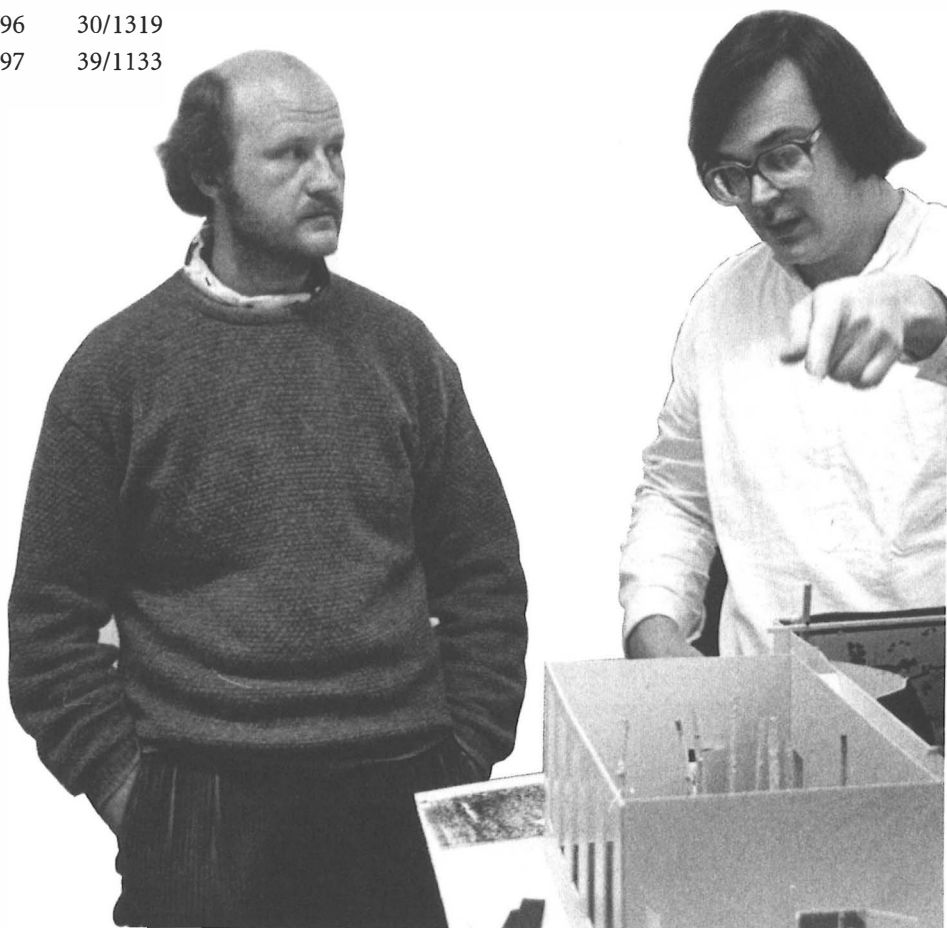
Seuraavaan asetelmaan on kerätty liiton toimintaansa kirjaamat museoalalla työskenteleville tai luottamusmiehille ja muille päättäjille tarkoitetut koulutus- ja informaatiotilaisuudet vuosina 1975–97 pois lukien valtakunnalliset museopäivät, jotka järjestetään liiton sääntömääräisen vuosikokouksen yhteydessä, mutta mukaan lukien taidemuseopäivät ja teknilliset museopäivät, silloin kun liitto on ollut mukana niitä järjestämässä. Mukaan ei ole otettu varsinaista yliopistollista tai siihen verrattavaa koulutusta eikä liiton tukemia liittojäsenten järjestämiä alueellisia tai paikallisia tilaisuuksia tai osallistumisia messuihin tms. Useat tilaisuudet on järjestetty yhteistyössä muiden osapuolten, kuten eri museoi-

den tai yliopistojen laitosten kanssa. Kaikkien tilaisuuksien osallistujamäärä ei ole tarkka tai joidenkin osallistujamääriä ei ole aikanaan lainkaan tilastoitunut.³⁷⁷

vuosi	kurssimäärä/osallistujat	
1975	4/207	1987 22/818
1976	4/244	1988 13/467
1977	6/482	1989 11/356
1978	3/103	1990 14/411
1979	2/158	1991 11/369
1980	7/229	1992 15/438
1981	6/329	1993 16/550
1982	5/296	1994 19/400
1983	9/490	1995 16/610
1984	7/363	1996 30/1319
1985	8/339	1997 39/1133
1986	10/505	

Vuoden 1981 kursseihin sisältyivät ensimmäiset taidemuseopäivät, joiden järjestelyissä Museoliitto oli mukana. Porissa pidetyille päiville osallistui 67 ihmistä. Vuonna 1987 järjestettiin Helsingissä ja Espoossa ”ensimmäinen museoviikko”. Viikon kuuteen tilaisuuteen saapui 380 osallistujaa. Vuosina 1996 ja 1997 järjestettiin muun koulutuksen ohessa liiton

Museoliiton näyttelysuunnittelun kurssi luonnontieteellisille museoille järjestettiin Kuopion museossa syksyllä 1985. Vasemmalla kurssin opettaja Jukka Pennanen ja kurssilainen museolehtori Jukka Kauppinen Kuopion museosta.

tietohuoltostrategiaan liittyviä koulutustilaisuuksia. Mainittuina vuosina pidettyihin 13:een ja 22:een tilaisuuteen osallistui 180 ja 425 ihmistä.

Esimerkkinä liiton koulutuksen rakenteesta ja yhteistyökumppaneista on vuosi 1984:

- 19.–21.3. ATK-opintomatka Tukholmaan (23 osallistujaa)
- 10.–12.5. Raumalla valtakunnalliset museopäivät (297)
- 4.–6.6. Vaasassa Museoesineiden säilytys- ja hoitokurssi yhdessä Vaasan kesäyliopiston ja Pohjanmaan museon kanssa (33)
- 5.–6.9. Helsingissä valtakunnalliset tekniikan museopäivät yhdessä Suomen teknillisen museoyhdistyksen ja Tekniikan museon säätiön kanssa (80)
- 1. 9. Joensuussa Museopedagogiikan koulutuspäivä yhdessä Pohjois-Karjalan lääninhallituksen kouluosaston ja Joensuun kaupungin museoiden kanssa (36)
- 16.–30.9. Opintomatka Roomaan ja Firenzeen yhdessä ICOM Suomen osaston kanssa (18)
- 17.–19.10. Kuopiossa valtakunnalliset taidemuseopäivät yhdessä Kuopion taidemuseon kanssa (95)
- 19.–21.11. Espoon Hanasaarella Yhteispohjoismainen museoiden turvallisuusseminaari yhdessä Hanasaaren ruotsalais-suomalaisen kulttuurikeskuksen ja Svenska statens kulturrådetin kanssa (78)

Jos pitäisi tutkia teknisten tai henkisten innovaatioiden tuloa museotalle, olisivat Museoliiton kurssit melko hyvä ilmaisin. Vuoden 1975 jälkeen on liiton toimista järjestetty muun muassa seuraavat ajankohtaiset kurssit:

- 1975 Silkkipainotekniikan kurssi
- 1978 Tekijänoikeus- ja kuvapalveluseminaari
- 1979 Museoarkkitehtuuriseminaari
- 1982 Museoiden (nykyajan) dokumentointia ja tutkimusta käsittelevä seminaari
- 1983 Museopedagogiikan koulutuspäivä Museo kävijän silmin seminaari Museotyön etiikka -seminaari
- 1984 Atk-opintomatka Tukholmaan
- 1986 Asiakaspalveluseminaari
- 1987 Rakennussuojelun perusteet kurssi Museoviikko, jossa 6 tilaisuutta, mm. museologia ja museot
- 1988 Amanuenssien av-kurssi
- 1989 Videotyön peruskurssi
- 1990 Atk-pohjaiset julkaisuohjelmat kurssi Kulttuuri ja matkailu -seminaari
- 1991 Tavoitteellisuus ja tuloksellisuuden arviointi museotyössä -kurssi
- 1992 Museoiden tulonhankintakurssi
- 1994 Mikä on Internet ja kuinka se tulee vaikuttamaan työhösi? -kurssi
- 1996 Multimedia museossa -kurssi

Museologisesti aktiivinen liitto

Museoiden hallintoelinten luottamusmiehillä ja -naisilla järjestettiin museoalaan orientoivat kurssit vuosina 1991, 1992 ja 1995, mutta niiden tarve väheni kun kunnalliset museolautakunnat lakkautettiin ja liitettiin kulttuurilautakuntiin, joista osa edelleen yhdistettiin suuriin vapaa-ajan tms. lautakuntiin. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen ja Kaupunkiopiston kanssa toteutettiin 1980- ja 1990-luvulla useita moniosaisia kursseja.

Suomen valtiollisiin uudistumistrategioihin kuului opetusministeriön vuonna 1996 aloittama ja vuoden 1999 kestävä Suomi tietoyhteiskunnaksi ohjelma. Museoliiton rooli ohjelman toteuttamisessa oli valtionavustuksen turvin annettava museoiden tietohuoltostrategiaan liittyvä koulutus. Keskeisimmät koulutusaiheet liittyivät kokoelmien hallintaan, tietoverkkoihin ja uusiin medioihin. Liitto yritti yhdessä Museoviraston kanssa samassa yhteydessä toteuttaa Ruotsin mallin mukaisesti työllistämisvaroin laajan museoiden pääluetteloiden siirron sähköiseen muotoon.³⁷⁸ Työllisyyslainsäädäntö esti tämän nk. pankkitoimihenkilöprojektin, joka lopulta toteutettiin vuosina 1997 ja 1998 opetusministeriön 3 milj. markan määrärahan turvin Myytti-projektina. Museoliitto koordinoi hankkeen, jossa valtionosuutta saaville museoille myönnettiin jatkorahoitusta jo käynnistettyihin työllistuellä rahoitettuihin tallennusprojekteihin. Kesään 1998 mennessä 36 museolle oli myönnettiin yhteensä 2 milj. markkaa, joiden avulla tehtiin 90 000 digitaalitallennetta.³⁷⁹

Liiton museoasiainsihteerin Jorma Heinonen oli ollut aktiivinen museoalan erikoiskoulutuksen suhteen ja luennoinut Helsingin yliopiston museokursseilla sekä museografiasta että museologiasta. Hänet kutsuttiin vuonna 1974 asiantuntijaksi yliopiston museotutkimukseen tähtäävän museoalan erikoiskoulutuksen järjestämistä tutkivaan toimikuntaan. Seuraavana vuonna Museoliiton keskushallituksen valmistamassa ja Porin vuosikokouksen 1975 hyväksymässä liiton museopoliittisessa ohjelmassa todettiin, että museologinen tutkimus tulee ottaa huomioon tiedepoliittisessa suunnittelussa ja se tulee liittää korkeakoulujen ohjelmaan.

Turun yliopiston arkeologian opiskelijat järjestivät vuonna 1975 pohjoismaisen kokouksen, jonka yhtenä aiheena oli museokoulutus ja jossa Heinonen alusti museologiasta.³⁸⁰ Seuraavana vuonna Heinonen laati Turun yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitokselle ”mahdollisesti aloitettavaa museologian opetusta varten” muistion opetuksen sisällöstä.³⁸¹ Kun asiat eivät edenneet toivotulla tavalla Helsingissä eivätkä Turussa, museoasiain neuvottelukunta ilmaisi opetusministeriölle marraskuussa 1980 huolensa siitä, että jäi opiskelijoiden omien ainevalintojen varaan se valmistuiko museoalalle tulevaisuudessa monipuolisen kulttuurihistoriallisen koulutuksen saanut ammattihenkilökuntaa. Ministeriössä ei viivytelty vaan kehoitettiin korkeakouluneuvostoa sekä selvittämään korkeakouluissa annettavan museoalan koulutuksen kokonaistilanne, museologian opetuksen ja museoharjoittelujärjestelmän tarve että esittä-

mään tarvittavat toimenpide-ehdotukset museoalan koulutuksen järjestämiseksi.³⁸²

Korkeakouluneuvosto kääntyi liiton puoleen, jonka keskushallitus oli asettanut jo toukokuussa 1980 Museologian työryhmän, jonka puheenjohtajana oli professori Unto Salo ja jäseninä museonjohtaja Sven-Erik Krooks, dosentti Veijo Saloheimo, pääsihteeri Jorma Heinonen ja museoasiainsihteeri Anja-Tuulikki Huovinen. Työryhmään kutsuttiin vuonna 1982 neuvoston humanistisen ja teologisen jaoston edustajaksi professori Kalevi Pöykkö. Kartoitettuaan sekä koti- että ulkomaista opetusta työryhmä jätti neuvostolle valmistamansa ja liiton lehdessä vuoden 1982 lopulla julkaistun 15 opintoviikon laajuisen ehdotuksen museologian perus- eli approbatur opintojen sisällöksi.³⁸³

Jorma Heinonen, joka oli herkkä kentän tunnoille, oli vielä tässäkin vaiheessa huolissaan museologian tulevaisuudesta, minkä vuoksi hän kirjoitti vuoden 1983 alussa Museoliiton lehteen pääkirjoituksen ”Museologia tiedettä vai käytännön taitoja?”, jossa hän korosti museologian teoreettista luonnetta.³⁸⁴

”Museologia on ainoa tiede, kirjastotieteen ja informatiikan ohella, joka on kiinteästi sidoksissa johonkin laitokseen. Jos me pidämme tätä sidonnaisuutta museoon ja sen konkreettisiin tämänhetken tehtäviin ainoana perusteina opetuksen järjestämisessä, on tulos ontuva ja haitallinen museoalan tulevalle kehitykselle. Jos me tänään pyrimme ratkaisemaan museologian koulutuksessa vain nykyiset tarpeet sovellettuina museotyön käytäntöön, ajamme itsemme pitkällä tähtäimellä umpikujaan. Museoala tarvitsee luonteensa ja tehtäviensä perustavaa teoreettista erittelyä ja metodien ke-

hittelyä voidakseen edistyä. Siksi maahan olisi saatava museologian oppituoli, jonka alaisena alan jatko-opinnot ja tieteellinen tutkimus olisi mahdollista.”

Liiton ehdotuksen mukainen museologian arvosa-naopetus alkoi lukuvuonna 1983–84 Jyväskylän yliopistossa ja 1984–85 Turun yliopistossa. Ensimmäinen museologinen virka, yliassistentuuri perustettiin Jyväskylän yliopistoon vuonna 1989 ja se vakinaistettiin 1998 professuuriksi. Museologian opetuksen ryhdyttiin myös Helsingin ja Oulun yliopistoissa ja Åbo Akademiassa.³⁸⁵

Museoliitto järjesti syksyllä 1989 ensimmäisen museologiaa opettavien tahojen kokouksen, jossa sovittiin opetuksen yhteistä laajuuksista ja siitä, että oppimateriaalia pyritään tuottamaan liiton kautta kaikkien opetusta antavien yliopistojen käyttöön. Samana vuonna Norjan Lillehammerissa järjestettiin pohjoismainen museoalan täydennyskoulutusta pohtiva kokous, minkä seurauksena perustettiin pohjoismainen täydennyskoulutuskomitea (Den nordiske komité for museumsutdanning), jonka tehtävänä oli järjestää täydennyskoulutuskursseja.³⁸⁶ Suomen museoliitto nimitti komitean Suomen jäsenen.

Kotimainen museologian oppikirja, Museologian perusteet, ilmestyi museonjohtajien Jouko Heinosen ja Markku Lahden kirjoittamana ja liiton julkaisemana vuonna 1988 ja siitä otettiin toinen uudistettu painos 1996.³⁸⁷ Liiton kirjastoa ryhdyttiin näihin aikoihin kartuttamaan ulkomaisin julkaisuin museologiseksi erikoiskirjastoksi. Museoliitto oli Suomessa taustatukena ryhdyttäessä vuonna 1992 julkaisemaan pohjoismaista aikakauskirjaa Nordisk

**Pääsihteeri,
 museoneuvos Jorma Heinonen
 (vuoteen 1954 Jussilainen, 1918–88)**

Suomen museoliiton museoneuvoja, museoasiainsihtööri ja pääsihteeri 1958–83.

Jorma Jussilainen syntyi Uudellakirkolla 1918. Hän kirjoitti ylioppilaaksi Nurmeksen yhteislyseosta 1938, minkä jälkeen hän suorittaessaan asevelvollisuuttaan kävi reserviupseerikoulun. Jussilainen osallistui talvisotaan. Rauhan palattua hän päätti ryhtyä sotilasuralle ja suoritti kadettikoulun. Sodan syytminen vei miehen jälleen rintamille ja rauhan palattua luutnantti Jussilainen erosi vakinaisesta palvelusta 1945. Jussilaisen erotessa luutnantista seuraava upseerinarvo oli kapteeni, mutta pian perustettiin uusi arvo eli yliluutnantti, ja sellaiseksi hänet ylennettiin reservissä 1953, mikä ehkä selittää maininnat Jussilaisen kapteenin arvosta vuoden 1953 jälkeen.

Puolustusvoimien jälkeen Jussilainen alkoi opiskella ja hänen filosofian kandidaatin tutkintoonsa 1960 sisältyi kolme laudatur-arvosanaa museoaineissa. Yksi niistä oli kansatiede, jota opiskelemaan ryhtyessään hän osallistui professori Albert Hämäläisen kursseille. Sen päätyttyä Hämäläinen ehdotti alalle siirtymistä ja lupasi hankkia työpaikankin. Näin Jussilainen siirtyi epäröinnin jälkeen 1947 hirvittävän pienipalkkaiseen toimeen Kansallismuseon kansatieteelliselle osastolle virastovaratyöläiseksi eli eräänlaiseksi apulaisamanuenssiksi. Hän oli samana vuonna Talonpoikaiskulttuurisäätiön vt. sihteeri ja rahastonhoitaja. Kun Riitta Hannula lopetti kesäkuussa 1949 muinaistieteellisessä toimikunnassa Hilkka Vilppulan viransijaisuuden, hänen tilalleen nimitettiin viimeiseksi kuukaudeksi ylioppilas Jorma Jussilainen.

Museoliiton museoneuvoja Niilo Valosen jäädessä väitöskirjansa teon vuoksi kuukauden virkavapaalle huhtikuussa 1951 tehtäviä hoiti Jussilainen. Kun uusi museoneuvoja Riitta Hannula sai syksyllä 1953 kuukauden palkattoman virkavapauden Kansallismuseon esihistorian osastolla tehtäviä tekstiilitutkimuksia varten, turvauttiin jälleen Jussilaiseen, joka määrättiin viransijaiseksi oman virkansa eli toimikunnan kansatieteellisen osaston amanuenssin viransijaisuuden ohella. Palkkiokseen hän hyväksyi puolet sihteerin kuukausipalkasta. Riitta Hannula ja Jorma Jussilainen avioituivat keväällä 1954 ja he muuttivat nimensä Heinoseksi saman vuo-

Riitta ja Jorma Heinonen Urajärven kartanon puistossa Lahden museopäivien retkellä toukokuussa 1976.

den syksyllä ottaen näin käyttöön Jorma Heinosen isän sukunimen.

Elokuvaustaitoinen Jorma Heinonen avusti 1955 Niilo Valosta tämän käynnistäessä muinaistieteellisen toimikunnan kansatieteellisen osaston elokuvaustoimintaa. Ensimmäiset filmit, ”Tunturimaan talviviljaa” ja ”Suomen pohjoisin kylä”, tehtiin Utsjoella. Myöhemmin valokuvauksenkin hallitseva Heinonen pyrki edistämään museoiden valokuvausdokumentointia ja hän oli perustamassa Valokuvataiteen museota 1969.

Jorman Heinonen ryhtyi 1958 hoitamaan Kansallismuseosta omiin tiloihin muuttaneen Museoliiton museoneuvojan tehtäviä, mistä lähtien hän työskenteli liitos- ja museoasiainsihteerinä. Puolisonsa kuoleman jälkeen Jorma Heinonen nimitettiin 1980 pääsihteeriksi, josta toimesta hän jäi eläkkeelle 1983.

1960-luvulla Heinonen uudisti monen museon perusnäyttelyn ja vastasi Museoliiton tuottamasta itsenäisyyden juhluvuoden Suomen tie -kiertonäyttelystä. Näillä töillään Heinonen kehitti museoiden näyttelykieltä. Ulkomaan matkoillaan hyvämuistinen ja aina vastaanottavainen Heinonen omaksui uusia asioita, jotka hän esitteli Suomen museoväelle. Museotyön kaikki osa-alueet kiinnostivat häntä, mutta kaksi keskeisintä löytöä olivat museologia ja museoiden turvallisuus. Museoiden materiaalin ja kenttätöiden hyvin tunteva Heinonen oli kiinnostunut tutkimuksesta ja teorioista. Jo 1960-luvulla hän alkoi puhua museologiasta ja hänen kaitsema-

naan se saatiin yliopistolliseksi oppiaineeksi 1983. 1970-luvulla Heinosen mielenkiinnon kohteena olivat museoiden turvallisuuskysymykset ja hän kuului ICOMin 1974 perustettuun museoturvallisuuskomiteaan (ICMS), joka julkaisi 1977 teoksen *Museum Security* ja 1981 sitä täydentävän ohjeiston.

Heinonen kirjoitti lukuisia museotyön käytäntöä ja teoria käsitteleviä artikkeleita. Hänen tieteelliset kirjoitukset käsitelivät kansanrakennuksia, mutta suurelle yleisölle hän tuli tutuksi ennen muuta 1964 ilmestyneen ja sittemmin useana painoksena painetun *Antiikkikirjan* toisena tekijänä. Jorma Heinosen ja kansallismuseon johtaja Osmo Vuoriston teos oli ”kirjoitettu oppaaksi tavallisille keräilykärpäsen puremille maallikoille.”

Lähde: SML tied 8.1983 Neljäkymmentä vuotta museotyön historiaa; Kadettiupseerit 1920–1985; Analecta XIV mttmk vskrt 1947, 1948, 1949, 1950 (–1951) ja XV mttmk vskrt 1952, 1953; Huovinen 1988; Vuoristo 1988; SMLA kh tntkrt 1950–51 ja tntkrt 1951–52 sekä kh ptk 8.10.1953 – kh tntkrt 1953–54 Osmo 1954:ssä ei mainitse lainkaan Jorma Jussilaista!

Museologi, ja liitto perusti vuonna 1997 museologisen julkaisusarjan, jonka ensimmäisenä teoksena ilmestyi kroatialaisen museologi Tomislav Šolan kirja *Essays on Museums and Their Theory*.

Vuoden 1992 museolain myötä poistuivat museontyöntekijöiden pätevyysvaatimukset, mikä seikka täsmentyi vuonna 1996 säädetyssä museolain muutoksessa. Tällöin valtionavustuksen edellytykseksi tuli, että ”museota varten on perustettu vähintään yksi päätoiminen virka tai toimi, jonka haltijalta edellytetään ammatillista perehtyneisyyttä museon toimialaan.” Näin museologiasta tuli periaatteessa ainoa kaikille museontekijöille yhteinen oppiaine ja muut työntekijöiltä vaaditut tiedot ja taidot määrittivät kunkin museon tutkimus- ja tallennusvastuun mukaan.

Eräänä osoituksena Museoliiton keskushallituksen ja sen esittelijän asenteiden muuttumisesta 1980-luvun tutkimuskeskeisestä museotyöstä 1990-luvun yhteisö- ja yhteiskuntakeskeiseen työhön on pienehkö kiista museoaineista. Turun yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos esitti Museoliitolle vuonna 1982 opettamansa folkloristiikan oppiaineen sisällyttämistä museoaineisiin. Vaikka Museoliiton maisteri Helmi Helminen oli pitänyt jo vuonna 1942 liiton museokurssilla ajatuksiltaan modernin esitelmän ”Esineisiin liittyvää henkistä kansankulttuuria”, liiton kanta oli kielteinen. Perusteluna todettiin, ettei folkloristiikka voinut korvata perinteisiä esineellistä kulttuuria tutkivia tieteenaloja, koska ”eri tieteenhaarojen liittymisessä museoalaan ei ole kysymys siitä, miten ne mahdollisesti hyödyttäisivät museotyötä, vaan siitä missä määrin ne käyttävät hyväkseen museoihin tallennettua esineellistä materiaalia.”³⁸⁸

Kun Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanperinteen valiokunta vuonna 1996 tiedusteli museoaineista ja -pätevyydestä, vastauksessa oli aivan toinen henki kuin vuonna 1982. Liiton vastauksessa todettiin vuoden 1992 lain muuttaneen tilanteen, minkä jälkeen ”näyttäisi siltä, että museoiden piirissä on tällä hetkellä nähtävissä pyrkimys laajentaa ja monipuolistaa asiantuntemustaan ... työntekijöiden asiantuntemuksen laaja-alaisuus on Museoliiton hallituksen näkemyksen mukaan edellytys tämän päivän ja tulevaisuuden haasteista selviytymiselle.”³⁸⁹

Kiertonäyttelyt, keskuskortistointi ja tekstiilikonservointi päätyvinä toimintoina

Suomen museoliiton valmistama näyttely Čilgetus saamelaiskulttuurin murros avattiin 1973 Helsingissä ja vuonna 1974 näyttely kiersi 11 museossa.³⁹⁰ Seuraavan vuonna näyttely oli esillä viidessä museossa, minkä jälkeen Rovaniemen kaupunki lunasti näyttelyn Lapin maakuntamuseoon. Pohjoismaisen kulttuurirahaston apurahoin valmistettiin 1976 näyttelyn ruotsinkielinen versio, joka kiersi vuosina 1976–78 Ruotsissa yhdeksässä museossa ja se sijoitettiin Pohjois-Pohjanmaan museoon käytettäväksi ”Pohjoiskalottimuseon näyttelytoiminnassa”. Menestys johti liiton neuvottelemaan opetusministeriön kanssa ranskankielisen version tuottamisesta, mutta ministeriö ei innostunut asiasta, vaan valmistutti sen sijaan vuonna 1980 saksan- ja englanninkielisen version. Vuonna 1980 ensin mainittu oli esillä Itä-Saksassa, ja jälkimmäinen Unescon yleisko-

Čilgetus-näyttely Kouvolaissa vuonna 1975.

kouksessa Belgradissa ja vuonna 1981 vielä Espanjassa, Hollannissa ja Englannissa.

Čilgetusta seurasi vielä vuosina 1980–81 suunniteltu yhteistyö J. V. Snellmanin juhlavuoden toimikunnan kanssa valmistettaessa kymmenen Snellman kiertonäyttelyä. Näyttelyt luovutettiin maakuntamuseoiden käyttöön ja ne kiersivät vuonna 1981 52 paikkakunnalla.

Liiton aloittama kiertonäyttelytoiminta oli menestyksellistä sekä koti- että ulkomailla ja sillä oli periaatteessa kaikki edellytykset kehittyä pysyväksi toiminnaksi, mutta syystä tai toisesta Suomeen jäi syntymättä Ruotsin Riksställningarin kaltainen kiertonäyttelyorganisaatio. Itsenäisyyden 75-vuotisjuhlanäyttelyn (1992) ”Jukola–Jakomäki–Bryssel” valmisti Tiedekeskus Heureka, mutta valtakunnallisia kiertonäyttelyitä ei tehty. Saavutetut kokemukset näyttelyjen tuottamisessa kuitenkin hyödynnettiin, sillä lokakuussa 1982 liitto järjesti Helsingissä Taide-teollisuusmuseossa yhdessä Taideteollisen korkeakoulun kanssa ensimmäinen Näyttelysuunnittelun ja -tekniikan kurssi. Kurssi uusittiin seuraavana vuonna Kerimäellä.

Vuonna 1967 alkanut liiton koordinoima paikallismuseoiden esineiden kortitus ja valokuvaus maakuntamuseoiden keskuskortistoksi jatkui vuonna 1975 66 500 markan määrärahalta kymmenen museon alueella. Kun tiedostussihteeri Anja-Tuulikki Huovinen piti pääsihteeri Riitta Heinosen puolesta esitelmän keskuskortistoinnista Vääksyssä museotalan asiantuntijaseminaarissa lokakuussa 1975, voitiin liiton puolesta todeta ilmeisen ylpeänä:

”... nykyisellään työ kattaa jo kaikki maakunnat Lappia lukuunottamatta. Keski-Suomen osalta kortisto valmistui v. 1971; varsin pitkällä ol- laan myöskin Varsinais-Suomessa, Satakunnas- sa, Pirkanmaalla ja Pohjois-Savossa. Uudella- maalla, Pohjois-Karjalassa ja Pohjois-Pohjan- maalla on työ voitu aloittaa vasta 70-luvun puolella, samoin Päijät-Hämeessä, Kymenlaak- sossa, Etelä-Karjalassa ja Etelä-Pohjanmaalla. Kertynyt aineisto käsittää nykyisellään 107 pai- kallismuseon kokoelmat, yhteensä n. 97.000 valokuvin varustettua esinekorttia. Aineiston sijoituspaikkoina ovat asianomaisten alueiden keskusmuseoina perinteisesti toimivat maa- kuntamuseot...”

Asiat saivat kuitenkin uuden käänteen: vuonna 1976 työhön myönnettiin vain 16 900 markan mää- räraha, jolla työtä jatkettiin kolmessa museossa. Syk- sällä liitolle ilmoitettiin, että keskuskortistointiin tar- koitetut varat jaetaan vastaisuudessa Museoviraston välityksellä. Liiton rooli säilyi silti, sillä loppuvuo- desta viraston museoasiaintoimisto pyysi liiton lau- suntoa museoilta tulleista seuraavaa vuotta koske- vista anomuksista.³⁹¹ Vuonna 1977 asia kuitenkin mutkistui edelleen, minkä tuloksena liitto päätti luo- pua sekä työn ohjauksesta ja valvonnasta että ilmai- sesta materiaalipalvelusta vuoden 1978 alussa – Mu- seoliiton aloitteesta vuonna 1967 alkanut työ päättyi liiton osalta.³⁹²

Kaiken kaikkiaan keskuskortistointityö oli mittava hanke, johon osallistui 12 museota ja jonka tulokset kortistointiin vuosina 1967–76 99 968 esinettä, joista otettiin 110 365 valokuvaa! Osallistujat ja heidän Museoliiton kautta saamansa varat käyvät ilmi seuraavasta asetelmasta:³⁹³

	vuodet	avustukset yht. (ao. v:n mk)
Hämeen museoseura ry; vuodesta 1970		
Tampereen kaupungin museolautakunta	1967–75	56 100
Helsingin kaupungin museolautakunta	1972–75	18 000
Joensuun kaupungin museolautakunta	1970–76	32 000
Keski-Suomen museoyhdistys ry	1967–71	37 100
Kotkan kaupungin museolautakunta	1974–75	11 000
Kuopion Isänmaallinen seura ry	1967–74	57 100
Lahden kaupungin museo- ja taidelautakunta	1973–76	21 000
Lappeenrannan museo- ja taidelautakunta	1974–75	10 000
Oulun kaupungin museolautakunta	1972,74–76	20 000
Pohjanmaan museoyhdistys ry	1973–75	14 000
Porin kaupungin museolautakunta	1967–75	64 100
Turun kaupungin museolautakunta	1967–75	64 100
yht.		404 500

Keskuskortistojen syntymisen lisäksi hanke oli merkittävä siksi, että valtionavustuksena myönnettyt varat vahvistivat välillisesti osallistuneiden museoiden maakunnallisen aseman. Tulevaisuudessa voidaan ehkä myös todeta, että kortistot olivat – kuten liitto toivoi – ensimmäinen vaihe kulttuurihistoriallisen esineistön valtakunnallisen rekisterin luonnissa.

Vuonna 1963 perustetun Museoliiton tekstiililaboratorion toiminta lopetettiin vuoden 1990 lopussa tekstiilikonservaattori Anja Rantala jäädessä eläkkeelle. Laboratorion kalusteet ja materiaalit myytiin pääosin Vihdin museon konservointilaitokselle. Museoliiton tekstiililaboratorio ehti 18-vuotisen toimintansa aikana vaikuttamaan merkittävästi maamme tekstiilikokoelmien säilymisen puolesta, mutta

toteuttaessaan sille asetettuja tavoitteita laboratoriotekniikalla itsensä turhaksi. Laboratoriossa ehdittiin konservoimaan kymmenien museoiden tuhansia tekstiilejä. Lisäksi Anja Rantala osallistui museoiden konservointitilojen suunnitteluun, näyttelyiden rakentamiseen, välitti tarvittavia materiaaleja ja kalustoja sekä valmisti painettuja suosituksia ja julkaisuja. Toiminnan eräänlaisena yhteenvedona ilmestyi vuonna 1989 Anja Rantalan, Kaija Steiner-Kiljusen ja Liisa Pakkalan toimesta teos *Tekstiilikonservointi*.³⁹⁴

Kaiken ahkeroinnin jälkeen laboratoriota ei 1990-luvun alussa enää tarvittu kahdesta syystä. Ensiksi laboratoriossa oli koulutettu museoihin konservaatoreita sekä muita kokoelmien hoitajia ja Anja Ran-

Uusia julkaisuja, medioita ja suosituksia museoalan kehittämiseksi ja sen tunnettavuuden lisäämiseksi

tala ja pääsihteeri Riitta Heinonen olivat osallistuneet alan opistotasaisen koulutuksen suunnitteluun. Kun konservaattorikoulutus toteutui vihdoon 1984, liiton antaman koulutuksen tarve väheni merkittävästi. Toiseksi alan palveluja alkoi olla muuallakin tarjolla. Kulttuurihistoriallisten maakuntamuseoiden verkostoa alettiin rakentaa 1979 valtioneuvoston päätöksen jälkeen ja museoiden kautta tekstiilialan asiantuntemus saavutti myös paikallismuseot. Edellä mainitun Vihdin museon konservointilaitoksen lisäksi tekstiilikonservoinnin palveluita tarjosi Turkuun vuonna 1979 perustettu kirkkotekstiilien konservointilaitos ja Jyväskylään vuonna 1991 perustettu Konservointikeskus.

Kartoitettuaan taidemuseoiden konservointitarvetta liiton taidemuseovaliokunta ehdotti vuonna 1978 taideteosten konservoinnin aloittamista ja 1979 taidekonservaattorin palkkaamista vuodeksi selvittämään konservoinnin tarvetta. Opetusministeriö ei suhtautunut liiton taidekonservointialoitteeseen myönteisesti ja hankkeesta luovuttiin.³⁹⁵ Ministeriön kielteisen kannan syynä lienee vuonna 1973 alkaneen aluetaidemuseokokeilun aikana alkaneet, mutta vielä 1970-luvun lopulla perin keskeneräiset taidemuseokentän organisointia koskevat suunnitelmat.

Suomen museoliitto tiedottaa -lehteä oli alettu julkaista vuonna 1972. Lehden asiasisältö oli monipuolinen, mutta A5-kokoa olevan lehden ulkoasu oli vaatimaton. Se ilmestyi vuosina 1972–74 neljästi vuodessa ja vuodesta 1975 alkaen kuudesti. Liiton 60-vuotisjuhlavuonna 1983 lehden ulkoasu uusittiin: koko suureni A4:ään, kantta alettiin painaa nelivärisenä ja taitto annettiin ammattilaisen, taidegraafikko Antti Ojalan tehtäväksi. Samalla ilmestymiskertoja lisättiin kahdeksaksi. Vuonna 1984 lehden nimeksi muutettiin Museo. Kannessa nimen alkukirjain oli liiton vuonna 1976 käyttöön otetun tunnuksen mukainen. Vuonna 1985 julkaisukertoja vähennettiin kuuteen, jolloin osa aineistosta siirrettiin monistemuotoiseen tiedotusjulkaisuun, jolla oli lehden vanha nimi: Suomen museoliitto tiedottaa. Graafikko Päivikki Kallio uusi kannen, museo-nimen typografian ja taiton 1992. Samaan aikaan osa lehden sisällöstä siirrettiin tiedotusjulkaisun korvaneeseen Julius-lehteen ja ilmestymiskerrat supistettiin neljään. Vuonna 1996 lehden kokoa hieman pienennettiin ja samalla Kallio uusi kannen, museo-nimen ja taiton, sisuskin muuttui neliväriseksi.

Museo-lehteen ja sitä edeltäneeseen Suomen museoliitto tiedottaa -lehteen kohdistui suuria odotuksia. Kun lehti täytti odotukset, siitä haluttiin laajapohjainen alan tiedotuslehti. Suhteellisen pienestä painosmäärästä huolimatta lehti pysyi 1990-luvun alun taloudellisesti vaikeina vuosinakin itsenäisenä liiton äänenkannattajana eikä yhdistynyt muihin

lehtiin.³⁹⁶ Pääsihteeri on ollut lehden päätoimittaja ja tiedotussihteeri/tiedottaja toimittaja. Toimitus sai vuonna 1987 tuekseen toimitustyöryhmän. Vuosina 1991–93 hallituksen asettama tiedotusvaliokunta arvioi ja suunnitteli liiton tiedotusta, minkä tuloksena muun muassa asetettiin vuonna 1994 Museo-lehden toimituskunta.³⁹⁷

Museo-lehden rinnalle perustettiin vuonna 1987 tiedotustarpeiden mukaisesti ilmestyvä Julius-lehti, jonka tehtävää pääsihteeri Anja-Tuulikki Huovinen määritteli ensimmäisessä lehdessä seuraavasti:

”Monistemuotoinen Suomen museoliitto tiedottaa on kokeiluluonteisesti saamassa lehden muodon. Tähän on päädytty tiedotuksiemme lukukelpoisuuden ja saavutettavuuden parantamiseksi. Lehti on saanut myös nimen Museoliiton ensimmäisen puheenjohtajan Julius Ailion mukaan. Käytämme kuitenkin vain etunimeä, koska Julius on ensisijaisesti sisäpiirin, Museoliiton ja jäsenmuseoiden välinen tiedotuskanava, tuttu kaveri. ... Julius ilmestyy kiertokirjeiden tapaan tarpeen vaatiessa. ... Julius II teki Roomasta renessanssitaitteen keskuksen. Juliuksella on siten esikuvia, joiden pohjalta se voi yltyä jopa museoiden tiedonvälityksen renessanssiin, nomen est omen, kukaties.”

Julius ilmestyi ensimmäisenä vuonna kuudesti, min-
kä jälkeen vuosittaisia ilmestymiskertoja oli vuosina 1988–97 keskimäärin 13. Vuonna 1995 ryhdyttiin tekemään matkailun tarpeisiin MuseoKesä -lehteä.

Suomen museoliiton julkaisuja -sarjan ensimmäinen julkaisu ilmestyi jo perustamisvuonna 1923. Vuoteen 1975 mennessä oli ilmestynyt vain 12 teos-

Suomen museoliitto tiedottaa uudessa muodossa

Monistemuotoinen Suomen museoliitto tiedottaa on kokeiluluonteisesti saamassa lehden muodon. Tähän on päädytty tiedotuksiemme lukukelpoisuuden ja saavutettavuuden parantamiseksi. Lehti on saanut myös nimen Museoliiton ensimmäisen puheenjohtajan Julius Ailion mukaan. Käytämme kuitenkin vain etunimeä, koska Julius on ensisijaisesti sisäpiirin, Museoliiton ja jäsenmuseoiden välinen tiedotuskanava, tuttu kaveri.

Julius tulee sisältämään lähes kaiken jäsenille suunnatun tiedotuksen, kutsut ja ilmoittautumiset kolttu- ja helmikuun, seminaarit ja neuvottelut, jäsenkyselyt ja tiedustelut, julkaisu-uutiset, annetut lausunnot, avoimet virrat, apurahat jne.

Mutta Julius ei ole vain virallinen lehti, se tarjoaa palstatilaa myös uutisille, kommentteille, puheenpuoroille, museoiden välisille tiedonkuluille, kaikelle sille mitä joo MUSEO-lehden palstatilaa puuttumaan. Julius pyrkii olemaan helppo foorumi tiedon ja ajatusten parantamiseen.

Julius ilmestyy kiertokirjeiden tapaan tarpeen vaatiessa. Se käsitellään eri hallintokuntien osiin museoin yhtenä kappaleena. Lisökappaleita on mahdollista tilata pöytämaksun hinnalla.

Juliuksen tiedotuksista ja sisällön kokonaismäärästä huolehtii tiedotussihteeri Elina Melgin, jolle voi toimittaa aineistoa ja esittää kysymyksiä.

Julius II teki Roomasta renessanssitaitteen keskuksen. Juliuksella on siten esikuvia, joiden pohjalta se voi yltyä jopa museoiden tiedonvälityksen renessanssiin, nomen est omen, kukaties.

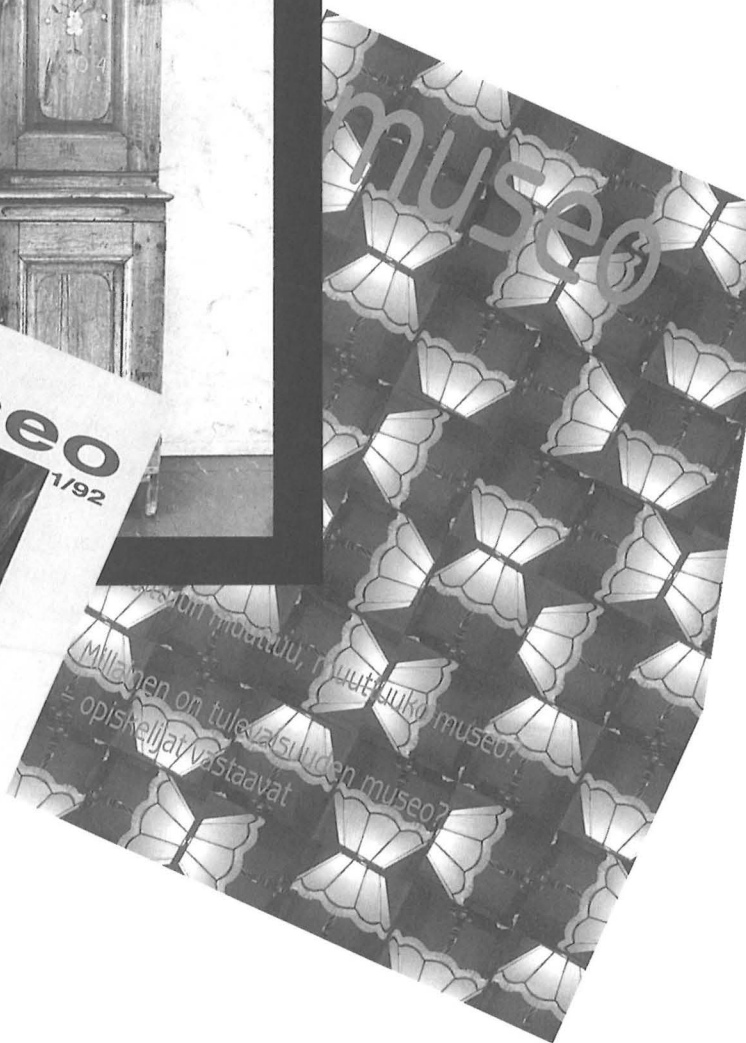
Anja-Tuulikki Huovinen
Anja-Tuulikki Huovinen

Tiedotuslehti Julius alkoi ilmestyä vuonna 1987.

ta. Määrän pienuus selittyy osittain sillä, että vuosina 1955–65 seitsemänä osana ilmestynyttä aikakauskirja Osmaa ei merkitty sarjaan. Sitten julkaisujen tuottamista tehostettiin niin, että vuonna 1997 ilmestyi jo sarjan 43 teos. Liiton juhlavuosina 1983 ja 1993 julkaistiin Osma-nimiset juhla- ja julkaisut, ja 1997 perustettiin uusi Museologia julkaisuja -sarja. Sekä museopäivä julkaisut että Osma vuosikirjat sisälsivät museotyöhön opastavia kirjoituksia. Ensimmäinen erillinen museografinen teos painettiin 1972. Kyseessä oli vain virkakäyttöön tarkoitettu teos museoiden murto-suojauksesta.³⁹⁸ Ensimmäinen julkaiseen käyttöön tarkoitettu opas oli vuonna 1975

museo

Suomen museolliton julkaisu 1/1984

ilmestynyt Museoesineiden säilytys- ja hoito-opas.³⁹⁹ Vuoteen 1998 mennessä julkaistiin vielä yhdeksän vastaavaa opasta, joista osa käännettiin ruotsiksi. Museokomitean vuonna 1909 ehdottama hanke museotyön opaskirjan julkaisemiseksi, joka oli liitossa esillä vuonna 1942 ja 1962, saatiin päätökseen kun Museovirasto julkaisi 1986 teoksen Museonhoidon opas paikallismuseoille.

Museoliiton lehdessä Museoliitto Museiförbundet N:o 3–4 1948 oli painettu paikallismuseoita varten tehdyt mallisäännöt. Sittemmin liitto valmisti 1960- ja 1970-luvulla mallisääntöjä, suosituksia ja luettelointikortteja. Vuonna 1981 ryhdyttiin määrätietoisesti laatimaan suosituksia (ks. Liite 11), joista ensimmäisenä Suositus-sarjaan kuuluvana ilmestyi Suositus 1/87 eli ”Kulttuurihistoriallisen esineistön luettelointitiedot ja kirjoitusohje automaattista tietojenkäsittelyä varten”.⁴⁰⁰ Vuoteen 1998 mennessä viimeisin suositus oli 13/93 eli ”Museoesineistön yleiset vastaanottoehdot”. Liiton mallisäännöt, -ohjeet ja suositukset olivat merkittäviä siksi, että ne olivat alan ainoat ja olivat siten yhdessä liiton antaman koulutuksen kanssa yhtenäistämässä museoalan standardeja, jotka ovat ammattilaisuuden keskeinen perusta.

Suomen museoiden luettelo oli ilmestynyt suomeksi vuonna 1969 ja englanniksi 1973. Luettelo uusittiin vuosina 1978, 1986, 1990 (suomi & englanti) ja 1997.⁴⁰¹ Lisäksi julkaistiin 1995 yhdessä Valtion taidemuseon kanssa erikseen kolmikielinen luettelo Suomen taidemuseot – Finlands konstmuseer – Art Museums in Finland.⁴⁰²

Liiton luomat museopäivät olivat ensimmäinen askel synnytettyä museotyöntekijöiden ja luottamusmiesten yhteisöä. Päivien julkaisuissa lueteltiin

osallistujat lähettäjätahoineen. Vuosina 1932 ja 1953 painetuissa museoluetteloissa mainittiin museoiden johdossa olevat henkilöt, samoin vuoden 1969 luettelossa. Museoiden perustamisen ja ammatillistumisen seurauksena museoyhteisö kasvoi nopeasti eikä museopäivien osallistujille enää ollutkaan itsestäänselvyys tuntea kaikkia muita läsnäolijoita. Kasvusta huolimatta museoyhteisön yhteydenpito helpottui, kun työpaikoille saatiin yhä enemmän puhelimia. Liitossa reagoitiin yhteydenpidon ongelmiin ja vuonna 1986 ryhdyttiin painamaan Soitetaan museoon (SOIMU) eli museoammattilaisten puhelinmuistiota, joka on ilmestynyt vuosittain vuotta 1988 lukuunottamatta.⁴⁰³

Vuonna 1989 liitto sai TV2:lta televisioaikaa mainosmaisen, lyhyen tietoiskun esittämiseksi. Liitto pyysi jäsenmuseoita lähettämään kuvia ja 39 lähetti-kin. Tuloksena oli videotaitelija Kimmo Koskelan TV:ssä esitetty filmi Museolla on elävä muisti.⁴⁰⁴

Liitossa kokeiltiin vuonna 1991 sähköpostia ja 1993 perustettiin sähköinen tietopankki. Sen käyttö jäi vähäiseksi, koska liittojäsenten käytössä ollut tekniikka ei vielä ollut tarpeeksi kehittyntä. Toisaalta museoissa investoitiin vähitellen lamasta huolimatta tekniikkaan, ja toukokuussa 1996 avattiin liiton Internet kotisivu, joka vakinaistettiin kesäisen koekäytön jälkeen. Kotisivuun linkitettiin muun muassa olemassa olevat Suomen museoiden kotisivut. Vuotta myöhemmin Suomen museoliitto, Finland Festivals, Suomen Sinfoniaorkesterit ry, Suomen Taiteilijaseura ja Teatterien tiedotuskeskus muodostivat työryhmän, joka suunnitteli opetusministeriön Suomi tietoyhteiskunnaksi -ohjelman varoin Internetissä olevan kulttuuri.net -linkkilistan, joka avattiin tammi-kuussa 1998. Lista sisällytettiin satoja linkkejä

suomalaisten kulttuuritoimijoiden kotisivuille. Samana vuonna perustettiin myös sähköpostin kautta toimiva museoposti-keskustelukanava.⁴⁰⁵

ICOMin suosituksesta toukokuun 18. päivää vietettiin ensimmäisen kerran vuonna 1978 kansainvälisenä museopäivänä. Sittenpäin päivää on vietetty jonkin ajankohtaisen kansainvälisen teeman puitteissa. 75-vuotisjuhliensa johdosta liitto nimesi museopäivään päättyvän viikon vuonna 1998 (toiseksi) valtakunnalliseksi museoviikoksi. Suomen museot haastettiin viikon viettoon kolmen annetun teeman avulla: Kansainvälisyys kokoelmassa, Kokoelmien aarteita ja Museossa elämän jäljet. Noin sata museoita otti haasteen vastaan.⁴⁰⁶

Analysointeja ja tilastoja museoalan, tutkimuksen ja hallinnon tarpeisiin

Selvittääkseen yleisön odotuksia, mielipiteitä ja toiveita Museoliitto käynnisti vuonna 1982 pääsihteeri Jorma Heinosen aloitteesta ja opetusministeriön tuella laajan valtakunnallisen kävijätutkimuksen yhdessä kuudenkymmenen museon kanssa. Aineistoa kerättiin monin eri menetelmin yhteistyömuseoissa: kyselylomakkein, haastatteluin ja tilastoinnein. Suomen Gallup teki aiheesta kotitaloustiedustelun, jonka kohteena olivat kävijöiden ohella museoissa käymättömät henkilöt. Liiton tutkimuksen aikaan Tilastokeskus suoritti vuoden 1981 kulttuuritilastoa varten haastatteluja, joissa tiedusteltiin myös museokäynneistä. Tutkimusta varten liittoon palkattiin projektityöntekijöitä, ja kertynyt aineisto käsiteltiin osittain Tilastokeskuksessa ja osasta tehtiin opinnäytetyöt Jyväskylän ja Helsingin yliopistossa. Tulokset

julkaistiin vuonna 1984 teoksessa Valtakunnallinen museoiden kävijätutkimus – Study of Finnish Museum Visitors.⁴⁰⁷ Keskeisin havainto oli nk. tyypillinen museokävijä, joka iskostui vuosiksi museoväen mieleen: ”Hän on 25–44-vuotias, toimihenkilöihin lukeutuva, teknillistä, luonnontieteellistä, yhteiskuntatieteellistä, humanistista tai taiteellista työtä tekevä nainen.” Suomen Gallupin tutkimus, johon osallistui 5275 vastaajaa osoitti, että ”Kaikista talouksista vain 6 % on sellaisia, joiden aikuisista perheenjäsenistä kukaan ei ole koskaan käynyt museossa.”⁴⁰⁸

Kävijätutkimus uusittiin vuonna 1991 lähes samanlaisin voimin kuin 1982. Yhtenä tavoitteena oli selvittää oliko tyypillisen museokävijän profiili muuttunut; eipä juuri, sillä hän oli: ”... useammin nainen kuin mies, iältään 25–44-vuotias ja koulutukseltaan joko ylioppilas, opistotutkinnon suorittanut tai korkeakoulutettu. Hän asuu kaupungissa ja on sosioekonomiselta asemaltaan tavallisimmin toimihenkilöihin lukeutuva. Myös opiskelijoiden osuus museokävijöistä on huomattava.” Tutkimus julkaistiin teoksessa Museot kävijän silmin – Valtakunnallinen museoiden kävijätutkimus, Finnish Museum Visitor Survey.⁴⁰⁹

Koska museontyöntekijöiden ikä- ja koulutusra-kenteesta ei ollut olemassa minkäänlaisia tietoa, toteutettiin näitä seikkoja vuonna 1991 kartoittava liiton postikysely, johon saapui 607 vastausta ja joka julkaistiin Juliuksessa vuonna 1992.⁴¹⁰

Museoliitto oli toimintansa alusta lähtien julkaisut toimintakertomuksen ohella vuosittaisen kertomuksen jäsenmuseoiden toiminnasta, mutta kertomusten julkaiseminen päättyi viimeisessä säännöllisesti ilmestyneessä Osma 1964:ssä vuoden 1962 kertomukseen. Kun liiton lehti, Suomen museoliitto tie-

dottaa, alkoi 1972 ilmestyä, siinä julkaistiin jälleen ”Tietoja museoliiton liittojäsenten toiminnasta v. 1971”, johon sisältyi tilastollinen osuus. Museotilastoja tehtiin vuodenvaihteeseen 1993–94 asti, jolloin se siirtyi Museoviraston museoasiaintoimiston tehtäväksi – viraston laatima ensimmäinen tilasto koski vuotta 1993.⁴¹¹ Tilastoinnin lopettaminen vapautti sopivasti työvoimaa ajankohtaisen sähköisen viestinnän toteuttamiseen.

Atk:n käyttöön museotyössä oli varauduttu ja liitto oli antanut 1983 suosituksen museoiden kulttuurimateriaalien luokitusjärjestelmästä, joka perustui yhdysvaltalaisen Human Relations Area Files (HRAF) arkiston luomaan järjestelmään.⁴¹² Vuosina 1987 ja 1989 annettiin suositukset kulttuurihistoriallisen esineistön, taideteosten ja valokuvien luetteloinnista atk:ta käyttäen. Atk:n käyttö alkoi näihin aikoihin yleistyä nopeasti museoissa. Liiton vuonna 1990 tekemä selvitys atk:n käytöstä museoissa julkaistiin samana vuonna Juliuksessa ja sittemmin selvitys toistettiin ja julkaistiin vuosittain vuoteen 1994 asti. Vuonna 1990 85:ssä ja 1994 jo 111:ssä museo-kohteessa ilmoitettiin käytettävän atk-laitteita.

Toimisto urakehityksen ponnahduslautana

Museoliiton toimistossa oli liiton viettäessä 1973 50-vuotisuuttaan vakituksessa toimessa viisi henkilöä: pääsihteeri Riitta Heinonen, museoasiansihteeri Jorma Heinonen, konservaattori Anja Rantala, näyttelysuunnittelija Jukka Pennanen ja tiedotussihteeri Anja-Tuulikki Huovinen. Seuraavana 25 vuotena liiton toimintojen muuttuminen heijastui vanhojen

toimien nimikkeenmuutoksina, lakkauttamisina ja uusien perustamisina. Riitta Heinonen kuoli vakavan sairauden jälkeen itsenäisyyspäivänä 1979, puolisoaan pääsihteerinä seurannut Jorma Heinonen jäi eläkkeelle vuonna 1983 ja Anja Rantala 1990. Muutoin toimiston vakainainenkin väki vaihtui taajaan. Vuodesta 1977 vuoteen 1990 5–6 henkilöisen toimiston väen piiristä irtisanoutui työntekijä peräti 12 kertaa. Lisäksi liiton toimistolle oli ominaista sekä virkojen avautumisesta että viransijaisuuksista johonnut vilkas ”virkakierto”.

Mihin lähtijät päätyivät, ketkä heistä jäivät museoalalle? Liiton toisena museoneuvojana vuosina 1949–52 ollut Niilo Valonen lähti Turun historiallisen museon johtajaksi, josta hän siirtyi aikanaan toimikunnan osastonjohtajaksi ja Helsingin yliopiston kansatieteen professoriksi. Liiton ensimmäiseksi näyttelysihteeriksi vuonna 1970 valittu Risto Koskinen siirtyi kesällä 1971 museonjohtajaksi Lahden museoon, josta edelleen Poriin Satakunnan museon ja Jyväskylään Keski-Suomen museon johtajaksi. Ensimmäinen tiedotussihteeri Pentti Koivunen siirtyi jo kolmen kuukauden työskentelyn jälkeen Turkuun Luostarinmäen käsityöläismuseon vt. amanuenssiksi. Museoneuvojana liitossa 1972–73 työskennellyt Mikko Ahvenlampi nimitettiin syksyllä 1973 Rautatiemuseon johtajaksi. Toimi Jaatinen, joka valittiin vuonna 1981 liiton kolmanneksi tiedotussihteeriksi, nimitettiin kaksi vuotta myöhemmin Savonlinnan museon johtajaksi ja edelleen Tampereen museotoimenjohtajaksi. Viidentenä tiedotussihteerinä vuonna 1984 ja 1985 ollut Mikko Härö työskentelee Museoviraston rakennushistorian osaston yli-intendenttinä. Näyttelysuunnittelijana liitossa 1970-luvulla ollut ja neljänneksi museoasiainsihteeriksi

Sukupolvenvaihdos Museoliitossa tapahtui Jorma Heinosen siirtyessä eläkkeelle vuoden 1983 lopussa. Vasemmalta toimistosihteeri Marja Rissanen, koulutussihteeri Tuula Leimu, pääsihteeri Jorma Heinonen, vastavalittu pääsihteeri Anja-Tuulikki Huovinen, konservaattoriharjoittelija Solveig Mickels ja konservaattori Anja Rantala.

vuonna 1987 nimitetty Jukka Pennanen siirtyi 1988 Oulun yliopistoon ja eteni kulttuuriantropologian professoriksi, jonka asiantuntemusta on käytetty useissa museohankkeissa. Lukuisat liitossa tilapäisessä työsuhteessa olleet ovat myös päättyneet museoalalle.

Museoliiton toimiston vakanssien suurimmat muutokset olivat näyttelysuunnittelijan toimen täyttämättä jättäminen vuonna 1977 ja myöhempi lakkauttaminen, kanslistin ja koulutussihteerin toimien perustaminen vuosina 1979 ja 1980 ja konservaattorin toimen lakkauttaminen 1990. Kanslistin nimike muutettiin vuonna 1985 toimistosihteeriksi, jolloin perustettiin myös uusi toimistovirkailijan vakanssi. Vuonna 1989 perustettiin taloussihteerin toimi ja

1990 lakkautettiin toimistovirkailijan toimi. Tiedotussihteerin ja koulutussihteerin nimikkeet muutettiin vuonna 1992 tiedottajaksi ja koulutussuunnittelijaksi. Vakinaisten toimien lisäksi palkattiin tarpeen tullen tilapäistä väkeä projektiluonteisiin tehtäviin.

Museoliiton toimiston kuudessa vakituudessa toimessa oli liiton 75-juhlavuonna 1998 vain yksi toimistossa vuonna 1973 työskennellyt eli pääsihteeri Anja-Tuulikki Huovinen (tullut liittoon 1972). Muut työntekijät olivat museoasiansihteeri Marja-Liisa Pohjanvirta (1988), tiedottaja Hilikka Vallisaari (1984), koulutussuunnittelija Leena Tokila (1990), taloussihteeri Marja Rissanen (1981) ja toimistosihteeri Helena Piipponen (1988). Liiton vakituisten toimien haltijat käyvät ilmi liitteestä 9.

”Häätö” Annankadulle 1985

Liiton toimitilat Museokadulla olivat laittomat, sillä kyseessä oli ”piilokonttori”. Asiasta alkoi kuulua hälyä ja liitto selvitti asiaa asianajalta. Heinäkuussa 1981 käydyin puhelinneuvottelun kirjaus oli tyyli: ”Advokaattineuvo: SML ei pyydä asema[kaava]-piirrosta [josta selviää kunkin asunnon käyttötarkoitusta] eikä tee asiassa mitään aloitetta tai tiedustelua mihinkään suuntaan, koska SML on kaiken todennäköisyyden mukaan ns. piilokonttori ja kaavamuuotukseen ei tällaisella paikalla missään nimessä tulla suostumaan (kukaan ei puoltane, liian hienot näköalat); piilokonttorien paljastuminen tapahtuu yleensä taloyhtiön ja asukkaiden toimesta ja aloitteesta.” Neuvoa noudatettiin ja konttorisoituminen jopa laajeni vuonna 1982, jolloin 1976 perustettu ICOM Suomen osasto asettui arkistointeen ja kirjastoineen liiton tiloihin. Liiton ja osaston yhteistyö tiivistyi edelleen kun museoasiansihteeriksi Anja-Tuulikki Huovinen valittiin syksyllä 1982 osaston hallituksen jäseneksi ja sihteeriksi.⁴¹³

Rauhaa ei kestänyt kauan, sillä Helsingin rakennusvalvontaosasto suoritti joulukuussa 1983 talossa tarkastuksen, jolloin löydettiin useita piilokontto-

reita ja todettiin muun muassa Museoliiton käytössä olleiden asuinhuoneistojen A 6 ja B 15 luvaton yhdistäminen ja käyttö toimistona. Tämän perusteella huoneistoille asetettiin käyttökielto 1.11.1986 jälkeen muuhun kuin alkuperäiseen eli asuntokäyttöön. Laajaksi kasvaneen toimiston muutto ei ollut yksinkertainen asia ja niin vuokrasopimus uusittiin vielä 1984. Uutta huoneistoa kuitenkin etsittiin koko ajan ja se löytyi Annankadulta. Liitto irtisanoi toukokuun lopussa 1985 vuokrasopimuksensa Museokatu 5:ssä. Puheenjohtaja Matti Rossin ja pääsihteeriksi Anja-Tuulikki Huovisen allekirjoittama irtisanomiskirje päättyi hieman haikeasti: ”Kiitämme taloyhtiötä erinomaisesta yhteistyöstä, jonka omalta osalta olisimme suoneet jatkuvan vielä pitkään. Parempaa osoitetta [!] ja Museoliiton asuinsijaa on vaikea kuvitella!”

Vanhan kirkon puiston varrelta löytynyt Annankatu 16 A 50:n uusi toimistotila oli Suomen hammaslääkäriliiton omistama, kuudennessa kerroksessa sijaitseva 216 m²:n huoneisto, joka käsitti kuusi huonetta, vastaanottoaulan, eteisen, keittiön, kaksi wc:tä ja kylpyhuoneen. Vuokrasopimus solmittiin 1.6.1985 ja muutto alkoi. Kansallismuseon kulmilla irtaantuneen uuden toimiston tupaantulijaiset vietettiin 26.10.1985.

Ensimmäiset asiakkaat

Anja-Tuulikki Huovinen oli ensimmäistä päivää töissä Museoliiton pääsihteerinä, kun kaksi miestä astui sisään liiton toimistoon, kiersi huoneiston ja poistui. Lähtiessä he totesivat yksioikoisesti, että tämä on piilokonttori. Miehet olivat Helsingin kaupungin rakennusvalvontaosaston tarkastajia.

– Anja-Tuulikki Huovinen 1996.

**Suomen
museoliiton
toimisto
Annankatu
16 B 50, Helsinki.**

Muutto teetätti henkilökunnalla pitkän työrupeaman ja maksoi sekä muuttokustannuksina että kalustohankintoina lähes 80 000 markkaa⁴¹⁴, mutta huolia lisäsi sekin, että muutettiin hieman pienempiin tiloihin. Yksi seuraus oli, että liiton laajaksi karttunutta kirjastoa ryhdyttiin supistamaan ja samalla määriteltiin kirjaston kartuntaperiaate. Niinpä vuoden 1985 toimintakertomuksessa todetaan: ”Kirjaston ensisijaiseksi tallennus- ja kartuntakohteeksi määritettiin suomalaisten museoiden kaikki julkaisut, kotimainen ja kansainvälinen museologinen kirjallisuus ja museoalan aikakauslehdet, kansalliset ja kansainväliset museo-oppaat, tärkeimmät kansainväliset museoiden ja museoliittojen julkaisut. Muu kirjallisuus on myyty tai lahjoitettu. Ensisijaisina

saajina ovat olleet Museoviraston kirjasto ja jäsenmuseot. Tällä periaatteella liiton kirjastoa supistettiin yhteensä 965 niteellä.” Kirjasto ”avattiin” jäsenkunnalle 1990 julkaisemalla Juliuksessa ensi kerran kaikkien kirjojen nimikkeet sisältävä kirjastonnumero. Vuonna 1997 kirjastossa oli kaikkiaan 1360 nidettä.

ICOM Suomen osasto muutti liiton kera, ja liiton tuore museoasiainsihteri Marja-Liisa Pohjanvirta valittiin maaliskuussa 1988 osaston hallitukseen ja sihteeriksi. Liiton tilojen käyttäjäksi liittyi vielä 1993 Pohjoismaisen konservattoriliiton Suomen osasto.⁴¹⁵

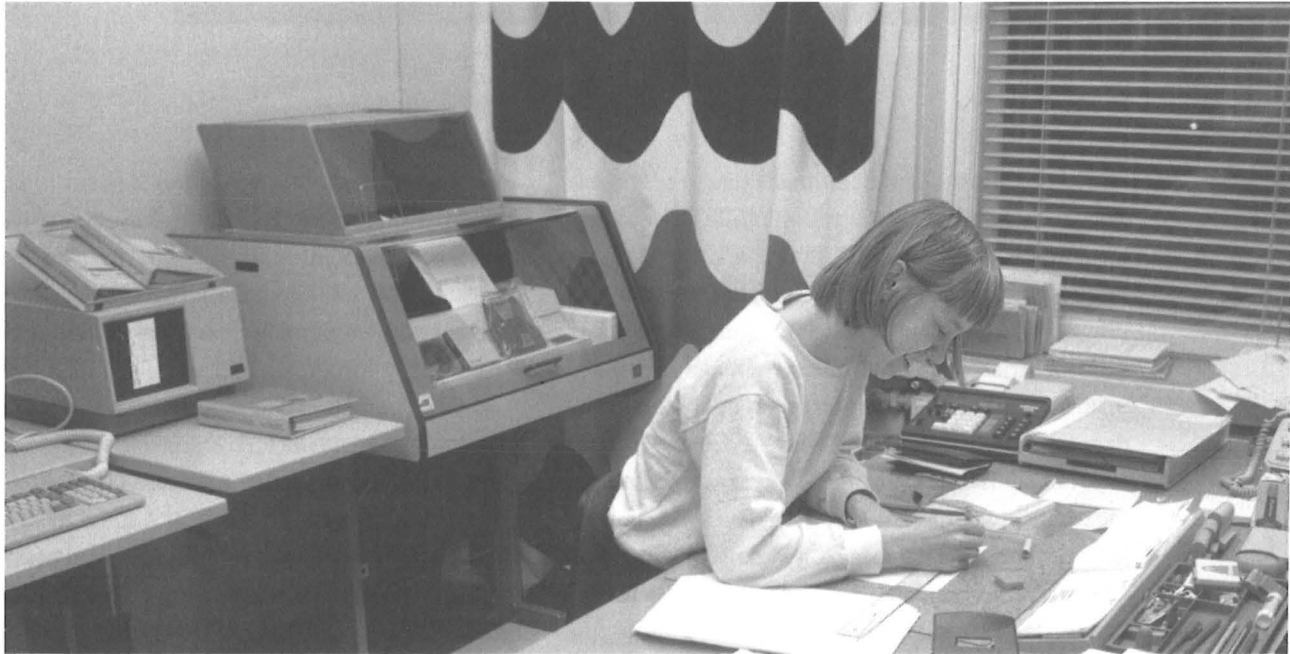
Toimintaa ei voitu tehostaa liiton toimihenkilöitä lisäämällä, mutta 1970-luvulla nopeasti kehittyvään toimistotekniikkaan investoiminen tarjosi toisen tien. Näin työtä tehostaneet innovaatiot päättyivät

myös liiton käyttöön. Uudet upeat laitteet otettiin innostuneina vastaan, mutta ei kestänyt montakaan vuotta, kun laite tuntui jo tehottomalta ja oli aika ostaa uusi. Näitä ilon aiheita olivat aikanaan muun muassa:⁴¹⁶

1976	sähkökirjoituskone IBM (4 230 mk)
1978	kopiokone Nashua Savin 1210 (12 800 mk)
1982	sanelukone Philips (2 948 mk)
1984	tietokone MikroMikko2 (43 974 mk)
	kirjoitin Diablo 630 (22 169 mk)
1986	20 MB:n levyasema NOKIA (7 500 mk)
1988	Multisvar-puhelinvastaaja (1970 mk)
1989	Harris/3M telefax 2250 (11 000 mk)
	Macintosh llcx, 4MB/40MB ja näyttö (53 974 mk)
1991	Apple One Scanner (7 184 mk)
1995	"gsm-kännykkä"

Liiton kalustoinvestoinnit ja muuttokulut olivat vuosina 1974–85 seuraavat:⁴¹⁷

vuosi	investoinnit mk/v:n 1996 mk	
1975	4 356	15 550
1976	7 332	22 876
1977	7 685	21 287
1978	15 300	39 321
1979	13 143	31 543
1980	10 475	22 521
1981	13 551	26 018
1982	17 040	29 990
1983	12 037	19 500
1984	117 221	177 003
1985	80 080	114 514

Suomen museoliittoon hankittiin ensimmäinen tietokone MikroMikko 2 ja kirjoitin Diablo vuonna 1984. Kuvassa uudet laitteet ja toimistosihiteeri Marja Rissanen.

Kalustoluettelon pitäjä oli laskenut vuonna 1980 siihen mennessä tehdyt investoinnit: ”v 1955 - 1980 MK * 88.959,34”. Summa vaikuttaa vähäiseltä kun sitä vertaa pelkästään vuoden 1984 investointeihin, puhumattakaan viisivuotiskauden 1981–85 239 929 markan hankinnoista. Tuolloiset isot investoinnit muodostuivat silloin hankitusta ensimmäisestä tietokoneesta ja tulostimesta sekä hankituista isoista kalustoista, kuten valokuvien metallikaapeista. Anankadulle muutto (58 625 markkaa) muodosti suurimman osan vuoden 1985 kalustoinvestoinneista. Vuonna 1986 ja sen jälkeen toimiston merkittävimmät investoinnit kohdistuivat edelleen tietokoneiden ja niiden ohjelmien hankintaan ja päivityksiin. Vuonna 1986 muuttuneen kalustokirjanpidon mukaan liiton kalustoinvestoinnit olivat 1986–96:⁴¹⁸

vuosi	investoinnit mk/v:n	1996 mk
1986	19 481	26 883
1987	102 612	136 474
1988	63 325	80 423
1989	69 456	82 653
1990	71 582	80 172
1991	92 670	100 083
1992	51 704	54 289
1993	64 835	66 780
1994	23 560	24 031
1995	37 890	38 269
1996	61 560	61 560

Verrattuna vuosina 1955–85 tehtyihin 328 888 markan investointeihin, 1986–96 tehdyt 658 675 markan hankinnat olivat rahan arvon muutoksetkin huomioon ottaen mittavat ja selittävät osittain toimistossa tehdyn työn tehostumisen henkilöstömäärän pysyessä ennallaan.

Museoliiton logo otettiin käyttöön vuonna 1975. Sen on suunnitellut taiteilija Osmo Pasanen.

Tunnuksia ja tunnustuksia

Kuvallisen viestinnän lisääntyessä yritysten ja yhteisöjen tunnuksiin alettiin kiinnittää yhä enemmän huomiota. Liiton 50-vuotisjuhlissa 1973 jaettiin ensimmäiset liiton mitalit ja yksi ja toinen lienee mitalin symboleja katsoessaan havahtunut huomaamaan, ettei liitolla ollut tunnusta. Puheenjohtaja Salon esityksestä liiton toimisto ryhtyi 1975 valmistelemaan liitolle tunnusta ja saman vuonna taiteilija Osmo Pasaselta tilattiin liitolle graafinen tunnus. Keskushallitus äänesti kolmesta ehdotuksesta maaliskuussa 1976 ja ”iso M” voitti äänin 5–2. Tunnus otettiin välittömästi käyttöön.⁴¹⁹

Liiton tunnuksesta teetettiin vuonna 1977 hopeiset rintaneulat. Ensimmäisen rintaneula myönnettiin 1978 Kemin museon johtaja Eini Karjalaiselle. Neulan jakosäännöt vahvistettiin vuonna 1980, jolloin päätettiin, että rintaneulaa eli liiton hopeista merkkiä voidaan jakaa puheenjohtajan ja pääsihteerin yhteisellä päätöksellä tunnustuksena museoalan hyväksi tehdystä työstä. Käytännöksi muodostui, että neula ojennettiin säännöllisesti museopäivillä eroaville keskushallituksen jäsenille ja päivien puheenjohtajalle.⁴²⁰

Museopäiville 1993 teetettiin yleiseen myyntiin hieman rintaneulaa suurempia ”hopeisia sini-

puna- ja vihreämaloituja” pinssejä, ja seuraavana vuonna keskushallitus hyväksyi Suomen museoliiton tunnuksen mukaisen kultaisen ja hopeisen ansiomerkin säännöt. Kultainen merkki edellytti vähintään 30 vuoden ja hopeinen 20 vuoden palvelusta museoalalla. Ensimmäinen hopeinen ansiomerkki myönnettiin Gösta Serlachiuksen taidemuseon (Mänttä) johtaja Maritta Pitkäselle 1994 ja kultainen Postimuseon (Helsinki) amanuessi Ritva Wirénille 1995.⁴²¹ Sääntöjensä mukaan Museoliiton kultaista ja hopeista ansiomerkkiä ”Voidaan kantaa arkena, paikallisissa ja valtakunnallisissa juhlatilaisuuksissa sekä Suomen museoliiton järjestämässä tilaisuuksissa ja -kokouksissa. Ansiomerkki sijoitetaan miehen puvussa takin vasemman rintakäänteen viereen. Naiset kantavat ansiomerkkiä vastaavassa paikassa puvussaan.”

Pitkäaikainen keskushallituksen jäsen, museonjohtaja Arne Appelgren sai liiton anomuksesta Suomen valkoisen ruusun ritarimerkin vuonna 1958. Seuraavan kerran liitto ryhtyi anomaan kunniamerkkejä 1985. Vuonna 1987 liitossa määriteltiin anomusten perusteiksi, ”että asianomainen on toiminut museoalalla pitkään, on iältään yli 55 vuotta ja aikaisemmin toiminut Suomen museoliiton keskushallituksen piirissä tai muutoin valtakunnallisissa erityistehtävissä.” Tämän mukaisesti Suomen valkoisen ruusun ja Suomen leijonan ritarikunnat ovat myöntäneet toistakymmentä kunniamerkkiä.⁴²²

Pääsihteeri Jorma Heinonen jäi eläkkeelle vuoden 1983 lopussa. Liitto halusi muistaa hänen ansioitaan ja niin hänelle päädyttiin 1985 anomaan valtiovainministeriön arvonimilautakunnalta museoneuvoksen arvonimeä, joka hänelle myönnettiin marraskuussa 1986.⁴²³ Museoliitto oli tässä asiassa liik-

keellä ensi kertaa, mutta uusi oli arvonimikin. Kyseessä oli ensimmäinen museotyöhön liittyvin ansioin saavutettavissa oleva arvonimi.

Lisää ilmansuuntia kansainväliseen toimintaan

Museoliiton vuonna 1975 hyväksytyssä museopoliittisen ohjelmassa korostettiin kansainvälisten yhteyksien tärkeyttä. Kun vuosikokous käsitteli 1977 liiton toimintasuunnitelmaa, se hyväksyttiin sillä lisäyksellä, että liitto lisää kansainvälisiä yhteyksiään.⁴²⁴ Niitä kohdistettiin erityisesti vastaaviin järjestöihin Euroopassa ja Amerikassa.

Kansainvälisen museoneuvoston eli ICOMin Suomen osaston muutto liiton tiloihin 1982 edisti kansainvälisten suhteiden ylläpitoa eivätkä yhteydet merkinneet vain matkoja ulkomaille vaan myös vierailuja Suomeen. Perinteisen pohjoismaisen yhteistyön lisäksi suhteet Viroon voitiin solmia, kun vuonna 1989 perustettiin Viron museoliitto, Eesti Muuseumiühing. Viron museoliiton puheenjohtaja Tonu Pani vieraili liitossa kesällä 1990, jolloin keskusteltiin yhteistyöstä. Syksyllä 1993 Tallinnassa käytyjen neuvottelujen jälkeen yhteistyö konkretisoitui vuonna 1994 ensi kerran sekä yhdessä tuotettuna Viron museoita esittelevänä Eesti muuseumid – Museums in Estonia teoksena että Tallinnassa järjestettynä kurssina, joka käsitteli museologian keskeisiä kysymyksiä.⁴²⁵

Euroopan unionin yhteyteen perustettiin vuonna 1992 Euroopan museojärjestöjen verkosto (Network of European Museumsorganisations, NEMO). Uniioniin kuulumaton Suomi sai lähettää Museoliittonsa pääsihteerin tarkkailijaksi järjestön suunnitteluko-

koukseen, kunnes Suomen unioniin liittymisen myötä liitto sai nimetä joulukuussa 1994 kaksi edustajaansa järjestön kokouksiin ja vuonna 1998 pääsihteeri Anja-Tuulikki Huovinen valittiin organisaation nelihenkiseen hallitukseen.⁴²⁶

Englanniksi vuosina 1973 ja 1979 julkaistujen Suomen museoluetteloiden lisäksi liitto ryhtyi 1987 painamaan Museo-lehden takakanteen keskeisten artikkelien tiivistelmät englanniksi. ”Kansallisen kulttuurin juhlavuonna” 1994 liitto painatti Museo-lehden englanninkielisen erikoisnumeron ja vuonna

1995 pohjoismaiset museoliitot julkaisivat Svenska Museer -lehden toimittaja Gunilla Cedreniuksen aloitteesta englanninkielisen yhteislehden ICOMin Stavangerissa pidettyyn maailmankokoukseen.⁴²⁷ Suomen museoala oli liiton julkaisemista englanninkielisistä museoluetteloista ja Museo-lehden abstrakteista huolimatta kansainvälisesti tuntematon ja ulottumattomissa kielimuurin takana. Vasta liiton Internet-kotisivun englanninkielinen versio avasi 1996 kansainvälisen yhteisön käyttöön ajantasaisen tietoyhteyden Suomen museoihin.

Ajanjakson saldo

Vuosina 1975–97 Suomessa koettiin sekä vaurauden hurmio että sen jälkeinen syvä lama. Suomessa ryhdyttiin 1970-luvulla toteuttamaan naapurimaa Ruotsin esikuvan mukaista hyvinvointivaltiota. Tavoitteisiin pyrittiin muun muassa lainsäädännön kautta. Museoala uudistettiin valtion toimin 1980- ja 1990-luvulla toteuttamalla valtakunnallinen museoiden verkosto valtakunnallisine keskus- ja erikoismuseoineen sekä alueellisine taide- ja kulttuurihistoriallisine museoineen. Museolain avulla valtiosuus saatiin ulotetuksi jokaiseen museoammattillisesti hoidettuun museoon – muille museoille jaettiin harkinnanvaraista valtionavustusta.

Museoihin perustettiin 1970-luvulta lähtien lisää virkoja. Niiden korkeakouluissa tutkijakoulutetut haltijat tarvitsivat aiempien vuosikymmenten museonhoitajien ”peruskoulutuksen” sijasta täydennyskoulutusta, jota Museoliitto ryhtyi antamaan. Aiempien museonhoitajien ja muiden asianharrastajien muodostama museoyhteisö muuttui ammatillistumisen myötä, ja Museoliiton julkaisut ja tilaisuudet vaikuttivat olennaisesti tämän uuden museoyhteisön syntyyn.

Hyvinvointivaltion ihanne johti kuitenkin julkisen vallan virkakoneiston kasvuun, johon maalla ei ollut varaa. Valtion ja kuntien talouden tervehdyttämisen alettua talouslaman jälkeen museot säästyivät vuoden 1992 museolain ansiosta vakinaisen henkilöstön supistuksilta. Museoiden tarjoamat palvelut kuitenkin heikkenivät kun kaupungit vähensivät laitosten käyttökustannuksia. Talouslama ei kuitenkaan estänyt valtiota ja joitain kaupunkeja rakentamasta monumentaallisia museorakennuksia.

Viestintätekniikan nopea kehitys 1980- ja 1990-luvulla avasi museotyöllekin uusia mahdollisuuksia. Museoliitto ryhtyi tällöin valtion tuella sekä täydennyskouluttamaan museoiden työntekijöitä että koordinoimaan museoiden kokoelmatiedostojen siirtämistä digitaaliseen muotoon. Liiton ylläpitämä englanninkielinen Internet-kotisivu avasi ajantasaisen kansainvälisen yhteyden Suomen museoihin.

Suomen museoliiton 75 vuotta

Jos Suomen museoliiton 75 vuotta jaetaan tasan kolme sukupolvea eli *kerääjät, järjestäjät ja tiedonvälittäjät*. Polvet eivät esiinny samanaikaisesti vaan kullakin museolla on, perheen ja suvun tavoin, omat vaiheensa. Knut Drake on vastaavasti jakanut museotyöntekijät neljään sukupolveen eli tieteellisyyttä korostaneisiin *vanhoihin herroihin* (n. vuodet 1890–1930), korkeaa museoetiikkaa ja työmoraalia ylläpitäneisiin *tuhattaitureihin* (n. vuodet 1930–60), *erikoistuneisiin ammattilaisiin* (n. vuodet 1960–90) ja yhteiskuntaa palveleviin *tiedonvälittäjiin* (n. vuodesta 1990).⁴²⁸

Solveig Sjöberg-Pietarinen on löytänyt museoista kolme sukupolvea eli *kerääjät, järjestäjät ja tiedonvälittäjät*. Polvet eivät esiinny samanaikaisesti vaan kullakin museolla on, perheen ja suvun tavoin, omat vaiheensa. Knut Drake on vastaavasti jakanut museotyöntekijät neljään sukupolveen eli tieteellisyyttä korostaneisiin *vanhoihin herroihin* (n. vuodet 1890–1930), korkeaa museoetiikkaa ja työmoraalia ylläpitäneisiin *tuhattaitureihin* (n. vuodet 1930–60), *erikoistuneisiin ammattilaisiin* (n. vuodet 1960–90) ja yhteiskuntaa palveleviin *tiedonvälittäjiin* (n. vuodesta 1990).⁴²⁸

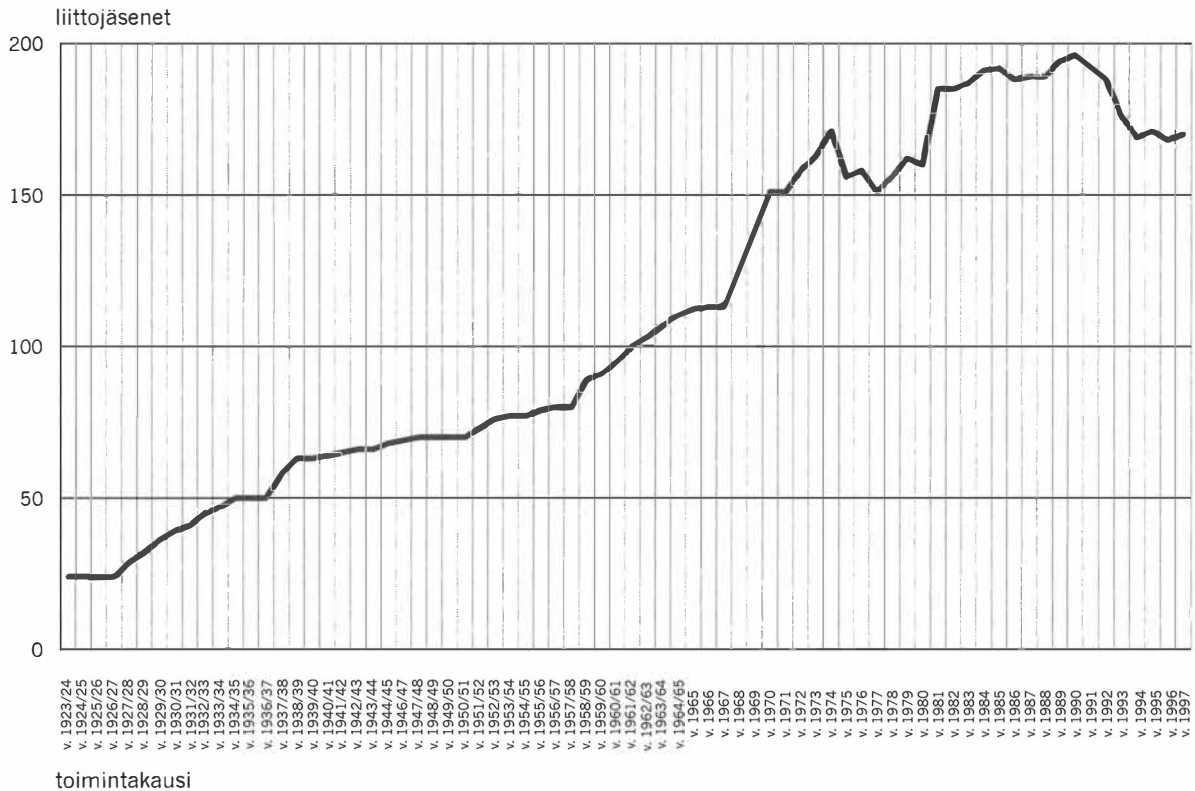
Liitto perustettiin *vanhojen herrojen* sukupolven loppuaikoina sekä *kerääjien* että *järjestäjien* ylläpitämien museoiden liitoksi, jonka avulla muinaistieteellisessä toimikunnassa työskentelevät virkamiehet suunnittelivat voivansa parantaa maaseutumuseoiden tasoa. Perustamisen organisoinut ja liittoa kuo-

lemaansa asti vuonna 1933 johtanut tohtori Julius Ailio näki museoiden tehtäväksi tieteellisten kokoelmien keräämisen lisäksi kansanvalistuksen. Hän totesi esitelmöidessään ensimmäisillä museopäivillä 1923: ”Kulttuurihistoriallisten museoiden tarkoituksena nykyään on ... 1) koota aineksia tieteellisen tutkimuksen varalle; 2) antaa näiden avulla kulttuurikuvia menneiltä ajoilta suurta yleisö varten, ja 3) kohottaa kansallista itsetuntoa kansan historiallisten muistojen avulla. ... Ei riitä, että museo on pelkkä varastopaikka erilaisia kokoelmia varten. Museo ja sen kokoelmat ovat keino tieteellisen tutkimuksen edistämiseksi ja yleisen sivistyksen kohottamiseksi.”⁴²⁹

Museoliiton perustamisen aikoihin oli jo syntynyt museotyöntekijöiden seuraava sukupolvi, *tuhattaiturit*. Uuden polven museonäkemyksiä levitettiin liiton neuvonnan, avustusten, museopäivien ja museokurssien avulla 1920-luvun lopulta 1960-luvulle.

Liiton historian 25-vuotisjaksojen taitteet vuosina 1947–48 ja 1972–73 osuvat yllättävän tarkasti ai-

Suomen museoliiton liittojäsened 1923–1997

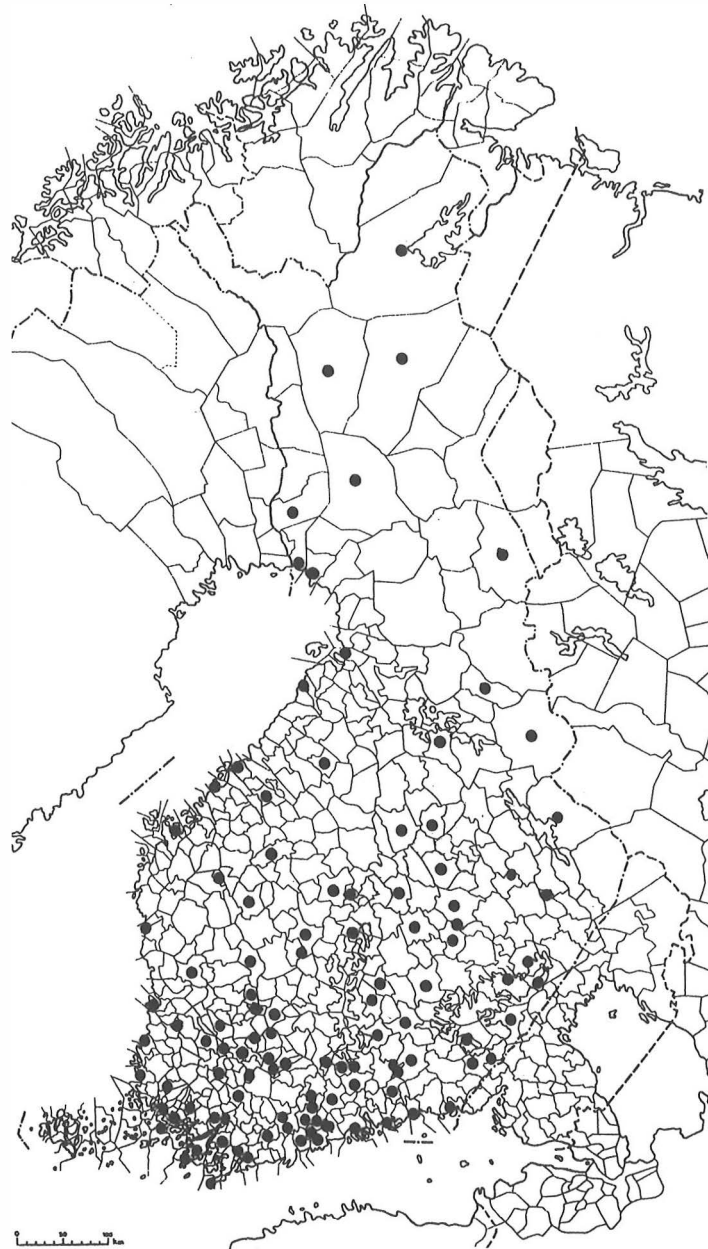
koihin, jolloin liiton toiminta muuttui oleellisesti. Museoliitto perustettiin muinaistieteellisen toimikunnan yhteyteen huolehtimaan paikallismuseoiden kehittämisestä. Vuonna 1946 liitto sai päätoimisen työntekijän, museoneuvojan, mikä johti osaltaan liiton ”itsenäistymiseen” muinaistieteellisestä toimikunnasta. Vuonna 1974 liitto jakoi viimeisen kerran museoille apurahoja, ja niin päättyi vuonna 1927 alkanut paikallismuseoiden taloudellinen avustami-

nen. Kunnallistuneiden museoiden museotyöhön *erikoistuneet ammattilaiset ja tiedonvälittäjät* eivät enää tarvitse neuvontaa, mutta sen sijaan tarvittiin alan yhteistä edunvalvontaa, yhteisiä standardeja ja ennen muuta alan yhteistä tiedotusta ja täydennyskoulutusta. Näihin tarpeisiin perustettiin liiton tiedotussihteerin toimi vuonna 1972 ja koulutussihteerin toimi 1980. Aika tulee näyttämään sen oliko myös vuoden 1998 tienoo muutoksen aikaa.

Suomen museoliitto perustettiin nimensä mukaisesti museoiden omaksi liitoksi, jonka ”tarkoituksena on olla kulttuurihistoriallisten museoiden ja museoseurain ynnä muiden niiden toimihenkilöiden ja harrastajain välisenä yhdyssiteenä sekä edistää niiden pyrintöjä ja valvoa niiden yhteisiä etuja.” Liiton yhteiskunnallisen merkityksen yhtenä ilmaisimena voidaan pitää valtiolta saatuja varoja. Ensimmäisellä puheenjohtajalla tohtori Julius Ailiolla oli selkeä näkemys museoista kansanvalistuksen välikappaleina. Opetusministerinä ollessaan hän sai 1927 hoidetuksi liitolle valtionavustuksen ja siten manifestoitua liiton yhteiskunnallisen merkityksen ministeriön toimivaltaan kuuluvien tehtävien suorittajana. Suomen museoliiton valtionavustukset olivat kymmenvuositain 1927–97 (huomaa rahan arvon muutos 1963):

vuosi	mk	v:n 1996 mk
1927	110 000	154 660
1937	125 000	201 875
1947	446 000	119 082
1957	4 000 000	464 000
1967	180 000	1 288 800
1977	353 500	979 195
1987	980 000	1 303 400
1997	1 679 500	1 679 500*

* vuoden 1997 summaa ei ole muutettu v:n 1996 markoiksi

Suomen museoliiton liittojäsenten maantieteellinen jakauma vuoden 1997 lopussa.

Valtionavustus oli alunperin osoitettu pääasiassa paikallismuseoiden avustuksiin. Kun veikkausvaroja alettiin saada tähän tarkoitukseen 1950-luvulla, liiton avustusten merkitys väheni. Valtionavustuksen määrä nousi merkittävästi Suomen valmistautuessa juhlimaan 50-vuotisuuttaan 1965–67, jolloin liitto osallistui juhlintaan valmistamalla valtion varoin aikansa suurimman kiertonäyttelyn. Valtiolta saadut varat säilyivät siitä lähtien lähes samalla tasolla, kunnes ne nousivat vuonna 1996. Tuolloin liitolle annettiin opetusministeriön Suomi tietoyhteiskunnaksi ohjelmaan liittyviä koulutustehtäviä.

Vuosittain käytettävissä olevat varat määrittivät liiton toiminnan mahdollisuudet. Valtionavustusten lisäksi Museoliitto hankki muitakin tuloja, joista 1930- ja 1950-luvulla merkittävimmät olivat arpa-jaisista saadut tuotot ja 1970-luvulta lähtien omien

tuotteiden ja palvelujen myyntitulot. Museoliiton toiminnan monipuolistuminen viime sotien jälkeisenä aikana selittyi osaltaan resurssien roimalla kasvulla. Liiton vuosittain käytettävissä olevat varat olivat kymmenvuosittain 1927–97 (huomaa rahan arvon muutos 1963):

vuosi	käytettävissä olevat varat ao. v:n mk	v:n 1996 mk
1927	132 136	185 783
1937	267 312	431 708
1947	851 318	227 301
1957	5 603 092	649 958
1967	370 307	2 651 398
1977	506 952	1 404 257
1987	2 041 128	2 714 470
1997	3 096 529	3 096 529*

* vuoden 1997 summaa ei ole muutettu v:n 1996 markoiksi

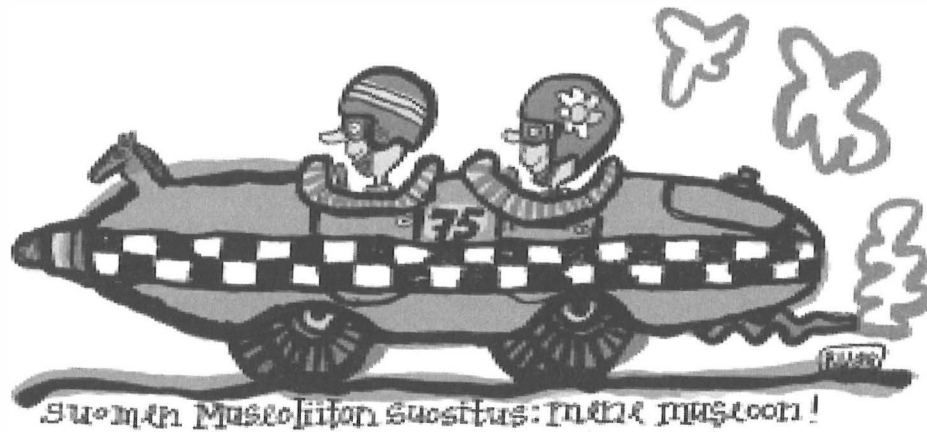
Suomen museoliiton henkilökunta vieraili eduskunnassa joulun alla 1992 lahjoittamassa kansanedustajille Suomen museot -kirjan kiitokseksi siitä, että nämä olivat säätäneet museolain. Tonttuina vas. Marja-Liisa Pohjanvirta, Sari Saresto, Helena Piipponen, Marja Risänen, Hilikka Vallisaari ja Anja-Tuulikki Huovinen. Joulupukkina Museoliiton puheenjohtaja, Rovaniemen kaupunginjohtaja Matti Pelttari.

Yksi museonäyttelyiden käsikirjoituksen laadinnan peruseriaate on näyttelysanoman kiteyttäminen ja sen keskeisten kohtien fokuoiminen. Tällä tavoin pelkistettynä Suomen museoliiton 75-vuotisen historian kaksikymmentäyksi ”tähtihetkeä” ovat:

- * **1923 ensimmäiset museopäivät.** Tammikuisilla päivillä päätettiin perustaa kulttuurihistoriallisten museoiden liitto, Suomen museoliitto, mikä tapahtui saman vuoden syyskuussa.
- * **1927 valtionavustus.** Liitto ryhtyi jakamaan valtiolta saadun määrärahan turvin avustuksia paikallismuseoille, mikä avustustoiminta jatkui vuoteen 1974.
- * **1928 museokurssit.** Kolmella sotaa edeltävän ajan ja yhdellä sodan aikaisella kurssilla peruskoulutettiin pääosa museoiden sivutoimisista museonhoitajista. Samalla kurssiohjelmalla jatkettiin 1950-luvulta 1960-luvulle täydennyskoulutettaessa päätoimisia museoammattilaisia.
- * **1932 museoluettelo.** Ensimmäinen jäsenmuseoiden tiedot sisältävä luettelo laajeni vuonna 1969 sisältämään kaikki maan museot ja vuonna 1973 se julkaistiin ensi kerran englanniksi.
- * **1946 museoneuvoja.** Liiton ensimmäinen toimi perustettiin eduskunnan myöntämin varoin. Museoalan kasvaessa ja ammatillistuesssa liitonkin tehtävät lisääntyivät, mikä johti Museoliiton itenäistymiseen muinaistieteellisestä toimikunnasta. 1998 liitossa oli toimessa kuusi vakituista henkilöä.
- * **1955 vuosikirja.** Sotia edeltävien museopäivien anti oli julkaistu kirjoina. Museoliitto–Museiförbundet -lehti ilmestyi vuosina 1945–55, kunnes se korvattiin Osma vuosikirjalla, jonka säännöllinen julkaiseminen päättyi varojen puutteeseen vuonna 1964.
- * **1963 tekstiililaboratorio.** Jäsenmuseoiden tekstiilikokoelmien konservoimiseksi perustetun laitoksen konservattori koulutti myös alan väkeä, neuvoi konservointikysymyksissä ja tuotti alan julkaisuja. Asetetut päämäärät saavutettiin ja toiminta päättyi vuonna 1990.
- * **1966 oma kiertonäyttelyiden tuotanto.** Valtioneuvosto tilasi Museoliitolta 1966 itsenäisyyden juhluvuodeksi 1967 valtakunnallisen kiertonäyttelyn. Suomen tie -näyttely valmistettiin useana kappaleena ja se oli loppuvuodesta esillä kahdeksassa museossa. Kävijämääräksi tilastoitiin lähes 110 000. Seuraava liiton kiertonäyttely, Čilgetus saamelaiskulttuurin murros, kiersi Suomessa ja ulkomailla vuosina 1973–81. Rahoituksen puute lopetti toiminnan.
- * **1967 säännöt.** Uudistetut säännöt vahvistivat ajan kuluessa muuttuneet toimintamuodot ja totesivat liiton olevan nimensä mukaisesti kaikkien museoalojen, eikä vain kulttuurihistoriallisten, museoiden liitto.
- * **1971 tiedotussihteeri.** Liiton aikakauskirja Osman julkaisemisen päätyttyä 1964 liitolla ei ollut minkäänlaista säännöllistä julkaisua vuosina

1965–71. Vuoden 1971 alussa liittoon perustettiin tiedottajan toimi ja ensimmäinen Suomen museoliitto tiedottaa -lehti ilmestyi. Lehden nimi muutettiin Museoksi 1984. Lisäksi liitto ryhtyi julkaisemaan 1986 vuosittaista Soitetaan museoon museoiden -yhteysluetteloa ja vuonna 1987 tarpeen mukaan ilmestyvää ajankohtaista Julius tiedotuslehteä.

- * 1974 valtioneuvoston luottamus. Kansandemokraattien eduskuntaryhmän teki toukokuussa 1974 hallitukselle kirjallisen kysymyksen, jonka päämääränä oli valtion tukemien museoasioiden keskittäminen Museovirastoon. Museoliiton valtionavustuksen lakkauttaminen olisi samalla käytännössä lopettanut liiton toiminnan. Opetusministerin kysymykseen antamassa vastauksessa todettiin liitto ja sen tukeminen tarpeelliseksi.
- * 1975 museografinen teos. Liiton museopäiväjulkaisut ja Osma vuosikirjat sisälsivät museotyöhön opastavia kirjoituksia. Vuonna 1972 painettiin vain virkakäyttöön tarkoitettu teos museoiden murto-suojauksesta. Ensimmäinen julkinen museografinen teos, Museoesineiden säilytys- ja hoito-opas, ilmestyi liiton julkaisusarjan 13 teoksena 1975. Toinen useana painoksena ja myös ruotsiksi julkaistu teos, Rakennuskonservointi, ilmestyi 1982. Vuoteen 1998 mennessä julkaistiin vielä kahdeksan vastaava teosta.
- * 1976 keskuskortistoinnin saldo. Liitto koordinoi vuosina 1967–76 opetusministeriön varoin 13 maakuntamuseon suorittaman paikallismuseoiden kokoelmien inventoinnin, jonka avulla museoihin syntyi keskuskortisto. Hankkeen aikana kortitettiin lähes 100 000 esinettä, joista otettiin 110 000 valokuvaa! Lähes samaa toimintatapaa käytettiin 1997–98 kun ryhdyttiin tallentamaan museoiden kokoelmia digitaaliseen muotoon.
- * 1980 koulutussiihteeri. Museoalan ammatillistuminen ja museotyön uudet yhteiskunnalliset haasteet loivat pohjan jatkuvalla korkeakoulujen antamaa peruskoulutusta täydentävälle museotyön erikoiskoulutukselle. Investointi kannatti, sillä koulutussiihteerin (vuodesta 1992 koulutus-suunnittelija) tointa edeltäneen vuoden 1979 kahdesta kurssista, joihin osallistui 158 henkilöä päätettiin vuonna 1997 pidettyihin 39 kurssiin ja 1133 osallistujaan.
- * 1986 Museopedagoginen opas. Liitto oli pyrkinyt 1940-luvulta lähtien edistämään koulujen ja museoiden yhteistyötä. Vuonna 1980 liitto teki tästä yhteistyöstä tutkimuksen ja 1981 asetettiin Museon ja koulun yhteistyötä suunnitteleva työryhmä. Seuraavan vuoden museopäivien teema, Museot kouluopetuksen täydentäjinä, julkaisuineen toi asian yleiseen tietoisuuteen. Vuonna 1986 ilmestyi liiton työryhmän ja kouluhallituksen yhteistyön tuloksena teos Opintokäynti museoon.
- * 1987 ICOFOMin kokous Suomessa. Yksi Museoliiton vuoden 1987 syyskuisen ”ensimmäisen museoviikon” kuudesta tilaisuudesta oli ICOMin Museologia-komitean kokous. Kyseessä oli ensimmäinen museoalan kansainvälinen kokous, joka pidettiin Suomessa ja jolla haluttiin korostaa museologian merkitystä. Se osoitti sekä liiton henki-

lökunnan matkoillaan 1950- ja 1960-luvulla luomien ulkomaisten yhteyksien että liiton vuoden 1975 museopoliittisen ohjelman vaatimuksen kansainvälisten suhteiden ylläpidosta kantaneen hedelmää.

- * **1991 säännöt.** Liiton toimintakulttuurin uudistaneiden sääntöjen näkyvin muutos oli puheenjohtajan vaali, joka muuttui hallituksen sisäisestä vaalista vuosikokouksen vaaliksi. Muutos manifestoi liiton roolia avoimena yhteistyötä edistävänä, liittojäsentensä museoiden kautta yhteiskuntaa palvelevana elimenä.
- * **1992 Museolaki.** Valtioneuvoston vuonna 1979 tekemän päätöksen toteutettiin alueellinen museoverkosto, johon nimetyille aluetaidemuseoille ja kulttuurihistoriallisille maakuntamuseoille annettiin vuotuista valtionavustusta. Valtionavustulaki säädettiin 1988, mutta valtionosuus koski

vain alueellisia museoita, kunnes laki korvattiin 1992 museolailla, jonka myötä valtionosuus koski kaikkia museoammatillisesti hoidettuja museoita. Valtionavustusjärjestelmä ja aluemuseoverkosto noudattelivat niitä samoja pääperiaatteita, joita Museoliiton museolakitoimikunnan mietintö hahmotteli jo vuonna 1965.

- * **1996 FMA Homepage.** Suomen museoliitto julkaisi vuonna 1973 ja 1990 englanniksi luettelot Suomen museoista ja 1987 Museo-lehteen sisällytettiin englanninkieliset tiivistelmät keskeisistä artikkeleista. Suomen museot olivat silti kielimuurin takana, jonka mursi 1996 Museoliiton englanninkielinen Internet-kotisivu. Museoliiton kotisivu oli osa liiton sähköistynyttä tiedotusta. Samaan aikaan koulutettiin opetusministeriön tuella museoille tietoyhteiskunnan valmiuksia maksuttomilla kursseilla.

- * **1997 Myytti.** Museoliitto koordinoi opetusministeriön vuosiksi 1997–98 myöntämän Myytti-projektin määrärahan jaon museoille. Varoilla aloitettiin Suomen esineellisen kansallisaarteiden eli museoiden kokoelmien sisältämien noin 36 miljoonan museo-objektiin liittyvien tiedostojen siirtäminen digitaaliseen muotoon.
- * **1998 museologian professuuri.** Museoliitto ryhtyi vuonna 1973 aktiivisesti vaatimaan museoalaa varten erityistä yliopistollista peruskoulutusta. Korkeakouluneuvoston pyynnöstä liiton Museologian työryhmä laati vuonna 1982 valmistu-

neen ehdotuksen museologian perusopinnoista, jonka mukaisesti museologian arvosanaopetus alkoi syksyllä 1983 Jyväskylän yliopistossa ja sittemmin Turussa, Oulussa ja Helsingissä. Jyväskylän yliopistoon vuonna 1989 perustettu museologian yliassistentin virka muutettiin 1998 professuuriksi.

Näin syntyi ja kehittyi ajan tarpeiden mukaan rooliin muuttanut museoalan kehittämisen, jonka toimissa ja rahoituksessa valtion, kuntien ja kaupunkien sekä yksityisten yhdistysten ja säätiöiden edut kohtasivat suomalaisella omintakeisella tavalla.

Museoliiton henkilökunta joulukuussa 1997. Edestä Anja-Tuulikki Huovinen, Eeva-Liisa Taivassalo, Leena Tokila, Marja Rissanen, Helena Piipponen, Hilikka Vallisaari, Jaana af Hällström ja Marja-Liisa Pohjanvirta.

Viitteet

- ¹ Ks. Jokipii 1964.
- ² AsK 16/1883 (2.4.1883) Asetus muinaisaikaisten muistomerkkien rauhoittamisesta ja suojelemisesta.
- ³ AsK Julistus 19.6.1884. Muinaismuistoasetuksen ja sitä toteuttavan viranomaisen malli oli peräisin Ruotsista.
- ⁴ AsK Julistus 17.8.1893 ”... siitä, että Suomen valtiovaras ottaa haltuunsa yliopiston historiallis-kansatieteellisen museon ja muutamat muut kokoelmat.”
- ⁵ Kokoelmien tiloista ennen Kansallismuseota ks. Härö 1984, 163.
- ⁶ AsK 126/1917 (20.12.1917) ”Asetus Muinaistieteellisen Toimikunnan väliaikaisesta järjestämisestä” ja 274/20 (10.9.1920) ”Asetus muinaistieteellisen toimikunnan uudestaan järjestämisestä” ja 275/20 (10.9.1920) ”Asetus muinaistieteellisen toimikunnan uudestaan järjestämisestä annetun asetuksen täytäntöönpanosta”. Opetusministeriö päätti 1925 toimikunnan johtosäännön (OPM päätös 389/25 31.12.1925).
- ⁷ MVA mttmk kokous 7.2.1908 § 12 ; Appelgren-Kivalon matkakertomuksen käsittelyn yhteydessä jaettiin maaseutumuseoiden avustukset, 5000 markkaa, 12.11.1908 3 §.
- ⁸ Anttila 1964, 105–106. Ks. myös Appelgren-Kivalo 1909. Anttila torjuu s. 192 taulukossa selvin numeroin Appelgren-Kivalon pelon siitä, että paikallismuseot olisivat estäneet Kansallismuseon kartunnan.
- ⁹ Anttila 1964, 106–107.
- ¹⁰ Tallgren 1910, 77; kirjoittaja ks. luettelo s. II.
- ¹¹ Arcadius 1997, 210–211.
- ¹² Ensimmäiset museopäivät Helsingissä v. 1923, 5.
- ¹³ Tallgren 1910, 78.
- ¹⁴ Lukkarinen 1917, 9.
- ¹⁵ Tallgren 1920, 2–3 (taulukko), 4.
- ¹⁶ Ailio 1932, 10–13; vuoteen 1930 mennessä oli perustettu vielä 6 museota.
- ¹⁷ Drake 1995, 37–39.
- ¹⁸ Ks. Lindström 1963, 157.
- ¹⁹ Valtiokalenteri 1922.
- ²⁰ AsK 274/20 2 §.
- ²¹ Tallgren 1924, 114.
- ²² Tallgren 1924, 114 ja Härö 1984, 182.
- ²³ Tuominen 1981, 40.
- ²⁴ Jansson 1965, 7.
- ²⁵ Jansson 1965, 5.
- ²⁶ Meinander 1991, 143–146 ja Jansson 1965, 29–30.
- ²⁷ Turun kaupungin historiallisen museon johtokunnan pöytäkirja (8.9.1921 päivätty kirje) 15.9.1921 10 §.
- ²⁸ Turun kaupungin historiallisen museon johtokunnan pöytäkirja 2.6.1922 8 §; päätöksen tekivät puheenjohtaja, arkkitehti Alex. Nyström, neiti Ilona Lehtonen, Julius Finnberg ja museon intendentti, maisteri W. von Konow.
- ²⁹ MVA mttmk yhteisistunto ptk 14.6.1922 1 §; Läsnä olivat valtionarkeologi Hj. Appelgren-Kivalo ja osastonjohtajat J. Rinne, J. Ailio ja U. T. Sirelius sekä asessori Arne Böök.
- ³⁰ MVA mttmk lähtevien kirjeiden diaario n:o 342 1922.
- ³¹ SMLA Saapuneet kirjeet.
- ³² MVA mttmk lähtevien kirjeiden diaario n:ot 703–712 ja 720–734 1922.
- ³³ MVA mttmk yhteisistunto ptk 24.11.1922 5 §.
- ³⁴ SMLA Saapuneet kirjeet Suomen valtionrautatiet Rautatiehallitus 15.12.1922.
- ³⁵ MVA mttmk kirjekopiot v. 1922, kirjeet lähetettiin 23. ja 27.12.1922.
- ³⁶ Ensimmäiset museopäivät Helsingissä v. 1923, 4–5.
- ³⁷ Ensimmäiset museopäivät Helsingissä v. 1923, 5–6.
- ³⁸ Ensimmäiset museopäivät Helsingissä v. 1923, 11.
- ³⁹ Ensimmäiset museopäivät v. 1923, 15–16.
- ⁴⁰ MVA mttmk yhteisistunto ptk 17.2.1923; anottu summa oli 8000 markkaa, mutta saatu 7000 markkaa (Analecta Arhæologica fennica VII, 98).
- ⁴¹ SMLA Lähteneet kirjeet, kirjekopioissa ei ole päivää vaan vain kuukausi; mttmk ei hakenut Längmanin rahastolta varoja, koska ”oli toiveita että Eduskunta myöntäisi haetun 150 000 mk”, MVA mttmk yhteisistunto ptk 26.2.1923 4 §.

- ⁴² Valtioapäivät 1923 Liitteet. Anomusehdotus n:o 56.
- ⁴³ SMLA Suomen museoiden keskusliiton väliaikaisen keskushallituksen pöytäkirja 19.5.1923.
- ⁴⁴ SMLA Pöytäkirja Suomen Museoliiton perustamista varten Helsingin Kansallismuseoon kokoontuneiden Suomen museoiden edustajain kokouksesta sunnuntaina syyskuun 30 p:nä k:lo 1 i.p. v. 1923.
- ⁴⁵ SMLA kh ptk 30.9.1923.
- ⁴⁶ SMLA kh ptk 27.1.1924.
- ⁴⁷ SMLA kh ptk 18.5.1924.
- ⁴⁸ SMLA vsk ptk 18.5.1924, liitteenä Väliaikaisen keskushallituksen toimintakertomus.
- ⁴⁹ SMLA vsk ptk 18.5.1924.
- ⁵⁰ SMLA kh ptk 10.5.1925.
- ⁵¹ MVA mttmk nimikirja, NC sai toimikunnan esihistoriallisen osaston vakituisen amanuenssin toimen 31.1.1933.
- ⁵² SMLA kh ptk 30.10.1932.
- ⁵³ MVA mttmk nimikirja; Drake 1995, 39; liiton varapuheenjohtaja Julius Finnberg oli ollut vt. intendenttinä viran ollessa avoinna 1933–34.
- ⁵⁴ SMLA kh tntkrt 1938–39.
- ⁵⁵ SMLA kh tntkrt 1939–40.
- ⁵⁶ SMLA kh ptk 26.2.1929.
- ⁵⁷ SMLA kh tntkrt 1923 – 1924 – 1938 – 1939; tntkausi 1929–30 ks. Kolmannet museopäivät Tampereella 1930, 19 - 20.
- ⁵⁸ Toiset museopäivät Turussa 1926, 12 - 14.
- ⁵⁹ Äyräpää 1938.
- ⁶⁰ SMLA kh ptk 31.10.1937 ja vsk ptk 31.10.1937.
- ⁶¹ Böökin muistosanat ks. Seppälä 1943.
- ⁶² Ks. Drake 1995, 37–39.
- ⁶³ SMLA vskok ptk 18.5.1924 ja 31.10.1937.
- ⁶⁴ SMLA Tilikirja 1923–37.
- ⁶⁵ Jääskeläinen 1973, 19 ja 214.
- ⁶⁶ Valtioapäivät 1924 Liitteet Edustaja Ailion anomusehdotus n:o 90.
- ⁶⁷ Valtioapäivät 1925 ja 1926 Liitteet Edustaja Ailion anomusehdotus n:o 67 ja 85; Jääskeläinen osoittaa (1973, 195) etteivät eduskunnan myöntämät sivistysmäärärahat noudattaneet taloudellisia suhdanteita.
- ⁶⁸ AsK 1926/136.
- ⁶⁹ Kuvaja 1976, 8–14; vasta 1976 arpajaisten järjestäminen siirtyi Veikkaus Oy:lle.
- ⁷⁰ Komiteanmietintö 1973:13.
- ⁷¹ SMLA kh tntkrt 1926–27; Ailio sai ministerinä toisenkin kauan toivotun kansansivistystyötä edistävän voiton, sillä hän sai 1926 edustaja Mante-
- reen kera eduskunnan korottaman budjettiin työväenopistojen määrärahaa ja opetusministerinä hänen ensimmäisiin tehtäviinsä kuului työväenopistojen valtionapulain esittely presidentille (Autio 1986, 195).
- ⁷² Vuoden 1893 matka ks. Niiranen 1987, 47; 1899–1907 matkat ks. Carpelan & Tudeer 1925, hakusana Ailio, Julius.
- ⁷³ SMLA kh ptk 29.10.1933, Viidennet museopäivät Kuopiossa 1938, 17.
- ⁷⁴ Nordman 1943, 78.
- ⁷⁵ SMLA Arpajaiset 1937–60, kirje 25.5.1937, kh tntkrt 1937–38. Arpajaiset järjesti Yleinen Finanssi Oy. Kh 9.1.1938 ja Viidennet museopäivät Kuopiossa 1938, 17. Museopäivien kulut olivat 1938 11 020 mk.
- ⁷⁶ SMLA kh tntkrt 1927–28.
- ⁷⁷ SMLA kh tntkrt 1928–29.
- ⁷⁸ Kolmannet museopäivät Tampereella 1930, 20 ja SMLA kh tntkrt 1930–31.
- ⁷⁹ Vuotuiset summat ja saajamäärät: Vakkala 1998, taulukko A.
- ⁸⁰ Vakkala 1998, 20–21 ja 30/kuvio 2.
- ⁸¹ Vakkala 1998, 32 ja Heinonen 1980, 3.
- ⁸² SMLA vsk ptk & liitteet 13.9.1931, puheen käsikirjoitus.
- ⁸³ SMLA kh tntkrt 1926–27.
- ⁸⁴ SMLA kh tntkrt 1927–28 ja 1928–29.
- ⁸⁵ SMLA kh ptk 20.10.1929 ja 19.4.1931 ja kh tntkrt 1931–32.
- ⁸⁶ SMLA kh ptk 20.10.1929.
- ⁸⁷ Kolmannet museopäivät Tampereella 1930, 21; SMLA kh tntkrt 1930–31.
- ⁸⁸ MVA mttmk nimikirja: AA nimitetty 1933 toimikunnan kansatieteellisen osaston amanuenssiksi ja 1933 historiallisen osaston nuoremaksi amanuenssiksi. Nils Storå mainitsee Appelgrenin muistosanoissaan (1991) Appelgrenin olleen toimikunnassa aluksi amanuenssi ja maaseutumuseoneuvoja (”bygdemuseikon-sulent”).
- ⁸⁹ SMLA kh tntkrt 1931–32, 1932–33, 1933–34 ja 1934–35.
- ⁹⁰ SMLA kh ptk 19.4.1931: ”Keskushallitus katsoi hyvin suotavaksi, että joku henkilö ainakin yhden kuukauden aikana toimisi Suomen Museoliiton konsulenttina.”
- ⁹¹ Ailio 1932, 19.
- ⁹² Valtioapäivät 1936 Liitteet toivomusaloite n:o 63 ”Toimenpiteistä museoneuvojan viran perustamisesta”.

- 93 Valtiopäivät 1937 Liitteet ”rahaasia-aloite” n:o 47.
 94 Valtiopäivät 1938 Liitteet ”rahaasia-aloite” n:o 32.
 95 SMLA kh ptk 14.5. ja 3.10.1936 sekä 27.8.1938.
 96 SMLA kh tntkrt 1935–36, 1936–37, 1937–38 ja 1938–39.
 97 Laiho 1937, 2.
 98 Kuopion kulttuurihistoriallisen museon arkisto, Kuopion Isänmaallisen Seuran tilikirja. Matikainen 1990, 100–101.
 99 Pohjois-Karjalan museon arkisto, Sortavalan museon johtokunnan vuosikertomus ja pöytäkirjat 1938.
 100 *Analecta Archæologica Fennica* X Muinaistieteellisen toimikunnan vuosikertomukset vuosilta 1936–40, 141 ja 191.
 101 SMLA kh tntkrt 1932 – 1933 – 1939 – 1940.
 102 SMLA kh tntkrt 1927 – 1928 – 1938 – 1939.
 103 MLA kh tntkrt 1931–32 ja 1935–36. Kh ptk 27.8.1938: maisteri Eino Nikkilä osallistui Kööpenhaminassa Skandinaavisen museoliiton kokoukseen sairastuneen Kahilan estyttyä.
 104 SMLA kh ptk 20.12.1936, 9.1.1938 ja 27.8.1938, kh tntkrt 1937–38 ja 1938–39.
 105 SMLA kh ptk 31.10.1937 ja kh tntkrt 1938–39.
 106 SMLA kirje valtioneuvostolle 7.9.1926 ja jäljennös-kirje muinaistieteiliseltä toimikunnalta 23.10.1926.
 107 Toiset museopäivät Turussa 1926, 14.
 108 Lukkarinen 1917, Tallgren & Virtanen 1920.
 109 SMLA kh ptk 12.1.1930.
 110 Kolmannet museopäivät Tampereella 1930, 21.
 111 Neljännet museopäivät Viipurissa 1934, 6.
 112 SMLA kh ptk 19.4.1931, opm oli myöntänyt julkaisuun 10 000 markkaa.
 113 SMLA kh ptk 19.4. ja 13.9.1931.
 114 SMLA kh tntkrt 1935–36.
 115 Viidennet museopäivät Kuopiossa 1938, s. 5.
 116 SMLA kh ptk 16.10.1927.
 117 SMLA kh tntkrt 1927–28.
 118 SMLA kh tntkrt 1928–29.
 119 Kolmannet museopäivät Tampereella 1930, 20–21.
 120 SMLA kh tntkrt 1934–35 ja 1935–36 ja kh ptk 27.10.1935 – Kordelinin säätiöltä haettiin 20 000 markkaa.
 121 Ks. Kontturi & Korhonen 1939.
 122 SMLA kh ptk 9.30 27.10.1940.
 123 Anon. Suomen museoliiton vuosikokous (prof. Äyräpään avauspuhe). Työmaalta. Kotiseutu 1940, 166–167.
 124 SMLA kh ptk 17.30 27.10.1940 ja 11.5.1941 – varoja oli hoitanut vuoden alusta neiti Elsa Mäkinen.
 125 SMLA kh ptk 27.10.1940 kello 9.30 (päivän ensimmäisen kokouksen) pöytäkirjan mukaan Satakunnan museo perui museopäivälupauksensa vedoten vaikeisiin tilakysymyksiinsä, ja siksi asiaa tiedusteltiin Raumalta. Kysymyksessä ei liene museopäivät vaan vuosikokous.
 126 Nordman 1943.
 127 Vuosien 1944 ja 1945 vuosikokouspöytäkirjat eivät ole säilyneet, mutta 1945 kokouksesta on selostus Museoliitto Museiförbundet -lehdessä 2.1945.
 128 SMLA kh ptk 9.12.1945, mutta valiokunnan toiminnasta ei ole säilynyt pöytäkirjoja tai muistioita; kh tntkrt 1945–46 (M & M 3 1946) mainitsee kuitenkin kaksi kokousta pidetyn kh:n kokouksen yhteydessä ja yksi erillisenä. Muutoin valiokunnan kokouskerrat on mainittu kh tntkrt:ssa toimintakauteen 1955–56 asti.
 129 *Analecta X mttmk vskrt* 1940, 271.
 130 SMLA kh tntkrt 1939–40.
 131 Anon. Suomen museoliiton vuosikokous (prof. Äyräpään avauspuhe). Työmaalta. Kotiseutu 1940, 165.
 132 Kontturi 1941, 204.
 133 SMLA kh ptk klo 9.30 27.10.1940.
 134 SMLA kh tntkrt 1939–40; 1940–41; 1943–44 ja 1944–45 toimintavuosien toimintakertomukset puuttuvat liiton arkistosta, mutta ensin mainitut on painettu vuosien 1941–45 Kotiseutuihin ja 1944–45 on Museoliitto Museiförbundet -lehden numerossa 2/1945.
 135 SMLA kh ptk 27.10. ja 20.12.1940.
 136 Vuotuiset summat ja saajamäärät: Vakkala 1998, taulukko A.
 137 Anon. Suomen museoliiton vuosikokous (prof. Äyräpään avauspuhe). Työmaalta. Kotiseutu 1940, 165; Kontturi 1941; SMLA kh tntkrt 1939–40; Sortavalan museon evakuoinnista on hyvä rakennusmestari Korhosen kuvaus, ks. Kontturi & Korhonen Kotiseutu 1939.
 138 Kontturi 1942 ja 1943.
 139 Kontturi 1942, 108; retkestä ks. myös Kava 1993, 277–278, jossa myös retkeläisten ryhmäkuva.
 140 Kontturi 1941, 205 ja 1942, 108.
 141 SMLA kh ptk 4.10.1941.
 142 SML kh tntkrt 1944–45 Museoliitto Museiförbundet 2.1945 SMLA kh ptk 13.5.1945; kh kokouksesta 10.12.1944 on jäljellä vain esityslista, jossa yhtenä asiana on ”Museot ja lakkautettujen yhdistysten jäämistöt (liput yms.)”.

- ¹⁴³ M & M N:o 3 1946, 40 ja 45.
- ¹⁴⁴ Kotiseutu 1941, 207; SMLA kh ptk 11.5.1941: Kontturi ja Appelgren käyneet (kokoukseen mennessä) 7 paikkakunnalla; Suomen museoliiton 18. vuosikokous. Kotiseutu 1941, 207 ja Suomen museoliiton 20. vuosikokous. Kotiseutu 1943, 83.
- ¹⁴⁵ 1939 - 1940: SMLA kh tntkrt 1939–40; 1940–41: SML vuosikokous Kotiseutu 1941, 207; 1941–42: SML vuosikokous 1942, 108.
- ¹⁴⁶ Kontturi 1942, 108.
- ¹⁴⁷ Työmaalta. Kotiseutu 1945, 16–20; M & M N:o 3–4 1948, 41.
- ¹⁴⁸ SMLA kh 12.9.1942 ja 28.12.1942.
- ¹⁴⁹ SMLA kh tntkrt 1938–39.
- ¹⁵⁰ SMLA kh tntkrt 1939–40 ja kh ptk klo 9.30 27.10.1940.
- ¹⁵¹ SMLA kh ptk 11.5.1941 ja 26.9.1943. Toivo Anttila: Kivinavetasta museotalo sekä mitä ilmeisemmin TA:n kirjoittama Lainajvästöstä, jossa ”maalipiirros” Juvan lainajvästöstä. Museoliitto Museiförbundet 4.1951. Tyrvään museo valmistui 1959, jolloin liiton vuosikokous saattoi tutustua siihen Jorma Heinonen: Tyrvään seudun museo. Osma 1958–59.
- ¹⁵² SMLA kh ptk 19.4.1930; 27.10.1935 ja tntkrt 1935–36.
- ¹⁵³ Museoliiton arkisto ei paljasta lehden syntyhistoriaa eikä sellaista ole ensinumerossakaan.
- ¹⁵⁴ Virkaan nimitettiin Matts Dreijer; Ahvenanmaan muinaismuistolaki säädettiin 1936.
- ¹⁵⁵ Autio 1986, 402 ja Nordman 1956, 134.
- ¹⁵⁶ Nordman 1943.
- ¹⁵⁷ SMLA kh ptk 26.9.1943; asian edistymisen seuraaminen vuonna 1944 on vaikeaa koska kh ptk:t puuttuvat.
- ¹⁵⁸ M & M N:o 1 1945, 4–5 Saako Suomen Museoliitto toiminnanjohtajan? Seppälän ohella aloitteen (n:o 127) allekirjoittivat Lauri Järvi, Sullo J. Teittinen, Väinö Kivisalo, Jaakko Hakala, Martti O. Kölli, A. T. Malmivaara, Päiviö Hetemäki ja Matti Ytti.
- ¹⁵⁹ SMLA kh ptk 6.8.1945.
- ¹⁶⁰ SMLA kh ptk 25.8.1945.
- ¹⁶¹ SMLA kh ptk 9.12.1945.
- ¹⁶² Komiteamietintö 1954:14 Muinaismuistolainsäädännön uusiminen.
- ¹⁶³ Nordman esitteli mietinnön Tampereen museopäivillä pitämässään esitelmässä 29.8.1954, ks. Nordman 1955.
- ¹⁶⁴ Nordman 1956, 134.
- ¹⁶⁵ SMLA kh tntkrt 1936–37: museoliitto liittyi jäseneksi Kotiseutututkimussäätiöön eli aiempaan Suomen kotiseutututkimuksen keskusvaliokuntaan ja edustajaksi nimettiin Aaltonen ja Appelgren.
- ¹⁶⁶ Cleve 1938, 117.
- ¹⁶⁷ Ilmonen 1984, 31–32 ja 36 sekä Huhtamäki 1998. Jyväskylän kruununmakasiini muutettiin kirjastoksi 1915 ja Suomen kotiteollisuusmuseoksi 1982.
- ¹⁶⁸ Julius 9.92, 5–9 & Kaavio 14. Vastaajia oli 607, joista 506:lla oli korkeakoulututkinto. Jos eläkeikänä pidetään 65 vuotta, jäivät kyselyvuonna 1991 eläkkeelle 1926 syntyneet, jotka ammatillistumisen ”alkaessa” 1950 olivat 24-vuotiaita ja 1955 29-vuotiaita. Toisin sanoen kysely kattaa verraten hyvin museoiden ammatillistumisajan ja näyttää ainakin kehityksen suunnan. Museotalosta ei ole tehty muuta vastaava kyselyä.
- ¹⁶⁹ Seppälä 1955, 134.
- ¹⁷⁰ SMLA kh ptk 26.2.1947.
- ¹⁷¹ SMLA kh tntkrt 1948–49 – 1955–56 sekä Museoliitto Museiförbundet N:o 3–4 1947 kh tntkrt 1947–48 ja M & M N:o 3 kh tntkrt 1948–49.
- ¹⁷² M & M 3–4 1947, 22 ja Osma 1954, 141.
- ¹⁷³ Päivät kestivät lauantaista maanantaihin; vuosikokouspöytäkirja ei ole säilynyt, mutta kokouksesta ks. Museoliitto Museiförbundet N:o 2 1946, 17–19 ja 3 1946, 45.
- ¹⁷⁴ SMLA kh ptk 1947–56. Työvaliokunnan toiminnasta on kaksi pöytäkirjaa tältä ajanjaksolta.
- ¹⁷⁵ Museoliitto Museiförbundet N:o 1–2: Engbergin muistokirjoitus ja vuosikokouskutsu, jossa mainitaan jostain syystä erheellisesti, että kyseessä olisi ollut 29. vuosikokous. Vuoden 1923 kokous oli perustava kokous ja 1924 pidettiin ensimmäinen vuosikokous. Kyseessä oli joko laskuvirhe tai siten kutsujat eivät pitäneet vuoden 1939 vähäväkistä kokousta vuosikokouksena. Seuraavassa lehdessä (N:o 3–4) pidetty kokous mainitaan kuitenkin 30. vuosikokoukseksi.
- ¹⁷⁶ SMLA Esim. anomuskirje opetusministeriölle 5.3.1934; kh tntkrt 1948–49. Valtiopäiväasiakirjat 1948 Asiakirjat II.
- ¹⁷⁷ Kannattavasta yhteisömaksusta on maininta vain 1946: 500 mk.
- ¹⁷⁸ SMLA kh tntkrt 1947–48 – 1955–56, tntkrt 1946–47 ja 1948–49; M & M N:o 3 1946 ja N:o 3 1949.
- ¹⁷⁹ SMLA Arpajaiset 1937–60, kh tntkert 1954–55.
- ¹⁸⁰ SMLA kh ptk 17.12.1946.
- ¹⁸¹ Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen käsityönopettajan koulutuslinjan arkisto, Helsingin käsityönopettajaopiston opettajamatrikkeli.

- 182 SMLA kh ptk 8.6.1949.
 183 Virtamaa 1980, 8–9.
 184 Liitossa Kontturin kuukausipalkka oli veroinen 29 470 markkaa. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen käsityönopettajan koulutuslinjan arkisto, Helsingin käsityönopettajaopiston opettajamatrikelin taulukon mukaan Kontturin palkka oli vuonna 1950 671 163 markkaa.
 185 SMLA kh tntkrt 1949–50.
 186 Linkola 1982 ja Jorma Heinosen muistopääkirjoitus SML tied 2.1983.
 187 SMLA kh ptk 6.4.1952, toinen hakija oli maisteri Esko Sarasmo, joka siirtyi Hannulan paikalle Hämeen museoon.
 188 Vuonna 1950 Kansallismuseossa olleeseen ”toimistoon” viittaa keskushallituksen päätös 13.12.1950 ostaa puhelinosake ”liiton toimistoon hankittavaa puhelinta varten”. Asiaa tukee myös se, että M & M -toimituksen eli Valosen kodin puhelinnumero pysyi samana koko hänen aikansa.
 189 Kansallismuseon eläkkeelle jääneen johtaja Osmo Vuoriston tiedonanto 1998: vielä 1990-luvulla huonetta, jossa säilytettiin mm. keisarien muutokuvia, kutsuttiin siellä työskennelleen henkilön mukaan Wittingin huoneeksi.
 190 SMLA Kalustoluettelo 1954–85 (sininen vihko).
 191 M & M N:o 3 1946 kh tntkrt 1945–46.
 192 SMLA kh tntkrt 1947–48.
 193 M & M N:o 3–4 kh tntkrt 1946–47; M & M N:o 2 1948 kh tntkrt 1947–48; M & M 3 1949 kh tntkrt 1948–49.
 194 SMLA kh ptk 25.8.1945 päätös osakuntien ja museoiden yhteistyöhön kehottavasta kirjeestä.
 195 SMLA kh ptk 9.12.1945, 19.2.1946, M & M N:o 3 1946 kh tntkrt 1945–46 ja M & M N:o 3–4 kh tntkrt 1946–47.
 196 M & M N:o 3–4 kh tntkrt 1946–47.
 197 M & M N:o 2 1948 kh tntkrt 1947–48.
 198 SMLA kh tntkrt 1949–50 – 1951–52.
 199 SMLA kh tntkrt 1952–53, lainajvästöjen muutoksia opastettiin Karstulassa, Kangasalla, Nakkilassa ja Taipalsaarella.
 200 Neuvontatiedot ovat toimintakertomuksista eli 1945–46: M & M N:o 3 1946, 1946–47: M & M N:o 3–4 1947, 1947–48: M & M N:o 2 1948, 1948–49: M & M N:o 3 1949, 1949–50: M & M N:o 3–4 1950, 1950–51: M & M N:o 4 1951, 1951–52: M & M N:o 3–4 1952, 1952–53: M & M N:o 3–4 1953 ja 1953–54 – 1955–56: SMLA ao toimintavuosien kh tntkrt. Toki on huomattava, etteivät museoihin tehdyt neuvontakäynnit ole kovinkaan yhteismitallisia, mutta neuvontamäärät osoittanevat neuvonnan volyyymiä, sillä kh olisi tuskin hyväksynyt vain tilastoja kaunistavia neuvontamatkoja.
 201 SMLA kh tntkrt 1953–54.
 202 SMLA kh ptk 11.3.1955, kurssista ks. Salo 1957.
 203 M & M N:o 3 1946 kh tntkrt 1945–46.
 204 SMLA kh ptk 25.5.1950.
 205 SMLA kh ptk 9.12.1945: todettiin, että museoilta oli kysely (1943 ks. M & M N:o 2 1945, 21) siitä kuinka koulut käyttävät museoita ja todettiin, että liiton oli saatava yhteys kouluhallituksen sekä kansa- että oppikouluosastoon.
 206 SMLA kh ptk 30.1. ja 8.10.1953. Tammikuisessa kokouksessa päätettiin myös myöntää maisteri C. J. Gardbergille 30 000 markkaa rakennusinventointipaan käsikirjoituksen laatimista varten. Opas julkaistiin samana vuonna muinaistieteellisen toimikunnan oppaan toisena niteenä.
 207 Jorma Heinosen haastattelu Neljäkymmentä vuotta museotyön historiaa SML tied 8.1983.
 208 Toimittamis päätös: SMLA kh ptk 29.11.1951.
 209 STA hptk (Valtion taidemuseon arkisto) kirje 28.1.1952 ja kokoukset 13.3., 16.9. ja 7.10.1952 sekä Valkonen 1984.
 210 AsK 295/1963 ja 572/1964.
 211 Autio 1993, 311–312: tullilaitos esitti lisenssijärjestelmää ja hallituksessa kariutui kaksi esitystä (1969 ja 1974).
 212 Nordman 1955; Meinander 1973, 88 ja 1991, 107.
 213 Komiteanmietintö 1970:A2. Komitean jäsenenä olivat pj Hosian lisäksi valtionarkeologi Nils Cleve, osastonjohtaja Riitta Pyllkänen, osastonjohtaja Hilikka Vilppula, osastonjohtaja Helmer Salmo, professori Niilo Valonen ja hallitussihteeri Sakari Sippola.
 214 AsK 235/1961.
 215 AsK 31/1972.
 216 Toimikunnan jälkeisistä valmisteluvaiheista ks. Autio 1993, 312–314.
 217 Komiteanmietintö 1973:13.
 218 Komiteanmietintö 1973:119.
 219 Komiteanmietintö 1974:80.
 220 Julius 9.92, 8 Kaavio 14.
 221 Ehrström 1988. Tukholmassa 1951: Oskari Niemi, Niilo Suihko ja Johannes Gebhart. Perustajajäsenet pj, fil. maist. Jorma Savola, vpj konservaattori Veikko Kiljunen, siht, fil. maist. Pehr Ekbohm ja rahastonhoi-

- taja, konservaattori Niilo Suihko, allekirjoittivat 14.1.1963 osaston säännöt.
- ²²² Yli-Hakola ”1979”, 3–5. Jäsenmäärä oli ammattiyhdistyksen 10-vuotisuuden kynnyksellä vuoden 1978 lopussa 256. Ks. myös SML tied 1.1980, 25 - 26.
- ²²³ Selostus Lahden museopäivistä Osma 1958–59, 151–157.
- ²²⁴ Ylä-Vuoksi 16.9.1960 ”Valtakunnalliset taidemuseopäivät lauantaina ja sunnuntaina Imatralla”.
- ²²⁵ Vilkuna 1968. Viitattu Äyräpään puhe on Äyräpää 1938.
- ²²⁶ SMLA kh tntkrt 1956 – 1957 – 1974.
- ²²⁷ SMLA kh ptk 2.2.1963 ja vskok ptk 24.8.1963.
- ²²⁸ SMLA kh ptk 18.8.1964 ja 30.6.1965.
- ²²⁹ SMLA kh ptk 4.10.1966 ja 21.3.1967 sekä vskok ptk 29.4.1967 ja kh ptk 2.11.1967.
- ²³⁰ SMLA kh ptk 25.1. ja 27.3.1968.
- ²³¹ SMLA kh ptk 25.5.1970. Helinin suullista esitystä ei ole 4.4.1970 vskok ptk:ssa eikä kirjallista esitystä 20.5.1970 saapuneissa kirjeissä.
- ²³² SMLA kh ptk 6.10.1970.
- ²³³ SMLA kh ptk 25.8.1972, muut jäsenet olivat Sirkka Valjakka, Sakari Saarikivi, Kauko V. Niinisalo, Jarno Peltonen ja Riitta Heinonen sekä (varatuomari) Eero Aho.
- ²³⁴ SMLA kh ptk 18.1.1974, vskok ptk 25.5.1974, kh ptk 4.9.1974.
- ²³⁵ SMLA kh ja vskok ptk 15.8.1959.
- ²³⁶ SMLA vskok ptk 6.8.1960 ja kh ptk 5.10.1960.
- ²³⁷ Sahlberg oli aiemminkin antanut tietä Gardbergille, sillä 1.4.1960 hän vaihtoi museonjohtajuutensa museoapulaisuuteen taatakseen Gardbergin työn jatkumisen Turun linnassa (Sjöberg-Pietarinen 1997, 103–104).
- ²³⁸ Kuopion kokouksen 1972 piti olla alunperin Lappeenrannassa, mutta museopalon vuoksi ne jouduttiin siirtämään. Lappeenrannan päivät toteutuivat 1974.
- ²³⁹ SMLA vskok ptk 25.5.1974 ”äänioikeutettuja olivat Salo, Rossi, Saarikivi, Koskinen, Krooks ja Saloheimo ja ”varamiehiä” Valjakka, Ilmonen ja Olin.
- ²⁴⁰ SMLA kh ptk 1957–74: kokouskerrat 1957 3, 1958 4, 1959 3, 1960 3, 1961 4, 1962 5, 1963 4, 1964 2, 1965 4, 1966 4, 1967 4, 1968 5, 1969 4, 1970 6, 1971 5, 1972 7, 1973 8 ja 1974 6.
- ²⁴¹ SMLA kh ptk 3.5.1974.
- ²⁴² Raatikainen 1997.
- ²⁴³ SMLA kh ptk 22.10.1963.
- ²⁴⁴ SMLA kh tntkrt:t 1962–74.
- ²⁴⁵ Komiteanmietintö 1950:1.
- ²⁴⁶ Heikkilä 1990, 372–382. Hallituksen komitean mietintöä myötäilevä esitys HE 64/1960 ja AsK Kirjastolaki 235/1961.
- ²⁴⁷ SMLA kh ptk 25.8., vskok ptk 26.8. ja kh ptk 13.12.1961 sekä 12.4.1962. Pj Valonen, siht Salo ja jäseniksi Cleve, Riitta Heinonen ja varatuomari Heikki Simola.
- ²⁴⁸ Mietinnöstä ks. Heinonen 1982.
- ²⁴⁹ SMLA kh ptk 18.8. ja 12.11.1962.
- ²⁵⁰ SMLA kh ptk 18.8.1962.
- ²⁵¹ SMLA kh ptk /Amerikanstipenditmk 22.10., 30.10., 10.12.1963, 4.10.1966, 30.1., 30.3. ja 7.10.1965 sekä kh tntkrt 1963–64.
- ²⁵² SMLA kh ptk 25.1.1968.
- ²⁵³ SMLA Matkakertomukset: 10 matkaa Skandinavian ja 9 Keski-Euroopan maihin sekä kaksi matkaa Neuvostoliittoon ja yhden Yhdysvaltoihin.
- ²⁵⁴ SMLA vskok ptk 17.5.1975.
- ²⁵⁵ SMLA kh ptk 4.10.1966 ja 23.1.1967.
- ²⁵⁶ SMLA kh ptk 17.12.1946 ja Osma 1962–63, 227.
- ²⁵⁷ Ks. SML tied 1.1981, 22–23 ”Riksställningar 15 vuotta”. RU aloitti kokeiluna, mutta se vakinaistettiin 1976 valtiolliseksi säätiöksi.
- ²⁵⁸ SMLA kh ptk 25.11.1965.
- ²⁵⁹ SML tied 8.1983, 4 ”Neljäkymmentä vuotta museotyön historiaa”. Tämän luvun Suomen tie osuuden tiedot: SMLA Aktikokonaisuus Näyttelyt Suomen tie -näyttely 1966–1968 ja julkaisu Suomen itsenäisyysjuhluvuoden 1967 neuvottelukunnan toimintakertomus. Helsinki 1968.
- ²⁶⁰ Nämä kuusi olivat: Arne Appelgren, Tuomas Björkman, C. J. Gardberg, Aarne Kopisto, Esko Sarasmo ja Sirkka Valjakka.
- ²⁶¹ SMLA kh ptk 6.10.1970, valtiolta anottu summa oli 35 000 markkaa.
- ²⁶² SMLA kh ptk 9.2.1973, tämän luvun *Čilgetus*-osuuden tiedot: SMLA Aktikokonaisuus *Čilgetus* Kiertonäyttelyt 1966–82.
- ²⁶³ ML tied 8.1983 Neljäkymmentä vuotta museotyön historiaa.
- ²⁶⁴ Ks. M & M N:o 2 1945, 14–20 ja 21.
- ²⁶⁵ M & M N:o 1 1945, 5 (Saako Suomen Museoliitto toiminnanjohtajan?)
- ²⁶⁶ M & M N:o 1–2 1949, 4–6. Tampereen koulumuseo ks. Sarasmo 1961.
- ²⁶⁷ SMLA kh ptk 16.11.1968. Tmk jäsenet: Pj Riitta Heinonen, Marja-Liisa Bell, C. J. Gardberg ja (16.11. kutsuttu) siht Tuomas Björkman.

- 268 SMLA kh ptk 19.4.1969.
- 269 SMLA kh ptk 16.11.1968 ja 8.12.1969 sekä kh tntkrt 1969. Tmk: pj Jorma Heinonen, Leena Saikku, Jarno Peltonen.
- 270 SMLA kh ptk 3.4. ja 25.5.1970. 1974–76 tutkimusvaliokuntaan kutsuttiin pj Jokipiin lisäksi tohtori Torsten Edgren, Juhani U. E. Lehtonen, Veijo Saloheimo, Seppo Sulkava ja Olli Valkonen. 1977–79 valiokunta: pj fil. tri Bo Lönnqvist ja jäsenet maisterit Tuomas Björkman, Jarno Peltonen, Pekka Toivanen ja tohtori Salme Sarajas-Korte.
- 271 SMLA kh ptk 18.1. ja 27.9.1974. Jorma Heinonen selvitti aihetta museopäiviä edeltäneen liiton lehden pääkirjoituksessa SML tied 1.1974.
- 272 1970-luvun lopulla (SMLA kh 3.6.1977 ja 2.9.1978) viriteltiin turhaan museoliiton ja kotiseutuliiton yhteistyötä, mutta Valosen ja Vilkkunan kuoltuakaan liittojen suhteet eivät ole kehittyneet synergisiksi.
- 273 SMLA kh ptk 2.11.1967.
- 274 SMLA kh tntkrt 1968.
- 275 Komiteanmietintö 1970:A2.
- 276 SMLA vskok 4.4.1970 kokousasiakirjojen liitteenä oleva käsikirjoitus.
- 277 SMLA Lausunto 14.7.1970. Autio 1993, 313.
- 278 Komiteanmietintö 1973:13.
- 279 SMLA kh ptk 9.2. ja 6.4. ja 24.4.1973 sekä lausunto ja kirjelmä 28.4.1973.
- 280 Asian kipeydestä kertoo se, että museoliiton arkistossa olevassa vuosikokospöytäkirjassa (25.5.1974) ei ole mainintaa tästä tapauksesta. Kokouksen puheenjohtajana oli kunnanvaltuuston pj toimitusjohtaja Mikko Pekkonen, joka myöhemmin taivasteli läpihuutojuttuna pitämänsä kokouksen kulkua.
- 281 Valtiopäivät 1974 Pöytäkirjat (3249) ja Asiakirjat (kirjallinen kysymys n:o 201) ja SMLA kh ptk 4.9. ja 22.11.1974 liitteineen (välilyksymys, opetusministeriön toimitettua materiaalia, opetusministerin vastaus ja lehtileikkeitä). Ks. myös Riitta Heinosen pääkirjoitukset ”Kyselylistalla museoliitto” SML tied 2 ja 3.1974.
- 282 SMLA kh ptk 22.11.1974 ja 7.3.1975.
- 283 Heinonen 1974.
- 284 SMLA kh ptk 24.5. ja 22.11.1974 ja muistio neuvottelusta 5.9.1974, jossa olivat läsnä museoliitosta Unto Salo ja Riitta Heinonen, museovirastosta C. J. Gardberg, Aarne Kopisto ja Olavi Tapio ja opetusministeriön tiedetoimistosta Markku Linna ja Pirkko Rainesalo.
- 285 Laajennussuunnitelmat ks. Kopisto 1981, 104–105.
- Ranckenin (1880–1954) muistosanat ks. Cleve 1954.
- 286 SMLA kh ptk 7.12.1956, ennen lopullista päätöstä tiedusteltiin liiton ja Kotiseutuliiton yhteistyöhön vedoten myös mahdollisuutta saada tiloja SKS:n talosta, jossa Kotiseutuliitto piti majaa.
- 287 SMLA kh ptk 27.3.1957 ja kh tntkrt 1957–58. Kuvaarkisto karttui n. 600 kuvalla. SMLA Kalustoluettelo 1954–85 (sininen vihko): 1956 hankittiin vain kamera & jalusta, Vitessa Color Skopar 28 Synchron Compur. Maisteri Berit Boström oli järjestänyt liiton arkiston 1939–40 (kh tntkrt 1939–40); MVA mttmk nimikirja: Boström otettiin Kansallismuseon kirjastonapulaiseksi 1934.
- 288 SMLA Kalustoluettelo 1954–85 (sininen vihko).
- 289 SMLA kh ptk 25.8.1961 ja vuokrasopimus.
- 290 SMLA kh ptk 12.11.1962.
- 291 SMLA kh 12.11.1962, 2.11.1967 ja 27.8.1968 sekä vuokrasopimukset. Muitakin vain muutaman kuukauden vuokrasopimuksia tehtiin erään yrityksen kanssa.
- 292 SMLA kh ptk 25.4.1972.
- 293 SMLA kh tntkrt 1938–39, Appelgren 1938 ja Boström 1956.
- 294 SMLA kh ptk 22.10.1963.
- 295 SMLA kh ptk 16.3.1960, päätetty malli muuttui.
- 296 SMLA Kalustoluettelo 1954–85 (sininen vihko).
- 297 SMLA kh ptk 23.3.1956, määrärahavaraus oli 600 000 markkaa.
- 298 SMLA kh tntkrt 1957–58 ei mainitse ”toista museo-neuvoja” Jorma Heinosta, mutta Osmassa 1958–59 painettu tntkrt 1957–58 sen sijaan mainitsee! Kh ptk:hin ei ole kirjattu päätöstä JH:n nimityksestä vakinaiseen toimeen.
- 299 SMLA kh ptk 12.3.1959, 23.8. ja 22.10.1963. EK:n muistosivu Osma 1962 - 63, 229. Vuosina 1985 ja 1986 Aino Aalto oli liiton ”tiliasiain konsultti”. Hänet valittiin edelleen liiton tilintarkastajaksi vuosikokouksessa 1998.
- 300 SMLA kh ptk 4.10.1966, 22.11.1971 ja 5.10.1972 sekä kh tntkrt 1967–74.
- 301 SMLA kh ptk 24.11.1970, 22.11.1971.
- 302 Osma 1962–63, 251.
- 303 SMLA kh ptk 12.11.1962.
- 304 Suomen kirkonarkistojen mikrofilmien luettelo 1973, johdanto.
- 305 SMLA kh ptk 14.10.1959 ja 22.2.1962.
- 306 Ks. Drake 1995, 94–95.
- 307 SMLA kh tntkert 1967 ja kh ptk 21.3.1967.
- 308 SMLA Keskuskortistointi 1967–78, Riitta Heinosen

- kirjoittama esitelmä ”Keskuskortistoinnin tilanne ja tavoitteet” Vääksyssä 17.10.1975 pidettyä museoalan asiantuntijaseminaari varten. Esitelmän piti Anja-Tuulikki Huovinen ja se julkaistiin liiton lehden pääkirjoituksena (SML tied 6.1975).
- ³⁰⁹ SMLA kh/SML tntkrt 1956 – 1957 – 1974. Matkavuorokausia ei ole tilastoitu liiton toimintakertomuksiin. Neuvontakertoja ei enää tilastoitu 1971 - 1974.
- ³¹⁰ SMLA kh tntkrt 1958–59 sekä Osmä 1958–59, 161–164 ja tntkrt 1968.
- ³¹¹ SMLA kh tntkrt. Lukuun ei ole otettu varsinaista yliopistollista tai siihen verrattavaa koulutusta eikä liiton tukemia liittojäsenten järjestämiä alueellisia tai paikallisia tilaisuuksia.
- ³¹² SMLA kh tntkrt 1968–74.
- ³¹³ SMLA kh tntkrt 1968.
- ³¹⁴ SMLA kh tntkrt 1970, 1972 ja 1973. Vaasan kurssi oli Pohjanmaan ruotsinkieliselle museoväelle.
- ³¹⁵ SML tied 2.1973 ”Museoliiton 50-vuotisjuhla kokous ja museopäivät Helsingissä 14.–16.4.1973”; kirje opetusministeriölle 14.12.1973. Opetusministeriön museoasiain neuvottelukunnan aloitteesta 1986 asettaman Museoalan harjoittelutyöryhmän muistio valmistui 1987, mutta alan harjoittelujärjestelmää ei luotu.
- ³¹⁶ SMLA kh tntkrt 1965–68, 1973 ja 1974 ja SML tied 4.1973 ”Opiskelijoiden museoseminaari Helsingissä 17.–18.11.1973”.
- ³¹⁷ SMLA kh tntkrt 1968.
- ³¹⁸ Komiteanmietintö 1974:122.
- ³¹⁹ Ylikangas 1990, 85–87 ja Tuomikoski-Leskelä 1977, 43. Urheilujärjestöjen omistama Oy Tippaustoimisto Ab:n nimi muutettiin 1941 Oy Veikkaustoimisto Ab:ksi ja 1971 (jolloin lottokin alkoi) Oy Veikkaus Ab:ksi. Asetuksella 364/1953 urheilun osuus vähennettiin 70 %:iin ja kehitys oli seuraava: 470/1956 60 %, 498/1966 55 %, 567/1968 50 %, 724/1973 45 %: ja 725/82 36.6%.
- ³²⁰ Opetusministeriö sai veikkausvaroista vuodesta 1954 lähtien huomattavan erittelemättömän kokonaisuuden, jonka synnyn taustoja ja jakoa ei käsitellä yksityiskohtaisesti ministeriön historiassa, mutta Autio toteaa (1990, 468) veikkausvarojen merkityksestä, että ”Ilman niitä ei sivistystyön voimallinen tukeminen ja tasapainoinen kasvu olisi ollut mahdollinen.”
- ³²¹ Veikkausvoittovaroista jaetut museoiden apurahat ks. Vakkala 1998, 58 - 61.
- ³²² SMLA kh tntkrt 1956 – 1957 – 1974.
- ³²³ SMLA Arpajaiset 1937– 60, kh tntkert 1954–55 ja 1959–60.
- ³²⁴ SMLA kh tntkrt 1956–57 ja 1957 – 1956.
- ³²⁵ SMLA vskok ptk 16.8.1958.
- ³²⁶ SML tied 8.1983, 2 ”Neljäkymmentä vuotta museotyön historiaa”.
- ³²⁷ SMLA kh ptk 12.4.1962.
- ³²⁸ SMLA kh ptk 24.11.1970.
- ³²⁹ SMLA kh ptk 3.4.1970 ja 1.12.1972.
- ³³⁰ SML julk. 12.
- ³³¹ SML julk. 9.
- ³³² SML julk. 11.
- ³³³ SML julk. 10.
- ³³⁴ SMLA kh ptk 12.3.1959.
- ³³⁵ SMLA kh ptk 1.12.1972 ja Salo 1974, 14 - 15 sekä kh ptk 31.8. ja 26.10.1973.
- ³³⁶ AsK 445 ja 446/78.
- ³³⁷ Autio 1993, 311 - 312.
- ³³⁸ AsK 68/95 Laki muinaismuistolain muuttamisesta. Mainitut työryhmät ja toimikunnat olivat: Muinaismuistolakityöryhmä (Komiteanmietintö 1979:12), Arkeologia 2000 toimikunta (Komiteanmietintö 1984:48) ja Alueellisen muinaismuistohallinnon kehittämistoimikunta (Komiteanmietintö 1993:5) ja sitä täydentävä pääjohtaja Liliuksen johtama Lex Archaeologica työryhmä (OPM työryhmä muistio 1994:7).
- ³³⁹ Autio 1993, 315. Valtioneuvoston päätös 404/79.
- ³⁴⁰ AsK 1146/88 ja 625/89.
- ³⁴¹ AsK 119/92.
- ³⁴² AsK 729 ja 1312/92.
- ³⁴³ AsK 1166/96.
- ³⁴⁴ 1984:63 ja 1984:64.
- ³⁴⁵ 1996 12 vuoden opetuksen tulos oli 65 opistoasteen suorittanutta konservaattoa. 1997 kuusi koulutuslinjaa.
- ³⁴⁶ 411 ja 445/86. Ks. Opetusministeriön työryhmien muistioita 1985:1.
- ³⁴⁷ AsK 446/95 ja 1654/95. Tekijänoikeuskomitea asetettiin 1976 ja sen viimeiset eli kuudes osamietintö (Kuvataide ja tekijänoikeus) ja seitsemäs eli päätöskirjelmä valmistuivat 1991 ja 1992 (Komiteanmietintö 1991:33 ja 1992:4).
- ³⁴⁸ Vuonna 1979 kohteiksi oli ICOM:in laajan museomääritelmän mukaisesti hyväksytyt myös eläintarhat ja akvaariot.
- ³⁴⁹ Kasvua rajoitti myös samana pysynyt valtionosuuden piiriin otettujen henkilötyövuosien enimmäismäärä 1020.

- 350 Julius 9.92, 8 Kaavio 14.
- 351 Ks. Drake 1993 ja Sjöstrand 1993.
- 352 Suomen museonjohtajat ry arkisto tntkrt 1985. Vuoden 1985 lopussa yhdistykseen kuuluu 55 jäsentä. Yhdistys rekisteröitiin 23.1.1987.
- 353 Sillanpää 1996.
- 354 SMLA tntkrt 1975.
- 355 SMLA tntkrt 1975 - 1997.
- 356 SMLA kh ptk 15.12.1992.
- 357 SMLA kh 20.1.1978, 25.1.1980, 17.11.1983 ja 9.3.1984.
- 358 SMLA kh 28.11.1986 ja 20.5.1992.
- 359 SMLA kh ptk 19.11.1996.
- 360 Kaikkineen rahastojen varat olivat 1994 330 801 mk (337 417 v:n 1996 mk), 1996 431 776 mk ja 1997 492 494 mk.
- 361 SMLA kh ptk 17.3.1978, vskok ptk 27.5.1978 ja kh ptk 4.3.1981.
- 362 SMLA vskok ptk 16.5.1981, kh ptk 12.6.1981 ja 5.3.1982.
- 363 AsK 503/1989.
- 364 SMLA kh ptk 30.8.1988, 1.3.1989, 22.3.1989 ja 25.5.1989 ja vskok 26.5.1989.
- 365 SMLA kh ptk 29.9.1989, 8.12.1989 ja 24.4.1990 sekä vskok ptk 24.5.1990.
- 366 SMLA Lausunnot. Museoita omistaville kaupungeille, kunnille ja yhdistyksille lähetettiin samaan aikaan 20 ja muille tahoille 14 lausuntoa.
- 367 SMLA kh ptk 25.1.1984: Ensimmäinen neuvottelu käytiin jo 18.1.1984 Museoviraston ja Museopoliittisen yhdistyksen edustajien kanssa. Neuvottelu oli koordinoiva, sillä viimeksi mainittu oli anonut valtion varoja oman lehtensä julkaisemiseen.
- 368 SMLA kh ptk ja SML tntkrt 1975-1997 ja toimielinten ptk:t.
- 369 SMLA strategiakokousten muistiot: 30.11.-1.12.1990 ja 25.1.1991 Espoossa, 27. - 28.3.1992 Vierumäellä, 2. - 3.6.1992 Espoon Korpilammella, 8. - 9.12.1992 ja 2. - 3.6.1993 Helsingin Vuorilahdessa sekä laivakokoukset Helsinki - Tukholma - Helsinki 19. - 21.1.1995, 9. - 11.1.1997 ja 22.1.1998. Korpilammen seminaariyhenteenveto ks. Julius 11.92. Mainittuja Museoliiton sidosryhmiä olivat muun muassa opetusministeriö, Museovirasto, näihin aikoihin nimetyt valtakunnalliset keskusmuseot, Suomen kotiseutuliitto ja Matkailun edistämiskeskus. Uuteen suunnanmäärittelyyn liittyivät myös liiton hallituksen ja Museoviraston johtoryhmän neuvottelut 2.4.1993 ja 6.3.1998 sekä Kaupunkioipiston vuosina 1992 - 1993 järjestämä kolmiosainen museoiden kehittämisseminaari.
- 370 SMLA vskok ptk 9.5.1991 Liiton käytännön mukaan Pelttarin tilalle jäljelle jääneelle hallituksen jäsenen yhdelle toimikaudelle valittiin Marja-Liisa Rönkkö, joka valittiin seuraavan vuoden vuosikokouksessa erovuoroisena uudelleen ”toiselle” kolmivuotiskaudelle.
- 371 SMLA (kh) tntkrt 1975-97 ja kutsu museopäiville 1998.
- 372 SMLA kh ptk 29.8.1975.
- 373 SML julk. 14.
- 374 SML julk. 17, 19, 21, 23 ja 25.
- 375 Tekniikan museotoimen työryhmä 1975: pj Eino Kajaste, siht Jorma Heinonen ja Veikko Härmälä; Taidemuseovaliokunta 1977: pj Erik Bergh, vpj Tuula Arkio, siht Anja-Tuulikki Huovinen, Anneli Ilmonen, Eini Karjalainen ja Maritta Kirjavainen; Luonnontieteellisten museoiden valiokunta 1992: pj Ilkka Kukkonen, Heli Alanne, Eino Erkinaro, Ilpo Haahtela, Martti Lehtinen, Terttu Lempiäinen ja Mikko Raatikainen.
- 376 SMLA kh ptk 16.5.1975 ja vskok ptk 17.5.1975.
- 377 SMLA toimintakertomukset 1975 -1997.
- 378 SMLA Museoliiton ja Museoviraston ehdotuskirje työvoimaministerille ja kulttuuriministerille 14.12.1995.
- 379 SMLA tntkrt 1996 ja 1997 sekä viestintiedote 2.6.1998.
- 380 Heinonen 1975.
- 381 SMLA kh tntkrt 1976.
- 382 SML tied 1.1981, 21-22.
- 383 SMLA kh tntkert 1981 ja 1982, SML tied 5.1982, ”Museologian arvosanaopetuksen sisältö”.
- 384 Suomen museoliitto tiedottaa 2. 1983.
- 385 Ks. Museo 3/1984 ja Vilkuna 1993.
- 386 Vilkuna 1990 ja 1996.
- 387 SML julk. 34 ja 42.
- 388 Saressalo 1982. Helmisen esitelmä julkaistiin vuonna 1945 liiton lehdessä Museoliitto Museiförbundet N:o 3-4 1945, 33-40.
- 389 SMLA kannanotto 25.4.1996.
- 390 Tämän luvun tiedot: SMLA Aktikokonaisuus Čilgetus Kiertonäyttelyt 1966 - 1982 ja J. V. Snellmanin näyttely 1980-82.
- 391 SMLA Keskuskortistointi 1967-78, kh ptk 8.9. ja 10.12.1976.
- 392 SMLA kh ptk 11.11.1977.
- 393 SMLA kh tntkrt 1967-76.
- 394 SML julk. 35.

- ³⁹⁵ SMLA kh tnkr 1978–81.
- ³⁹⁶ Vuonna 1994 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Elias, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen Kieliposti ja Suomen kotiseutuliiton Kotiseutu yhdistyivät suomalaiseksi kulttuurilehti Hiidenkiveksi.
- ³⁹⁷ SMLA kh 5.11. ja 4.12.1980, 6.9.1984, 25.5.1989 ja 25.11.1993.
- ³⁹⁸ SML julk. 10.
- ³⁹⁹ SML julk. 13.
- ⁴⁰⁰ SMLA kh 4.3.1981.
- ⁴⁰¹ SML julk. 16, 31, 36 ja 43.
- ⁴⁰² SML julk. 41.
- ⁴⁰³ SMLA kh 31.1.1986.
- ⁴⁰⁴ SMLA kh 22.3. ja 25.5.1989. Liitto osallistui myös itsenäisyyden juhluvuonna 1992 Museoasiain neuvottelukunnan tilaaman Ugh ja Pam -museovideon kustannuksiin. Kh 20.5.1992 ja 16.2.1993.
- ⁴⁰⁵ SMLA kh 25.10.1991 ja 9.9.1993 sekä Julius 1/1998 ja 2/1998.
- ⁴⁰⁶ Julius 1/1998 ja 6/1988.
- ⁴⁰⁷ SML julk. 29.
- ⁴⁰⁸ SMLA kh 4.12.1981 ja 20.1.1983. Ao. tutkimus, 11 ja 76.
- ⁴⁰⁹ SMLA kh 27.3. ja 8.8.1991. Ao. tutkimus, 71.
- ⁴¹⁰ Julius 9.92.
- ⁴¹¹ SMLA h ptk 21.1.1994.
- ⁴¹² HRAF:n järjestelmä on Outline of Cultural Materials ("Outline"). Museovirasto julkaisi 1996 muokatus käännöksen Outlinen viidennestä, 1987 uudistetusta painoksesta (Kulttuuriaineiston luokitus – Outline of Cultural Materials) sekä 1997 teoksen Museoalan asiasanasto.
- ⁴¹³ SMLA kh ptk 16.8.1982 ja ICOM Suomen osasto ry:n toimintakertomus 1982.
- ⁴¹⁴ SMLA kh ptk 13.12.1985.
- ⁴¹⁵ SMLA kh ptk 19.5.1988 ja 2.4.1993.
- ⁴¹⁶ Osuuden kalustotiedot perustuvat: SMLA Kalustoluettelo 1954-1985 (sininen vihko) ja sen jälkeiseen kalustokirjanpitoon.
- ⁴¹⁷ SMLA Kalustoluettelo 1954 - 1985 (sininen vihko).
- ⁴¹⁸ Vuoden 1986 jälkeiset kalustoinvestointien tiedot perustuvat toimiston ja hallituksen käyttöön laadittuun vuosittaiseen "epäviralliseen" seurantasi-vuun.
- ⁴¹⁹ SMLA kh ptk 16.5. ja 7.11.1975 sekä 5.3.1976.
- ⁴²⁰ SMLA kh ptk 3.6.1977 ja 2.4.1980 sekä kansio Huomionosoitukset.
- ⁴²¹ SMLA kh ptk 25.11.1993 ja 4.3.1994 sekä kansio Suomen museoliiton ansiomerkit 1995– . Liiton merkeissä M:n "jalkojen" leveys on rintaneulassa 8 mm, ansiomerkissä 10 mm ja emaloiduissa 12 mm.
- ⁴²² SMLA kh ptk 9.5.1985. Jäsen Jouko Heinosen ehdotuksesta kunniamerkkejä anottiin Olli Valkoselle ja Markku Lahdelle. Kh ptk 18.6.1987 ja kansio Huomionosoitukset.
- ⁴²³ SMLA kh ptk 8.3.1985 ja 28.11.1986 sekä kansio Huomionosoitukset. Museoneuvoksen arvonimen arvo oli 20 000 markkaa.
- ⁴²⁴ SMLA vskok ptk 16.4.1977.
- ⁴²⁵ SMLA kh ptk 21.8.1990 ja 25.11.1993.
- ⁴²⁶ SMLA kh ptk 9.9.1993 ja h ptk 14.12.1994. Edustajat olivat liiton pääsihteeri Anja-Tuulikki Huovinen ja hallituksen jäsen, ylijohtaja Marja-Liisa Rönkkö.
- ⁴²⁷ SMLA h ptk 14.12.1994.
- ⁴²⁸ Sjöberg-Pietarinen 1997, 6–7. Hän on nimennyt polvet: samlarna, förvaltarna och förmedlarna. Drake 1994.
- ⁴²⁹ Ailio 1923, 19.

Lähteet

Lyhenteet

Analecta	Analecta Archæologica Fennica (muinais-tieteellisen toimikunnan vuosikertomukset)
AsK	Asetuskokoelma
h	hallitus
kh	keskushallitus
liitto	Suomen museoliitto
M & M	Museoliitto Museiförbundet (Suomen museoliiton lehti)
mttmk	muinaistieteellinen toimikunta
MVA	Museoviraston arkisto
siht	sihteeri
SMLA	Suomen museoliiton arkisto
SML tied	Suomen museoliitto tiedottaa (lehti)
opm	opetusministeriö
pj	puheenjohtaja
ptk	pöytäkirja
tntkrt	toimintakertomus
toimikunta	muinaistieteellinen toimikunta
vpj	varapuheenjohtaja
vskrt	vuosikertomus
vskok	vuosikokous

Arkistot

Helsingin yliopiston arkisto
 Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen käsityönopettajan koulutuslinjan arkisto, Helsinki
 Kuopion kulttuurihistoriallisen museon arkisto
 Museoviraston arkisto (MVA), Helsinki
 Pohjois-Karjalan museon arkisto, Joensuu
 Suomen museoliiton arkisto (SMLA), Helsinki
 Suomen museonjohtajat ry arkisto, Helsinki
 Turun kaupungin tietopalveluosasto (kaupunginarkisto), Turku
 Turun kaupungin historiallisen museon johtokunnan arkisto (TKHMJ)
 Valtion taidemuseon arkisto, Helsinki
 Suomen Taideakatemian hallituksen pöytäkirjat

Opinnäytteet

Matikainen, Tiina. Historiallis-kansatieteellinen museo Kuopion Isänmaallisen Seuran toiminnassa vuosina 1884-1966. Jyväskylän yliopiston Suomen historian Pro gradu 1990.
 Vakkala, Pirjo. Suomen museoliiton jakama rahoitus Suomen museoille 1927--1974. Jyväskylän yliopiston Suomen historian Pro gradu 1998.

Lehdet

Helsingin Sanomat 30.11.1955. Lehtori Jul. Finnberg kuollut.
 Björkstrand, Gustav. Suomen museoliitto kehittyvän museolaitoksen keskusjärjestönä. Suomen museoliitto tiedottaa 1.1983.
 Drake, Knut. Farväl till MUPO – leve museipolitiiken. Museopolitiikka 1.93.
 Drake, Knut. Muumiosta mediatyöntekijäksi. Museo 4/94.
 Ehrström, Tuomas. PKL – Suomen osasto 25 v. Lyhyt katsaus historiaan. Konservattoriiliiton lehti No 17 helmikuu 1988.
 Heinonen, Jorma. Suomen museoliiton 1927–1974 jakamien apurahojen heijastuminen museopolitiikassa. Suomen museoliitto tiedottaa 5.1980.
 Heinonen, Jorma. Museopolitiikkaa 1960-luvulla kahden esimerkin valaisemana. Suomen museoliitto tiedottaa 1.1982.
 Heinonen, Jorma. In memoriam Niilo Valonen. Suomen museoliitto tiedottaa 2.1983
 Heinonen, Riitta. Kyselylistalla Museoliitto. Suomen museoliitto tiedottaa 2.1974.
 Heinonen, Riitta. Kyselylistalla Museoliitto (jatk.). Suomen museoliitto tiedottaa 3.1974.
 Huhtamäki, Ulla. Keinusaaren kruununmakasiinit. Museo 2.1998.
 Huovinen, Anja-Tuulikki. Ajan saatossa. Museo 1/88.
 Härö, Elias. Esko Järventaus. Museo 1/91.
 Saressalo, Lassi. Folkloristiikkako museoaineeksi?

Museopolitiikka 1.82.
 Sillanpää, Pirkko. 10-vuotias AMA. AMA 1985–1995 (1996).
 Sjöstrand, Peter. Erään yhdistyksen vaiheista. Museopolitiikka 1.93.
 Tamminen, Marketta: Fil. tri h.c. Marta Hirn 1903–1995. Museo 3/95.
 Valkonen, Olli. In memoriam Aune Lindström 29.1.1901–24.3.1984. Museo 3.1984.
 Valonen, Niilo. Pääsihteeri Riitta Heinonen. Suomen museoliitto tiedottaa 1.1980.
 Vilkuna, Janne. Julius Ailion muinaistieteelliset tutkimukset. Sosialistinen aikakauslehti 1/1978.
 Vilkuna, Janne. Museoalan pohjoismaista täydennyskoulutusta käsittelevä konferenssi Lillehammerissa 22.–24.11.1989. Museo 1/90.
 Vilkuna, Janne. Hei, me lennetään! Yhteispohjoismainen argumentointikurssi
 ”Kuinka ’myyn’ museoni parhaalla mahdollisella tavalla?” Museo 4 1996.
 Ylä-Vuoksi 16.9.1960 ”Valtakunnalliset taidemuseopäivät lauantaina ja sunnuntaina Imatralla”.

Kirjallisuus

- Aaltonen, Matti & Lahtonen, Hannu & Nieminen, Heikki (toim.). Kotiseutu koko elämä, Esko Aaltosen neljä elämäntyötä 1893–1966. Forssa 1993.
 Ailio, Julius. Esihistoriallisia tutkimustehtäviä. Ensimmäiset museopäivät Helsingissä v. 1923. Helsinki 1923.
 Ailio, Julius. Katsaus kulttuurihistoriallisten museoidemme syntyyn ja kehitykseen. Suomen kulttuurihistorialliset maakunta- ja paikallismuseot. Suomen museoliiton julkaisuja 4. Helsinki 1932.
 Anttila, Veikko, Suomen kotiseuduntutkimus 1894–1920. Kansatieteellinen arkisto 17. Helsinki 1964.
 Appelgren, Arne. Museomiehen käsikirjasto. Kotiseutu 1938.
 Appelgren, Arne. Esa Kahila. Kotiseutu 1940.
 Appelgren-Kivalo, Hj. Landsortmuseerna och Nationalmuseet. Suomen Museo Finskt Museum XVI 1909.
 Arcadius, Kerstin. Museum på svenska. Läns museerna och kulturhistorien. Stockholm 1997.
 Autio, Veli-Matti. Ensimmäisen tasavallan kulttuuripolitiikka 1917–1944 Opetusministeriön historia IV. Järvenpää 1986.
 Autio, Veli-Matti. Suurjärjestelmien aika koittaa 1966–1980 Opetusministeriön historia VI. Helsinki 1993.
 Boström, Berit. Museoalan kirjallisuutta. Osma 1955 (1956).
 Bäckström, Maija-Liisa. Pohjois-Pohjanmaan Museoyhdistys r.y. 1896–1976. Oulu 1976.
 Carpelan, Tor & Tudeer, L. O. Helsingfors universitets lärare och tjänstemän från år 1828 I A-K. Helsingfors 1925.
 Cleve, Nils. Suomen paikallismuseoiden toiminta. Kotiseutu 1938.
 Cleve, Nils. Arne Wilhelm Rancken. Finskt museum 1954.
 Drake, Knut. Menneisyys Nykyisyys Tulevaisuus - Turun kaupungin historiallinen museo – Turun maakuntamuseo 1881–1981. Jyväskylä 1995.
 Edgren, Torsten. Nils Cleve. Finskt Museum 1988.
 Ensimmäiset Museopäivät Helsingissä v. 1923. Helsinki 1923.
 Haavio, Martti. Esko Aaltosen muisto. Kotiseutu 2/1966.
 Halila, Aimo. Väinö Voionmaa. Helsinki 1969.
 Heikinheimo, Ilmari. Suomen elämäkerrasto. Porvoo 1955.
 Heikkilä, Markku. Jälleenrakennuksen ja kasvun kulttuuripolitiikka 1945 - 1965 (luvut VII-X) Opetusministeriön historia V. Pieksämäki 1990.
 Heinonen, Jorma. Om museologi och utbildning för museibranschen. Kontaktstencil nr. 9. (1975)
 Härö, Mikko. Suomen muinaismuistohallinto ja antikvaarinen tutkimus – Muinaistieteellinen toimikunta 1884–1917. Helsinki 1984.
 Ilmonen, Anneli. Tampereen Taideyhdistys ry ja Tampereen taidemuseo 1920–1984. Tampereen taideyhdistys 50 vuotta. Tampere 1984.
 Jaatinen, Toimi. Suomi ja Suomen museot. Osma 1983 (1984).
 Jansson, Sam Owen. Skandinaviska museiförbundet 50 år. Skandinavisk Museumförbund 50 år 1915–1965. København 1965.
 Jokipii, Mauno. C. R. Ehrström – suomalaisuusmies ja museoatteen uranuurtaja. Osma 1962–63 (1964).
 Jääskeläinen, Mauno. Itsenäisyyden ajan eduskunta 1919–1938. Suomen kansanedustuslaitoksen historia VII. Helsinki 1973.
 Kadettiupseerit 1920–1985. Kajaani 1985.
 Kava, Ritva. Emil Cedercreutz – Satakunnan eurooppalainen. Historiallisia tutkimuksia 180. Helsinki 1993.
 Kolmannet museopäivät Tampereella 1930. Helsinki 1931.
 Kontturi, Hulda. Suomen museoliiton kuuluvien paikallismuseoiden toiminnasta vuonna 1940. Kotiseutu 1941.

- Kontturi, Hulda. Suomen Museoliitto. Liittoon kuuluvi-
en paikallismuseoiden toiminnasta v. 1941 ja Vuosiko-
kous. Kotiseutu 1942.
- Kontturi, Hulda. Suomen museoliittoon kuuluvien
paikallismuseoiden toiminnasta v. 1942. Kotiseutu
1943.
- Kontturi, Hulda & Korhonen, Uuno. Sortavalan museon
muistolle. Kotiseutu 1939.
- Kopisto, Aarne. Aarne Äyräpää 21.10.1887–16.6.1971.
Suomen museo 1972
- Kopisto, Sirkka. Suomen kansallismuseo kansallisro-
manttisen kauden rakennusmonumentti. Helsinki
1981.
- Kuka kukin oli 1900–1961. Keuruu 1961.
- Kuvaja, Risto (toim.). Raha-arpajaiset 1926–1976.
Helsinki 1976.
- Kuvataiteilijat 1986. Jyväskylä 1987.
- Laakso, Veikko. Suur-Loimaan historia II. Loimaa 1994.
- Laiho, Antto. Lounais-Hämeen kotiseutu- ja museoyh-
distyksen toiminta v. 1936. Forssa 1937.
- Lindström, Aune. Ateneumin taidemuseo 1863–1963.
Helsinki 1963.
- Linkola, Martti. Niilo Valonen. Suomen museo 1982.
- Lukkarinen, J. Suomen museot – Muinaistieteellis-
kansatieteelliset ja historialliset kokoelmat. *Analecta
archæologica fennica* V. Helsinki 1917.
- Meinander, C. F. Carl Axel Nordman. *Finskt museum
1972* (1973).
- Meinander, C. F. Carl Axel Nordman. *Levnadsteckningar
11. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i
Finland Nr 569*. Helsingfors 1991.
- Mikkola, J. M. & Leinonen, Artturi & Rekola, Sulo
(toim.). Jyväskylän seminaari 1863–1937. Helsinki
1937.
- Mustakallio, Hannu. Maanpakolaisesta Tampereen
ensimmäiseksi kirkkoherraksi. Oulun Diakonissalai-
toksen tieteellisiä julkaisuja 1. Saarijärvi 1998.
- Myllyntaus, Timo. Suomen talouspolitiikka ja valtionta-
lous 1809–1860. Suomen taloushistoria 1. Helsinki
1980.
- Neljännet museopäivät Viipurissa 1934. Helsinki 1935.
- Niiranen, Timo. Axel Olai Heikel Suomalais-ugrilaisen
kansatieteen ja arkeologian tutkija. Snellman-
instituutin julkaisuja 4. Kuopio 1987.
- Nikander, Gabriel. Julius Finnberg in memoriam. Turun
kaupungin historiallinen museo vuosijulkaisu 10
1955.
- Nordman, C. A. Suomen museoliitto 20-vuotias.
Kotiseutu 1943.
- Nordman, C. A. Gabriel Engberg. Museoliitto Museiför-
bundet N:o 1–2 1953.
- Nordman, C. A. Ehdotus muinaismuistolainsäädännön
uusimiseksi. Osma 1954 (1955).
- Nordman, C. A. Maakunta-arkeologeja koskeva suunni-
telma. Osma 1955 (1956).
- Pettersson, Lars. Carl Axel Nordman. Suomen museo
1973.
- Raatikainen, Mikko. Luonnontieteellisten museopäivien
historiaa ja aikaansaannoksia. Kohti kokonaisvaltaista
museota. Turun maakuntamuseo monisteita 10.
Saarijärvi 1997.
- Rinta-Tassi, Osmo. Keski-Suomen museon viisi vuosi-
kymmentä. Keski-Suomi 17. Saarijärvi 1982.
- Saarinen, Ritva. Museonjohtaja Sirkka Valjakka in
memoriam. Keski-Suomen museo Kertomus 66.
toimintavuodelta 1996. s.a.
- Salminen, Timo. Suomalaisuuden asialla – Muinaistie-
teen yliopisto-opetuksen syntyvaiheet n. 1877 - 1923.
Helsinki Papers in Archaeology No. 6 1993.
- Salo, Unto. Vaikutelmia Ruotsin museolaitoksesta. Osma
1956 (1957).
- Salo, Unto. Suomen Museoliiton 50-vuotistaipaleelta.
Suomen Museoliiton julkaisuja 11. Helsinki 1974.
- Salo, Unto. Riitta Heinonen. Suomen Museo 1980.
- Sarasmo, Esko. Suomen koulumuseo Tampereella. Osma
1960–61 (1961).
- Seppälä, Felix. A. Th. Böök. Suomen museo 1943.
- Seppälä, Felix. Museoiden ja kuntien taloudelliset
suhteet. Osma 1954 (1955).
- Schvindt, Th. & Sirelius, U. T. Suomen ylioppilasosakun-
tain kansatieteellinen museo vv. 1876–1893. SMYA–
FFT XXXIII. Hämeenlinna 1922.
- Sjöberg-Pietarinen, Solveig. Kvinna i museivärlden – En
studie i Irja Sahlbergs museisyn. *Etnologiska institu-
tionen vid Åbo Akademi Rapport* 7. Åbo 1997.
- Sola, Solmu & Tudeer, L. O. Helsingfors universitets
lärare och tjänstemän från år 1828. Supplement till
slutet av år 1938. I A - K. Helsingfors 1940.
- Storå, Nils. Museimannen Lars Wilhelm Fagerlund.
Åländsk Odling. Årsbok 1980.
- Storå, Nils. Arne Appelgren 1902–1991. *Budkavlen* 1991.
- Suomen itsenäisyysjuhluvuoden 1967 neuvottelukunnan
toimintakertomus. Helsinki 1968.
- Suomen kirkonarkistojen mikrofilmien luettelo. Valtion-
arkiston julkaisuja 4. Helsinki 1973.
- Suomen museoliiton 18. vuosikokous. Kotiseutu 1941.
- Suomen museoliiton 20. vuosikokous. Kotiseutu 1943.
(Tallgren, A. M.). Viimekeväisen museokomitean

- pöytäkirja. Kotiseutu 1910.
- Tallgren, A. M. Suomen historiallisista paikallismuseoista. Suomen maaseutumuseoita (toim. Tallgren, A.M. ja Virtanen, E.A.). Jyväskylä 1920
- Tallgren, A. M. Museomiehen työpöydältä (Kirjoitelmia muinaistieteellisen ja antikvaarisen harrastusten historiasta Suomessa). Helsinki 1924.
- Tallgren, A. M. ja Virtanen, E. A. (toim.). Suomen maaseutumuseoita. Jyväskylä 1920.
- Tanskanen, Leila & Puhakainen, Päiviö (toim.). Työväen akatemia, Opisto ja opiskelijat 1924–84. Helsinki 1984.
- Teerijoki, Ilkka. Nälkävuosien turva. Pitäjänmakasiinit Suomessa 1700-luvulla. Historiallisia tutkimuksia 175. Tampere 1993.
- Toiset museopäivät Turussa 1926. Helsinki 1927.
- Tuomikoski-Leskelä, Paula. Taide ja politiikka. Kansanedustajalaitoksen suhtautuminen taiteen edistämiseen Suomessa. Historiallisia Tutkimuksia 103 (1977).
- Tuominen, Uno. Suomen alkoholipolitiikan historia. Alkoholikysymys Vol. 49:1–2. 1981.
- Uola, Mikko (toim.). Hämeenlinnan lyseo 1873–1972. Hämeenlinna 1973.
- Vihola, Teppo. Sumiaisten kunnalliselämä. Sumiaisten kirja (toim. Heli Jokipii). Jyväskylä 1978.
- Viidennet museopäivät Kuopiossa 1938. Helsinki 1939.
- Vilkuna, Janne. Museologi i Finland. Nordisk Museologi 1993.1.
- Vilkuna, Kustaa. Perustetaanko paikallismuseoita liikaa? Kotiseutu 1968.
- Virtamaa, A. (toim.) Vuosisata käsityöopetusta 1881–1981. Helsinki 1980.
- Virtanen, E. A. In memoriam Gabriel Nikander. Osma 1960–1961 (1961).
- Vuoristo, Osmo. Jorma Heinonen. Suomen Museo 1988. (Yli-Hakola, Aila). Museoalan ammattiliitto – Museifackförbundet r.y. 1969 - 1979. s.a. ("1979").
- Ylikangas, Heikki. Markat miljooniksi – Puoli vuosisataa suomalaista veikkausta. Jyväskylä 1990.
- Äyräpää, Aarne. Julius Ailio. Suomen museo XL 1933.
- Äyräpää, Aarne. Matti Kauppinen. Suomen museo XLIII 1936.
- Äyräpää, Aarne. Perustetaanko pikkumuseoita liikaa? Kotiseutu 1938.
- Äyräpää, Aarne. Hjalmar Appelgren-Kivalo. Suomen museo XLV 1938.
- Äyräpää, Aarne. Puhe A. M. Tallgrenin muistolle. Suomen museo LII 1945.

Liitteet

1. Kansallismuseossa 8.– 9.1.1923 pidettyjen ensimmäisten museopäivien osanottajat*

Ailio, Julius, tohtori, Kansallismuseo
 Alopaeus, Laura, rouva, Sortavalan museo
 Alopaeus, Toini, neiti
 Appelberg, K.E., rautatien virkamies, Lappeenrannan
 Savupirttimuseo
 Appelgren-Kivalo, Hj., valtionarkeologi, Kansallismuseo
 Arostö, I. H., herra
 Berg, Anna, rouva, Helsinki
 Bergman, K. E. A., asemapäällikkö, Elisenvaara
 Brander, Anna-Liisa, rouva, Helsinki
 Böök, A. Th., lehtori, Hämeenlinnan museo
 Cederhvarf, Björn, maisteri, Helsinki
 Donner, Harry, ylioppilas, Helsinki
 Enberg, Gabr., taiteilija, Hämeen museo
 Europaeus, Aarne, maisteri, Kansallismuseo
 Finnberg, Jul., lehtori, Turun historiallinen museo
 Grotenfelt-Hougborg, Aina, rouva, Helsinki
 Hackman, Alfred, tohtori, Kansallismuseo
 Heikel, Axel O., professori, Kansallismuseo
 Hirn, Yrjö, professori, Helsinki
 Hirn, Marta, neiti, Helsinki
 Idestam, Leonard, oikeusraatimies, Hämeenlinnan
 museo
 Itkonen, T. I., tohtori, Kansallismuseo
 Jaakkola, K., tohtori, Hämeen museo
 Kampman, Matti, maisteri, Kansallismuseo
 Kauppinen, Matti, opettaja, Satakunnan museo
 Karttunen, K. I., tohtori, Mikkelin museo
 von Konow, Walter, maisteri, Turun historiallinen museo
 Könönen, Aulis V.A., Pohjois-Karjalan museo
 Lagus, F. H. B., lehtori, Rauman museo
 Laiho, Antto, maisteri, Mustialan museo
 Meinander, K. K., tohtori, Kansallismuseo
 Meurman, Jalmari, kunnallisneuvos, Hämeen museo
 Nordman, C. A., tohtori, Kansallismuseo

Paatola, Toivo, arkkitehti, Hämeen museo
 Paulaharju, Jenny, rouva, Oulun museo
 Paulaharju, Samuli, opettaja, Oulun museo
 Pietikäinen, Karl, opettaja, Iisalmi
 Pälsi, Sakari, tohtori, Kansallismuseo
 Rancken, A. W., arkkitehti, Kansallismuseo
 Roos, Evert, taiteilija, Porvoon museo
 Routu, Bernhard, asioitsija, Ruokolahti, Imatra
 Sippola, Ilmari, pankinjohtaja, Lohjan museo
 Sirelius, U. T., professori, Kansallismuseo
 Suominen, Jalmari, Naantalın museo
 Sund, Viktor, Pietarsaaren museo
 Sundvall, M., Tammisaaren museo
 Tammelander, Axel, pankinjohtaja, Hämeen museo
 Tapola, Antti, Kotiteollisuusyhdistyksen sihteeri,
 Ilmajoen museo
 Tapola, Laura, rouva, Ilmajoki
 Vahter, Tyyni, maisteri, Kansallismuseo
 Wessman, W. E. V., maisteri, Tammisaaren museo
 Westerlund, S. A., rehtori, Oulun museo

* Listassa ei ole kaikkia, ei esim. A. O. Väisästä, joka esitelmöikin. Osa osallistujista eli Kansallismuseossa työskentelevä ”nuorempi väki” lienee määrätty paikalle. Heihin kuului mm. 19-vuotias Marta Hirn, joka oli juuri viikkoa aiemmin tullut töihin Kansallismuseoon ja joka kutsuttiin 1983 Suomen museoliiton kunniajäseneksi. Ks. Tamminen 1985.

2. Suomen museoliiton säännöt 1923

Oheiset säännöt on painettu Forssassa 1944 Forssan Kirjapaino Oy:ssä. Ne ovat samat kuin ne, jotka painettiin sekä suomeksi että ruotsiksi Hämeenlinnassa 1924 Arvi A. Karisto Osakeyhtiön Kirjapainossa, mutta joista on liiton arkistossa vain korjausmerkinnöin varustetut korrehtuurivedokset.

SUOMEN MUSEOLIITTO R.Y. SÄÄNNÖT

hyväksytty perustavassa kokouksessa Kansallismuseossa 30 p. syysk. 1923,
rekisteröity n:olla 8960 9 p. tammik. 1924.

1 §.

Suomen Museoliiton tarkoituksena on olla kulttuuri-historiallisten museoiden ja museoseurain ynnä muiden niiden toimihenkilöiden ja harrastajain välisenä yhdyssiteenä sekä edistää niiden pyrintöjä ja valvoa niiden yhteisiä etuja.

2 §.

Tarkoitustaan pyrkii liitto toteuttamaan:

- a) työskentelemällä kulttuurimuistojen suojelemiseksi, keräämiseksi, ynnä säilyttämiseksi ja niin paikallisen kuin koko maan kulttuurikehityksen selvittämiseksi julkaisujen, lentolehtisten ja sanomalehdistön avulla, kokousten ja retkeilyjen toimeenpanemisella, kurssien järjestämisellä, neuvojen antamisella y.m. sopivilla keinoille.
- b) kehittämällä yhteistoimintaa eri museoiden välillä ja edistämällä niiden käytännöllistä ja tieteellistä toimintaa.
- c) valvomalla ja tukemalla liittoon kuuluvain museoiden taloudellista asemaa, m.m. ottaen vastaan lahjoituksia ja testamentteja y.m. tavoin.
- d) edistämällä museoseurain ja museoiden kannatus-yhdistysten muodostamista.

3 §.

Liittoon otetaan jäseniksi:

- a) Liittojäseneksi jokainen Suomessa toimiva kulttuurihistoriallista museota omistava yhdistys tai sellaista museota laillisesti edustava lauta- tai johtokunta, joka sitä liiton Keskushallitukselta anoo ja siten sitoutuu

noudattamaan liiton sääntöjä sekä suorittaa säädetyin vuosimaksun.

Anomukseen on liitettävä tarpeelliset tiedot liittojäseneksi pyrkijän kotipaikasta, perustamisesta, toiminnasta y.m.s.

b) Kannattavaksi jäseneksi jokainen henkilö tai yhdistys tai jonkun laitoksen laillinen edustaja, joka harrastaa liiton pyrintöjä ja kerta kaikkiaan tahi vuosittain suorittaa liittokokouksen määräämän maksun.

c) Kunniajäseneksi henkilö, jonka Keskushallituksen ehdotuksesta liiton vuosikokous on siksi kutsunut hänen liiton pyrintöjä kohtaan osoittamainsa ansioiden tai muuten tunnustettavan harrastuksen vuoksi.

4 §.

Liittojäsenen, joka aikoo liitosta luopua, ilmoittakoon siitä Keskushallitukselle kaksi kuukautta enne vuoden loppua.

Jäsen voidaan erottaa liitosta Keskushallituksen ehdotuksesta liiton vuosikokouksessa.

5 §.

Liiton viralliset kielet ovat suomi ja ruotsi. Kaikissa virallisissa tiedonannoissa käytetään molempia kieliä. Saapuneisiin kirjelmiin vastataan sillä kielellä, millä ne on tehty.

6 §.

Liiton kotipaikka on Helsingin kaupunki.

7 §.

Liiton asioita hoitaa Keskushallitus, joka samalla on liiton toimeenpaneva viranomainen ja jolla siinä suhteessa on laillinen asiamies- ja edustus-oikeus. Keskushallituksen puheenjohtaja, tahi hänen estyneenä ollessaan varapuheenjohtaja, ja sihteeri allekirjoittavat lähetettävät kirjelmät kuin myös sitoumukset, merkiten yhdistyksen täyden nimen.

8 §.

Keskushallituksen jäsenet ja varajäsenet valitaan vuosikokouksessa kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

9 §.

Keskushallitukseen kuuluu viisi jäsentä, jotka keskuudestaan valitsevat puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan sekä ottavat muut toimihenkilöt ja tarpeen vaatiessa apulaisia.

- 10 §.
Puheenjohtaja huolehtii juoksevista asioista, vastaan ottaa kirjeet ja lähetykset, allekirjoittaa, sihteerin kanssa, lähetettävät kirjelmät sekä kokoonkutsuu Keskushallituksen niin usein kuin tarpeellista on. Sihteeri pitää pöytäkirjaa Keskushallituksen kokouksissa, laatii vuosikertomukset niihin kuuluvine selontekoineen, hoitaa kirjeenvaihdon, arkiston ja kirjaston, pitää jäsenluetteloa, sekä suorittaa muut Keskushallituksen hänelle antamat tehtävät. Rahastonhoitaja hoitaa liiton tilit ja rahavarat. Sihteeriksi ja rahastonhoitajaksi voidaan valita muukin henkilö kuin Keskushallituksen jäsen.
- 11 §.
Keskushallitus on päätösvaltainen kolmen jäsenen läsnäollessa, niihin luettuna puheenjohtaja tai hänen ollessaan estyneenä varapuheenjohtaja.
- 12 §.
Keskushallituksen tehtävä on:
1) huolehtia liiton asioista ja omaisuudesta, edistää ja valvoa sen etuja sekä avustaa liiton jäseniä neuvoilla, ohjeilla y.m. tavalla.
2) ottaa jäseniä liittoon.
3) vuosittain tehdä selonteko liittojäsenten museotoiminnasta edellisenä vuotena niiden kertomusten pohjalla, joita nämä ovat velvollisia sitä varten lähettämään Keskushallitukselle ennen maaliskuun loppua.
4) jättää vuosikokoukselle edellämainittu selonteko ja kertomus omasta toiminnastaan edellisenä vuotena sekä tilintarkastajain lausunto.
5) valmistaa muutkin vuosikokouksessa esitettävät asiat sekä vastata sen päätöksen toimeenpanemisesta.
6) valita liiton toimihenkilöt ja määrätä niiden palkkiot, mikäli niitä ei ole vuosikokouksessa määrätty.
- 13 §.
Liiton tilit päätetään kalenterivuositain ja ovat ne ennen helmikuun loppua jätettävät tilintarkastajille, joiden kertomus on jätettävä Keskushallitukselle ennen maaliskuun loppua.
- 14 §.
Vuosikokouksessa, joka pidetään huhtikuun ensimmäisen ja lokakuun 31 päivän välisenä aikana paikalla, jonka edellinen vuosikokous on määrännyt, käsitellään seuraavat asiat:
1) valitaan kokouksen puheenjohtaja, joka ottaa kokouksen sihteerin tai sihteerit.
2) esitetään Keskushallituksen vuosikertomus.
3) esitetään tilintarkastajien lausunto ja päätetään tilinpäätöksen vahvistamisesta.
4) päätetään vastuuvapauden myöntämisestä Keskushallitukselle ja rahastonhoitajalle.
5) hyväksytään talousarvio.
6) esitetään Keskushallituksen tai jäsenten tekemät ehdotukset; jälkimmäiset ovat jätettävät Keskushallitukselle kahta viikkoa ennen vuosikokousta.
7) määrätään liittojäsenen vuosimaksut sekä näiden perusteet siten, että maksut ovat suhteellisia liittojäsenten omistamain tai edustamain museoiden suuruuteen ja taloudelliseen asemaan katsoen.
8) määrätään kannattavain jäsenten vuosimaksut tahi kertakaikkiset maksut.
9) päätetään kunniajäsenen kutsumisesta, mihin vaaditaan vähintään 3/4 annetuista äänistä.
10) määrätään Keskushallituksen jäsenille ja tilintarkastajille tuleva korvaus.
11) määrätään seuraavan vuoden vuosikokouksen paikka sekä tarpeen vaatiessa valitaan kolmimiehinen paikallistoimikunta, jonka tehtävänä on valmistaa ainakin ajoittain pidettäviä Museopäiviä.
12) valitaan tarpeen vaatiessa Keskushallituksen vakinaiset ja varajäsenet.
13) valitaan kuluvan vuoden tilejä varten kaksi tilintarkastajaa ja kaksi varatilintarkastajaa.
14) valitaan vuosikokouksen pöytäkirjantarkastajat.
15) suoritetaan yleinen Museopäiväin ohjelma esitelmineen, keskusteluneen, museokäynteineen, retkeilyineen j.n.e., mikäli sellainen on valmistettuna.
- 15 §.
Vuosikokouksesta ilmoitetaan jäsenille kiertokirjeellä, jotka lähetetään vähintään kuukautta ennen kokousta. Siihen saa kukin liittojäsen lähettää yhden tai useampia edustajia.
Kokouksen päätökset ja vaalit määrää, paitsi kunniajäsenen vaalissa ja seuraavissa pykälissä mainituissa asioissa, yksinkertainen äänten enemmistö. Vaalit toimitetaan huutoäänestyksellä tai, jos niin vaaditaan, suljetuin lipuin; päätökset tehdään huuto- tai nimiaäänestyksellä.
Liittojäsenten edustajilla ja kaikilla muilla jäsenillä on vuosikokouksessa puhe- ja äänivalta; kuitenkin saavat liittojäsenen maksuja ja rahallista avustusta koskevain päätösten tekoon ottaa osaa vain liittojäsenet, kukin korkeintaan kolmen edustajan kautta, liittojäsenmaksujen suhteellisuuden mukaan.
- 16 §.
Keskushallituksella on oikeus kutsua liitto ylimääräi-

seen kokoukseen, jos se katsoo siihen syytä olevan. Keskushallitus on velvollinen kutsumaan kokoon tällaisen kokouksen, jos vähintään viisi liittojäsentä sitä kirjallisesti pyytää.

Ylimääräinen kokous kutsutaan kokoon samalla tavalla kuin vuosikokouskin ja käsitellään siinä ainoastaan ne asiat, jotka on kutsukirjeessä mainittu. Muista kokouksista annetaan jäsenille tiedoksi kiertokirjeellä.

17 §.

Päätös näiden sääntöjen muuttamisesta voidaan tehdä vuosikokouksessa ja siihen vaaditaan 2/3 annetuista äänistä.

18 §.

Liiton lakkauttamisesta ja sen omaisuuden käyttämisestä museo- tahi muun kulttuuriamatteen hyväksi päätetään samoin kuin sääntöjen muutoksesta, mutta tulee silloin olla edustettuna vähintään 2/3 liittojäsenistä.

3. Suomen museoliiton ensimmäiseen vuosikokoukseen 18.5.1924 mennessä ilmoittautuneet liittojäseneet ja kannattavat jäsenet

Lähde: Liittojäseneet SMLA vsk ptk 18.5.1924 liite
"Kertomus Suomen Museoliiton väliaikaisen keskushalli-
tuksen toiminnasta 18 p:ään Toukokuuta 1924" ja
kannattavat jäsenet SMLA kh ptk 18.5.1924.

3 §

"... a) Liittojäseneeksi jokainen Suomessa toimiva
kulttuurihistoriallista museota omistava yhdistys tai
sellaista museota laillisesti edustava lauta- tai johto-
kunta, joka sitä liiton Keskushallitukselta anoo ja siten
sitoutuu noudattamaan liiton sääntöjä sekä suorittaa
säädetyn vuosimaksun.
Anomukseen on liitettävä tarpeelliset tiedot liittojäsene-
neksi pyrkijän kotipaikasta, perustamisesta, toimin-
nasta y.m.s."

Haminan kaupungin museo
Kuopion Isänmaallisen seuran museo
Rauman museo
Ekenäs stads historiska museum
Hämeen museoseura, Tampere
Lappeenrannan kotiseutuyhdistys
Uudenkaupungin kulttuurihistoriallinen museo
Helsingin kaupungin museo
Oulun läänin historiallinen ja kansatieteellinen museo
Ilmajoen museo
Hembygdsförksningens Vänner, Hangö
Turun kaupungin historiallinen museo
Peräpohjolan ja Lapin kotiseutuyhdistys, Tornio
Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistys, Forssa
Naantalın Museoyhdistys
Mustialan museo
Hämeenlinnan historiallis-muinaistieteellinen museo
Satakunnan Museo
Pohjois-Karjalan museo, Joensuu
Lovisa Museiförening
Jakobstads Museum

Borgå Museum
Liuksialan museo
Lohjan kotiseutututkimuksen ystävät

"... b) Kannattavaksi jäseneksi jokainen henkilö tai
yhdistys tai jonkun laitoksen laillinen edustaja, joka
harrastaa liiton pyrintöjä ja kerta kaikkiaan tahi
vuosittain suorittaa liittokokouksen määräämän
maksun." Helsingiläisten jäsenten nimen perään ei ole
merkitty kotipaikkakuntaa.

Tohtori Julius Ailio
Tohtori T. I. Itkonen
Arkkitehti A. W. Rancken
Maisteri Matti Kampman
Maisteri Tyyni Vahter
Tohtori Alfred Hackman
Professori Hj. Appelgren-Kivalo
Professori U. T. Sirelius
Tohtori C. A. Nordman
Tohtori K. K. Meinander
Professori A. M. Tallgren
Tohtori Juhani Rinne
Tullivirkamies Eino Tammela
Hovioik.ausk. Lyyli Jyrhämä
Maisteri Björn Cederhvarf
Tohtori Sakari Pälsi
Tilanomistaja Harry Donner
Arkkitehti Per-Edvin af Enehjelm
Apteekkari A. Sörman, Rauma
Maisteri Vilhelm Panelius, Rauma
Kauppia Fr. Lehtinen, Rauma
Maisteri Antto Laiho, Mustiala
Kunnallisneuvos Heikki Liljeroos, Tampere
Tehtailija Kustaa Hiekka, Tampere
Varatuomari Axel Tammela, Tampere
Taiteilija G. Engberg, Tampere
Arkkitehti Toivo Paatola, Tampere
Maisteri A. Europaeus, Helsinki

4. Suomen museoliiton museopäivät ja vuosikokoukset

Museopäivät on aina pidetty liiton vuosikokouksen yhteydessä, mutta vuosikokouksia on pidetty vuoteen 1970 asti ilman museopäiviä. Luettelossa museopäivät on merkitty järjestysnumerolla ja museopäivättömät vuosikokoukset ovat ilman järjestysnumeroa. Kun vuosikokous järjestettiin ilman museopäiviä ja muualla kuin Helsingissä kokouksen yhteyteen liitettiin yleensä seudun museoihin tutustumisia ja muuta ohjelmaa.

1. Helsingissä 8.–9.1.1923
Helsingissä 18.5.1924
Tampereella 10.5.1925
2. Turussa 27.–29.8.1926
Helsingissä 16.10.1927
Helsingissä 21.10.1928
Helsingissä 20.10.1929
3. Tampereella 28.–30.1930
Turussa 13.9.1931
Helsingissä 30.10.1932
Helsingissä 29.10.1933
4. Viipurissa 27.–29.8.1934
Helsingissä 27.10.1935
Forssassa 3.10.1936
Helsingissä 31.10.1937
5. Kuopiossa 27.–29.8.1938
Helsingissä 28.12.1939
Helsingissä 27.10.1940
Turussa 4.10.1941
Kokemäellä 12.9.1942
Hämeenlinnassa 26.9.1943
Helsingissä 24.9.1944
Kotkassa 25.8.1945
6. Vaasassa 24.–26.8.1946
Porvoossa 24.8.1947
Helsingissä 24.10.1948
Savonlinnassa 20.8.1949
7. Raumalla 19.–21.8.1950
Kemiössä 18.8.1951
Hämeenlinnassa 23.8.1952
Raahessa 15.8.1953
8. Tampereella 28.–30.8.1954
Rautalammilla 13.8.1955
Forssassa 18.8.1956
9. Joensuussa 24.–25.8.1957
10. Lahdessa 16.–18.8.1958
Vammalassa 15.8.1959
Kajaanissa 6.8.1960
11. Helsingissä 26.–28.8.1961
12. Oulussa 18.–20.8.1962
13. Jyväskylässä 24.–25.8.1963
14. Loviisassa 22.–24.8.1964
15. Turussa 29.6.–1.7.1965
Helsingissä 23.4.1966
Hämeenlinnassa 29.4.1967
16. Haminassa 11.–12.5.1968
17. Riihimäellä 19.–20.4.1969
Helsingissä 4.4.1970
18. Vaasassa 14.–16.5.1971
19. Kuopiossa 27.–28.5.1972
20. Helsingissä 14.–16.4.1973
21. Lappeenrannassa 24.–26.5.1974
22. Porissa 17.–18.5.1975
23. Lahdessa 14.–16.5.1976
24. Espoossa 15.–16.4.1977
25. Kemissä 26.–27.5.1978
26. Porvoossa 12.–13.5.1979
27. Jyväskylässä 16.–17.5.1980
28. Turussa 15.–16.5.1981
29. Vammalassa 14.–15.5.1982
30. Helsingissä 15.–16.5.1983
31. Raumalla 10.–12.5.1984
32. Kotkassa 9.–11.5.1985
33. Oulussa 22.–24.5.1986
34. Savonlinnassa 14.–16.5.1987
35. Porissa 19.–21.5.1988
36. Rovaniemellä 25.–27.5.1989
37. Kokkolassa 23.–25.5.1990
38. Hyvinkäällä 8.–10.5.1991
39. Joensuussa 20.–22.5.1992
40. Mikkelissä 12.–13.5.1993
41. Tampereella 18.–19.5.1994
42. Vaasassa 9.–11.5.1995
43. Porvoossa 23.–24.5.1996
44. Varkaudessa 21.–22.5.1997
45. Hämeenlinnassa 13.–14.5.1998

5. Suomen museoliiton kunniajäsenet

Kunniajäseniksi on Keskushallituksen esityksestä kutsuttu:

27.8.1934 Viipurissa

- * valtionarkeologi, professori Hjalmar Appelgren-Kivalo
- * museonhoitaja, opettaja Matti Kauppinen
- * Ahvenanmaan maaherra, lääkintöneuvos Lars Wilhelm Fagerlund.

27.10.1935 Helsingissä

- * lehtori Albert Theodor Böök

3.10.1936 Forssassa

- * filosofian maisteri Walter von Konow

27.10.1940 Helsingissä

- * professori Aarne Mikael Tallgren
- * professori Aarne Äyräpää

24.8.1947 Porvoossa

- * professori, rehtori Rurik Lindqvist
- * professori, taiteilija Gabriel Engberg

29.8.1954 Tampereella

- * lehtori Julius Finnberg

15.8.1959 Vammalassa

- * professori Gabriel Nikander

6.8.1960 Kajaanissa

- * lehtori Felix Seppälä

26.8.1961 Helsingissä

- * professori Esko Aaltonen
- * valtionarkeologi, filosofian tohtori Carl Axel Nordman

15.4.1973 Helsingissä

- * professori Niilo Valonen
- * filosofian maisteri Arne Appelgren
- * valtionarkeologi, professori Nils Cleve

15.5.1983 Helsingissä

- * filosofian tohtori h.c. Marta Hirn

9.5.1991 Hyvinkäällä

- * filosofian lisensiaatti Sirkka Valjakka

23.5.1996 Porvoossa

- * valtionarkeologi, filosofian tohtori C. J. Gardberg

14.5.1998 Hämeenlinnassa

- * professori Unto Salo

6. Suomen museoliiton väliaikaisen keskushallituksen, keskushallituksen ja hallituksen jäsenet ja varajäsenet

- Aaltonen, Esko 1927–59
Aartomaa, Ulla 1990–96
Ailio, Julius 1923–33
Alamäki, Yrjö 1984–90
Appelgren, Arne 1933–70
Arkio-Laine, Leena 1994–97
Bergh, Erik 1978–84
Björkman, Tuomas 1967–74
von Bonsdorff, Bengt 1984–90
Böök, A. Th. 1923–27
Cleve, Nils 1940–49, 1961–71
Engberg, Gabriel 1927–49
Finnberg, Julius 1923–44
Gardberg, C. J. 1964–73
Haapasaari, Matti 1984–90
Heinonen, Jouko 1980–86
Helin, Martti 1971–74
Honkanen, Pekka 1989–95
Idestam, Leonard 1923–24
Ilmonen, Anneli 1974–78,
1982–88
Jaakkola, Kaarle 1926–32
Jaatinen, Toimi 1990–96
Julkunen, Pirjo 1993–
Järventausta, Esko 1970–73
Karhu, Jari 1995–
Karjalainen, Eini 1978–84
Karppinen, Eero 1973–78
Karppinen, Eira 1990–93
Karvinen, V. 1928–33
Kava, Ritva 1996–
Kontturi, Hulda 1949–67
Kopisto, Aarne 1968–72
Koskinen, Risto 1974–78,
1986–92
Kostet, Juhani 1995–
Kosunen, Mirja 1997–
- Krooks, Sven-Erik 1971–80
Kukkonen, Ilkka 1990–96
Kuusanmäki, Lauri 1949–59
Kylänpää, Pirkko 1997–
Laakso, Veikko 1985–91
Lahti, Markku 1985–88
Laiho, Antto 1923–33
Lampinen (v. 1986 Rönkkö), Marja-
Liisa 1980–86
Lehtinen, Martti 1996–
Lindqvist, Rurik 1933–40
Melkko, Markku 1979–85
Montin, Kim 1991–94
Mustonen, Tapio 1979–82
Nieminen, Risto 1986–89
Nikula, Oscar 1949–52
Nordman, C. A. 1940–60
Nurmi, Virpi 1991–97
Olin, Lauri 1974–80
Onnela, Samuli 1988–94
Paatola, Toivo 1923–27
Partanen, Raija 1994–
Paulaharju, Ahti 1959–67
Peltonen, Jarno 1974–79
Pelttari, Matti 1989–
Perkko, Mariliina 1989–95
Prusi, Hannes 1943–49
Rancken, A. W. 1924–43
Roos, Evert 1923–33
Rossi, Matti 1973–80, 1982–88,
1994–
Runsamo, Olli 1978–84
Ruokanen, Antti 1978–83
Rydman, Arvid 1932–44
Räsänen, Matti 1973–74
Rönkkö, Marja-Liisa 1991–95 (ks.
myös Lampinen)
- Saarikivi, Sakari 1972–78
Sahlberg, Irja 1955–64
Salo, Unto 1959–78
Saloheimo, Veijo 1974–78, 1980–86
Salonen, Matti 1978–79
Sammallahti, Leena 1998–
Sarasmö, Esko 1959–71
Sariola, Helmiriitta 1996–
Seppälä, Felix 1936–59
Sippola, Ilmari 1924–28
Tammelander, Axel 1923–26
Tammminen, Marketta 1984–90
Toivanen, Pekka 1983–89, 1992–98
Tunkkari, Heikki 1933–36
Tupala, Unto 1986–89
Valjakka, Sirkka 1967–79
Valkonen, Olli 1970–73, 1978–85,
1988–91
Valonen, Niilo 1952–70
Vehkaoja, Marjatta 1995–98
Vesanto, Erkki 1979–82
Vilkuna, Janne 1988–94
Vilkuna, Kustaa 1952–55
Villstrand, Nils Erik 1998–
Vuoristo, Osmo 1980–83
Äyräpää, Aarne 1933–40

7. Suomen museoliiton puheenjohtajat ja varapuheenjohtajat

Puheenjohtajat

Julius Ailio	1923–33
Aarne Äyräpää	1933–40
Carl Axel Nordman	1940–60
Niilo Valonen	1960–70
Esko Järventaus	1970–72
Unto Salo	1972–80
Veijo Saloheimo	1980–83
Matti Rossi	1983–88
Veikko Laakso	1988–91
Matti Pelttari	1991–97
Matti Rossi	1997–

Sakari Saarikivi	1973–78
Olli Valkonen	1978–85
Bengt von Bonsdorff	1985–90
Olli Valkonen	1990–91
Pekka Honkanen	1991–95
Leena Arkio-Laine	1995–97
Jari Karhu	1997–

* Sihteeri Europaeuksen toimintakertomus 1924–25 mainitsee varapuheenjohtajaksi Böökkin, mutta Aillion laatima toimintakertomus 1925–26 mainitsee edesmenneen Tammelanderin olleen liiton varapuheenjohtaja sen perustamisesta asti. Selitys ristiriidalle liene se, että molemmat herrat valittiin varapuheenjohtajiksi ensimmäisillä museopäivillä 1923.

Varapuheenjohtajat

A. Th. Böök/ Axel Tammelander*	1924–26
K. Jaakkola	1926–32
Julius Finnberg	1932–40
Esko Aaltonen	1940–59
Niilo Valonen	1959–60
Arne Appelgren	1960–67
C.J. Gardberg	1967–72
Esko Järventaus	1972–73

8. Suomen museoliiton sivutoimiset ja päätoimiset sihteerit

Sivutoimiset sihteerit

Julius Finnberg	1923–24
Aarne Europaeus (Äyräpää)	1924–25
Albert Hämäläinen	1926–29
Ilmari Manninen	1929–30
Nils Cleve	1930–38
Esa Kahila	1938–40
Hulda Kontturi	1940–45

Päätoimiset sihteerit

(museoneuvoja/sihtööri 1946–59, sihtööri 1960–66, pääsihtööri 1967–)

Hulda Kontturi	1946–49
Niilo Valonen	1949–52
Riitta Heinonen (Hannula)	1952–79
Jorma Heinonen	1980–83
Anja-Tuulikki Huovinen	1984–

9. Suomen museoliiton vakituinen henkilökunta

Suomen museoliiton vakinaiset virat perustamisjärjestyksessä ja nimikkeenmuutoksineen sekä virkojen vakinaiset haltijat (ei merkitty virkavapauksia, viransijaisuuksia tms.)

Pääsihteerit

museoneuvoja/sihtööri 1.1.1946
sihtööri 1960
pääsihtööri 1967

Kontturi, Hulda, fil. maist.	1.1.1946–15.10.1949
Valonen, Niilo, fil. maist.	15.10.1949–31.2.1952
Heinonen (Hannula), Riitta, fil. maist.	1.4.1952–6.12.1979
Heinonen (ent. Jussilainen), Jorma, fil. maist.	1.2.1980–31.12.1983
Huovinen, Anja-Tuulikki, fil. maist.	1.1.1984–

Museoasiainsihteerit

(toinen) museoneuvoja 1958
museosihtööri 1966
museoasiainsihtööri 1967

Heinonen, Jorma, fil. maist.	1958*–1.2.1980
Huovinen, Anja-Tuulikki, fil. maist.	7.3.1980–31.12.1983
Leimu, Tuula, fil. maist.	9.3.1984–30.11.1986
Pennanen, Jukka, fil. tri (virkavapaa)	1.1.1987–28.2.1988
Pohjanvirta, Marja-Liisa, fil. kand.	25.3.1988–

* Keskushallituksen pöytäkirjoissa ei ole päätöstä Heinosen vakinaisen työsuhteen alkamisesta.

Tekstiilikonservaattori

tekstiilikonservaattori	1.1.1963–1.11.1990
Rantala, Anja, kotiteollisuusneuvoja	1.1.1963–1.11.1990

Näyttelysihteerit

näyttelysihteeri/ näyttelysuunnittelija	1.1.1970–30.11.1977
Koskinen, Risto, hum. kand.	1.1.1970–31.6.1971
Ahvenlampi, Mikko, hum. kand.	1.1.1972–15.9.1973
Pennanen, Jukka, fil. kand.	1.9.1972–30.11.77

Tiedottajat

tiedotussihteeri 1.1.1971 tiedottaja 22.5.1992	
Koivunen, Pentti, hum. kand.	1.1.–31.3.1971
Huovinen, Anja-Tuulikki, hum. kand.	1.1.1972–6.3.1980
Luukannel, Saara, fil. kand.	1.6.–31.12.1980
Jaatinen, Toimi, hum. kand.	1.2.1981–7.10.1983
Poropudas, Lauri, fil. kand.	1.1.–24.8.1984
Härö, Mikko, fil. kand.	18.10.1984–6.12.1985
Melgin, Elina, fil. kand.	30.12.1985–31.12.1987
Vallisaari, Hilikka, fil. kand.	1.1.1988–

Koulutussuunnittelijat

koulutussihteeri 1.6.1980 koulutussuunnittelija 22.5.1992	
Leimu, Tuula, fil. maist.	1.6.1980–8.3.1984
Vallisaari(-Massa), Hilikka, fil. kand.	7.6.1984–31.12.1987
Mikkonen, Liisa, fil. kand.	1.3.1988–20.4.1990
Tokila(-Koskinen), Leena, fil. kand.	13.8.1990–

Toimistosihteerit

kanslisti 1.11.1979 toimistosihteeri 1.1.1985	
Lindroos, Birgit, merkonomi	1.11.1979–30.4.1981
Rissanen, Marja, yo-merkonomi	1.6.1981–31.12.1988
Piipponen, Helena, merkonomi	1.10.1990–

Toimistovirkailijat

toimistovirkailija 1.3.1985–30.9.1990	
Sunnari, Pirjo, yo. merkonomi	19.3.1985–23.12.1986
Forss, Anne, merkonomi	24.12.1986–31.7.1988
Piipponen, Helena, merkonomi	15.8.1988–30.9.1990

Taloussihteeri

taloussihteeri 1.1.1989	
Rissanen, Marja, yo. merkonomi	1.1.1989–

10. Suomen museoliiton julkaisuja

Liitto on julkaissut lehtiensä (Museoliitto Museoförbundet 1945–53, Suomen museoliitto tiedottaa 1972–83, Museo 1984– ja Julius 1987–) sekä aikakauskirja Osman 1954–63, 1983 ja 1993 lisäksi seuraavat teokset.

"Suomen museoliiton julkaisuja" sarja:

- [1] Ensimmäiset Museopäivät Helsingissä v. 1923. Helsinki 1923.
- [2] Toiset museopäivät Turussa 1926. Helsinki 1927.
- 3 Kolmannet museopäivät Tampereella 1930. Helsinki 1931.
- 4 Suomen kulttuurihistorialliset maakunta- ja paikallismuseot. Forssa 1932.
- 5 Aarne Äyräpää & Esko Aaltonen & Otto-I. Meurman (toim.). Neljännet museopäivät Viipurissa 1934. Helsinki 1935.
- 6 Aarne Äyräpää & Kielo Ovaskainen & Esa Kahila (toim.). Viidennet museopäivät Kuopiossa 1938. Helsinki 1939.
- 7 Konst och kulturhistoriska museer i Finland. Helsingfors 1948.*
- 8 Suomen taide- ja kulttuurihistorialliset museot. Vammala 1953.
- 9 Risto Koskinen (toim.). Suomen museot. Helsinki 1969.
- 10 Jorma Heinonen. Museoiden murtosuojaus. Helsinki 1972 [Vain virkakäyttöön]
- 11 Kaisa Grönholm & Anja-Tuulikki Huovinen (toim.). Finnish Museums. Helsinki 1973.
- 12 Unto Salo. Suomen museoliiton 50-vuotistaipaleelta. Helsinki 1974.
- 13 Anja-Tuulikki Huovinen & Marja-Liisa Ripatti. Museoesineiden säilytys- ja hoito-opas. 1975 [toinen uudistettu painos 1976, kolmas uudistettu painos 1981].
- 14 Museopäivät 77. Suomen museoliiton 54. vuosikokous ja valtakunnalliset museopäivät Espoossa 15.–16.4.1977. Helsinki 1977.
- 15 Jukka Pennanen (toim.). Museonäyttelyiden suunnittelua ja tekniikkaa. Helsinki 1977.
- 16 Anja-Tuulikki Huovinen (toim.). Suomen museot. Joensuu 1978.
- 17 Museopäivät 78. Suomen museoliiton 55. vuosikokous ja valtakunnalliset museopäivät Kemissä 26.–27.5.1978. Joensuu 1978.
- 18 Anja-Tuulikki Huovinen (toim.). Finnish Museums. Jyväskylä 1979.
- 19 Museopäivät 79. Suomen museoliiton 56. vuosikokous ja valtakunnalliset museopäivät Porvoossa 12.–13.5.1979. Joensuu 1979.
- 20 Tekijänoikeus ja kuvapalvelukysymyksiä. Joensuu 1980.
- 21 Museopäivät 80. Suomen museoliiton 57. vuosikokous ja valtakunnalliset museopäivät Jyväskylässä 16.–17.5.1980. Joensuu 1980.
- 22 Museoarkkitehtuuria Joensuu 1981.
- 23 Museopäivät 81. Suomen museoliiton 58. vuosikokous ja valtakunnalliset museopäivät Turussa 15.–16.5.1981. Joensuu 1981.
- 24 Anja-Tuulikki Huovinen & Anja Rantala & Kaija Steiner & Toimi Jaatinen (toim.) Vård och förvaring av museiföremål (tredje omarbetade upplagan). Joensuu 1982
- 25 Museopäivät 82. Suomen museoliiton 59. vuosikokous ja valtakunnalliset museopäivät Vammalassa 14.–15.5.1982. Joensuu 1982.
- 26 Museot kouluopetuksen täydentäjinä [Eripainos Museopäivät 82 julkaisusta]. Helsinki 1982.
- 27 Panu Kaila & Tuija Vihavainen & Pehr Ekblom. Rakennuskonservointi. Museokohteena säilytettävien rakennusten korjausopas. 1982 [toinen uudistettu painos 1987]
- 28 Museoiden dokumentointia ja tutkimusta. Seminaari Vaasassa ja Uumajassa 22.–24.11.1982. Helsinki 1983.
- 29 Tuula Leimu (toim.). Valtakunnallinen museoiden kävijätutkimus. Study of Finnish Museum Visitors. Helsinki 1984.
- 30 Museoiden turvallisuuskysymyksiä - Säkerhetsfrågor i museer. Helsinki 1984.
- 31 Mikko Härö & Elina Melgin (toim.). Suomen museot. Joensuu 1986
- 32 Tuula Leimu & Pirkko-Liisi Kuhmonen (toim.). Opintokäynti museoon, Helsinki 1986 [2 pain. 1987;

- ruotsiksi Kouluhallituksen toimesta 1989 Studiebesök i museer – guide för skolor och museer]
- 33 Kaila & Vihavainen & Ekbohm. Byggnadskonservering. Joensuu 1987 [2. pain. 1988]
 - 34 Jouko Heinonen & Markku Lahti. Museologian perusteet. Jyväskylä 1988.
 - 35 Anja Rantala & Kaija Steiner-Kiljunen & Liisa Pakkala. Tekstiilikonservointi. Jyväskylä 1989
 - 36 Hilikka Vallisaari (toim.). Suomen museot - Finnish Museums. Vammala 1990.
 - 37 Anja Rantala. Museon siivous. Vammala 1990.
 - 38 Sari Saresto. Museot kävijän silmin. Valtakunnallinen museoiden kävijätutkimus. Finnish Museum Visitor Survey. Vammala 1992
 - 39 Jouko Heinonen & Ulla Palmgren. Museokaupan perusteet. Vammala 1994
 - 40 Mikko Perkko. Turvallisempi museo. Vammala 1994
 - 41 Suomen taidemuseot – Finlands konstmuseer – Art Museums in Finland. Vammala 1995.
 - 42 Jouko Heinonen & Markku Lahti. Museologian perusteet (2 uudistettu laitos). Jyväskylä 1996.
 - 43 Suomen museot. Saarijärvi 1997.
 - 44 Valtakunnalliset museopäivät ja Suomen museoliiton 75-vuotisjuhla ja vuosikokous Hämeenlinnassa 13.–14.5.1998.
 - 45 Janne Vilkkunen. 75 vuotta museoiden hyväksi. Suomen museoliitto 1923–1998. Vammala 1998.
- * 1925 julkaistu liiton toimesta, mutta Skandinaavisen museoliiton nimissä: Finlands museer. Helsingfors 1925.

"Museologia julkaisuja" -sarja

- 1 Tomislav Šola. Essays on Museums and Their Theory. Saarijärvi 1997.

Muut

Soitetaan museoon (SOIMU), Museoammattilaisten puhelinmuistio vuosittain 1986 alkaen lukuunottamatta vuotta 1988

11. Suomen museoliiton museotyön standardisoimiseksi tekemät suositukset

Liitto on lisäksi valmistanut erilaisten aineistojen luettelointikortteja ja laatinut jäsenilleen mallisääntöjä, joista varhaisin on paikallismuseoita varten tehdyt mallisääntöt, jotka julkaistiin liiton lehdessä Museoliitto Museiförbundet N:o 3–4 1948.

1969	Suositus yleisön ei-kaupallisiin tarkoituksiin museoissa suorittamasta kuvauksesta sekä yleisohjeet erikoiskuvauksista, joissa käytetään suuritehoisia, lämpöä synnyttäviä valaisinlaitteita.	2/87	Taideteosten luettelointitiedot ja kirjoitusohje automaattista tietojenkäsittelyä varten.
1971	Ilmaiskävijäryhmien laajentamista ja tutkijoiden palvelun tehostamista koskeva suositus.	3/87	Museoesineistön säilytysolosuhteet/ Förvaringsförhållanden för museets föremålsbestånd.
1976	Museohallinnon järjestämistä koskeva suositus museotoimintaa harjoittaville kunnille. Rekommendation angående organisation av museiförvaltningen för kommuner som idkar museiverksamhet.	4/87	Museoiden murto- ja paloturvallisuusohjeisto.
1978	Museolautakunnan johtosääntömalli.	5/88	Museoiden tekstiilikonservointitilojen suunnittelu.
1979	Yleiset elokuvaus- ja televisiointiehtodot sekä kuvaussopimusmalli	6/88	Museon taidekonservointitilojen suunnittelu.
1/82	Museoiden toimintakertomusten rakenne.	7/89	Museon näyttelysopimus/Museiutställningsavtal.
2/82	Museoiden konservaattoreiden pätevyysvaatimukset.	8/89	Valokuvien luettelointitiedot ja kirjoitusohje automaattista tietojenkäsittelyä varten.
1/83	Rikosilmoitusjärjestelmän suunnittelu sekä laitteiden suunnittelu sekä laitteiden tarkastus ja huolto.	10/90	Museon konservointisopimus/Konserveringsavtal för museer.
2/83	Kulttuurimateriaalin luokitusjärjestelmä.	11/91	Museokokoelman vakuuttaminen/Hur museikollektioner försäkras.
1/84	Taideteosten luettelointikortti.	12/93	Valokuvien luettelointitiedot ja kirjoitusohje automaattista tietojenkäsittelyä varten. Uudistettu, tarkistettu painos [korvaa suosituksen 8/89].
2/84	Valokuvapalvelujen hinnoittelu.	13/93	Museoesineistön yleiset vastaanottoehdot/ Allmänna mottagningsvillkor för museiföremål. [Liitteenä Sopimus lainan antamisesta/talletuksesta, Lahjakirja/kauppakirja]
1984	Suomen museoliiton suositus kunnallisen lautakunnan ja museon johtosäännöksi numerotta	14/98	Museon näyttelyn talousarviomalli

Suositus-sarja:

Henkilöhakemisto

Hakemistossa on tekstissä, viitteissä ja liitteissä sekä kuvateksteissä (erotettu kursivilla) mainitut henkilöt. Lihavointi osoittaa, että henkilöstä on tarkempi esittely mainitulla sivulla.

- Aalto, Aino 138, 209
 Aalto, Elli 93
 Aalto, J. F. 59
 Aaltonen, Esko 36, **45**, 46, 59, 61, 63, 69, 71, 76, 86, 89, 109, 111–112, 148, 206, 223, 224, 225
 Aaltonen, Matti 122
 Aartomaa, Ulla 224
 Aho, Eero 138
 Ahola, Juhani 138
 Ahvenlampi, Mikko 138, 186, 227
 Ailio (Ax), Julius 22, 24–25, 27–29, 31–36, 42–44, 46, 49, 52, 54–56, 58, 61, 80–81, 91, 131, 150, 163, 182, 197, 203–204, 217, 221, 224–225
 Alamäki, Yrjö 224
 Alanne, Heli 211
 Alexander, Eduard 122
 Alopaeus, Laura 217
 Alopaeus, Toini 217
 Andersson, Sven 75
 Anttila, Toivo 53, 55, 79, 96
 Anttila, Veikko 203
 Appelberg, K. E. 31, 217
 Appelgren, Arne 36–37, **51**, 52–55, 61, 63, 70, 75–77, 79, 89, 95, 109, 111–112, 114–115, 123, 137, 151–152, 160, 192, 204, 206, 208–209, 223–225
 Appelgren-Kivalo, Hjalmar 15–16, 21, **21**, 25, 31, 40, 42, 203, 217, 221, 223
 Arkio, Tuula 211
 Arkio-Laine, Leena 224–225
 Arosto, I. H. 217
 Aspelin, J. R. 16, 25
 Autio, Veli-Matti 206, 207
- Ax, Johan Benjamin 34
 Ax, Julius (ks. Ailio)
 Ax, Kustaa 34
 Backman, G. 62
 Bell, Marja-Liisa 208
 Berg, Anna 217
 Bergh, Erik 211, 224
 Bergman, K. E. A. 217
 Björklund, I.-C. 132
 Björkman, Tuomas 114–115, 208–209, 224
 Björkstrand, Gustav 130
 Boldt, R. 15
 von Bonsdorff, Bengt 163, 224–225
 Boström, Berit 137, 209
 Brander, Akseli 52–53, 80
 Brander, Anna-Liisa 217
 Brinckmann, Justus 19
 Böök, Arne 203
 Böök, A. Th. 26, **27**, 28–29, 31–33, 42, 70, 73, 217, 223–225
 Cederhvarf, Björn 36, 217, 221
 Cedrenius, Gunilla 193
 Cleve, Nils 36–37, 52–56, 60, 69–70, 75, 79, 89, 109, 112–116, **119**, 120, 121, 128, 141, *151*, 152, 160, 206–208, 223–224, 226
 Dahlström, Svante 20, 57
 Donner, Harry 26, 217, 221
 Drake, Knut 106, 163, 195, 203–204, 211
 Dreijer, Matts 206
 Edgren, Torsten 209
 Ehrström, Carl Robert 10, 14
 Ehrström, Eric O. W. 17
 Ekblom, Pehr 126, 207, 228–229
 Ekorre, Mikko 132
 Eneback, Ulla 126
- af Enehjelm, Per-Edvin 221
 Engberg, Gabriel 25, **28**, 36, 57, 63, 88–89, 206, 217, 221, 223–224
 Engel, C. L. 87
 Erkinaro, Eino 211
 Europaeus, Aarne (ks. Äyräpää)
 Fagerlund, Lars Wilhelm **40**, 40, 42, 223
 Finnberg, Julius **20**, 20–26, 28–29, 31–33, 36, 54–55, 57, 69–70, 89, 203–204, 217, 223–226
 Forss, Anne 227
 Gardberg, C. J. 10, 106, 114, 116, 129, 134–135, 144, 160, 207–209, 223–225
 Gebhart, Johannes 207
 Granberg, Gunnar 125
 Granqvist, Eirik 144
 Grotenfelt-Hougborg, Aina 217
 Grönholm, Kaisa 228
 Haahntela, Ilpo 211
 Haapasaari, Matti 224
 Haartman, Axel 57
 Hackman, Alfred 217
 Hakala, Jaakko 206
 Hakulinen, Lauri 95
 Hannover, Emil 19
 Hannula, Mandi 29, 42
 Hannula, Riitta (ks. Heinonen)
 Havas, Heikki 136, 138
 Hautala, Jouko 95
 Heikel, Axel Olai 34, 44, 217
 Heinonen, E. 61
 Heinonen (Jussilainen), Jorma 107, 122–124, 126, 131, 138, 143–144, 148, 163, 174–**176**, 185–187, 192, 207, 209, 211, 226, 228
 Heinonen, Jouko 157–158, 175,

- 212, 224, 228–229
 Heinonen (Hannula), Riitta 94, 96, 98, **99**, 107, 120, 121, 121, 129, 131, 133–134, 138–139, 143–144, 149, 163, 176, 178, 181, 186, 208–209, 226
 Helin, Martti 110–111, 116, 129, 157, 165, 224
 Helminen, Helmi 76, 121, 147, 177
 Hetemäki, Päiviö 206
 Hiekka, Kustaa 221
 Hintze, Bertel 17
 Hirn, Marta **159**, 160, 217, 223
 Hirn, Yrjö 159, 217
 Honkanen, Pekka 224–225
 Hosia, Heikki 105, 128–129, 207
 Huovinen, Anja-Tuulikki 10, 122, 139, 150, 166, 175, 178, 182, 186–188, 187, 198, 209, 211–212, 226–228
 Hämäläinen, A. 63
 Hämäläinen, Albert 36, 50, 50, 62, 226
 Härmälä, Veikko 211
 Härö, Mikko 186, 227–228
 Idestam, Leonard 28–29, 31, 33, 217, 224
 Ilmonen, Anneli 208–209, 224
 Itkonen, Kerttu 137
 Itkonen, T. I. 54–55, 62, 217, 221
 Jaakkola, Kaarle 31, 33, 57, 217, 224–225
 Jaatinen, Toimi 10, 186, 224, 227–228
 Jack, N. J. H. 61
 Janhonen, T. 42
 Jansson, Nils Oskar 51
 Jokipii, Mauno 123, 126, 203
 Julkunen, Pirjo 224
 Jussilainen, Jorma (ks. Heinonen)
 Jutikkala, Eino 95
 Juvela, Aulis 132
 Jyrhämä, Lyyli 221
 Järventaus, Esko 113–116, **116**, 122, 129, 136, 138, 166, 224–225
 Kaarlonen, K. F. 56
 Kaasalainen, Väinö 53, 80
 Kahila, Esa 37, 53, 55, 61–62, 67, **68**, 70, 79, 204, 226
 Kaikuvuori, K. J. 63
 Kaila, Panu 228–229
 Kajaste, Eino 211
 Kalevo, Hanna 10
 Kallio, K. E. 62
 Kallio, Päivikki 181
 Kampman, Matti 26, 62, 217, 221
 Karhu, Jari 224–225
 Karjalainen, Eini 191, 211, 224
 Karppinen, Eero 122, 126, 224
 Karppinen, Eira 159, 224
 Karrakoski, F. M. 63
 Karttunen, K. I. 217
 Karvinen, V. 61–62, 224
 Kasanko, Leo 147
 Kauppinen, Jukka 172
 Kauppinen, Matti 15, 31, 40, 42, 56, 62, **63**, 217, 223
 Kaurinkoski, Antti 138
 Kaurinkoski, Elli 138
 Kava, Ritva 224
 Kenttämaa, Matti 53, 55
 Kiljunen, Veikko 207
 Kilpinen, Viktor 62
 Kinnunen, A. 62
 Kirjavainen, Maritta (ks. myös Pitkänen) 211
 Kivisalo, Väinö 206
 Kivistö, Kalevi 132, 156
 Kleemola, Santeri 89
 Koivunen, Pentti 139, 186, 227
 Komonen, Antti 31
 von Konow, Walter 15–16, 20, 26, 31, **41**, 42, 57, 73, 203, 217, 223
 Kontturi, Hulda 53, 55, 67, 69–71, 75–76, 77–78, 79, 82, 83, 89, 92–93, 95, 98, 99, 114, 121, 151, 152, 205–207, 224, 226
 Kopisto, Aarne 115–116, 129, 208–209, 224
 Korhonen, Uuno 205
 Koskela, Kimmo 184
 Koskenniemi, Niilo 132
 Koski, Harri 164
 Koskinen, Aarne 132
 Koskinen, Jouko 144
 Koskinen, Risto 123, 126, 138, 186, 208, 224, 227–228
 Kostet, Juhani 224
 Kosunen, Mirja 224
 Krooks, Sven-Erik 116, 126, 157, 175, 208, 224
 Kuhmonen, Pirkko-Liisi 228
 Kukkonen, Antti 29
 Kukkonen, Ilkka 211, 224
 Kuula, Alma 56
 Kuusanmäki, Lauri 57–58, 111–112, 224
 Kuusisto, Taneli 56
 Kylänpää, Pirkko 224
 Kölli, Martti O. 206
 Könönen, Aulis V. A. 63, 217
 Laakso, Veikko 10, 166, 168, 224, 225
 Lagus, F. H. B. 25–26, 217
 Lahdensuo, Jalo 86
 Lahti, Markku 166, 175, 212, 224, 228–229
 Laiho, Antto 28, 33, 62, 217, 221, 224
 Lampinen, Marja-Liisa (ks. myös Rönkkö) 224
 Lehtinen, Fr. 221
 Lehtinen, Martti 211, 224
 Lehtonen, Ilona 203
 Lehtonen, Juhani U. E. 209
 Leimu, Tuula 171, 187, 226–228
 Lempiäinen, Terttu 211
 Leppäaho, Jorma 75
 Liljeroos, Heikki 221
 Lindgren, Armas 34
 Lindqvist, Rurik 59, 60, 63, **88**, 223–224
 Lindroos, Birgit 227
 Lindström, Aune 101–102, 121, 122, 151, 152, 203
 Linna, Markku 106, 129, 135, 209
 Linna, Väinö 47
 Lukkarinen, J. 16, 203, 205
 Lumme, Simo 137
 Luukannel, Saara 227
 Lyytinen, E. 61
 Lönnqvist, Bo 209
 Malmivaara, A. T. 206
 Manninen, Ilmari 36, 54, 226
 Mansikka, Mikko 106
 Markkula, Auli 36
 Mattila, A. 59

- Mattila, Reino 126
 Meinander, Karl Konrad 15, 20, 22–
 24, 26, 31, 159, 217, 221
 Meinander, Martin 122, 203
 Melgin, Elina 227–228
 Melkko, Markku 224
 Meurman, Jalmari 217
 Meurman, O.-I. 59
 Mikkola, J. 56
 Mikkonen, Liisa 227
 Montin, Kim 224
 Munck, Marita 121
 Mustonen, Tapio 224
 Männistö, Lauha 132, 134–135
 Niemi, Oskari 121, 207
 Nieminen, Aulis 124
 Nieminen, Risto 224
 Niinisalo, Kauko V. 208
 Nikander, Gabriel 109, 109, 223
 Nikkilä, Eino 53, 75, 205
 Nikkilä, Y. 61
 Nikkola, Olli 138
 Nikula, Oscar 224
 Nordman, Carl Axel 20, 31–32, 36,
 45, 54, 62, 69, 69, 70–71, 76, 83,
 85–86, 88–89, 93, 100, 105, 109,
 111–112, 127, 148, 150, 206–207,
 217, 221, 223–225
 Nuorgam, Juhani 122
 Nurmi, Virpi 224
 Nykänen, J. 61
 Nyström, Alex. 20, 203
 Oinonen, F. P. 59
 Ojala, Antti 181
 Olin, Lauri 208, 224
 Onnela, Samuli 10, 224
 Ovaskainen, Kielo 61
 Paatola, Toivo 28, 31, 33, 217, 221,
 224
 Pakkala, Liisa 180, 229
 Pallasmaa, Juhani 122
 Palmgren, Ulla 229
 Panelius, Vilhelm 221
 Pani, Tonu 192
 Partanen, Raija 224
 Pasanen, Osmo 191, 191
 Paulaharju, Ahti 111, 114, 147, 224
 Paulaharju, Jenny 63, 217
 Paulaharju, Samuli 63, 217
 Pekkonen, Mikko 209
 Peltonen, Jarno 126, 209, 224
 Pelttari, Matti 168, 198, 224–225
 Pennanen, Jukka 124, 138, 172, 186,
 226–228
 Penttinen, Jaakko 129
 Perkko, Mariliina 224
 Perkko, Mikko 229
 Pettersson, Lars 126
 Peura, Aina 55
 Pietikäinen, Karl 217
 Piipponen, Helena 10, 187, 198, 227
 Pitkänen, Maritta (ks. myös
 Kirjavainen) 192
 Pohjanvirta, Marja-Liisa 10, 187,
 189, 198, 226
 Poropudas, Lauri 227
 Prusi, Antti 114
 Prusi, Hannes 224
 Pulkkinen, Aino 63
 Pulliainen, Elna 61
 Pylkkänen, Riitta 128, 207
 Pälsi, Sakari 36, 217, 221
 Pöykkö, Kalevi 175
 Raatikainen, Mikko 211
 Raevuori, Yrjö 57
 Rainesalo, Pirkko 157, 209
 Raivio, A. 63
 Rancken, A. W. 33, 52–54, 70, 136,
 209, 217, 221, 224
 Rantala, Anja 122, 126, 138–139,
 140, 144, 180–181, 186, 187, 228–
 229
 Rapola, Lyly 95
 Rinne, Anna-Maija 126, 144
 Rinne, Juhani 15, 22–24, 26, 36, 57,
 203, 221
 Rinta-Tassi, Osmo 10
 Ripatti, Marja-Liisa 228
 Rissanen, Marja 187, 187, 190, 198,
 227
 Roos, Evert 25–26, 28–29, 31, 33,
 63, 217, 224
 Rossi, Matti 116, 166, 168, 188, 208,
 224–225
 Rothström, G. J. 31
 Routu, Bernhard 217
 Runsamo, Olli 224
 Ruokanen, Antti 224
 Rydman, Arvid 55, 224
 Ryyppö, Väinö 129
 Räsänen, Kauko 150, 151
 Räsänen, Matti 126, 224
 Rönkkö, Marja-Liisa (ks. myös
 Lampinen) 212, 224
 Saarenheimo, Juhani 144
 Saarikivi, Sakari 116, 208, 224–225
 Saarnio, Timo 124
 Sahlberg, Irja 114, 224
 Saikku, Leena 209
 Salmo, Helmer 128, 207
 Salo, Unto 10, 96, 111, 116, 120,
 129, 150, 160, 166, 175, 208, 223–
 225, 228
 Saloheimo, Veijo 166, 175, 208–209,
 224–225
 Salonen, H. 62
 Salonen, Matti 224
 Sammallahti, Leena 224
 Santamäki, Lauri 151, 152
 Sarasmo, Esko 82, 111, 116, 207–
 208, 224
 Saresto, Sari 198, 229
 Sariola, Helmiriitta 224
 Saurama, J. 62
 Savola, Jorma 207
 Schvindt, Th. 15
 Segerman, U. B. 63
 Selin, J. F. 59
 Selling, Gösta 96
 Seppälä, Felix 37, 63, 71, 80, 80–81,
 87, 89, 109, 111, 138, 206, 223–
 224
 Sievänen, Outi 144
 Simola, Heikki 208
 Sinisalo, Antero 93, 113
 Sippola, Ilmari 33, 217, 224
 Sippola, Sakari 128, 207
 Sirelius, U. T. 20, 26, 31, 36, 62, 203,
 217, 221
 Sjöberg-Pietarinen, Solveig 195, 212
 _ola, Tomislav 177
 Steiner-Kiljunen, Kaija 180, 228–
 229
 Stjernschantz, Torsten 17, 20
 Storå, Nils 204
 Suihko, Niilo 126, 207–208
 Sulkava, Seppo 209

- Sunnari, Pirjo 227
 Sund, Viktor 217
 Sundqvist, Ulf 138
 Sundvall, Martin 31, 217
 Suominen, Jalmari 63, 217
 Svanljung, Knut A. 20
 Sörman, A. 221
 Tallgren, Aarne Mikael 15–16, 20, 32,
 34, 73, 73, 203, 205, 221, 223
 Talve, Ilmar 126
 Talvio, Maila 56, 58
 Tammela, Axel 26, 28–29, 31, 33,
 217, 221, 224–225
 Tammela, Eino 221
 Tammela, Marketta 224
 Tanner, Markku 129
 Tanner, Väinö 34, 43
 Tapio, Olavi 135, 209
 Tapola, Antti 62, 217
 Tapola, Laura 217
 Teittinen, Sulo J. 206
 Terho, H. 63
 Tirkkonen, Olavi 138
 Toivanen, Pekka 209, 224
 Tokila (-Koskinen), Leena 187, 227
 Tokoi, Oskari 32, 42
 Torppa, Santeri 63
 Tuhka, Aukusti 77
 Tunkkari, Heikki 224
 Tupala, Unto 224
 Turtiainen, Onni 129
 Tuulenheimo, Eino 42–43
 Ullberg, Uno 60
 Vaajasaari, Arto 157
 Vahter, Tyyni 62, 217
 Vakkala, Pirjo 48, 204
 Valjakka, Sirkka 114, 115, 147, 157,
 160, 208, 223–224
 Valkonen, Olli 116, 209, 212, 224–
 225
 Walli (Wallin), Waldemar 34
 Wallin, Signe Helena 34
 Vallisaari (-Massa), Hilka 10, 187,
 198, 227, 229
 Valonen, Niilo 89, 93–94, 96, 98,
 100, 109, 112, 113, 114, 123, 127,
 129, 131, 151, 152, 160, 186, 207,
 109, 223–226
 Wanhalinna, Ester 89, 112, 152
 Wanhalinna, Mauno 89, 151, 152
 Vehkaoja, Marjatta 224
 Vehmas, Einari 121
 Vesanto, Erkki 224
 Wessman, W. E. V. 63, 217
 West, Werner 51
 Vesterinen, Vihtori 29
 Westerlund, S. A. 217
 Vesuri, Antti 57
 Vihavainen, Tuija 228–229
 Wiik, Karl H. 29, 43
 Viitala, Heikki 133
 Vilkkunen, Janne 224
 Vilkkunen, Kustaa 86, 98, 108, 126,
 209, 224
 Villstrand, Nils Erik 224
 Vilppula, Hilka 82, 128, 207
 Vinter, H. 62
 Wirén, Ritva 192
 Virolainen, Johannes 94
 Virolainen, Kaarina 94
 Virtanen, E. A. 16, 205
 Voionmaa, Jouko 106
 Voionmaa, Väinö 29, 34, 43
 Vuolle, Alf. 57
 Vuorela, Toivo 82, 100
 Vuoristo, Osmo 157, 177, 207, 224
 Väisänen, A. O. 26, 217
 Ytti, Matti 206
 Äyräpää (Europaeus), Aarne 26, 32,
 36–38, 39, 42, 61–62, 67, 71, 73,
 88–89, 108–109, 150, 205, 217,
 221, 223–226, 228
 Öhqvist, Harald 60

Kuvaluettelo

- s. 12 Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 14 Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 18 Kuopion museopäivät 1938, Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 20 Turun maakuntamuseo
- s. 21 Museovirasto
- s. 26 Otavan kuva-arkisto
- s. 27 Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo
- s. 28 Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 30 Suomen museoliiton arkisto
- s. 35 Museovirasto
- s. 38 Suomen museoliitto
- s. 39 Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 40 Museovirasto
- s. 41 Museovirasto
- s. 45 Suomen museoliiton kuva-arkisto.
- s. 50 Museovirasto
- s. 51 Gunnar Bäckman, Vasabladet
- s. 54 Kuva Maijala, Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 59 Valokuvaamo Aira, Tampere, Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 60 J. Martikainen, Viipuri, Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 61 Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 63 Museovirasto
- s. 65 E. Laakso, Museovirasto
- s. 66 Viipurin museo, Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 68 Museovirasto
- s. 69 Museovirasto
- s. 71 Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 72 Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 73 Museovirasto
- s. 77 Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 78 Suomen museoliitto
- s. 80 Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo
- s. 82 Hilkka Vilppula, Museovirasto
- s. 84 Forssan museopäivät 1956, Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 86 Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 88 Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 92 Suomen museoliiton arkisto
- s. 97 Suomen museoliitto
- s. 99 Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 104 Haminan museopäivät 1968, Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 109 Museovirasto
- s. 113 Pekka Kyytinen, Museovirasto
- s. 115 Jorma Lehtinen, Keski-Suomen museo
- s. 116 Museovirasto
- s. 119 Sven-Erik Krooks, Museovirasto
- s. 121 Berit Boström, Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 123 Arvi Ruonaniemi, Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 133 Jukka Pennanen, Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 135 P. O. Welin, Museovirasto
- s. 140 Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 142 Suomen museoliitto
- s. 149 Suomen museoliitto
- s. 150 Salme Simanainen, Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 151 Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 155 Helsingin museopäivät 1983, Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 159 Museovirasto
- s. 168 Suomen museoliiton kuva-arkisto ja arkisto
- s. 170 Hannu Aaltonen, Alvar Aalto -museo
- s. 172 Kari Jämsén, Kuopion museo
- s. 176 Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 177 Museovirasto
- s. 179 Jukka Pennanen, Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 182 Suomen museoliitto
- s. 183 Suomen museoliitto
- s. 187 Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 189 Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 190 Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 197 Suomen museoliitto
- s. 198 Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 201 Piirros Riitta Uusitalo, Suomen museoliiton kuva-arkisto
- s. 202 Samuli Onnela, Suomen museoliiton kuva-arkisto